

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK HİKÂYELERİNDE DİN EĞİTİMİ
(Kemalettin TUĞCU ve M. Yaşar Kandemir Örnekleri)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Bilge NACAR

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe Ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN

ŞUBAT – 2008

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK HİKÂYELERİNDE DİN EĞİTİMİ
(Kemalettin TUĞCU ve M. Yaşar Kandemir Örnekleri)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Bilge NACAR

Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe Ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Eğitimi

Bu tez 06/02/ 2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bilge NACAR

20. 12. 2007

ÖNSÖZ

Her milletin kendine özgü maddi ve manevi değerleri bulunmaktadır. Bu değerlerin sonraki nesillere aktarımında eğitimin önemli bir yeri vardır. Eğitim, ailede başlar, okulda ve okul sonrası sosyal hayatta devam eder. Çocuğa ilk eğitimi verecek olan aile kurumu, bu önemli görevde bilinçli ve titiz davranmalıdır. Manevi değerlerimizin en önemlisi olan dinin, çocuklara kazandırılması konusunda bazı yöntemlerden faydalanılabilir. İnsan ruhuna hitap eden edebiyat ürünleri, özellikle de çocuğun özdeşim kurarak örnek almasını sağlayacak hikayeler bu konuda önemli bir yere sahiptir. Çünkü çocuklar doğrudan doğruya kendilerine verilen dini bilgileri yeteri kadar anlayamaz, ilgi ve dikkatlerini uzun süre konu üzerinde tutamazlar. Bu bilgiler onlara oyunlar, kendilerinden yorumlar katabilecekleri dini hikâyeler, şiir, şarkı ve çizgi filmler içerisinde eğlenceli bir üslupla verilirse daha verimli ve kalıcı olur.

Bu tezi, çocuklara din eğitimi verirken hikayelerden faydalanmanın önemi ve gerekleri üzerine hazırladık. Yapılan incelemeler sonucunda çocuk hikaye kitaplarının nasıl olması gerektiği konusunda bazı öneriler sunduk.

Üç bölümden oluşturduğumuz tezimizin birinci bölümde; çocuğun gelişim evrelerine değindik. Çocukta din dilinin gelişimini, çocukları kitapla tanıştırma, din öğretimine başlanması ve hikâye ve masalın eğitim değeri ve bunların öğretimde kullanılması konularını inceledik.

İkinci bölümde; Çocuk Edebiyatının tarihçesine yer verdik. Çocuk terbiyesinde edebiyatın etki alanını inceleyerek, çocuklara küçüklüğünden itibaren öğretilebilecek, dini unsurlar taşıyan hikâye, masal, şiir faktörlerinin önemini vurguladık. Edebiyatımızın önemli isimlerinden bazılarının eserlerindeki din eğitimi örneklerine yer verdik.

Üçüncü bölümde ise seçtiğimiz hikâye örnekleri inceledik. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu araştırmamızda farklı alanlardan iki yazarımızın hikâye kitaplarındaki dini terim ve ifadeleri tespit ederek din eğitime katkısını araştırmaya çalıştık.

Bu çalışmam sürecince yardımlarını ve hoşgörüsünü esirgemeyen, fikirleriyle yön veren değerli hocam Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN'a teşekkürlerimi sunarım. Görüş

ve önerileriyle katkıda bulunan tüm hocalarıma ve kaynaklarından yararlandığım yazarlarımıza da teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini, sevgisini esirgemeyen, örneğim, önderim, sevgili babacığım Yrd. Doç. Dr. Mehmet Emin ERTAN'a, eşime, tüm aileme ve emeği geçen arkadaşlarıma da şükranlarımı sunmak isterim.

Bilge NACAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ÇOCUĞUN DİNİ VE AHLAKİ GELİŞİMİ	17
1.1.1. Çocuğun Dini Gelişimi	19
1.1.2. Çocuğun Ahlaki Gelişimi	22
1.2. Çocukta Din Dilinin Gelişmesi Ve Dini - Ahlaki Eğitime Başlanması	28
1.3. Çocukları Kitapla Tanıştırma	32
1.4. HİKÂYE VE MASALIN EĞİTİM DEĞERİ.....	36
1.4.1. Hikayelerin Öğretimde Kullanılması	44
1.4.2. Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi	45
1.4.3. Çocuklara İbadet Eğitimi	46
2. BÖLÜM: ÇOCUK EDEBİYATINDA DİNİ VE AHLAKİ MOTİFLER	48
2.1. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi	48
2.2. Dini Terbiyede Edebiyatın Etkisi	53
2.3. Bazı Önemli Yazarlarımızın Eserlerindeki Din Eğitimi Örnekleri	60
3. BÖLÜM: ÇOCUK HİKÂYELERİNDE DİN EĞİTİMİ	
SEÇİLEN ÖRNEKLERİN İNCELENMESİ	69
3.1.1. KEMALETTİN TUĞCU'NUN HAYATI VE ESERLERİ	69
3.1.2. Kemalettin Tuğcu Eserlerinin Genel Karakteri	71
3.1.3. İncelenen Tuğcu Kitaplarının Özetleri	72
3.2.1. M. YAŞAR KANDEMİR HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	82
3.2.2. İncelenen Kandemir Kitaplarının Özetleri	83
3.3. HİKÂYELERDEKİ DİNÎ VE AHLAKİ MOTİFLER	85
3.3.1. İman Konularıyla İlgili Dini Motifler	86
3.3.2. İbadetlerle Ve Muamelâtle İlgili Dini Motifler	108
3.3.3. Din - İslam – Müslüman – Dindarlık	122
3.3.4. Dinî Simgeler / Dinî Terimler ve Tabirler	124

3.3.5. Ahlâki Motifler	137
3.4. M. Yaşar Kandemir'in Kitaplarının İncelenmesi	156
SONUÇ ve ÖNERİLER	169
KAYNAKÇA	176
ÖZGEÇMİŞ	184

Tezin Başlığı: Çocuk Hikâyelerinde Din Eğitimi	
Tezin Yazarı: Bilge NACAR	Danışman: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN
Kabul Tarihi: 6 Şubat 2008	Sayfa Sayısı: IV (ön kısım) + 183 (tez)
Anabilimdalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Bilimdalı: Din Eğitimi
<p>Din duygusu, insan fitratında doğumundan itibaren var olan bir olgudur. Yaradılış gereği toplum içerisinde yaşayan insanoğlu, diğer insanlarla ilişkilerinde bazı temel kurallara uymak zorundadır. Bireyin ve toplumun, huzur ve düzenini sağlayan bu temel esaslar; din, ahlak ve hukuk kuralları ile beraber, toplumun örf ve adetlerinden kaynaklanır. İnsan ilk manevi değerleri, ilk ahlakî prensipleri ve ilk görgü kurallarını aile ocağında öğrenmeye başlar. Aileden alınan bu ilk bilgi, davranış ve alışkanlıklar, kişinin şahsiyetini ve hayat akışını belirler.</p> <p>Çoğunlukla soyut ifadeler içeren din ve ahlak bilgilerinin çocuğa öğretilmesi konusunda bazı zorluklar yaşanabilir. Çocuğun gelişim evrelerine göre anlama ve öğrenme seviyesi dikkate alınarak yapılacak bir din eğitimi faaliyeti olumlu sonuçlar verebilir. Bu noktada etkili bir yöntem olan “hikâyelerle öğretim” anlayışı, sorunu çözmede büyük ölçüde yardımcı olacaktır.</p> <p>Bu çalışmada din ve eğitim ilişkisi incelenerek; “çocuklara din ve ahlak eğitimi verilmeye ne zaman başlanmalı ve nasıl bir yöntem izlenmeli, din eğitiminde hikâye ve masaldan nasıl yararlanılmalı?” sorularına cevap aranmıştır. Tez üç bölümden oluşmuştur:</p> <p>Birinci bölümde; Çocukların dini ve ahlaki açıdan gelişimi, çocukta din dilinin gelişimini ve hikâye ve masalın eğitim değeri incelenmiştir.</p> <p>İkinci bölümde; Çocuk Edebiyatının tarihçesine yer verilmiştir. “Dini Terbiyede Edebiyatın Etkisi” başlığı altında, çocuklara küçüklüğünden itibaren öğretilebilecek, dini unsurlar taşıyan hikâye, masal, şiir faktörlerinin önemini vurgulanmış; Çocuk Edebiyatından örnekler verilmiştir.</p> <p>Üçüncü bölümde ise seçilen hikâye örnekleri dini motifler bakımından incelenerek, din eğitimine katkısı araştırılmıştır.</p>	
Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Çocuğun Dini ve Ahlaki Gelişimi, Çocuk Edebiyatı, Hikaye, Masal	

Title of the Thesis: Religious Education in Children Stories	
Author: Bilge NACAR	Supervisor: Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN
Date: 6 Şubat 2008	Nu. of pages: IV (pre text) + 183 (main body)
Department: Philosophy and Religious Sciences Subfield: Religious Education	
<p>The feeling of religion is a fact existing in human's genesis as from his birth. Mankind living in the society necessity of his genesis have to obey some basic rules within the relationship of other people. Those basic rules arranging the person' and society's peace and coordination together with the rules of religion, morals and the law are based on the custom and tradition of the society. The human begins to learn his first spiritual values,first ethical principles and breeding rules in his family. These first knowledge,behavior and habit define that person's character and running of life.</p> <p>There may be some difficulties while teaching to a child the knowledge of religion and morals usually including abstract expression.The religious education making by paying attention to the child's level of learning and acquisition and according to his evolution stage may get some noteworthy results.The most effective method,teaching with fairy tales will help solving the major problems.</p> <p>In this inquiry by examining the relationship between religion and the education we find out the answers of the questions like "when must begin to be taught religion and morals to young learners?,Which methods must be used and how must we get benefits from the fairy tales while teaching religion education?"</p> <p>The thesis consists of three parts:</p> <p>First part:On the aspect of religion and morals the child's evolution,the evolution of the religion language and the worth of fairy tales and stories were searched.</p> <p>Second part:Short history of children literature was given place.Under the title of " The influence of Literature in the Religious Pedagogy" the importance of fairy tales.stories poems including religious fact that will be taught as from childhood was laid stress.There were some examples of children literature.</p> <p>In third part, the selected stories from the authours were examined in the terms of religious motifs.</p>	
Keywords: Religious Education, Religious and Morals Evolution of a Child, Children Literature, Story, Fairy Tales.	

GİRİŞ

Eğitimin amaçlarından birisi her toplumda geçmişten devralınan kültürel mirasın genç kuşaklara aktarılmasıdır. Her toplumun kültürel mirası içinde dini bilgilerden gelen kısım da vardır. Fıtratında olan inanma ve bağlanma duygusu sebebiyle insan, din ile daima iç içe olmuştur. Din de eğitim gibi insanı ruhen ve ahlaken yüceltmeyi, olgunlaştırmayı, onu toplum içerisindeki görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, topluma faydalı ve verimli bir birey durumuna getirmeyi amaçlar.

“Dinin, özellikle İslam dininin şekillendirmek istediği insan ile eğitimin şekillendirmek istediği insan arasında, eğer din ve eğitimi iyi anlaşılır, insanlar tarafından bozulmazsa, bir zıtlık yok aksine paralellik vardır. Çünkü ikisi de insanların mutluluğunu, insanların başarısını isteyen kurumlardır. Farkları ise: birinin Allah tarafından gönderilip, insanlar tarafından insanoğlunun akli oranında şekillendirilmesi, diğersinin ise insanoğlunun akli ile bulunup yine insanlar tarafından şekillendirilmesidir” (Koçer, 1981).

Dini emir ve hükümler incelendiğinde ilk ayetten itibaren okumak, öğrenmek, ilim sahibi olmak telkin edilmiştir. Yine birçok hükümde, uygar bir toplum olmayı gerektiren; araştırmacı, yorumlayan, kendisinin ve başkalarının haklarını koruyan, özgür düşünen ve kendine özgü fikirler üreten, herhangi bir konuda peşin yargılı olmayıp olayları altyapısıyla birlikte değerlendirebilen birey olma telkin ve tavsiye edilmiştir. Eğitim ve gelişime ters düşmediği bu kadar aşikâr olan İslam dininin, toplumun ihtiyaçlarına göre düzenlenen eğitim sistemi içerisinde yer alması mutlak surette gerekmektedir.

~~İnsana zamanında ve yeterince eğitim verilmediği takdirde kabiliyetlerini geliştirme imkânı bulamaz. Dolayısıyla kendisine ve çevresine zararlı bir kişi olmasa bile kendisinden beklenen başarı ve faaliyetleri ortaya koyamadığı gibi, yaratılış gayesine de ulaşamayıp kendine ve topluma yeterince yardım ve iyilikler yapamaz. Bütün meselelerin anlaşılabilir olarak çözülmesi işi eğitime düştüğüne göre, genel öğretimde bütün konularda bilgi verilmeli, yetişmekte olan nesillere her alanda rehberlik yapılmalıdır. Okullarda, kültür, fen ve sosyal hayatı ilgilendiren konular hakkında doğru ve yeterli~~

bilgiler verildiği gibi; genel öğretim içerisinde çocukların gelişimlerine uygun düşecek bir müfredat ile Din Eğitim ve Öğretimi yapmak da zorunludur. (Ayhan,1997)

İslam'a göre din eğitimi bebeklikten başlar. Hatta daha da geriden alarak eş seçiminin, doğacak çocuğun dini eğitimiyle bağlantılı olduğunu düşünenler vardır. Din eğitim ve öğretimi, dinin öğrenilmesini gerekli gördüğü bilgilerin, mensuplarına zamanında ve gerektiği kadar verilmesi anlayışı üzerine kuruludur. Zamanından önce veya geç kalarak yapılan öğretimin verimliliği azalır.

Çocuk görerek, duyarak, gördüğünü duyduğunu taklit ederek öğrenir. Kişiliği, şahsiyet yapısı da bu çerçevede oluşur ve şekillenir. Bu yüzden, din eğitimine sağlıklı bir başlangıç için çocuğun, yaşantısını dinin gereklerine göre düzene koymuş bir aile ortamında bulunması önemli bir etkidir. Çocuğun iyi bir terbiye alması, dini ve ahlaki değerleri erken yaşta kazanması, ancak aile ve okul ortamındaki eğitim faaliyetleri ve çocuğa yönelik eserler sayesinde mümkün olur. Okul çağına henüz gelmemiş çocuğa ilk dini eğitimin ailesi tarafından verilmesi gerekir. Çocuk, kişiliğinin gelişiminde bir modelle kendini özdeşleştirdiğine göre; bu model ilk olarak anne-baba ve diğer aile fertleri, daha sonraları okuduğu, dinlediği kitaplardaki veya izlediği film, çizgi filmlerdeki kahramanlardır. Bu modellerin seçiminde anne-babaya büyük görev düşer. Hikâye kahramanlarının karakteristik özellikleri, çocuğun bilişsel, duygusal, ruhsal ve sosyal gelişimine ters düşmemelidir.

Peki, dini eğitim çocuğa ne zaman ve nasıl kazandırılmalıdır? "İlk çocukluk dönemindeki, yani yedi yaşına kadar çocukta dini inancın nasıl belirdiği üzerine, dış ve iç etkenleri de dikkate alarak yapılan araştırmalar gösteriyor ki, çocuğun dini inanışında içgüdüsel ve duygusal bağlanma temayülü, dini eğilimler ve duygular doğuştan vardır"(Yavuz,1983).

Ne yazık ki ülkemizde örgün eğitimde ilköğretim 4. sınıftan (10 –11. yaş) önce din eğitim ve öğretimi yapılamamaktadır. "Bu günkü eğitim anlayışına göre 4–5 yaşından itibaren çocuklara: hangi konuya ne zaman ilgi duyuyor, hangi yaşta hangi soruyu soruyorsa, o konuyu o zaman anlatmak, -anlayacağı ölçüde- doğru bilgi vermek gerekmektedir. Örneğin çocuk 4 yaşından itibaren çevresinde olup bitenleri aktif bir şekilde algılamaya başlar. Ezan okunurken bunun ne olduğunu, Ramazan ayında niçin akşama kadar bir şey yenmediğini sorgular" (Ayhan,2006). Bunların cevabı on-oniki

yaşlarına bırakılmamalıdır. “Hiçbir kurum, bir çocuğun iyiliğini kendi anne-babasından daha fazla isteyemez, yine hiçbir kurumun ilgi ve faydası, sıradan bir annenin çocuğuna ilgi ve faydasının üzerine çıkamaz. Çocuğu yaratan Rab, onu terbiye etmeleri için anne ve babaya emanet olarak vermiştir. Çocuk reşit oluncaya kadar çocuk üzerinde nihâf karar mercii ailedir. Öyleyse çocuğun geleceği açısından hayati öneme sahip çocuk eğitimi konusunda da esas söz hakkı ailenindir”(Baldık, 2006). Eğitim açısından okulun vazgeçilmezliği ortadadır. Fakat her türlü eğitimi okuldan beklemek doğru değildir. Çocuk, ailedeki iletişimi ve aldığı eğitim sonucu sosyalleşme adına öğrendiklerini okul ortamında yaşar, uygular. Yine okuldan aldığı teorik bilgileri de ailesinin desteğiyle pratiğe döker. “Dinimize göre eğitim, ne sadece okul duvarları arasına, ne sadece eve ne de belli bir yaştan sonrasına hasredilen bir şeydir. Daha çok "hayat boyu ve her yerde olma" niteliğine sahiptir. Bu açıdan bakıldığında çocuk doğduğu andan itibaren ona verilen her şey eğitim kapsamına girer” (Orhan, 2006).

Eğitimin birinci temel amacı milli kültürün devamlılığını sağlamaktır. Bu amaç milli ve manevi değerlerimizin genç nesillere en doğru şekilde öğretilmesini gerektirir. Çocuklara vatan ve millet sevgisi kazandırmak, millî ve manevî şahsiyetlerin kahramanlıklarla, erdemlerle dolu hayatlarını öğretmek, dinî ve ahlâkî değerleri kazandırmak, bunları anlayabilecekleri ve zevk alabilecekleri bir üslûpla anlatmakla, okutmakla mümkündür.

Tezimizin konusu, çocuk edebiyatındaki daha doğrusu çocuk hikâyelerindeki dini ve ahlaki motiflerin incelenmesi, din eğitimine uygunluğunun tartışılmasıdır.

Problem

Çocuğa din eğitimi verilmeli mi, yoksa çocuk, dinî terciğini reşit olduktan sonra kendisi mi yapmalı? Eğer din eğitimi verilecekse buna hangi yaşta başlamalı? Dinî eğitim ailede mi yoksa okulda mı verilmeli? Bazı kesimler tarafından “güdümlü yayın” olarak adlandırılan dini içerikli çocuk kitaplarından din eğitiminde yararlanılabilir mi? Dini muhtevaya sahip çocuk kitapları hangi özelliklere sahip olmalı? ... Bu gibi sorular her dönemde tartışıla gelmiştir ve tartışılmaya devam etmektedir. Bu çalışmada bu soruların tümüne doyurucu cevaplar vermemiz mümkün değildir. Konumuz hikâyelerin dini açıdan eğitim değeri ile sınırlı olmakla beraber, çocuğun dini ve ahlaki gelişim sürecine ve dini eğitimin gerekliliği ve ne zaman verilebileceği konularına da

değinilmiştir. Din eğitiminde çocuk yazını bir araç olarak kullanıldığında hangi tür ve üslûbun daha faydalı olabileceği, yeni bir araştırma konusu olarak düşünülebilir.

Dini içerikli çocuk kitaplarından istenilen verimin elde edilmesi konusunda, okuma alışkanlığının gelişmemiş olması da önemli bir problem teşkil etmektedir. Bu yüzden öncelikle ailede olmak üzere eğitim sisteminde okuma alışkanlığını hayatın bir parçası haline getirecek bazı düzenlemeler yapılmalıdır. Özellikle çocuklara kitap sevgisi kazandıracak, kitabın çocuk gözündeki cazibesini artırarak çocuk ve kitap arasında manevi bir bağ oluşturacak biçim ve içerik düzenlemeleriyle işe başlamak gerekmektedir.

Bu çalışmada din ve eğitim ilişkisi incelenerek:

Çocuklara din ve ahlak eğitimi verilme süreci nasıldır? Çocukları kitapla tanıştırmak nelere dikkat edilmelidir? Din eğitiminde hikâye ve masalın etkinliği nedir? Örnek kitaplarda dini ve ahlaki motifler nasıl işlenmiştir? Din ve ahlak eğitimine katkısı nasıldır? Sorularına cevap aranmıştır.

Amaç

Din eğitiminin verilmesinde hikâyelerden yararlanma büyük öneme sahiptir. Ancak dini hikâye dendiği zaman Kur'an kıssalarından tasavvufi menkîbelere kadar çok geniş bir yelpaze akla gelmektedir. İçerdikleri bilgilerin doğruluğu ve tutarlılığı açısından Kur'an kıssaları dışındaki hikâyeler ciddi bir eleştiriye tabi tutulmalı, buna göre değerlendirilmelidir. Bu bağlamda dini diye nitelendirilen hikâyelerin muhtevasında din olmasından daha çok dini doğru biçimde öğretmeye yardımcı olması hedeflenmelidir. (Okumuşlar, 2006)

Bu çalışmada dini ve ahlaki hikâyelerin sorunlarına değinilmiş, dini içerikli hikâyelerin taşınması gereken özellikler araştırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde seçilen çocuk hikâyelerindeki dini unsurların nasıl ortaya konduğu ve din eğitimindeki etkinliğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Önem

Duyuma, düşünme ve inanma özelliklerine sahip olması insanı daima din olayının içinde olmaya zorlamıştır. İnanma ve bir dine bağlanma duygusu insanın fitratında

vardır ve insan ruhunun en büyük ihtiyacıdır. Dinin temelinde insanı ruhen ve ahlaken yüceltmek, olgunlaştırmak, onu görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, toplumun faydalı ve verimli bir parçası durumuna getirmek vardır. İslam dininin öngördüğü, inançlı, akıllı ve faziletli insanları yetiştirmek için din eğitime ihtiyaç duyulmaktadır.

Gerek Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki sıkıntılar sebebiyle gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında laiklik anlayışı ile din eğitimi arasında sağlıklı bir ilişki kurulamaması sonucu Türk toplumu uzun yıllar din eğitimi ihtiyacını karşılayamamanın getirdiği sıkıntıları yaşamıştır. Devletin, din eğitimi çoğunlukla bu alanda yeterliliği olmayan ailelere ve bireylere bırakması sonucu toplumda zümreleşmeler (dinsiz-yobaz) baş göstermiştir. Gizli saklı ve gelişigüzel yapılan dini eğitimler, çeşitli dini cereyanlar sebebiyle toplum bütünlüğü zaman zaman ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. (Cebeci, 1996)

Daha sonraları Anayasayla, din ve ahlak eğitim ve öğretiminin, ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulması hükme bağlanmıştır. Görüldüğü gibi, din eğitiminin verilmesi, devlet tarafından da önemsenmekte ve gerekli görülmektedir. Fakat devletin öngördüğü din ve ahlak eğitimi, ilköğretim 4. sınıftan başlatılarak 10-17 yaşları arasında verilebilmektedir. Çocuk gelişimi incelendiğinde çocuğun karakter yapısının 7. yaşa kadar şekillendiği görülür. Dolayısıyla çocuklara dini ve ahlaki bilgiler öncelikle ailede verilmeli, anaokulundan başlayarak da temel eğitimde yerini almalıdır.

Her milletin sahip olduğu kendine özgü maddi ve manevi değerlerin nesilden nesile aktarılmasına dil aracılık eder. Çocuk edebiyatı ürünleri bu değer aktarımı konusunda önemli bir yere sahiptir. Özellikle iki-oniki yaş grubundaki çocuklara dini bilgiler doğrudan doğruya değil de şarkılarla, şiirlerle, oyunlarla ve temsillerle öğretilmesi bu değer aktarımını kolaylaştıracaktır. Çünkü çocuklar doğrudan doğruya kendilerine verilen dini bilgileri yeteri kadar anlayamazlar ve bu şekilde bir öğretim yöntemi onların ilgilerini çekmez.

Burada dikkat edilecek nokta da şudur: "Çocuk edebiyatı çerçevesinde dini kavramları ele alan yazarlar, konu edindikleri dini kavramları çok iyi bilmelidir. Bu belli oranda dini ihtisası beraberinde getirmektedir. Bu alanda yeterli birikime sahip olmayan

yazarlar, yanlış bilgilendirme ve yönlendirmelere sebep olabilmektedir” (Kılıç,2007). Aynı şekilde yazarın, dini kavramlarla ilgili birikime rağmen, çocuk edebiyatı ve çocuk gelişimi noktasında yetersiz oluşu da önemli bir sorundur. Dolayısıyla çocuğa yönelik din eğitimi amacı taşıyan bir eserde yazar, çizer, pedagoğ, editör ve yayıncı işbirliği içerisinde olmalıdır.

Bu tez, çocuklara dini ve ahlaki eğitim verilmesinin önemini bir kez daha vurgularken, bu eğitim sürecinde çocuk edebiyatından özellikle de eğitimde etkili bir yöntem olan hikâyelerden yararlanmanın önemine ve gereklerine dikkat çekmiştir. Son bölümde yer alan ve çalışmamızın ana konusu olan farklı alanlardan iki yazarımızın kitaplarındaki dini terim ve ifadelerin din eğitime katkısının araştırılması, bu alanda çalışacak kişilere katkısı olması açısından araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, açıklama, inceleme ve tarama yöntemlerine başvurulmuştur. Araştırmada doğrudan ve dolaylı olarak alıntılar yapılmıştır. Alıntılar, paragraf sonunda, köşeli parantez içerisinde yazarın soyadı ve eserin/makalenin basım tarihini verilerek gösterilmiştir. Yaptığımız doğrudan alıntılarda tırnak işareti kullanılmıştır. Kendi yorumlarımızı da kattığımız, dolaylı alıntılarda tırnak işareti kullanılmamıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde farklı alanlardan ve farklı üslûpta yazan iki yazarımızın toplam 40 adet kitabı incelemeye tâbi tutulmuştur.

Birinci yazarımız, çocuk hikâyeleri denince akla gelebilecek ilk isimlerden biri olan Kemalettin Tuğcu’dur. Tuğcu, Cumhuriyet döneminin en çok çocuk hikâye kitapları yazan ve yayınlanan yazarlarından, aynı zamanda Çocuk Edebiyatında geniş bir yeri olan şahsiyettir. Onun çocuklara yönelik mi yoksa yetişkinlere yönelik mi yazdığı tartışılırken Melike Sıla Arlı’nın 2005’te Bilkent Üniversitesi TDE Bölümünde hazırladığı yüksek lisans tezinde savunduğu; Kemalettin Tuğcu’nun pek çok romanının, Türkçede gençyetişkin edebiyatı kategorisi altında değerlendirilebilecek olduğudur. Fakat ağırlıkta olan görüş çocuklara yönelik yazdığıdır.

Tezimizin konusuna karar verdiğimizde Kemalettin Tuğcu’yu ele alma ve eserlerini inceleme kararında, sosyal konulara değinen ve bu yönüyle de toplumun büyük bir kesimine hitap eden Kemalettin Tuğcu’nun yazarlığı veya romanları hakkında yapılmış

çok sayıda akademik çalışma bulunmaması etkili olmuştur. Her ne kadar bir kısım edebiyatçı ve yazarlar, Kemalettin Tuğcu'yu edebiyat dışı görmekte kitaplarını arabesk kültüre ve alt sınıfa ait saymakta hatta daha da ileri giderek okunmasının çocuklara zarar getirebileceğini ileri sürmekte ise de kitaplarının binlerce adet basılması ve okunması, hemen her okulun kütüphanesinde serilerinin bulunması onun topluma mâl olmuş bir yazar olduğunun göstergesidir.

Araştırmalarımız esnasında gördük ki, Kemalettin Tuğcu kitaplarının edebi değer taşımadığını söyleyen, romanlarındaki temaları arabesk kültürle ilişkilendiren, bu temaları aşağı kültüre dâhil ederek olumsuzlayan bir karşı-söylem vardır. (ayrıntı için bkz. Arlı,2005) Kemalettin Tuğcu romanlarında işlenen temaları ve anlatı yapısını arabesk kültürle ilişkilendiren karşı-söylem, yalnızca arabesk metinlerin duygusal temalarını,“acıklı” olay örgülerini göz önüne alarak bu metinleri aşağı kültüre ait sayar. Oysa duygusal temalar, yüksek ya da aşağı kültür arasında bir ayırıcı çizgi belirleyemez. Tuğcu'nun kullandığı bu duygusal temaların olumsuzlanması, “arabesk” teriminin; sefalet, zayıflık, ayrılık, gözyaşı içeren toplumsal anlamının olumsuzlanmasından kaynaklanmaktadır. Kemalettin Tuğcu kitapları, yalnızca bu romanlarda işlenen duygusal temalardan ibaret olmadığı gibi okurların metinden aldığı tadı belirleyen de bu duygusal temaların yarattığı olumsuz durumun bütün romanlarda çözülmesi ve “mutlu son”a ulaşılmasıdır. Kemalettin Tuğcu, 94 yıllık ömürde yüzlerce çocuk kitabı yazmış ve birkaç nesil onun eserleriyle çocukluk ve gençlik kişiliğini oluşturmuştur. Yazar, yaşamın içinde bulunan sevgi, merhamet ve acıma duygusunu hikâye/roman kapsamında çoğunlukla küçük, zavallı, kimsesiz, yetim temalarıyla işleyerek, okuyucunun duygularına hitap ederek onların düşünmesini, eleştirmesini, üzülmesini, sevinmesini ve kıssadan hisse çıkartmasını sağlamıştır.

Dili sade ve anlaşılır olduğu kadar, seviye bakımından da çocuk edebiyatına uygun olması tercih sebeplerimizden biridir. Tuğcunun, doğrudan olmasa bile dolaylı yoldan çocuk eğitimini göz ardı etmeksizin eserlerini yazdığı kanaati, bizi, kendisine yöneltmiştir. Kemalettin Tuğcu, hikâyelerinde dini terim ve unsurlar, dini ifadeler çokça yer almaktadır. Ancak bunların çoğu, dinî eğitim amacı gütmeyip, daha çok kültürel açıdan bazı dini motifler kullanılmıştır. Başörtüsü, cami, imam, ezan, sevap,

günah gibi dini terim veya simgeler, Türk kültür, gelenek ve görenekleriyle yoğrulmuş bir tarzda karşımıza çıkar.

Bu çalışmayla, edebi eser olup olmadığı, eğitim değeri, faydası-zararı tartışılan Kemalettin Tuğcu kitapları din perspektifinden incelenerek; dini literatür ve şuur kazandırmada etkisi ve varsa din eğitimine katkısı araştırılmıştır.

İkinci yazarımız, Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir'dir. İkinci tercihimizi Yaşar Kandemir olarak belirlememizin bazı sebepleri vardır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz. Birinci tercihimiz olan Kemalettin Tuğcu'da "sosyalliği" dikkate almış idik. Bunda da "ilmîliği" dikkate aldık ve bir bilim adamının çocuk edebiyatına ve çocuğun din eğitimine yaklaşımlarını, neler katabileceğini incelemeye çalıştık. Kandemir, İslamî ilimlere vâkıf, Hadis dalında alanının önemli isimlerinden biridir. İlimle bu kadar iç içe olan bu yazarın Çocuk Edebiyatında dini unsurları öne çıkarması ve toplumun olmazsa olmaz özelliklerinden olan dini yorumlaması elbette Çocuk Edebiyatı ve eğitimi açısından önem arz eder.

Dini konulardan hikâyeler çıkararak çocukları eğitmek, Çocuk Edebiyatının bir başka boyutu olduğundan Kandemir, bizim için tercih sebebi olmuştur. İlahiyat altyapısına sahip olan Kandemir, dini içerikli çocuk yazınında önemli bir yer tutar. Hatta dini öğretimini hedefleyen çocuk kitaplarının ilk örneklerini vermiştir denilebilir. Yaşar Kandemir, çocuk kitapları yazmaya başlamasını şöyle anlatmaktadır:

"1970'li yılların ikinci yarısındaydı. Bir gazetede, yurt dışında çalışan işçilerimizin çocuklarıyla Kapıkule'den yurda girerken yapılan bir röportaj okumuştum. Çocuklara Allah, Peygamber, ahiret gibi son derece önemli konularda sorular soruluyor, onlar da bu sorulara son derece sığ, hatta üzücü cevaplar veriyorlardı.

Bu cevaplar üzerine bir batılının bizim boşu boşuna akan ırmaklarımızdan bahisle:

"Bu ırmaklar böyle akar? Siz de böyle bakar?" diye soruşunu hatırladım. Yurt dışına gönderdiğimiz işçilerimizin yavruları Allah'ı, Peygamberi bilmezken biz bu konuda bir şey yapmadan onlara bakıyor, verdikleri cevapların ne kadar yanlış olduğu üzerinde konuşup duruyorduk. Yurt içindeki çocuklarımızın durumu elbette daha iyi değildi. Birileri bu konuya mutlaka el atmalıydı ama kim el atacaktı? Bazı arkadaşlarımla meseleyi istişâre edip çocuk kitapları yazmayı düşündüğümü belirttiğim zaman onlar, ilmi çalışmalarımın daha önemli olduğunu söylediler. Onların bu kanaati daha sonraları değişmiş midir, doğrusu çok merak ederim. Fakat

ben bu ciddi boşluğu önemsedim ve benim çocuk kitapları yazma hikâyem böyle başladı” (Kandemir,2007).

Kandemir’in dilinin sadeliği, akıcılığı, hitap şekli ve seviyesi bizi ona yöneltmiştir. Kandemir’in hikâyeleri, çocuklara dini ve ahlaki şuur aşılama, Allah’ı, peygamberleri ve yüce dinimizi öğretmeyi ve sevdirmeyi amaçlamaktadır. Üzerinde çalıştığımız hikâye kitapları, 6–9 yaş grubu ve 9–14 yaş grubuna yönelik ayrı ayrı hazırlanarak, anlatılması güç olan konuları bile tatlı ve akıcı bir üslupla benimsetmeye çalışmıştır. 6–9 yaş grubuna yönelik hazırlanan on kitap her sayfası resimli oluşu ve puntolarının büyüklüğüyle hitap ettiği gruba uygun niteliktedir. Özellikle serinin ilk kitabındaki resimlemeler sanat eseri sayılabilecek güzelliكتedir.

1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı’nda, Mehmet Çoban tarafından hazırlanan “Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Açıdan Değerlendirilmesi” isimli Yüksek Lisans tezinde Kandemir’e ait bir kitaptaki resimler; “sanat değeri taşıması, metni yorumlamak yerine tekrar etmesi, öykü kahramanlarının kişilikleri resme yansımaya ifadesiz yüzler çizilmesi, resimdeki kadınların başlarının örtülü olması...” vb. ifadelerle eleştirilmiştir. Yaşar Kandemir, dini çocuk kitapları sorunlarıyla ilgili bir tebliğinde, yazdığı çocuk kitaplarının resimlenmesi konusunda oldukça titiz davrandığını şu sözlerle açıklamaktadır:

“O sıralarda (70’li yıllar) İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsündeki hocalığımın yanı sıra Dame de Sion Fransız Özel Kız Lisesinde Dinbilgisi dersi de okutuyordum. Oradaki rahibeler vasıtasıyla Fransa’dan Hz. İsa ile ilgili bazı çocuk kitapları getirip inceledim. 1980’li yılları başlarında, Dünya İslam Birliğinin desteğiyle Avrupa’nın muhtelif şehirlerinde din görevliliği yapan Türk imam ve öğretmenlere bazı dersler okutmak için Belçika’ya gittiğimde, Hıristiyan çocuklara dinlerini öğretmek için yazılmış kitapların satıldığı zengin kitapçevlerini gezme fırsatı buldum. Kilisenin sahip olduğu geniş imkânları en iyi şekilde kullanarak çocuk psikolojisini, sosyolojisini bilen ekiplere dini içerikli kitaplar yazdığımı ve bunları hiçbir masraftan kaçınmadan en güzel şekilde resimlettiğini gördüm.

O zamanlar resimlerine ve baskısına hayran kaldığımız çocuk kitabı, kilisesiyle, domuzuyla batı kültürünü telkin eden Ayşegül Serisi’ydi. Bizim hazırlayacağımız kitaplar ondan geri kalmamalıydı. İlk olarak Dinim Serisinin ilk kitabı olan ve

Kelime-i Tevhid'i ele alan Dine Doğru'yu yazdım. Damla Yayınevinin sahibi olan değerli arkadaşarımla bu kitabı en güzel şekilde resimletmeye karar verdik. Kitabı, zengin çizgilerine hayran kaldığımız sevgili Hasan Karal'a teslim ettik. Bu titiz kardeşimiz 32 sayfalık kitabın resimlerini ancak iki yılda tamamlayabildi. Anlaşılan bu gidişle kitaplarımın resimlenmesine ömrüm yetmeyecekti. Yayınevinin bulduğu bir başka ressamla çalışmaya başladık. Farklı çizgilere sahip olan bu ressam daha hızlı çalıştığı için serinin ikinci ve üçüncü kitapları olan Peygamberimi Öğreniyorum ve Allah'ı Arayan Çocuk, birinci kitaptan önce yayımlandı. Ressama çizeceği her resmi tarif ve tashih etme zorunda kalıyordum. Bu daha sonraları da hep böyle oldu. Hatta bir defasında ressamdan dua eden bir çocuk resmi çizmesini istemiştim. Bir hafta sonra geldiğinde, tıpkı bir Hıristiyan gibi, iki avucunu birbirine yapıştırarak dua eden bir çocuk resmi getirdi. Böyle çalışmaktan da yorulmaya başlayınca serinin son dört kitabını (Abdest Alıyorum, Namaz Kılıyorum, Dua Ediyorum, Annemi Anıyorum) sevgili film yönetmeni Haşim Vatandaş'ın çektiği estetik değerdeki resimlerle daha kısa zamanda tamamladık.

Dinim Serisi'nin 9–14 yaş grubu için kaleme aldığım, iman esaslarını anlatan beş kitabı resimletmek gözümde iyice büyümüştü. Fotoğraflarıyla ünlü bir derginin bir sahafta bulduğum geniş bir koleksiyonunu yayınevime satın aldırđım. Haftalarca çalışarak bu dergideki resimleri kendime göre tasnif ettim. Sonra da bunlar arasından konulara uygun resimler seçtim..." (Kandemir, 2007).

Konuyla İlgili Daha Önce Çalışılmış Olan Bazı Tezler

1. Çocuk Kitaplarında Dini Motifler ve Din Eğitimi. 2003. Gülsüm Pehlivan. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bu çalışmada, 1908'den 1928'e kadar yirmi yıllık bir dönem esas alınarak çocuk edebiyatının en önemli ürünlerinden olan hikâye ve masallardaki dini ve ahlaki unsurlar, dönemin özellikleri çerçevesinde ele alınmıştır. Tezin başlığı, içeriğine göre genel bir ifade taşımaktadır. Oysa belli bir dönemdeki çocuk kitapları incelemeye alınmıştır. Siyasî ve kültürel değişikliklerin yoğun olduğu, Meşrutiyetten Harf İnkılabına kadar süren dönemde çocuk ve çocuk edebiyatının gelişimi hakkında kapsamlı bilgi verilmiştir. Osmanlıca olarak yazılmış otuzbir çocuk kitabı biçim ve

içerik yönüyle incelemeye tâbi tutulmuş, dini ve ahlaki unsurlar tespit edilmiştir. 251 sayfalık Tez, bu alanda çalışma yapacak olanlara kaynak olabilecek nitelikte kapsamlı bir çalışmadır.

2. Çocuk Hikâyelerinde Dini Motiflerin Eğitim Açısından İncelenmesi. 1995. Atiye Gözen. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çocuk kitaplarındaki milli ve manevi değerlerin nasıl aktarıldığını araştırmak amacıyla yapılan bu çalışmada Ömer Seyfettin'e ait onaltı adet hikâyeye incelenerek dini ve milli motifler tespit edilmiş ve kısaca yorumlanmıştır. Bu tezde de başlık genel tutulmuş, inceleme, bir yazarla sınırlandırılmıştır. Sadece otuz sayfa süren bu çalışma, kanaatimizce yüksek lisans tezi olacak yeterlilikte değildir.

3. Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarında Çocuklara Din Öğretimi. 1995. Nihat Kaya. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

121 sayfadan oluşan bu tez ile Türkiye'de din eğitim ve öğretimi, dini yayıncılık, süreli yayınlarda özellikle de Diyanet Çocuk Dergisinde din eğitim ve öğretimi incelenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı süreli yayınlarından Diyanet Çocuk Dergisi'nde yer alan öğretim metotları ile dini ve ahlaki bilgiler şekil ve muhteva yönünden tespit edilerek, din eğitimi değeri bilimsel ölçüler içerisinde açıklanmaya çalışılmıştır.

4. Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Açından Değerlendirilmesi. 1996. Mehmet Çoban. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Araştırmacının ifadesiyle “Bu araştırmanın temel amacı, 1988–1994 yılları arasında çeşitli yayınevleri tarafından yayımlanan ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Bşk. Tarafından öğrencilere salık verilen dini konulu çocuk öykü kitaplarının yapısal ve eğitsel niteliklerini değerlendirerek; kitapların çocuğun kişilik yapısına ne gibi etkilerinin olabileceği, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları'nın gerçekleşmesine ne derece katkı sağlayabileceğini ortaya koymaktır”. Oysa tez, bilimselliğe ters düşecek derecede taraflı bir tutumla yazılmış, adeta dini içerikli öykü kitaplarının olumsuz yönlerinin vurgulanması halini almıştır. Öyle ki, Türkiye Cumhuriyeti Üniversitelerinde profesörlüğe kadar yükselmiş yazar bile, bilimselliğe aykırı,

köktendinci, beyin yıkayıcı, kaderci olarak nitelendirilebilmiştir. Araştırmacının önyargılı tutumu, tezin bilimselliğini azaltmıştır.

5. Kemalettin Tuğcu'nun Hayatı ve 50 Romanından Hareketle Çocuk Edebiyatımızdaki Yeri. 2005. Şahin Şimşek. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tez, 1902–1996 yılları arasında yaşayan ve çocuklar için 300'ün üzerinde kitap yazan Kemalettin Tuğcu'nun daha iyi tanınması, eserlerinin daha iyi anlaşılması ve çocuk edebiyatındaki yerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Çocuk edebiyatı, popüler edebiyat kavramlarına değinildikten sonra Kemalettin Tuğcu'nun seçilen 50 eseri tematik açıdan incelenmiştir. Buna göre Kemalettin Tuğcu'nun vicdan eğitiminde önemli bir yere sahip olduğu, kullandığı sade dil ve üslup sayesinde günümüzde de okunabilecek nitelikte olduğu ve Türkçe derslerinde materyal olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Konuyla İlgili Karşılaşılan Bazı Sorunlar

Çocuk hikâyelerinde din eğitimiyle ilgili; içerik, şekil, seviye ve yardımcı unsurlardan kaynaklanan bazı sorunlarla karşılaşılmaktadır.

Dini konuların anlatıldığı hikâyelerde, ana kaynaklarda yer alan bilgi ve değerlerle çelişen bir durum bulunması, çocukların beklentilerini yaşadıkları dünyanın gerçeklerinden uzaklaştıran olağandışı konuların yer alması, içerik sorunlarından bazılarıdır. Çocuğa hitap eden bir kitaptaki dini hikâyenin veya dini bilgilerin çocuğun algı seviyesine indirgenememesi de seviye sorunlarından olup, istenilen verimin elde edilmesini zorlaştırır. Kullanılan dil ve üslup da kültürel birikimi yansıtmalıdır; ancak çocuğun anlayamayacağı ölçüde çok eski ve kullanımı olmayan sözcüklere fazla yer verilmemesi gerekmektedir. Kitapların basıldığı kâğıt ve teknik özellikler, yazının puntosu, resimlendirmeler kitabı tamamlayan yardımcı unsurlardandır. Yayıncılıkla ilgili tekniklerin oldukça geliştiği günümüzde bu unsurların hâlâ estetik olmaması hikaye kitaplarında karşılaşılan eğitsel nitelikli sorunlardır. (Okumuşlar, 2006)

Bir başka sorun da farklı görüşlerin, dini içerikli çocuk kitaplarına bakış açısında ortaya çıkar: “çocuğu bir yetişkinin kendince oluşturduğu doğrulara bağımlı kılmak isteyen...” olarak nitelendirilen “... güdümlü yayın olarak da adlandırabileceğimiz, bir

ideolojinin ya da bir inancın sözcülüğünü yapan kitapların, çocuğun duygu ve düşünce sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır” (Sever, 2003). Bu örnekte olduğu gibi, çocuğa milli, manevi ve kültürel birikimin aktarılması tehlikeli bulunarak yersiz endişeler duyulduğu görülmektedir.

Araştırmamız sürecinde, konuyla ilgili yapılan araştırmalar YÖK Tez Kataloğundan taranmıştır. Konumuzla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz tezleri incelediğimizde 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı’nda, Mehmet Çoban tarafından hazırlanan “Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri Açısından Değerlendirilmesi” konulu yüksek lisans tezinde dinî içerikli çocuk hikâyelerini olumsuzlayan ifadelerle karşılaşmıştır. Yedi yazarın çocuklara yönelik dinî hikâye kitaplarını iç ve dış yapı bakımından inceleyen Çoban, giriş bölümünde şu ifadeleri kullanmıştır: “Bilindiği gibi ülkemizde, köktendinci hareketin etkinliği giderek artmaktadır. Köktendinci düşünce, kendi görüşlerini çocuklara benimsetebilmek için, çocuk edebiyatını araç olarak kullanmaktadır. Özellikle, 1980’den sonra dini öyküler, romanlar, şiirler çocuklara yönelik yayınlar arasına girmeye başlamıştır.” (Çoban,1996 sf.19). Genel değerlendirme kısmındaki tespitleri ise şöyledir: “Köktendinciler, görüşlerini topluma benimsetebilmek için hedef olarak çocukları da seçmişlerdir. ... Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı da bu yayınları öğrencilere salık vererek, okullara kadar girmesine katkıda bulunmuştur” (Çoban,1996 sf. 155). “Köktendinci yazarların, çocuk yazını hakkındaki düşüncelerini de dikkate aldığımızda, öğrencilere salık verilen bu kitapların, çağdaş eğitimde yerinin olamayacağını söyleyebiliriz. Denilenlerden de anlaşılacağı gibi, bu kitaplarda güdülen amaç, çocukları küçük yaştan başlayarak, dinsel inançlarla koşullandırmak; geleceği geçmişte arayan beyinler yetiştirmektir. Yarının büyüğü olacak çocuğu, kurulması hedeflenen şariat düzenine hazırlamaktır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın bu amacın gerçekleştirilmesine aracı olması ise oldukça düşündürücüdür” (Çoban,1996 sf.156).

“Eğer bir yargı, ferdî yargılardan bağımsız ve standardize edilmişse o yargı nesnel yani objektiftir; aksine fertlerin bilinçli veya bilinçsiz eğilimlerinin etkisi altında ise bu yargı öznel yani sübjektiftir. Kuşkusuz herkesin kendi fikirleri ve düşünceleri üzerinde tasarruf hakkı vardır. Ama bu tavır, araştırmacıyı bulguları değişik göstermeye ve

yargılarında yanlı tutum takınmaya sevk etmemelidir”(Cebeci, 2002). Ne yazık ki, araştırmacı, dine ve dini eğitime karşı olan görüşlerinin etkisinden kurtulamayarak, objektif olmayan bir bakış açısıyla eleştirmiş ve kendi yorumlarını bilimsel tespit gibi sunmuştur.

Çoban’ın tespitlerinin bir kısmının doğruluk payı bulunduğu muhakkaktır. Ne var ki, bu ülkede dini eğitim verilmesinin kanunlarla ve yasalarla desteklendiği göz ardı edilmekte ve Türkiye Cumhuriyetinin laik bir kurumu olan Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu töhmet altında bırakılmaktadır.

Çocuklara veya büyüklere gerek okulda gerekse okul dışında din eğitimi verilebileceği aşağıda yer verilen kanun ve yasalarla belirtilmiştir. Kaldı ki, çocuklara din öğretimi için hazırlanan hikâye kitaplarının devlet onayından geçmesi kınanması değil takdir edilmesi gereken bir durumdur.

1739 sayılı Milli Eğitim Yasası’na bakarsak, Türk Milli Eğitiminin amaçlarının şöyle belirlendiğini görürüz:

“«Türk Milli Eğitiminin amacı, Türk Milletinin bütün bireylerini, Atatürk inkılâplarına ve Anayasa’nın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı, Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren, ailesini, vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan millî, demokratik, lâik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getiren yurttaşlar olarak yetiştirmek...» (Koçer, 1981)”

Halkoyu ile kabul edilerek, 1982 yılında yürürlüğe giren Anayasa’da “KİŞİNİN HAK VE ÖDEVLERİ” genel başlığı altında “Din ve Vicdan Hürriyeti” özel başlığıyla; Anayasa, din eğitim ve öğretimini sadece bir özgürlük alanı olarak görmeye kalmayıp, aynı zamanda onun birey için bir hak olduğunu da açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır. Konuyu açıklayan Anayasa’nın 24. maddesinin üçüncü paragrafı ile ilk defa din ve ahlak eğitim ve öğretiminin, ilk ve orta öğretim kurumlarında zorunlu olarak okutulmasını hükme bağlanmıştır.

“«Din ve Ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetimi ve denetimi altında yapılır. Din Kültürü ve Ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki Din Eğitim ve Öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlıdır.» (Cebeci, 1996)”

Kişiyi isteğine aykırı olarak, bir dine inanmaya ve o dinin icaplarını yerine getirmeye zorlamanın lâikliğe aykırı bir tutum olduğunda şüphe yoktur. Hatta "Dinde zorlama yoktur" (Bakara 2/256) ayeti ile bu manada laikliği ilk tesis eden İslam dinidir. Şayet bir dinin öğrenimini yaptırmanın kişiyi o dini kabule zorlayacağı düşünülüyor ve bu uygulama laikliğe aykırı görülüyorsa bunun aksini de laikliğe aykırı görmek gerekir. Yani kişiyi din konusunda cehalete kanalize etmek onu zorla ya dinsizliğe veya batıl ve hurafeye din diye sarılmaya terk etmek olur ki, esas vicdan hürriyetine ve laikliğe aykırı sayılması gereken uygulama budur. (Gürtaş, 1981)

Cumhuriyetimizin kurucusu, Mustafa Kemal Atatürk de dinin ve din eğitiminin gerekliliğini her zaman dile getirmiştir. Din eğitimi ve İslamiyet’le Atatürkçülük, Atatürk düşüncesi ve ilkeleri arasında bir zıtlasma ve çelişki yoktur. Bunu, sağlığında verdiği demeçlerinde görmek mümkündür. Atatürk’ün İslam dini ve din eğitimi ile ilgili düşünce, söz ve direktiflerini Prof. Dr. Neda Armaner şöyle maddeleştirmiştir:

- a) Din öğretimi de, her öğretim gibi akıl ve mantığa uygun ve herkesçe anlaşılır olmalıdır. İşlenen konular fanatizme ve dar kalıplara düşmeksizin bilgi çerçevesinde açıklanmalıdır.
- b) Din eğitiminde verilen inançlar teferruata bağlanmadan sade bir şekilde anlatılmalı ve kesinlikle hurâfe ve bâtil inançlar kapsamında tefsirlere geçilmemelidir.
- c) Din konularında şekilci ve taklitçi tutumlara ağırlık verilerek değil, din olgusuna ruhsal ve derin bir içerik kazandıracak, kişiliği olumlu ve moral yönde etkileyecek bir biçimde açıklamalar yapmak ve kitapları bu açıdan hazırlayarak eğitimi pekiştirmek gerekir.
- d) Dinde zorlamalardan ve yaptırımlardan kaçınmalıdır.
- e) Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri eğitimin sınırı ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye’nin geleceğine ve kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan tüm unsurlarla mücadele etme gereği öğretilmelidir.” (Armaner, 1981).

Görüldüğü gibi gerek okulda gerekse kişisel bağlamda din eğitimi ve öğretimi yapmak toplumsal ilke ve kurallara aykırı değil aksine kişisel hak ve özgürlükler arasında yerini almaktadır. Önemli olan temel eğitim sürecinde ya da ailede dini terbiye ve din eğitimi verecek olan kişinin veya bu alanda eğitim amaçlı hikâye vb. eserler kaleme almış olan yazarlarımızın kültürel, pedagojik ve dini yeterliliğinin yanında Anayasa ve Milli Eğitim Temel Kanununun ruhunu kavrayıp benimsemiş çağdaş zihniyette bir kişiliğe sahip olmasının gerekliliğidir.

1. BÖLÜM: ÇOCUĞUN DİNİ VE AHLAKİ GELİŞİMİ

Gelişim, insanın belli bir görevi yapabilme yönünde büyümesi, olgunlaşması, bu görev için gerekli bilgi-beceri ve tutumu öğrenmesi anlamına gelir. İnsan yaşamağa başladığı andan itibaren beden ve organlar büyümeğe, olgunlaşmağa başlar. İnsan organizmasının tabii neticesi olan büyümeğe, belli bir yaşta öğrenme de eklenerek gelişmesi başlamış olur. İnsan yaşı belli bir düzeye ulaştıktan sonra büyüme durur hatta gerilemeğe başlar. Organlar, belli işleri yapamaz hale gelir; fiziksel gelişimde durum böyleyken zihinsel gelişim -bireyin sağlık durumuna göre- ölünceye dek devam edebilir.

Bireyin gelişimi farklı yaş dönemlerinde farklı hız ve özellikte seyreder. Gelişimin evreleri kesin hatlarla ayrılamazlar. Çünkü bu evrelerin her biri, bir önceki dönemin etkisinde olup, uzantısı durumundadır. Bir dönemde ortaya çıkan özellikler, bir sonraki dönemin özelliklerine eklenmekle kalmaz, o dönemin gelişimini olumlu ya da olumsuz şekilde etkiler. Evreler arası geçişi belirleyen faktör sadece beden gelişimi olmayıp, fiziki çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel şartları da önemli rol oynar. Dolayısıyla gelişim, çocuktan çocuğa farklılık gösterebilir. Bireyin bilişsel (cognitive), duyuşsal (emotional) ve ahlâki (ethical) açıdan gelişimini kapsayan Psiko-Sosyal Gelişim, aynı süreçte birbirleriyle etkileşerek oluşan değişimlerin genel ifadesidir.

Genel çerçevesiyle çocuğun gelişim evreleri şöyle sınıflandırılır:

A) Prenatal Dönem (Doğum Öncesi Dönem)

a) Ovum Evresi: Döllenmeden 2. haftanın sonuna kadar olan dönem

b) Embriyo Evresi: 3. haftadan, 8. haftanın sonuna kadar olan dönem

c) Fetüs Evresi: 9. haftadan doğuma kadar olan dönem

B) Postnatal Dönem (Doğum Sonrası Dönem)

a) Bebeklik: 0-2 yıl

b) İlk Çocukluk (Okul Öncesi Dönem): 2-6 yıl

c) Son Çocukluk (Temel Eğitim Dönemi): 6-11 yıl (kızlarda), 6-13 yıl (erkeklerde)

d) Ergenlik: 11–20 yıl (kızlarda), 13–20 yıl (erkeklerde)

(Yavuzer,1985; Özyılmaz,2003)

Bir araştırma konusu olarak “gelişim” dendiğinde akla ilk olarak bu alanda detaylı çalışmaları olan eğitimci-psikolog Jean Piaget gelmektedir. J. Piaget çocuğun kendine özgü bir algılama, düşünme ve yorumlama biçimi olduğunu, onun somut düşündüğünü, somut düşünceden soyut düşünceye hangi geçiş basamaklarıyla ulaştığını göstermiştir. Çocukta kavram oluşumunun belli bir sıra izlediğini, bu sıraya uygun düşen eğitim ve öğretimin, gelişim evreleri arasındaki geçişi kolaylaştıracağına da işaret etmiştir. Piaget, çocuğun zihinsel gelişimi ile ilgili tezinde dört dönemden bahseder:

1- Duyusal Motor Dönemi (0–2 yaş):

Doğumdan ikinci yaşa kadar süren bu evrede çocuklar, dış dünyayla bir şeye dokunmak veya bakmak, onu ağzına almak gibi daha çok daha çok duyum ve hareket yoluyla etkileşime geçmektedir. Bu dönemde “ben” ve “ben olmayan”ı ayırmaya başlayan çocuklarda tam olarak çözümlenemezse de “nesne devamlılığı” düşüncesi kazanılmaktadır. (Karaca,2007)

2- İşlem Öncesi Dönem (2–7 yaş):

Çocuk, dili kullanmaya başlar. Böylece sembolik biçimde düşünme becerilerini geliştirir. Nesnelere sözcükler ve simgelerle temsil etmeyi öğrenir. Düşünce hala benmerkezci olduğu için, sorunları başkalarının bakış açılarından anlamakta güçlük çeker. (Okumuşlar,2006) “Karmaşık mantıksal muhakeme yetenekleri henüz gelişmemiş olan çocuklar, sorunu çok boyutlu açıdan ele alamaz; buna odaklanma denir” (Karaca,2007).

3- Somut İşlemler Dönemi (7–11 yaş):

Çocuklar somut nesnelere ve olaylar arasındaki mantıksal ilişkileri anlarlar. Ancak mantık yürütme varsayım geliştirme tam olarak gelişmemiştir. Düşünce artık benmerkezci olmaktan çıkmıştır. Olaylar ve sorunlar değerlendirilirken, diğer insanların bakış açıları da değerlendirilmeye başlanır.

4- Soyut İşlemsel Dönem (11 yaş ve üzeri):

Bireysel gelişimin son evresi olan bu aşamada, düşünce sürecinde somutluktan uzaklaşarak, soyutlama ve kavramsallaştırma kabiliyeti gelişmektedir. Çocuklar, önerme niteliği taşıyan bu dönemdeki düşünme biçimi sayesinde karşılaştıkları ham bilgileri düzenlenmiş ifadelerde ve önermelerde kullanabilmekte ve aralarındaki ilişkileri görebilmektedir. (Karaca,2007)

Somut düşünceden soyut düşünceye geçiş kolay değildir. Dinsel düşünce bir gelişim süreci gösterir. Din eğitim ve öğretimi açısından üzerinde durulması gereken nokta; düşüncenin somuttan soyuta yapacağı geçiş döneminde çocuğa yardım edilmesinin gerekliliğidir.

Çocuğun Dini Gelişimi

Çocuklar, hayatla başa çıkma yollarını ailede ve özellikle de ana babalarından öğrenirler. Tüm araştırma ve gözlemler destekler ki, çocuk ve gençlerin ruhsal sağlıkları, problemleri ile ailenin durum ve tutumu arasında büyük bir ilişki vardır. Bu yüzden gerek çağdaş psikologlar, gerekse klasik İslam eğitimcileri, çocuğun gelişimini, hayatını büyük oranda etkilediği için, çocuk eğitimine başlangıç noktası olarak doğum öncesi dönemi gösterirler. Çocuk gelişim ve eğitiminde “tedbir devresi” olarak adlandırılan bu dönem, evlenmeye karar vermekle başlayıp, eş seçimi, toplumun temelini oluşturan aile kurumunun hoşgörü ve güven ortamı içerisinde titizlikle sürdürülmesi gibi önemli aşamaları içermektedir. (Özyılmaz, 2003)

“Dinle ilgilenmek insan için bir gelişme basamağıdır ve kendiliğindedir. İnsan bir çocuk da olsa nereden geldiğini, kime ait olduğunu düşünmekte ve bunu bir soru olarak kabul edip cevap aramaktadır. Doğuşta insanda var olan “Allah’a inanma” fikri insan zekâsının gelişmesiyle şuurlaşır. Çocuğun eşyayı kavrama, hatırlama ve hayal etme yeteneği arttıkça soyut değerlere de ilgisi belirlemektedir. Nitekim İslamiyet de kişinin dinen mükellef sayılabilmesi için akıl ve baliğ dönemi adı verilen bilişsel ve duygusal gelişimin ortaya çıktığı ergenliği şart koşmaktadır” (Fersahoğlu, 1998).

Psikologlar genellikle, gelişimin temelini çocukluk çağının oluşturduğunu kabul etmektedirler. Bu onun diğer gelişmeleriyle birlikte dini gelişimi için de söz konusudur. Buna göre dini gelişme de, kişinin çocukluktan itibaren dini hayatının

basitten mükemmel doğru geçirmiş olduğu değişim sürecidir. Birçok araştırmacıya göre çocukta din duygusu doğuştandır. Hz. Peygamberin “Her çocuk fitrat üzere doğar; daha sonra anne-babası onu Hıristiyan, Yahudi ya da Mecusi yapar. Eğer anne-baba Müslüman ise çocuk ta Müslüman olur.” hadis-i şerifi bunu doğrular niteliktedir. Ancak, bebeklik dönemi içerisinde dini tezahürler söz konusu değildir. Fıtrî olan din duygusunun uyanması ve yavaş yavaş kendini hissettirmesi ise, bebeklik çağının bitip, ilk çocukluk çağının başlaması dönemine denk gelmektedir. “Üç yaşından itibaren çocuk dini nitelikte bir korku ve saygıyla kutsal olan şeye ilgi gösterir. Bu korku ile beraber olan saygı duygusu, ebeveynin, bilhassa “baba” imajının arkasında akseden Allah imajı gerçeği ile kuvvetlenir. Dört yaş civarı, çocukta dini ihtiyacın canlılık kazanmaya başladığı dönem kabul edilmiştir... Bazı araştırmacılara göre din duygusunun uyanışı ve gelişimi, çocuğun zihni ve ruhi gelişimi ile aynı dönemlere denk gelir. Çocuğun aklî ve ruhî gelişmesine paralel olarak dine karşı ilgisinde ve isteğinde de gelişmeler görülmektedir. O, 5–6 yaşlarında zihinsel ve ruhsal gelişmesinin kendisine verdiği imkânlarla yaratıcı gücün mahiyetine nüfuz etme denemelerine girişir. Bunun yanında çocuk, dini hikâye ve menkıbeleri sever. Cennet, cehennem, melek, şeytan, doğum ölüm gibi konulara olan merakını gizlemez” (Yavuz, 1983). İlk çocukluk döneminin sonu olan 6. yaş ile son çocukluk döneminin başı olan 7. yaş, çocukta dini duygunun uyanışı, son çocukluk yıllarını da bu duyguların gelişim yılları olarak kabul edebiliriz. Peygamber Efendimizin çocuklara namaz öğretimine 7. yaştan başlanmasını tavsiye etmesi bunu desteklemektedir. (Öcal,2003)

Son çocukluk dönemi, çocuğun aile çevresinden ayrılıp dış dünyaya yöneldiği ve sosyal çevreye katıldığı bir dönemdir. Bu dönem çocuklarında okuma ve öğrenme için, duyu gelişimi tamamlanmış, bilişsel, duygusal, sosyal vs. gelişimlerinde ciddi bir ilerleme kaydedilmiştir. Temyiz döneminin başladığı kabul edilen yedinci yaş içerisinde çocuk iyi-kötü, doğru-yanlış ayırımını yapabilecek düzeye ulaşmış kabul edilmektedir. Bu dönemlerde dini konuları anlama ve öğrenmeleri daha kolaydır. Ahlâkî konuları değerlendirebilir, mesuliyet duygusu gelişmiştir. Okul öncesi dönemin sonlarına doğru çocuk soyut düşünce dönemine ulaşmasıyla birlikte, sorgusuz taklide dayalı davranış sergilemek yerine daha şuurlu ve kavramaya yönelik bilinçli taklitlere yönelecek, olay ve şahısları değerlendirmeye tabi tutarak sonuca ulaşacaktır. Sekiz-dokuz yaşlarında bütünden parçaya doğru anlama ve kavrama gelişimlerini elde eden

çocuğun bu süreç içerisinde hayal âlemi, masal, hikâye, film vb. unsurlar sayesinde gelişmektedir. Çocukta sağlıklı bir sosyal, kültürel, dini gelişim sağlanması bu faktörlerden gelecek olumlu tesirlere bağlıdır. (Fersahoğlu, 1998)

On ikinci yaştan başlayıp on sekiz-yirmi yaşlarına kadar devam eden dönem, ergenlik dönemi olarak kabul edilir. Ergenliğin ilk basamağı olan 12-14 yaş arası kapsayan erinlik dönemi çocukluktan gençliğe geçiş dönemidir. Soyut düşünce dönemine girmiş olan bu çağın çocuğu, olayları daha gerçekçi bir şekilde görme ve kavrama kabiliyetine sahip olmaya başlamıştır. “Dini uyanış çağı da denilen bu dönem içerisinde çocuk, itirazsız kabulleri terk etmiş, eleştirel anlayışa sahip, tenkitçi düşüncelerle hareket eden biri olmuştur”(Öcal, 2003). Dini konulara ilgisi artmış ve dinin özünü kavramaya başlamıştır. Gençlik döneminin en önemli evresi olan ergenlik dönemi, yaklaşık on beş-on sekiz yaş arası geçici bunalımların yaşandığı bir dönemdir. İmanla ilgili şüphelerin, çatışma ve kararsızlıkların en çok yaşanması, geleneksel anlamdaki her türlü toplumsal ve dini kalıpların tenkit ve değerlendirmeye tabi tutulması en çok bu dönemde görülür. Ergenlik döneminde yaşanan problemlerin içerisinde, şüphelerin yol açtığı sıkıntılar da önemli bir etmendir. Bu dönem çocukları için hoşgörülü davranış, anlayış ve ilgi göstermek yapılabilecek en isabetli yaklaşım tarzı olacaktır.

On sekiz-yirmi bir yaşları arasında yaşanan ergenlik sonrası ya da gençlik diye adlandırılan dönemde kişi, buhranlı devrelerini atlatmaya ve durulmaya başlamış, gençliğine vâkıf, sosyal görevlerini kabullenmiş bir haldedir. Bu dönemdeki gençler din konusunda kendi karar ve tutumlarını belirleyebilecek düzeyde zihni gelişimi elde etmiştir. “Gençlerde artık dini samimi olarak benimseme veya reddetme şeklindeki kesin bir tercih, bu dönemin sonlarına doğru iyice belirginleşmiş olur. Şayet gençler, olumlu yönde etkilenerek, dinin gerçekleri ve güzellikleri kendilerine anlatılarak yetiştirilmişlerse, kendileri de akıl ve mantıklarını kullanabiliyorlarsa artık bir problem söz konusu değildir. Eğer gençlere küçüklüklerinden beri Allah ve din mefhumu gereği gibi anlatılmamış, hep korkutucu yönleri kendilerine aktarılmışsa ve din adına insanlar tarafından yapılan bazı olumsuz davranışlara şahit olmuşlarsa, dini duyguları olumsuz yönde etkilenmiş olabilir” (Öcal,2003).

Çocuğun Ahlaki Gelişimi

“Ahlâkın konusu insanın hareket ve davranışlarıdır. Ahlâk da bir ilimdir, fakat metot bakımından diğer ilimlerden farklıdır. Sebep araştırmaz ve deney yapmaz. Ahlâk iyi ve kötüyü ayırırken akıl ve vicdanı esas tutar. Ahlâk ta din gibi içtimai bir müessesedir. Fakat dinin kurucusu Allah, ahlakın kurucusu ise insanoğludur. Her ikisinin de amacı aynıdır ve kuralları birbirine benzemektedir. Hatta din, güzel ahlakın ta kendisidir, denilebilir. Ancak dinin kuralları daha kesindir, müeyyideleri vardır” (Bilsel,1978). Müslümanlıkta dini emirlerle, ahlaki kurallar birbirine karışmıştır. Ahlaki birçok kural aynı zamanda dinin bir emri olarak karşımıza çıkar. Örneğin anne-babaya itaat, yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek gibi...

Ahlak gelişimi de dinî gelişim gibi belli ölçütlere göre sınıflandırılmaz. Çocuğun dünyaya geldiği aile başta olmak üzere, sosyal çevre (arkadaşlıklar, okul, iş, çalışma ortamı vs.) bireyin ahlaki açıdan gelişmesini etkilemektedir. “Çocuklar kendi yaşlılarıyla oynamayı ve ilişkiler kurmayı öğrenmeden önce büyüklerle ilişkiler içinde bulunur. Anne çocuğun ilk tanıdığı yetişkin bir insandır. Onu tanıyarak, onu severek, ona sığınarak kendini ve kendi dışında kalan insanları tanımaya başlayacaktır. Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesi olup, anne ve babayı yani büyük insanları tanıyarak cemiyet hayatına hazırlanmaktadır” (Ayhan,1997). Dolayısıyla çocuk, toplum hayatına girdikten sonra da karşılaştığı kendisince önemli olan her olayda anne ya da babaya koşar; sevincini, üzüntüsünü, başarısını önce gelip ailesiyle paylaşır. Bu yüzden çocuğun gerek dinî gerekse ahlakî eğitiminde öncelikli görev anne ve babaya düşer. Aile çocuğun gelişim çağlarını ve gelişim özelliklerini iyi bilmelidir. Çocuğun bu dönemlerdeki gelişimsel özelliklerinin bilinmesi, özellikle zihinsel ve ahlak gelişimiyle ilgili özelliklerinin bilinmesi, çocuğa verilecek ahlak eğitiminin sağlıklı olması ve çocuk tarafından kazanılması açısından son derece önemlidir. Aynı zamanda ailenin de ahlaki ölçülere uygun yaşaması, çocuğun bu yazılı olmayan kanunları benimsemesinde büyük ölçüde etkilidir. Çünkü ahlak gelişimi, genellikle çocukların örnek aldıkları yetişkinin davranışlarını taklit etmesiyle ortaya çıkar ve toplum tarafından kabul gören davranışlarla desteklenir.

Ahlak eğitiminin amacı, çocukta ahlaki karakter oluşturmak, yani; her şart ve durum altında ahlaki kurallara bağlılığı sürdürme, dürüst ve tutarlı olma olarak anlaşılmaktadır. (Hökelekli, 1998)

Genel olarak dini gelişim ile ahlaki gelişim arasında bir paralellik olduğundan sözü edilebilir. Ahlaki gelişim çağlarıyla ilgili birçok sıralama mevcuttur. Bilişsel psikolojinin en büyük isimlerinden olan Piaget, çocuğun bilişsel gelişimine yönelik ortaya koyduğu teorisinin bir bölümünde "ahlaki muhakeme evreleri"ne yer vermiştir.

"0-5 yaş arası "ahlak öncesi dönem" olarak nitelendiren Piaget'e göre bu evrede ahlaki kurallardan haberdar olmayan çocuklarda "benmerkezcilik" ön plandadır. Büyüdükçe uyulması gereken birtakım kurallar olduğunu öğrenmeye başlayan çocuklar, bir davranışın iyi ya da kötü olduğunu, sonuçlarına bakarak değerlendirmektedir. Eğer ödüllendirilirse yaptıkları iş iyi; cezalandırılırlarsa kötü olarak algılanmaktadır. 6-12 yaş arası ahlaki açıdan "heteronom" (özerk olmayan) dönem olarak niteleyen Piaget'e göre bu evrede davranışların nedeni değil, görülen yüzü önemlidir. Kuralların değişmeyeceğine ve otoriteye mutlak itaat gerektiğine inanılan bu evrede kurallara uymayanlar cezalandırılmaktadır. Bir tür baskı ahlâkı olan bu evrenin temel motivasyonu, ödül ve cezadır. 12 yaş civarında baskı ahlâkı yerini işbirliği ahlakına bırakmaktadır. Kuralların değişebilirliğine inanılmaya başlanan bu evre, ahlâki açıdan "otonom" (özerk) olarak nitelendirilmekte bu evredeki çocuk ve gençler davranışın iyiliği ve kötülüğünü niyete göre değerlendirmeye başlamaktadır" (Karaca, 2007).

Piaget'nin öğrencilerinden olan ve ondan oldukça etkilenen eğitimci-psikolog Kohlberg'e göre, ahlaki gelişim basamakları sadece yaşla belirlenemeyen, diğer etkenlerle de oluşan zihinsel bir süreçtir. "L. Kohlberg'e göre ahlak yapısının gelişmesinde altı evre vardır ve bunlar üç temel düzeyde toplanır. Her düzey, bireyin benliği ile toplumun kuralları ve beklentileri arasındaki farklı ilişki türünü yansıtır" (Özeri, 2004).

Bu bilgiler ışığında çocuk, ahlaki gelişimi esnasında genel olarak şu karakteristik özelliklere sahiptir:

a. Ahlak öncesi dönem:

Bebeklik döneminde çocuğun ahlaki davranışı yoktur. Bebek, iyi ve kötü düşüncesine sahip değildir. Ancak üç yaşına doğru çocuk, bazı davranışlarının iyi ve yapılması gereken, bazılarının kötü ve yapılmaması gereken davranışlar olduğunu öğrenmeye başlar. Anne-babasına bağımlı olan çocuk, onların istediklerini yaptığında tasvip edildiğini istemediklerini yaptığında ceza ve benzeri olumsuzluklarla karşılaştığını öğrenir ve buna göre hareket eder.

“İki yaşındaki bir çocuğun anne ve babası, ikinci yaşından üçüncü yaşına geçiş döneminin ergenlik çağındaki geçiş dönemine benzediğini kavramak zorundadır. Bu yaşlardaki çocuk olumsuz ve asidir. Çünkü o, “bebeklikten çocukluğa” geçmektedir. En çok kullandığı söz “hayır”dır. Ne istediğini bilemez. Çocukların gelişimi, özellikle ilk yıllarda düzenli bir çizgi izlemez. Dengeli bir dönemden sonra genellikle dengesiz ve olumsuz bir dönem gelir. Bir genelleme yapacak olursak, bir yıl olumlu ve dengeli olan çocuk, ertesi yıl olumsuz ve dengesiz olabilir. İki-üç yaş arası da böyle bir olumsuzluk dönemidir. Üç yaşındaki çocuk kendisine söylenenleri rahatça anlar ve isteklerini kolaylıkla dile getirebilir. Bu da çocuğun eski gerginliğinden kurtulup kendine güven duymasına sebep olur. Anne babalar, bu dönemden mümkün olduğunca faydalanmaya çalışmalıdırlar. Çünkü bundan sonraki dönem daha karmaşık ve sorunlu olacaktır” (Aydın, 2005).

Kavramların yavaş yavaş şekillendiği bu dönemde çocuk, anne babasının değerlerini, söz ve davranışlarını taklit ederek kazanır. Çocuk henüz iyi-kötü ayrımı yapamaz. Doğru ve yanlış, izin verilme durumuna göre değerlendirdiğinden, doğru davranışları yapmasına izin vermeli; yanlışlara ise engel olunmalıdır. Çocukla konuşmalı, ilgi ve istek oluşturarak onun soru sorması için ortam hazırlanmalıdır. Beş-altı yaşına kadar gerçek kavramına sahip olmadığından, çocuğun söylediği yanlışlar yalan olarak değerlendirilmemeli, çocuk suçlanmamalıdır. Çocuğa yol göstererek doğruları yaşamasına fırsat verilmeli, doğru davranışları takdir ve teşvik edilerek, davranışlarında süreklilik ve alışkanlık kazanması sağlanmalıdır.

“Dört yaşına kadar çocuk eğitiminde dört temel ilke vardır:

1. Çocuklar sosyal olarak arzulanan bir çizgiye göre yönlendirilmelidir.

2. Neyin doğru neyin yanlış olduğu çocuğa doğrudan söylenmelidir. Anlayamadığı zaman, doğru ve yanlış izah edilmelidir.
3. İyi tepkiler doğru davranışlarla, kötü tepkiler de yanlış davranışlarla birleştirilmelidir.
4. Çocuğun kafasının karışmaması için, bir gün başka, diğer gün başka hareket etmemek gerekir. Anne ve baba, davranışlarında tutarlı olmalıdır” (Aydın, 2005).

b. Bencillik dönemi:

Çocuğun olumsuz davranışlarının en yüksek olduğu dönem üç-dört yaşlarıdır. Çocuk, bu dönemde inatçıdır ve inatçılığı ile ahlak dışı davranışı arasında yakın ilişki vardır. Bütün bunlara rağmen, bu yaşlardaki çocukta ahlaki duyguların belirmeye başladığı görülmektedir. Örneğin, üç yaşındaki bir çocuk, başka birinin oyuncağını ondan habersiz almanın hırsızlık ve yanlış bir davranış olduğunu sezebilir.

Olumsuz duyguların çokça olduğu üç-dört yaşlarındaki çocuk inatçıdır ve sadece inat olsun diye istenmeyen davranışlarda bulunabilir. Ahlak kurallarını bir baskı olarak algıladığı için uygulamaz. (Hökelekli, 1998) Menfaatine olan bir şey vaadedilerek kendisinden bir şey istenirse bunu yerine getirir.

Dört-beş yaşlarında bilinç başlar ve altıncı yaşta oldukça kuvvetlenir. Çocuk yalnızken bile anne babanın koyduğu ahlak ilkelerini uygulayabilir. Çocukta, duygusal gelişme, zihinsel gelişmeden daha önce olur. İnsanda en temel (ilk ortaya çıkan) duygular sevgi, bağlanma ve güvenme duygularıdır. O halde ilk olarak bu duyguların uyanışını esas alarak eğitim yapmak yerinde olacaktır. Yeterli sevgi ve hoşgörü içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde edebilirler. Sevgi bağı ve manevi disiplin ile çocukta güçlü bir vicdan oluşur. İçinde bulunduğu huzurlu ve güvenli ortamdaki dolayısı anne baba sevgisi çocuklarda zekâ gelişimini de hızlandırmaktadır.

Çocuğun ilk yıllarıyla ilgili, belki de bilinmesi gereken en önemli gerçek şudur: Çocuğun hayatındaki ilk beş yıl, yani çocuğun kişiliğinin biçimlendiği dönem, en önemli yıllardır. Çocuk altı yaşına geldiği zaman, kişiliğinin temel yapısı belirlenmiş olur. Bu, çocuğun ömrü boyunca sürdüreceği temel kişiliktir. Bu temel kişilik, çocuğun okul ve okul sonrası yaşamında ne ölçüde başarılı olacağını, başka insanlarla

ilişkilerinin nasıl gelişeceğini, cinsel tavrının ne olacağını, ne tür bir yetişkinlik dönemi geçireceğini, ne tip biriyle evleneceğini ve bu evliliğin hangi ölçüde başarılı olacağını belirler. İlk beş yıl çocuğun sadece duygusal gelişiminde değil, zekâ gelişiminde de önemlidir. (Aydın, 2005)

“Çocukluğun ilk beş yılına ait hatırladığımız şeyler oldukça az ve belirsiz olmasına rağmen, bu yılların sevgi dolu bir çevrede ve mutlu bir şekilde yaşanmasının hayatımızdaki rolü ve önemi çok büyüktür. Bilinmelidir ki, çocuğu itaate yönelten en etkili şey, saygı ve beraberlik duygusudur. Çocukluk yıllarında kurulamayan iletişimin gençlik yıllarında oluşturulması, kurulabilmesi zordur” (Bayraktar, 1995).

“Sevgi, iyi davranış için bir teşvik ve destek vazifesi görmekte beraber; günlük hayatın özel ahlaki durumları karşısında çocuğa gerekli olan becerikliliği kazandırmaz. İyi davranışlarını birer alışkanlık haline getirmede çocuğa sağlam bir temel sağlamak için sevginin, eğitim veya doğruya yöneltme yoluyla pekiştirilmesi gerekir” (Montagu, 2000).

c. Başkalarına uygunluk dönemi:

Bu dönemde çocuğun ahlaki davranışı, büyük ölçüde otoriteye bağlıdır. Çocuk otoriteye saygısından, yetişkinlerin kurallarının kutsal, değişmez şeyler olduğunu düşünür. Ahlaki hata, yetişkinlerin kuralları ve tepkileri çerçevesinde tanımlanır. Büyüklerin cezalandırdığı davranışlar yanlıştır. Görev, otoriteye itaat olarak anlaşılır. Çocuk, anne babası, öğretmeni gibi büyüklerini, her şeyi bilen kişiler olarak görür, onların davranışlarını kusursuz kabul eder. Dolayısıyla iyi davranış büyükleri memnun eden davranışlardır.

Bebeklikten çocukluğa geçiş dönemi olarak değerlendirebileceğimiz altıncı yaşta çocuğun davranışlarında büyük değişiklikler görülür. Ani iniş-çıkışlar yaşayabilir. Dedikini yaptırmak için büyüklerin tahammül sınırlarını zorlayabilir. Yüksek enerjiye sahip oldukları bu dönemin zorlukları, okula başlamaları ve toplum hayatına karışmalarıyla biraz yumuşar; yavaş yavaş kendinden büyüklerin veya kendi yaşlılarının davranışlarına ayak uydurmaya başlar. Farkında olmadan, taklit ederek, daha önce başkalarından görerek öğrendiği ahlaki davranışları yapmaya başlar.

Bu dönem çocuğun kolay etkilendiği bir dönem olduğundan anne-baba, davranışlarına önem vermeli, güzel ahlak ve doğruluk konusunda sözleri ve davranışlarıyla çocuğa model olmalıdır.

d. Duygusal vicdan dönemi:

Bu dönemde, ahlaki yargı ve davranış, otoriteye bağımlı ve tek yönlü olma özelliğini kaybetmeye başlar. Bunun yerine, birlikte iş görme ve karşılıklı ilişkiye dayalı bir anlayış çerçevesinde ahlaki yapı şekillenmeye başlar. Duygusal öğrenme çağı olan yedi dokuz yaş, düşüncenin uyandığı, öğrenilenlerin değerlendirilmeye başlandığı dönemdir. Yedinci yaşta çocuklar, ahlaki kavramları anlamaya başlar. Konuşma, anlatım yeteneği, hüküm verme ve sonuç çıkarmada oldukça ilerlemeler gösterir. Özellikle dokuz-on yaşlarından itibaren çocuk artık iyi-kötü, haklı-haksız kavramlarını ayırabilecek bir durumdadır. Doğruluk, dürüstlük, kişisel hak ve özgürlükler konusunda belli bir görüş edinmiştir. Hak ettiğine inandığı bir ceza karşısında sesini çıkarmaz ama haksız yere cezalandırıldığını düşündüğü zaman öfkelenir. Çocuk bu yaşlarda kendine, ideal bir insan tipi seçme ihtiyacını şiddetle hissedeceği için, yetişkinlerin bu konuda dikkatli davranması ve ihtiyaca cevap vermesi gerekmektedir.

Yaklaşık on yaşlarından itibaren çocuk, kendisine telkin edilen davranış kurallarını benimsemeye başlar ve bunlara sıkıca bağlanır. Bu dönemde zihinsel değerlendirmeler başlasa bile ahlâkî yargılar çoğunlukla duygusal olarak değerlendirilir. On-on iki yaş, düşüncenin gelişmeye başladığı zihinsel öğrenme çağıdır. Çocuğun ahlâkî gelişiminin ilerlediği, doğru-yanlış, iyi-kötü kavramlarının anlaşılabilirdiği, Piaget'nin soyut işlemler dönemi olarak belirttiği, soyut kavramların anlaşılabilirdiği ve özerk ahlak anlayışının kazanıldığı dönemdir. Bu dönemde çocuk, ahlâkî ve diğer kavramları anlamaya başladığından onun zihnini harekete geçirmelidir. Ahlak üzerine düşünmesini, değerlendirmesini ve hüküm vermesini sağlayacak ortam hazırlanmalı, değerlerini yaşamasına fırsat verilmelidir. (Aydın, 2005)

e. Akılcı vicdan ve evrensel ahlak dönemi:

Artık ergenlik dönemine ulaşan birey, doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, bizzat kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlar. Ahlak ilkeleri, sadece kendisi için değil, herkes için geçerli ve evrensel

değerler üzerine kurulmuştur. Böylece birey, yalnız kendini değil, başkalarını da dikkate alan, yüksek düzeyde bir ahlaki yargı geliştirir. Çocuğun olgunluğa yönelik psikolojik gelişimi, on üç ile yirmi bir yaşları arasındaki ergenlik döneminde tamamlanır. Ergenlik öncesi çağ, ergenlik boyunca olacak değişimlere temel olan bir gevşeme dönemidir.

Çocuk bu devrede “çevreye uyum” yerine “kendi kişiliğini” ortaya koyar. Bir yandan “kimlik” duygusunu pekiştirir, öte yandan da anne-babasının isteklerine uymayı öğrenir.

“Çocukların ahlâki gelişimi üzerinde yıllarca çalışan Coles ise, yaşadığı dönemde gençlerin hayatında dinî ve ahlâki değerlerden ziyade akran etkisi ve pragmatist değerlerin daha hâkim olduğunu gözlemlemiştir. Ahlâk gelişiminde, dini inanç ve otoriteye saygı gibi geleneksel değerlerin gerekli olduğuna inanan Coles, refah ve sefaletin her ikisinin de ahlâk gelişimini olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekmiştir” (Karaca, 2007).

Çocukta Din Dilinin Gelişmesi Ve Dini - Ahlaki Eğitime Başlanması

Dil bir anlatım ve çevreye uyum aracıdır. İnsanların birbirine bilgi, düşünce ve eğilimlerini aktarabilmelerini, fikir ve duygularını ifade edebilmelerini mümkün kılar. Dil gelişimi hem olgunlaşmaya hem de öğrenmeye bağlıdır. Çocuk, zamanla sözcükleri kullanmasını öğrenir. Sözcük dağarcığının zenginliği, çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminde önemli bir faktördür. Özellikle anne-babaların, çocuğun dil gelişimi için çocukla göz teması kurarak onunla konuşması, çocuğu konuşturarak dikkatle dinlemesi ve birlikte kitap okuma faaliyetlerinde bulunması çok önemlidir.

Çocukların, dini duygu ve düşünce bakımından gelişmelerinde ve bu duygu ve düşüncelerini belli kelime ve kavramlarla daha açık ve net bir şekilde ifade etmelerinde ailelerin kültürlü oluşunun ve kültürlerini çocuklarına aktarabilmelerinin önemli bir payı vardır.

“Çocuklar çevreleri ile etkileşimleri sonucu bir “din dili” geliştirirler. Çevrelerinden duydukları dini kelime ve kavramları çabucak alırlar ve dil gelişimine paralel olarak

başlangıçta anlamını bilmeden de olsa bunları kullanırlar. Yetişkinlerin yönlendirmeleri ile çocukların dini kelime dağarcığı gittikçe gelişir. Onun sınırlı zihin ve dil kapasitesi, düşünülmeden verilecek bilgiler, yapılacak açıklamalar, bir kavram kargaşasına ve çocuğun kavramların içeriğini yanlış veya yetersiz doldurmasına yol açabilir” (Akyürek, 2004).

Bazı eğitimciler, çocuğun gelişiminden kaynaklanan ve din eğitim ve öğretim faaliyetleri için engel teşkil edebilecek sınırlılıklar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu sınırlılıklar çocuğun yeterli bir zihinsel olgunluğa erişemediği, dil gelişiminin ve tecrübelerinin sınırlı olduğu noktasında toplanmıştır. Her türlü öğrenme için hazırlık, kişinin herhangi bir zorluğa uğramadan kolayca ve yeterli bir şekilde öğrenebileceği dönemdir. Dil yönünden hazıroluş ise çocuğun rahat iletişim kurabilme yeteneğinin geliştiğini ifade eder. (Selçuk, 1991)

Üç-dört yaşlarından itibaren çocuklar, Allah hakkında veya kendilerinin nereden geldikleri hakkında sorular sormaya başlar. Beş-altı yaşlarındaki çocukların soruları ise adeta çevresindekileri bunaltacak kadar yoğunlaşır. Çocukların neden-sonuç ilişkisi kurabildiği bu dönemde, aileler soruları geçiştirmemelidir. Nereden geldiğini merak eden bir çocuğa, “seni leylekler getirdi, denizden bulduk, hastaneden aldık...” gibi çocukları yanıltıcı cevaplardan kaçınmalı, onların küçük birer birey oldukları göz önünde bulundurularak basit fakat mantıklı cevaplar vermelidir.

“Çocuklar dini kavramları, gelişim aşamalarına göre değerlendirirler ve öylece ifade ederler. Allah ve ibadet kavramları, kavram gelişimine paralel olarak somut bir anlayıştan soyut bir anlayışa doğru ilerleyerek gelişirler” (Mehmedoğlu, 1998).

Çocukların soru sormaya başlamaları, gelişmelerinde olumlu bir basamaktır. Çocuklarına dini ve ahlaki bilgileri vermek isteyen ebeveyn, bunu bir fırsat bilerek çocuğun bu alandaki merakını köreltici tutumlardan kaçınmalıdır. Çocukların soruları dikkatle dinlenmeli, gelişimlerine uygun bir şekilde sade bir anlatımla cevapları anlaması sağlanmalıdır. Bu çocuğa özgüven sağlayacağı gibi kendini ifade etme yeteneğini de geliştirir. Ayrıca ailesi için önemli olduğunu hissettirir.

Dini kavramların gelişimi, çocuğun yaşadığı ortamla bağlantılı olarak her çocukta farklı zaman dilimlerine yayılabilir. “Dini duygu ve düşünce gelişiminde dil ve

kavramların önemli bir etkinliği söz konusudur. Bu konuda ailenin önemi tartışılmaz. Zira çocuklarda dil ve kavramların gelişmesi ailenin kültürel seviyesi ile paraleldir. Ailenin arkasından gelen kitle iletişim araçları ve sosyal çevre alanları da içerdikleri olay ve motiflerle çocuğun dini kimliğinin gelişmesinde olumlu veya olumsuz etkileri olan faktörler olup, kendi şartları içinde değerlendirilmelidir” (Fersahoğlu, 1998).

“Çocuk dinle ilgili önemli kavramları, hükümleri ve davranış biçimlerini çevresinden almaya yeteneklidir ve bunu kabul etmesi tabii bir davranıştır. Çocuk nasıl yetişkinlerin dillerini önce kelime ve kavramlar halinde almaya kabiliyetli ise, onların dinlerini de kabul etmeye yeteneklidir. Onun için önce büyüklerden din dilini öğrenmeye başlar. Şüphesiz öğrendiği kavramlar henüz din sayılmaz. Çocuğun kullandığı kelimedenden ne kastettiği tam olarak bilinemez. Çocukla yetişkin arasında ortak olan, ilâhî hususlara ait isimlerdir. Çocuk bunlar yardımıyla kendine has dini dünyasını kurar” (Yavuz, 1983).

Çocuğa verilecek bilgilerin etkili ve kalıcı olması için nasıl bir yöntem kullanılmalıdır? Büyüklerin kendilerine göre tasarladıkları bir din eğitimi çocuklar için ne kadar öğretici ve inandırıcı olacaktır? Bütün eğitim-öğretim faaliyetlerinde olduğu gibi, din eğitiminde de çocuğu merkeze alarak, kapasitesi ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak çocuğun dünyasına girmek gerekmektedir. Bunun için çocuğun zihinsel, duygusal, dil, hareket, sosyal vs. gelişim aşamaları iyi bilinmelidir.

“Çocuklarla dini iletişime girmek, illa da onlara dini bilgiler anlatmak değildir. Dinin önemseydiği duyguların ve erdemlerin kazandırılmasını duygusal iletişimlerle sağlamak en kalıcı din eğitimi anlamı taşır. ... Din öğretimi içselleştirmeyi, duygusal davranış kazandırmayı ve dini tutumlar geliştirmeyi öngören bir öğretim alanıdır. Dini konular muhatapla iyi bir ilişki kurulmaksızın, sadece havada kalan sözel anlatımlarla öğretilemezler, bütün öğretici çarelere başvurmak gerekmektedir” (Cebeci, 2003).

Çocuğun dini konulara ilgisi, zihinsel gelişmelere paralel olarak zamanın akışı içinde ortaya çıkar ve canlılık kazanır. İşte bu sırada çocuğun inanmaya karşı doğan canlı merakının sağlıklı ve dengeli bir biçimde ilgi görmesi gerekir. Din dilindeki pek çok kelimenin anlaşılması çocuk için güçtür. Ölüm, kutsallık, günah, sevap, iyilik... Bunlar soyut kavramların sadece bir kaçıdır. Aslında başlangıçta çocuklar, soyut kavramları, deyimleri atasözlerini ve espirileri anlamakta sıkıntı çekerler. Çocuk

bunları müşahhas anlamda düşünür ve çoğunlukla yanlış anlar veya ters anlam verebilir. Çocuğun sınırlı zihin ve dil kapasitesi düşünülmeden verilen bilgiler, yapılan açıklamalar, zihinde bir kavram kargaşası meydana getirebilmektedir. (Selçuk, 1991)

“İlk çocuklukta düşünce antropomorfisttir. Bu genel düşünce yapısından dini kavramlar da etkilenir. Bu dönemde Allah, insani vasıfların tümünü taşıyan, çocuğun görebildiği en yüce mekân olan gökyüzünde oturan, arkadaşları ve düşmanları olan genellikle yaşlı bir dede olarak tasavvur edilir. Bu sebeple dinin görünen boyutu olarak ibadetler, büyüklere yardımcı olabilecek bir faaliyettir” (Mehmedoğlu, 1998).

Çocuğun dini eğilimini, ilgi ve isteklerini belirleyen faktörler; dini prensiplerin tanıtılması yani din eğitimi, çocuğun örnek alabileceği dini tutum ve davranışlar, yani ana-babanın, kardeşlerin, büyüklerin, hocanın, öğretmenin, arkadaşların vs. etkileri sayılabilir.

Çocuğun duygusal ve ahlaki gelişiminin, bilişsel gelişimiyle paralel olduğuna değinmiştik. Çocuğun öğrenmesi ile ilgili dönemsel bir sıralama da şu şekilde yapılmıştır:

1. 0–3 yaş: Bilinçsiz etkilenme çağı
2. 4–9 yaş: Duygusal öğrenme çağı
3. 10–13 yaş: Akılcı öğrenme çağı
4. 14–24 yaş: Bilinçli öğrenme çağı (Bilgin-Selçuk, 1995)

Çocuğa din eğitimi verirken bu gelişim ve öğrenme evreleri esas alınmazsa, çocuk, soyut yönü ağırlıkta olan dini konuları özümseyemez, kendisine öğretilmeye çalışılan konuları belki ezberler ama onların ne anlama geldiğini kavrayamaz. Bu yüzden hangi çağda hangi bilginin verileceği dikkat ve özen gerektiren bir konudur.

Çocuklarına dini eğitim vermek isteyen anne-babalar, öncelikle ahlaki terbiye vermelidir. Bu “bilinçsiz etkilenme çağı” olan 0–3 yaş döneminde büyüklerinin davranış ve sözlerini taklit etme eğiliminde olan çocuklara sloganlaşmış ifadeler ezberletilme suretiyle yapılabilir. “Çocuk konuşmayı öğrenirken, öğrendiği bazı kelimeleri söylemesi büyüklere sevimli gelir. Birçok yerde çocuğa "Allah kaç?",

"Kimin kulusun?", "Kimin ümmetisin?" gibi kalıplaşmış soru ve cevapları ezberletirler. Çocuk bu soruları ve cevaplarını öğrenirken hem konuşma kabiliyeti gelişir, hem de kendini tanımaya başladığı zaman bu soruların cevaplarını önceden öğrenmiş olduğunu anlar" (Bilgin-Selçuk, 1995). Ezberletilen bu kalıplaşmış ifadeler, çocuğun dini kelime birikiminin de oluşmasını sağlar. Öğretilecek konu ne olursa olsun çocuğun kapasitesinin, verileni alabilmesi için belli bir gelişim düzeyine ulaşması yani fikren, bedenen, ruhen onu almaya hazır olması gerekir. Eğer çocuk verileni almıyorsa bu onun henüz hazır olmadığını göstermektedir. Kur'an-ı Kerim'de de bazı ayetlerde dini hazıroluş ilkesine vurgu yapılmıştır: "Musa, tam ergenlik çağına gelip olgunlaşınca biz ona hikmet ve ilim verdik." (Yusuf Sûresi, 12/22)

Heyecanın dorukta olduğu ilk yaşlardan itibaren kelimeleri, kelimeleri birleştirerek anlamlı cümleleri oluşturmayı, yani konuşarak iletişim kurmayı öğrenen çocuk artık dönülmez bir yola girmiş olur. Ailesinin, çevresinin, milletinin geleneksel, dîni, millî bütün mirası çocuğun beynine aktıkça akar. Büyükler, bu iletişim faaliyetinde çocuklara türkü, şarkı, şiir, masal, dua hatta küfür ifadelerindeki kelimelerle birlikte, bunların taşıdıkları değerli- değersiz ne varsa aktarırlar. Bu çağda çocuklar çok yönlü bir bilgi bombardımanı altındadır. (Bilgin, 1995)

"Çocuklara ahlaki terbiye verilirken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da, ahlak kurallarının otoriter anlayışa dayatarak değil, içselleştirilip kabul edilerek yapılmasını sağlamaktır. Özellikle duygusal öğrenme çağındaki çocuklara yap ve yapma denilen şeyler, sevap ya da günahla ilişkilendirilmeden önce, onların bu davranışı doğal olarak yapmaları sağlanmalıdır. Örneğin; sol eliyle yemek yiyen bir çocuğa bunun günah olduğunun söylenmesi yerine doğrudan sağ eliyle yemesinin daha iyi olduğu anlatılarak bu davranış kazandırılmalıdır" (Okumuşlar, 2006). Örnekleri çoğaltmak mümkündür: İsrâf konusu, fakir ülkelerdeki açlıktan ölen çocuklar hatırlatılarak; öldükten sonra dirilme konusu, bitkilerin kışın kuruyup baharda tekrar canlanmaya başlaması gösterilerek vs. öğretilebilir.

"Bir ahlaki davranışın çocuk tarafından içselleştirilmesi, büyük ölçüde bir modelle "özdeşleşme" yoluyla gerçekleşir. Çocuklar karşılarında örnek görmedikçe öğrenmeleri eksik, kusurlu kalmaktadır. Çocuklar ahlaki kuralları, anlamlarını kavramadan çok önce öğrenirler. Kuralların anlamlarının kavranması, Kohlberg'in

ifadesiyle “rol alma” yeteneği adı verilen ve altı yaşından itibaren gelişmeye başlayan bir sũreçtir” (Hökelekli, 1998).

Din eğitiminde kullanılabilecek başlıca eğitim-öğretim yöntemleri şunlardır: mũkafat ve ceza yoluyla iyi davranışların pekiştirilmesi, kũtũ davranışlardan vazgeçirme, örnek göstererek eğitme, yazılı-sũzlũ öğüt verme, ahlaki muhtevalı şiir ve ilahiler öğretme, kıssa-hikãye ve halk masalları ile ders verme, hayat tecrũbelerinden yararlanma, teşbih ve mukayeselere başvurma, iyi ve kũtũ hakkında doğrudan bilgi verme.

Çocukları Kitapla Tanıştırma

Öğrenme, kişinin duyduğu ya da gördũđũ bir kavram veya durumu kendi zihninde anlamlandırmasıyla oluşur. Bu da bir iletişim olayının gerçekteştiğini gösterir. Dolayısıyla öğrenmenin olduğu her yerde iletişimin var olduğu anlamına gelir. “İletişim, sadece insanların sũz ve yazı yoluyla zihinsel bağlantı kurmalarıyla sınırlı kalmaz; resim, şekil vũcut hareketleri, giyim kuşam, dokunma gibi anlam ifade eden her şeyi içine alır. Yazılı iletişim, konuşmada kullanılan sembollerin kãđıda dũkũlerek yazı kanalı ile kurulan iletişim şeklidir”(Cebeci, 2003). Görsel oluşu ve bilginin tekrar alınımına fırsat vermesi sebebiyle etkili bir iletişim yöntemidir. Çocuğun eğitimi sũrecinde gerek aile gerekse öğretmen, çocuğun ilgi ve isteklerini göz önünde bulundurarak onunla iletişime geçerse daha etkili olacaktır. Bu noktada yazılı iletişim ũrünlerinden olan mesaj içerikli hikãye ve masal kitapları önemli bir yer tutar.

Kitaplar, okul öncesi dönemden başlayarak çocukları renk, çizgi ve sũzcüklerin estetik diliyle tanıştıran, onlara anadilin güzelliğini duyumsatan ilk araçlardır. Çocuklara dil bilinci ve duyarlılığı edindirerek edebiyat dũnyasının kapılarını aralama, okuma isteği ve alışkanlığı kazandırma gibi temel işlevleri de göz önüne alındığında, çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemi ortaya çıkar. (Sever, 2003)

Çocuğun kitap okumaya alıştırılması için onu daha bebeklikten itibaren kitapla tanıştırmalıdır. Bebekler için, onların ilgisini çekecek, hafif ve dayanıklı malzemelerden yapılan oyuncak kitaplar uygundur. Bu kitaplar çocuğun çevresinde gördũđũ nesnelere tanımasına yardımcı olacak kavram kitapları olmalıdır. Tek kelimeyle kavramların tanıtıldığı bu kitaplar, yaş ilerledikçe birkaç cümleyle, daha sonra da kısa hikãyelerle zenginleştirilmelidir. Okul öncesi çocuklar için boyama

kitapları da uygundur. Bunun yanında, anne babanın resimli kitapları çocuklarına okumaları, anlatmaları çocuğun kitaba alışmasında önemlidir. “Çocuğun ilk ve en fazla etkilenebilen yıllarında, resimli kitaplar göz ve kulak yolu ile zihin ve duygularını uyarmak için çocuğun hayatına girerler. İlk kitap sevgisini aşarlar, ilk edebi ve estetik değeri verirler, ayrıca çocukla yetişkin arasında iletişim kurulmasına yardımcı olurlar” (Gönen, 1994). Fakat kötü kâğıda basılmış, özensiz resimlendirilmiş kitaplar, çocuğun estetik anlayışını olumsuz etkiler.

Çocuklara kitap verirken, onların seviye ve ilgilerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bebeklikten çocukluğa geçerken en önemli iki aşama yürüme ve konuşmadır. Yürüme ortalama bir yaşlarında gerçekleşirken konuşma iki-üç yaşlarında gerçekleşir. Çocukların kitaba olan ilgisi ise konuşmadan önce başlar. Bir buçuk yaşlarında çocuğun kitap sayfalarını çevirdiği, resimlerde tanıdığı kişi ve objeleri kendi dilinde ifade ettiği görülmektedir. O halde çocuğu bu ilk yaşlarından itibaren kitapla tanıştırmak, onu ileride iyi bir okuyucu yapmak için atılacak ilk adımdır. (Tuncer,1994)

Çocuğun kitap sevgisini desteklemek ve geliştirmek için onu bir kütüphaneye veya kitapçı dükkânına götürüp, almak istediği kitabın seçimini kendisine bırakmak faydalı bir yol olabilir. Çocuk kendi seçtiği kitabı okuma isteği duyacaktır. Çocuğa kendisine ait kitapları koyabileceği ufak bir kitaplık sağlanması, kitap ve dergilerin evin içerisinde kolay görülebilecek şekilde yerleştirilmesi, onların evin ve ailenin bir parçası olduğunu göstererek kitap sevgisini geliştirmede olumlu bir etki sağlayacaktır. Kitap okumayı hayatının bir parçası haline getirmiş anne-baba görüntüsü de çocuğun dünyasında kitabın yer etmesi adına çok önem taşır.

Okuma alışkanlığı kazandırılana kadar çocuğu istediğini okumakta serbest bırakmalıdır. Büyüklerinin de yönlendirmesiyle zamanla onun da beğenisi olgunlaşacaktır. Böylece zorlama sebebiyle çocuk kitaptan soğutulmamış olur. Çocuklar okumayı öğrendikten sonra bir zaman daha ona kitap okumak, hikâyeler anlatmak, bu anlatımlar sırasında “sonra ne olmuş dersin?” gibi sorularla onun da katılımını sağlamak, kitabı çocuğun görebileceği şekilde tutarak resimleri hakkında sorular sormak ve yorumlar yapmak, hem çocuğun dilini, dikkatini ve anlama yeteneğini geliştirir hem de anne-baba ve çocuk ilişkisinin gelişmesini sağlar. (Aydın,2005)

Okumanın niteliğine gelince; iyi okuma, gözün, zihnin ve ses organlarının iyi bir eşgüdüm içinde çalışmasına bağlıdır. Okurken önce yazıdaki görsel simgeleri yani kelimelerin biçimlerini tanımaya çalışırız. Bu tanıma zihnimize bir takım çağrışımlar yapar, anlamlar uyandırır. Bu anlamlarla daha önce edindiğimiz kavramlar arasında bir bağlantı kurar, yazıyı seslendiririz. Bu üç işlem: tanıma-anlama ve seslendirme birbirini tamamlamış olur. (Dodurgalı, 1998)

Okumayı öğrenme döneminde çocukta bedensel ve zihinsel eğitimle ilgili bazı niteliklerin ortaya çıkmış olması gerekmektedir.

Bu nitelikler şöyle sıralanabilir:

1. Çocuğun mafsalları gelişmiş olmalı
2. Konuşması anlaşılacak kadar gelişmiş olmalı
3. Zihni, söylenenleri anlayacak kadar gelişmiş olmalı.
4. Telkin almaya (nasihatten etkilenmeye) hazır olmalı.

Çocuğun ileriki yaşlarda okuma alışkanlığı becerisini edinebilmesi için, okul öncesi dönemde kitaba olan ilgi ve sevgisini oluşturmaya yönelik çabalara ailenin de bilinçli katkıları vermesi gerekir. Kitap bu dönemde çocuğun yaşamında bir oyun ve eğlence aracı olarak yer almalı; çocuğun çevresinde var olan nesnelere hem tanıtılmasına hem de yenilerini ekleyerek çoğalmasına dilin ve resmin anlatım gücüyle katkı sağlanmalıdır. (Sever, 2003)

“6–9 yaş arası öğrencilerin göz kasları yeteri kadar işlemez. İnce ve küçük şekiller gözden kaçırılır. Bu yüzden kitapların yazı ve puntoları büyük olmalıdır. Gözlerin yorulmasının, sinirlerin yorulmasına yol açacağı bilinmelidir” (Dodurgalı, 1998).

Çocuklara okunan veya okutulan kitapların dil, anlatım, içerik ve yapı bakımından bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir. Prof. Dr. Enise Kantemir, “Çocuk Kitapları Sorunu” isimli yazısında çocuk kitaplarının genel niteliğini şöyle açıklamıştır:

- a) Çocuk kitapları, çocuğun gelişme düzeyine uygun konuları işlemeli,
- b) Dili yalın, kavramları açık-seçik olmalı,

- c) Konular ilgi çekici biçimde sunulmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalı,
- d) İnsanı ve çevresini gerçekçi açıdan tanıtırken; yurt sevgisini, insan sevgisini ve yardımlaşma duygusunu da güçlendirmeli,
- e) Çocuğun kendisini tanmasına, kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunmalı,
- f) Denemeci, araştırmacı, eleştirici (özgür düşünceli insan) yetiştirme amacı göz önüne alınarak yazılmalı,
- g) Din ve ırk üstünlüğü, bağnazlık, kadercilik gibi önyargıları işlemeyip, akılcı olmalı.

Kitaplarda yer alan resimler de; çocuğun gelişim evreleri göz önünde bulundurularak çizilmiş, konu ile bütünlük sağlayan, renkleri şekilleri gerçekle uygunluk taşıyan, metni tekrarlamaktan kaçınan estetik özellikler içeren nitelikte olmalıdır.

Çocuk kitaplarında yazar; kurallar koymaktan, yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok, özellikle, çocuğun gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara neden-sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır... Yazarın bir başka sorumluluğu ise çocukta merak duygusu uyandırarak, belleğinde oluşan sorulara yanıt bulmaya yönlendirmektir. (Sever, 2003)

Çocuk yetiştirmede ve onlara iyi bir karakter kazandırmada kitapların rolü büyüktür. Bu yüzden aileler çocuğun din eğitimi almaya hazır hale gelmesine uygun yöntemlerle yardımcı olmalıdır. Çocuğun gelişimi ve ilgileri göz önünde tutularak özenle hazırlanmış hikâye kitapları, onun bu alana ilgisini artırırken kelimeleri düzgün ve yerinde kullanma alışkanlığı kazandırır. Kitap, çocuğun hayatını zenginleştirir, çocuğu eğlendirir ve çeşitli alanlarda birçok şey öğretir. Kitap, çocuğun his ve heyecan hayatının, ilgilerinin, tavır, ahlak ve estetik ölçülerinin gelişmesini sağlar. Kitabın; konuları, resimleri ve psikolojik etkileri yönünden çocuk gelişiminde önemli bir yeri vardır. Konular, çocuğun çevresine ait olmalı, milli kültürü tanıtmalı, milli ahlak ve terbiye kurallarına, geleneklere, toplumun müşterek duygu ve düşüncelerine aykırı olmamalıdır. Kitabın üslûbu, çocuğun yaş seviyesine uygun, güzel ve ilgi çekici, tasvir edilen zamanı-sahneyi ve atmosferi canlandırarak bir edebi kalitede olmalıdır. Okul öncesi dönem çocuğu için din eğitiminin gayesi bilgi vermekten çok ilgi uyandırmak gerekir. Bu ilgi bol resimli sesli vs. kitaplar aracılığıyla olabilir.

Bununla beraber, çocuk belli bir anlayış kapasitesine ulaştığında dünyanın hikâye kitaplarında anlatıldığı gibi rengârenk, güzellilerle dolu değil de, farklı yönlerinin de olduğunu öğretmek çok önemlidir. Dünya konusunda iyi ve kötü taraflarıyla gerçek bilgi verilmeli; dünyada kötülüklerin, savaşların, hastalıkların vs. olumsuzlukların da olabileceği hatırlatılmalıdır. Çocukları ileride yüz yüze gelecekleri bu gerçek hayata hazırlamalı ve yeniyetmelik çağına geldiğinde yetişkinlerin gösterdiğinden bambaşka bir hayatla karşılaşp hayal kırıklığına uğramalarına engel olunmalıdır. (Montagu,2000)

HİKÂYE VE MASALIN EĞİTİM DEĞERİ

Çocuk eğitimin edebiyat, hoş vakit geçirten, eğlendirici bir özellik taşır; ruha canlılık verir; insanı ciddi ve üzücü durumlarından uzaklaştırarak yaşama gücünü artırır. Çocuklar, hayatı ve yaşama yollarını öğrendikleri için, edebiyat; hayatı keşfe, insanın kendisini tanımaya, davranışlarını değiştirmesine yardım eder. Edebiyat yaratıcı faaliyetleri teşvik ettiği, çocukların kendi dillerini geliştirmelerine yardımcı bulunduğu için eğitimde büyük önem taşımaktadır.

“Çocuk Edebiyatı, iki-on dört yaşları arasındaki çocukların ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat alanı olup, çocukluk çağında bulunanların hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri içine almaktadır” (Kantarcıoğlu, 1991). Eğitimci-yazar Mustafa Ruhi Şirin, çocuklara yönelik edebiyat ürünlerinin özelliklerini şöyle özetlemiştir: “Bir konu etrafında şekillenir çocuk romanı, hikâyesi, masalı. Çocukların anlayabileceği bir dil kullanılır bu türde. Anlatım ve ifade biçimi sadedir. Cümleler çocuk ilgisine göre ve kısadır. Geniş anlamıyla düşünüldüğünde, çocuklara yönelik bütün yayınları içine alır çocuk edebiyatı kavramı. Çocukların değişik yaş ve dönemlerinin özelliklerine göre, dil ve sanat zevki aşılama düşüncesiyle yapılan tüm çalışmalar bu edebiyatı ve alanını genişletmiştir. Çocuklar için yazmak, çocuk dili, çocuk duyarlılığı, çocuk düşüncesi, çocuğun anlama seviyesi doğrultusunda gittikçe zenginleşen bir çeşitlilik gösteren yazma biçimidir” (Şirin, 1994).

Günümüz gelişim psikolojisi verilerine göre de çocuğun fizikî gelişmesi, olgunlaşmaları ve sosyalleşmeleri ile kız ya da erkek olmalarına göre ilgilerinin

gelişmesi farklılık arz eder. Okuma-yazma bilmeyen çocuk, dört yaşına kadar hızla gelişen hayal gücü faaliyetlerini, resimlere bakarak, kendine göre yorumlar yaparak, hikâye ve masal uydurarak tatmin ettiğinden, genellikle masal, macera, keşif-icat, polisiye türündeki hikâyelere daha çok ilgi duyduklarından eğitimcilerle önemli görev düşmektedir. Eğitim sistemleri düzenlenirken, büyümekte olan çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun programlarla dinî ve ahlâkî değerler çocuğa kazandırılmalıdır. Ayrıca, çocuğa seslenecek sanat ve edebiyatın, bir toplumda nesilden nesile aktararak gelen ve bu özelliğinden dolayı saygı duyulan bilgi, davranış şekilleri ve kültür değeri olan gelenekten izler taşıması; bir yandan kültür motiflerinin yaşatılıp benimsetilmesi, diğer yandan çocuğun içinde yaşadığı toplumun duyarlılıklarını kazanması bakımından önemlidir.

Yaşanmış veya yaşanması mümkün bir olayın nakledilmesine hikâyeye denildiği gibi, genellikle halkın uydurduğu, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, olağanüstü kişilerin başından geçmiş olağandışı olayları anlatan sözlü veya yazılı halk edebiyatı ürünlerine de masal denir. Masallar, insanoğlunun istediği, hayal ettiği şeylere ulaşma çabasından doğmuştur. Çok eski bir geçmişe sahip, renkli ve sihirli bir dünya olan masal dünyası, ilk insan topluluklarında ortaya çıkmış, her zaman ve her yerde halkla birlikte varlığını sürdürmüştür. Meziyetleri: güzelde, iyide ve güçlüde; kusurları: çirkinde, kötüde ve zayıfta yaşatan, eski kültürlerin, dinlerin, törelerin başlangıcını, iyilik-kötülük, adalet-zulüm, doğruluk-haksızlık, alçakgönüllülük-kibir gibi zıt durumların temsilcilerini, insanların ulaşılması güç hedef ve gayelere ulaşma isteğinden doğan hayalleri masalda buluruz. Başlangıçta bir kişinin malı iken, çevre değiştirdikçe ufak tefek değişikliklerle topluma mâl olduğuna göre, masalın kaynağında toplumun düşünceleri ve ruh halî yatmaktadır.

Masalların ve hikâyelerin çocuk eğitimindeki yeri hakkında, eğitim tarihinde yer edinmiş eğitimciler değişik fikirler ileri sürmüşlerdir. Masal okuma ve dinlemenin çocuklar için yararlı veya zararlı sonuçlar verebileceğine ilişkin iki aykırı görüş sürekli bir tartışma konusudur. Geçmişte ve günümüzde hayal ürünü konu ve olaylarla dolu masalların çocuklara verilmesini doğru bulmayan eğitimcilerle, düşünörlere ve edebiyatçılara rastlanmaktadır. Başta J.J. Rousseau (1712-1778) gibi düşünür ve eğitimcilerin iddiasına göre, masallar çocukları hayatın gerçeklerinden uzaklaştırır,

yanlış inançlara sürükler, doğru ve mantıklı düşünme alışkanlığının gelişmesini engeller. Rousseau bu konuda çok aşırı bir tutum içerisinde olmuş, “Emile” adlı eserinde, (hayal dünyasında var ettiği çocuğu) Emile’in, başta La Fontaine’in Fablları olmak üzere, masal okumasını yasaklamıştır; hatta on iki yaşına kadar Emile hiçbir kitap görmemelidir. Masala karşı bu tutum bir süre etkisini şiddetlendirmiş, yazarlar da daha çok bilim ve fen konularını işleyen, ahlakî davranışlar üzerine eğilen eserler meydana getirmişlerdi. Bununla birlikte bir takım eğitimci ve yazarlar da çocuklara masal okunmasından / okutturulmasından yana görüşler ileri sürmüşlerdir. Anatol France (1844-1924) “İnsanı hayvandan ayıran ve ona üstünlüğünü sağlayan hayaldir.” diyerek çocuklara yalnız öğretici nitelikte kitaplar verilmesini savunanların karşısında yer almıştır.

Masal çocuk ruhunu besleyen, süsleyen, donatan, zenginleştiren, geleceğe hazırlayan, gerçeği dolaylı olarak anlatan bir türdür. “İnsanlık tarihinin ilk devirlerinden kurulan Mısır, Çin, Hind, İran, Babil, Asur, Fenike, İbrani, Yunan gibi büyük medeniyetlerde ahlak eğitiminde etkili bir şekilde din ve ahlak telkinine, halkın geleneğine uygun masal ve hikâyelerin okunmasına ve öğretilmesine yer verildiği görülmektedir.” (Kantarcıoğlu, 1991) Kültürümüzde de var olan destanlar, efsaneler, Dede Korkut hikâyeleri, Şeyhî, Mevlânâ Mesnevîleri, Keloğlan masalları da hayali objelere yer verilen; fakat özellikle ahlak eğitimi açısından çok önemli örnekler içeren eserlerdir.

Masalın konusu, çocuğun günlük hayatta karşılaştıklarından ayrı bir dünya yaratacak şekilde değil, kahramanlarının davranışları, iyilik, güzellik, doğruluk duygusunun gelişmesine yardım edecek nitelikte olmalı ve masalın sonunda, çocuğun hayal dünyası onu tatmin edecek rahatlatıcı şekilde gerçek dünyasına kavuşturmalıdır. “Çocukların tecrübelerini zenginleştiren, yaşatan ve derinleştiren, çocuğu çocuk olmanın sınırlılığından kurtaran, gerçekle ilişkisini kaybettirmeden başka âlemlere götüren masal ve hikâyelerin seçimi, eğitimde üzerinde titizlikle durulması gereken önemli bir noktadır” (Kantarcıoğlu, 1991).

“Küçüklerin din alanındaki somut fikirlerinin ve tasavvurlarının hayallerle beslenip, desteklenmesi gerekmektedir. Seviyelerine ve anlayışlarına göre seçilmiş kısa, kolay, çevrede görülenlerle ilgili metinler çocukları etkiler, bazı temel kavramları kazanmalarını sağlar. Çocuklara ahlaklı olmanın, bencillikten kurtulmanın,

yardımsızlığın gereğini aşılır. Olayları, insanları, canlı ve cansız varlıkları duygulu, renkli ve etkili biçimde anlatan eserler, anadilin gelişimini hızlandırır” (Selçuk,1991).

Çocuk, masal anlatılırken veya okunurken, duyduğu ilgi sayesinde kendisine söylenenleri dikkatle dinlemeyi öğrenir. Okumaya, dinlemeye ve anlatmaya karşı büyük istek duyar. İyi masallar, çocuklara neşe ve kuvvet kaynağı olur; çocukla masal anlatan arasında yakınlık meydana gelir. Masallar duruma ve ihtiyaca göre farklı işlevler görebilir. Gece masalı bu konuya bir örnek teşkil edebilir. Gece masalı, yatmadan önceki alışkanlıkların başlangıcında, çocuğun uyuması için gerekli olan huzuru bulmasına yardımcı olur. Anne-babanın memnuniyetle okuduğu ya da anlattığı bir hikâyeye, bir masal, çocuğun günlük hayatta hissettiği duyguları tekrar yaşamasına yardımcı olur (arkadaşlık, sevinç, kin öfke...). Sonuçta masallar, çocuğun hayal gücünü geliştirmesine ve düşlerini özümlemesine olanak tanır. Hiç masal anlatılmayan, hep “gerçek olanlardan” bahsedilen çocuk, yaratıcılığı elinden alınmış, yoksun bırakılmış bir çocuktur; bu da hayal gücünü kısırlaştırır.

Küçük çocuklar (özellikle üç-dört yaş öncesi), hayvanların ve nesnelere konu olduğu hikâyeleri çok sever. Bu yaşlarda gerçekten de çocuk çevresindeki hayvanlara ve nesnelere bir ruh ve duygu yükler. Bu büyülü güç, bu mutlak kudret, gerçek hayatta var olan yetki eksikliğini kabul etmesine yardımcı olur. Ancak daha ileriki yaşlarda hayvanların ve nesnelere konuşamadıklarının, düşünemediklerinin bilincine varabilir.

Bazı duygusal çocuklar, hüznü hikâyelerde çok üzülür. Bu durumda çocuğa bunun sadece bir hikâyeye olduğu anlatılmalı fakat ona gerçeklerin üstesinden gelmeyi öğrenebilmesi için fırsat verilmelidir. Hayatta engel olamayacağı başka üzüntüleri tanıyacaktır. Ve hikâyeler de, onun, gerçekliğin üstesinden gelmesini sağlamak için vardır.

Çocuğun, içinde ‘kötü’lerin olduğu hikâyelere tutkun olması normaldir. Çok küçükken, çocuk kendi içinde tanıdığı öfke, kin, şiddet, öç... gibi ruhsal duyguları (her gün başka bir yerden öğrendiği sınırlar ve kurallara göre) masalarda rastladığı kötü karaktere yükler. Bu da onu rahatlatır. Çocuğun, bu hikâyelerin mutlu sonla bitmesine ihtiyacı vardır. Bu onun, şiddet dolu duyguların üstesinden gelinebileceğini anlamasını sağlar ve iyimserliğini korumasına yardımcı olur. (Brunet,1999)

Çocuğa ahlak ilkelerini açıklarken, canlı kıyaslar, benzetmeler, çarpıcı imajlar, hikâyeler ve hatta tarihi örnekler kullanılabilir. Genellikle bu konuşma sanatları çocukların anladığı kavramlara ilişkindir ve günlük hayatlarında bir yeri vardır. Çocuğun ahlak eğitimine masalların etkisiyle ilgili Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN şu örnekleri verir:

“Masalların çoğu, gizli ahlâkî anlamlar taşır; hatta herkesin çok iyi bildiği türden olanlarda bile birçok öğütler yer alabilir. Örneğin: “Tavşanla Kaplumbağa” masalı. İlk anlatıldığında aceleci insanlar için ikaz edici, basit bir masal gibi gelebilir. Ama görünenin altında daha katı ve daha derin bir anlam gizlidir. Kaplumbağa, sabır timsali olmasının yanında geleneksel bir uzun ömür ve ölüm sembolüdür. Tavşana gelince, ahmaklığı ve çılgın enerjisiyle rakibinin azmindeki gücü anlamaktan uzak kalışıyla gençlik sembolüdür. Yarışın başından beri kaplumbağa, hiç vazgeçmeden, mecburen, ağır ağır ve sebatla yürümektedir. Tavşanın o kadar öne geçmiş olması onun canını sıkmamaktadır. Onun tecrübeye güveni ve kaçınılmazlığa inancı vardır. Ahmak tavşanın en baştaki gücünün tükeneceğini, kısa zamanda dikkatinin dağılacığını ve sonunda kaplumbağanın can sıkıcı sebatkârlığına yenik düşeceğini bilir. Bu şekilde çocuk kendisinin de bir gün zaman ve yıllara yenik düşeceğine dair bilinçaltından ikaz edilmiş olmaktadır. Yaşlılığın avantajları vardır. Bilgelik, tecrübe ve insanlık yarışının gerçekte nasıl koşulduğu konusunda çocuğa olgun bir anlayış kazandırır.

Masal ve hikâyeler, çocuklara kahramanlık örneği olmak kadar, güçlü ahlak dersleri de verirler. Bu hikâyelerin çoğunda davranışlarımızın kaderimizi tayin ettiği açıkça belirtilir ve bu nedenle uygun zamanlarda eğitime gayet anlamlı bir yardımcı kaynak olarak kullanılmaları mümkündür. Örneğin, çocuklarda yalan söyleme eğilimi görüldüğünde onlara “Yalancı Çoban” masalı okunabilir. Kendilerinden daha güçsüz çocuklara kötü davrandıkları zaman, “Sindirella Kül Kedisi” masalı, onlara olayın, kurbanın gözünden nasıl görüldüğünü ve aynı zamanda büyüklük taslayanların sonunda nelerle karşılaştıklarını gösterir. Kardeşlerine kötü davranan çocuklara “Hansel ve Gratel” masalı, kız ve erkek iki kardeşin birbirlerine bağlılıkları sayesinde her türlü kötülüğe nasıl karşı koyabildiklerini açıklar. Gösterişsiz veya özürsüz insanlarla alay edebilen çocuklar için, “Güzel ve Çirkin” hikâyesi güzelliğin dışta değil kalpte saklandığını kaydeder. Özellikle çok çabuk aldanmış saf çocuklar için “Karga ile Tilki” türünde masallar, insanın her duyduğu şeye inanmaması yönünde ibret dersi verir. İftiranın

sonuçlarını göstermek için çocuklara Ömer Seyfettin'in "Kaşığı" hikâyesi okutulabilir" (Aydın, 2005).

Hikâye ile eğitim, özellikle din ve ahlak eğitim için uygulanan en faydalı yöntemlerden biridir. Hikâyenin eğitimde önemli ve etkili bir yöntem olması, çocuğun, hikâyenin kurgusu veya kahramanı ile özdeşim kurmasından kaynaklanmaktadır. "Bir çocuk için hikâye, zevkle okuyacağı veya dinleyeceği eğlence aracı olmasından ziyade içine girip oradaki kahramanlarla yaşayacağı bir yaşam kesitidir. Çocuk fıtrî bir eğilim olarak genellikle iyi rollerdeki kahramanlarla empati kurarak kendisini onların yerine koymaya çalışır. Bu yüzden hikâye yazarı, kullandığı kahramanlara verdiği rollere ve yaptırdığı aksiyonlara özen göstermelidir" (Okumuşlar, 2006).

Hikâyeler çoğunlukla gerçek hayatı aksettiren örneklerdir... Hikâyelerle anlaşılması zor konular, soyut kavramlar göz önüne getirilerek tablolaştırılır, olayların adeta resmi çizilir ve böylelikle hadiseler net hatlarıyla zihinde yer eder... Çocuklara küçük yaşta eğitim verirken, ilk önce hikâye ve masal yoluyla bir şeyler anlatılması, sadece onların bunu sevdiği için değil; ifade edilmesi güç mefhumlar bu yolla daha kolay anlatılabildiği içindir. Zira hikâyelerdeki renkli anlatım ve zengin dekor havasından faydalanmak suretiyle iyi örnekleri sevdirmeye, onları taklide özendirme imkânı mevcuttur. (Akıncı, 2001)

"Küçüklerin din alanındaki somut fikirlerinin ve tasavvurlarının hayallerle beslenip desteklenmesi gerekmektedir. Seviyelerine ve anlayışlarına göre seçilmiş kısa, kolay, çevrede görünenlerle ilgili metinler çocukları etkiler, bazı temel kavramları kazanmalarını sağlar, çocuklara ahlaklı olmanın, bencillikten kurtulmanın, yardımseverliğin gereğini aşılar. Olayları, insanları, canlı ve cansız varlıkları, duygulu, renkli ve etkili bir biçimde anlatan ürünler anadilin gelişimini hızlandırır" (Selçuk, 1991). Anlatılan hikâye ve masalların çocukların manevî hayatlarında, onların ruhî tecrübelerini ve dini şuurun gelişmesini etkilediği çok önemli bir gerçektir. O halde onlarda derin izler bırakacağı şüphesiz olan bu hikâye ve kahramanların, onların din eğitimini tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir.

Çocukların dini bilgilere en çok ihtiyacının olduğu ve dini alana fazlasıyla ilgi duydukları çağlarda dini hikâyeler önemli bir yeri dolduracaktır. Çünkü bu çağlarda çocuklar taklit ve özdeşimle öğrenmeye meyillidirler. Onlara hikâyelerle uygun

örnekler takdim edilerek, taklit imkânı sağlanabilir. Kur'an-ı Kerim'in bir çok sûresinin yaşanmış hikâyeleri ihtiva etmesi, din öğretiminde hikâyelerin yerini ifade etmesi açısından önemlidir. Hikâyelerle öğretim nerede ve nasıl kullanılacağı iyi bilinmesi halinde, öğretimi kolaylaştırması ve zengin bir muhteva sunması açısından vazgeçilmez bir yöntem olacaktır. Kur'an-ı Kerim'de yer alan dini hikâyeler çok daha yüksek etkiye sahiptirler. İnanan insan, kaynağın kutsiyetinden dolayı hikâyelerle anlatılan hakikatleri rahatlıkla kabul edip, teslimiyet göstermektedir. (Akıncı, 2001)

Yazar Senai Demirci, bir yazısında Kur'an öğretimi ile ilgili olarak: "Çocukların hayallerinde Kitap nerededir?" sorusunu sorar. Büyüklerin, çocukların eline geçmesine müsaade etmeyerek yüksekçe bir yerde sakladıkları ve zaman zaman (genellikle de olumsuz bir şeyler olduğu zaman) ellerine alıp okudukları ve çocukların içinde neler yazdığını henüz anlayamadıkları bu kitaba bakış açısını sorgular. Buna göre, çocuklara öncelikle "Kitabın içinde pek merhametli, pek şefkatli bir Rabbin konuştuğu fark ettirilmelidir. Kur'an kursları, onları oyunlarından ederek, evlerinden uzaklaştırılarak, canlarını azıcık sıkarak gönderildikleri yerler olmamalıdır. Ve çocuklara Kur'an'a geçmeleri, hoş bir hediye almanın şartı olarak gösterilmemelidir." Demirci, burada Kur'an'daki hikâyelerin tatlı, heyecanlı bir üslupla çocuklara anlatılması gerektiğini vurgular. Örneğin, Ankebut sûresinin hikâyesini, Örümcek adam filmi kadar heyecanlı dinlemeleri ya da okumaları sağlanmalıdır. Kur'ân-ı Kerime, çikolataya dokunurkenki yaşadıkları tatlı bir iştahla dokunmaları aşılmalıdır. Kur'an bazı âyetleri, günlük hayatta kullandıkları sözcüklerin bir parçası haline getirilmelidir. (Demirci, 2004)

Bir kitabın kalitesi ve verimi, onun biçim ve içerik özelliklerinin birlikte değerlendirilmesiyle ortaya çıkar. Ancak, konusu ve hitap edeceği alan ne olursa olsun eseri dış görünüşünden çok, içerik bakımından değerlendirmek gerekir. Ancak bu şekilde bir kitap hakkında sağlam bir yargıya varılabilir.

"Çocukların, toplumda genel geçerliliği olan yüksek değerlerle tanışmalarında kitabın rolü ve önemi göz önünde bulundurularak konu seçimi yapılmalı ve konuyu geliştiren fikirler, ideolojilerden, peşin hükümlerden ve hurafelerden uzak olmalıdır" (Oktay,1994).

"Bu gün çocuk, çok renkli, büyüleyici bir dünyaya doğmaktadır. Böyle bir ortam içindedir ve her yönden etkilenmektedir. Eğer çocuğun hayatında dinin bir yeri

olacaksa, dinin de bu renkli dünyada yerini alması şarttır. Çağımızda her şey çok parlak, çarpıcı renklerle sunulur, böylece ruhta ve kalpte silinmez izler bırakması sağlanır. Çağımız bilgilendirme ve şuurlandırma çağıdır. Çocuğa bir-iki yaşlarından itibaren, seyrettiği çizgi filmlerle, dinlediği masal ve hikâyelerle, okuduğu kitaplarla vs. Türk-İslâm havası yansıtılmalıdır. Böyle bir ortam, çocuğun milli kültürü oluşturan unsurlara, dolayısıyla dine, İslam'a ilgisini çekmekte sanıldığından daha çok etkili olacaktır" (Akdeniz, 1993).

Hikâyelerin öğretimde kullanılması:

Bireye bilgi ve değerlerin kazandırılması diyebileceğimiz "öğretim" in teorik ve pratik yönü vardır. Teorik yönü, bilgilerin belli bir yöntem dâhilinde öğrenciye aktarılması; pratik yönü ise verilen bilgilerin uygulamaya geçirilmesi olarak anlaşılabılır. Örneğin; yağmurun yağması öğretilirken, ısınan havanın yükselmesi ve belli bir seviyede yoğunlaşarak damlalar halinde yeryüzüne dökülmesi olayın teorik yönünü ortaya koyar. Ancak çocuklara bu olay basit bir buhar deneyiyle pratiğe dökülerek anlatılırsa, öğretim daha kolay olacak ve daha kalıcı bir sonuç verecektir.

Din öğretimi yapılırken ise durum biraz değişmektedir. Çünkü dini konular genellikle soyut ifadelerle yüklüdür ve pratiğe dökülmesi daha zordur. İşte bu noktada devreye soyut konuların somutlaştırılarak aktarılmasına imkân veren hikâye ve masallar girer.

"Hikâyeler anlatımı kolaylaştırır, öğretime renk katar, karmaşık meselelerin çözümüne ve zor konuların kavranmasına yardımcı olur. Hikâyelerle eğitim; olaylar karşısında aklı ve ruhî canlılığı yenileyen, öğüt almayı sağlayan, düşünmeyi geliştiren Kur'an-ı Kerim'in ağırlıkla yer verdiği bir terbiye metodudur" (Akıncı, 2001).

Hikâyeler, öğretimde değişik yöntemlerle kullanılabilir. Bunlardan birisi ve bekli de en etkili olanı "örnek olay incelemesi" yöntemidir.

Örnek olay incelemesi yöntemi; öğretim sırasında her türlü bilgi ihtiva eden örnek olayları inceleme, olay ve kahramanları hakkında konuşma ve tartışma imkânı veren bir yöntemdir. Öğrencilerin, incelenen olaya aktif olarak katılmalarını sağlar. Öğrenciler olayı öğrenir, durumu analiz eder ve problemi değerlendirirler. Tartışarak olayın nedenlerine ya da çözümlerine ilişkin öneriler getirirler. (Akıncı, 2001)

“Günümüzde din eğitimi öğretmen merkezlidir. Öğrenciler genellikle pasif bir dinleyicidir. Bu da onların daha az sorunlu olmalarına yol açmaktadır. Hâlbuki öğrenme öğrencinin görevidir” (Kılavuz, 1998).

Öğrenci merkezli bir yöntem olan “örnek olay incelemesi”, çocuğu konunun veya problemin içine çekerek; öğrendiklerini uygulama ve pekiştirme, analiz etme, muhakemesini ve yorum gücünü geliştirme fırsatı verir. Bu yöntemle bilgiler, sağlam zemine oturur, akıllarda daha iyi kalır ve hayata uygulanması kolaylaşır. Örnek olay incelemesi kişiye, kendisini başkasının yerine koyarak düşünme, empati yapma imkânı sağlar. Sonuçta çocuk, hayatta karşılaşabileceği sorunlar karşısında nasıl davranabileceği konusunda fikir sahibi olur.

Bir diğer yöntem de “düz anlatım” yöntemidir. Anlatıcının aktif olduğu bu yöntemde çocuk / öğrenci pasif bir konumdadır. Düz anlatım yönteminde öğretmen, konuyu anlattıktan sonra konuya açıklık getirmek, dersi zenginleştirmek, ilgiyi toplamak amacıyla ilgili bir hikâye anlatır. Anlattığı hikâyeden çıkarılması gereken dersi söyler. Bu şekilde yöntemi uygulamış olur. Seçilen hikâyede gerekli detaylar tam olarak verilmeli, uygulama esnasında ipuçlarına dikkat çekilmelidir. (Akıncı, 2001)

Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi

Bir dine inanma, bilinçli veya bilinçsiz olarak bir inanç geliştirme; insan fitratından gelen bir olgudur. Gerek İslam itikadının, gerekse kökeni itibarıyla hak olan dinlerin temelinde görülen ve görülmeyen her şeyin bir yaratıcısı olduğuna, kâinatı yaratan ve yöneten Yüce Kudretin varlığına ve birliğine iman vardır.

İnsanoğlunu mensubu bulunduğu toplumun dinine yönelten, ona gerek kültürel gerekse terbiyevi anlamda büyük oranda tesir eden aile müessesesi, din eğitim ve öğretiminde ayrı bir önem taşımaktadır. Aile ortamında verilen din eğitim tarzı, sonraki yıllarda çocuğu dinden uzaklaştıran ya da dini değerlerine bir daha kopmamak üzere bağlayan iki yönünün bulunması bakımından oldukça önemlidir” (Ay,1998).

Aile veya öğretmen, çocuğa imanî konuları öğretirken bu yaştaki çocuğun kolay inanabilme ve anlatılanları olduğu gibi kabul etme özelliklerini, yoğun ilgi ve merakını

değerlendirebilmelidir. Allah sevgisini esas alarak; her şeyin O'na ait olduğunu, çocukların sevdiği her şeyi O'nun yarattığını anlatması, ilk etapta Allah'ın yüceliğini anlatarak işe başlaması ve kolaydan zora, somuttan soyuta aşamalı bir yöntem takip etmesi uygundur.

Dindar olmanın özü Allah'ı sevmektir. İnsan sevdiğine yaklaşır, sevdiğinin yolundan gider. Çocuğa dini şuur kazandırmak için öncelikle ona Allah'ı sevdirmek gerekmektedir. Sevdikten sonra gerisini çocuk getirebilir. Çocuk, sevdiği, kendisini mutlu eden birini veya bir şeyi Allah'ın yarattığını öğrendiğinde O'na olan muhabbeti artacaktır (Suad,2006). Allah sevgisi çocuğun gönlüne yerleştiğinde ise diğer dini bilgileri alması da kolaylaşacaktır. Baskı ve ezbercilikle belki dini konular hakkında bilgi edindirilebilir ama dindar yapılamaz. Allah sevgisini çocuğa kazandırmada yine hikâye kitaplarının büyük yardımı olacaktır. M. Yaşar Kandemir'in Hz. İbrahim'in hayatını anlattığı "Allah'ı Arayan Çocuk" bu konunun anlatımı için güzel bir örnektir.

Çocuklara İbadet Eğitimi

İmanı destekleyen ibadetler ve amellerdir. İbadet bütün dinlerde iman ve din duygusunun tezahürü olarak görülmüştür. Her dinde ibadet vardır; ancak muhteva bakımından değişiklikler göstermektedir. Çocuklar iman konularından önce daha somut olan ibadet ve dua konularına ilgi duymakta ve içtenlikle yapmaya çalışmaktadır.

Ailesinin hoşuna giden bu davranışı yapmakla onların nazarında daha sevimli olma amacı güden çocukların ibadet namına yaptıkları aslında gördüğü her şeyi taklit teme arzusundan kaynaklanır. Ama zamanla ve ailenin desteğiyle çok güzel ve doğru bir alışkanlığın kazanılmasına yol açılabilir. Hz. Peygamberin hadislerinde de küçük çocuklara tek secde ile dahi olsa anne-baba yanında namaz kıldırılması tavsiye edilmiştir. Yine yedi yaşına gelen çocuğa namaz kılmasının telkin edilmesi, ibadetlere alıştırma amacı taşır. Böylelikle çocuk on yaşına geldiğinde namaza alışmış olacaktır.

"Her çocuk, kendi gücüne göre ibadetlere alıştırılmalı, bu arada onun zayıf düşmemesine, bıkkınlık getirmemesine dikkat edilmelidir" (Bilgin, 2000).

Örneğin; oruç ibadeti de çocukların çok ilgisini çeker ve belli bir yaşa geldiklerinde aile büyükleriyle birlikte oruç tutmak isterler. “Beden bakımından yeterince gelişmiş sağlıklı çocukların bu ibadeti kendilerini zorlamadan yerine getirmelerine yardımcı ve örnek olunmalıdır. Bu konuda da saadet asrından örnekler görmek mümkündür. Sahabeden Rübeyyi anlatıyor: Biz aşure orucu tutardık, küçük çocuklarımıza da tutturur, onlarla mescide giderdik. Boyalı yünden oyuncaklar yapardık ta yemek diye ağlayanlar olursa iftar vakti erişinceye kadar ona bu oyuncağı verip eğlendirirdik” (Ayhan,1998).

2. BÖLÜM: ÇOCUK EDEBİYATINDA DİNÎ VE AHLAKÎ MOTİFLER

Çocuk Edebiyatının Tarihçesi

İnsanlık var oluşuyla birlikte belli bir kültür birikimi oluşturma sürecine girmiştir. Yazının kullanılmaya başlamasına kadar oluşan sözel birikim, yazının icadıyla birlikte yavaş yavaş edebî, felsefî, bilimsel ürünler ortaya koymaya başlamıştır. “Edebiyat, toplumun ortak kültürünün, yaşantısının bir ifadesi olarak o kültür içerisinde yoğrulmuş bireyler tarafından ortaya çıkarılır. Edebiyat ürünleri bu bireylerin, yani edebiyatçıların, yaşamı yorumlama, yaşama bir anlam verme çabaları, toplumun dille, yazıyla ifadesini bulan bir seslenişi gibidir. Bu anlamda edebiyat, içinde üretildiği topluma ve döneme ilişkin mesajlar verir” (Erdoğan,1994).

Çocuk Edebiyatı ise; 2-14 yaşları arasındaki çocukların ihtiyaçlarını karşılayan bir edebiyat alanı olup, çocukluk çağında bulunanların hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı bütün eserleri içine almaktadır. Çocukların değişik yaş ve dönemlerinin özelliklerine göre, dil ve sanat zevki aşılama düşüncesiyle yapılan tüm çalışmalar bu edebiyatı ve alanını genişletmiştir.(Oğuzkan,1983; Kantarcıoğlu,1991)

Çocukların okuyup zevk alabilecekleri, eğitsel amaçlar da taşıyan edebiyat ürünlerinin tümüne çocuk edebiyatı adı verilse de, çocuklar için yapılmış yapıtları kapsayan bu terim -yaygın olarak kullanılmakla birlikte- köy romanı, kent romanı gibi eskilerin galat-ı meşhur dedikleri deyimlerdendir. Benzeri bir mantıkla gençlik edebiyatı, kadın ya da erkek edebiyatı yaşlı edebiyatı gibi terimler üretildiğinde çocuk edebiyatı teriminin de yanlışlığı belirginleşir. Çünkü bu durumda, ancak içerik ve biçim açısından değişik türlere ayrılacak edebiyat bir de okur gruplarına göre türlere ayrılıyor demektir. Böylece bir edebiyat türünü belli bir topluluğa hasretmek, topluluk dışındaki okura çok şey vermeyecektir. Bu yüzden bir sınıflama yapmak gerekince çocuklar için edebiyat veya daha uzun ama daha doğru bir deyişle çocuklara göre yazılmış edebiyat ürünleri demek gerekmektedir. (Özkırmılı, 1984)

Edebiyatın kadın-erkek, cahil-okumuş, şehirli-köylü, yetişkin-çocuk için ayrı ayrı türleri yoktur. Edip, elinden gelen en yüksek eseri oluşturmağa çalışır; okur da metni

eğitiminin, idrakinin, yaşının, gelişmişlik seviyesinin elverdiği kadarıyla kavrar. Yetişkinler için yazılmış bir kitabı, çocuk kadar anlayamayacağımız gibi çocuklar için yazılmış bir kitabı yıllar sonra da zevkle okuyabiliriz... Bir çocuğa kazandırmaya çalışılan değerlerle bir yetişkinde bulunması beklenen özellikler birbirinden farklı olmadığına göre, metinler arasında okurun yaşından doğan farklılıklar da konu seçiminde değil, işleniş ve anlatılış seviyesinde yaşanmalıdır. (Özgül, 2007)

Edebiyatın tarihsel sürecinde, çocuk edebiyatının yeri ile genel olarak edebiyatın yerinin birbirine paralel olduğu pek söylenemez. Çocuğun belli tarihsel dönemlerde toplum için taşıdığı anlam, o toplumun çocuğa bazı şeyleri sunmasına ya da sunmamasına neden olmuştur. Bir başka ifade ile çocuğa yönelik çalışmalar, dönemin ve toplumun çocuğa verdiği değerle doğru orantılıdır.

Üçüncü yüzyılda yazıldığı sanılan *Kelile ve Dimne*'deki eğitim amaçlı öyküler, bir bakıma La Fontaine için de bir başlangıç noktası olmuştur. Ancak ortaya çıkışı açısından baktığımızda Kelile ve Dimne'nin hükümdarları eğitmek gibi belirgin bir işlevi vardır. Yani bu eser, sıradan çocuklar için değil, devlet yönetecek, hükümdar olacak çocuklar için yazılmış, her biri bir hayat dersi içeren evrensel nitelik taşır. Aesop ve La Fontaine'in metinleri de aslında çocuklar için yazılmamış, ahlâkî ve eğitici bilgiler içeren kitaplardır.

Batı'nın ilk çocuk kitaplarının çocuğa sunulmuş biçimi, çocuk edebiyatının Batı'daki tarihiyle ilgili fikir vermektedir. Saplı bir tahta üzerine oyulmuş alfabe harfleri ve tahtanın çevresine oyulmuş dini sözler. Bu tahta, sapına dolanan bir iple çocuğun boynuna asılıyor, böylece çocuk boynuna asılı bu tahtayı her yere taşıyor, oynarken gezerken sürekli eğitilebiliyordu. İçerik olarak baktığımızda ise, çocuklara yönelik ilk kitapların, tümüyle ibret verici dinsel öykülerden oluştuğunu görmekteyiz. Yani öykülerin dayandığı ana bir metin olarak kutsal kitap vardı ve bu öyküler de öncelikle doğrudan çocuklar için değil de cahil halk için yazılmışlardı.

“18. yüzyıla gelinceye kadar İngiltere'de aşırı dinci bir akım olan Quakerizm vardı. Bu akım çocukların son derece sıkı bir disiplinle yetişmesini savunuyordu. Çocuklar için hazırlanmış kitaplar daha çok İncil'den kaynaklanan kitaplardı ve hikâyelerin sonu hep ölümle bitiyordu. Bu çocuk kitapları karamsarlık ve dindarlık aşıyordu. Bu sıralarda Fransa'da Charles Pearault 14. Lui döneminde çocuk kitaplarının babası

olarak anılmaktaydı. Pearault, halk ağzında dolaşan masalları toplayıp, kısaltarak çocuklar için 1697 yılında basmıştır. Bunların içinde "*Kül Kedisi*", "*Parmak Çocuk*", "*Mavi Sakal*", "*Kırmızı Başlıklı Kız*", "*Çizmeli Kedi*", "*Uyuyan Güzel*" gibi eserler vardır. Böylece ilk kez Fransız çocukların kendilerine ait kitapları olmuştur" (Topaç,2007).

Kültürümüzde ise, yazıya geçirilmeden kalan masallar, destanlar, fıkralar ve tekerlemelerden oluşan oldukça zengin bir sözlü edebiyat vardır. Zaten az sayıda olan ilk yazılı eserlere örnek olarak 1642–1712 tarihleri arasında yaşamış Nabi'nin, oğluna başarılı olmasını sağlayacak dinsel ve meslekî bilgiler, öğütler veren "*Hayriye*" adlı mesnevîsi verilebilir. Bu türden bir başka öğretici yapıtta Sümbülzâde Vehbi'nin (1809) "*Lütfiye*" mesnevîsidir.

"Yurdumuzda çocuk yayınlarının ilk temelleri bilinçli olarak Satı Bey ve onun çağrısına uyan şairlerce atılmıştır denilebilir. Edebiyatın en önemli eksikliğini çocuklara yönelik eserler konusundaki "fakr-ı şedid" olarak gören Satı Bey, bu eksikliği, önceki dönemlerde Arapça ve Farsça kelimelerin, terkiplerin kullanılmasına ve bu sebeple çocuklar için bir dil oluşturulmamasına bağlar. Ünlü eğitimciye göre bir diğer sebep de "çocuklarla iştigal edenler çocuk kalırlar" zihniyetidir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı alanında meşrutiyetin yeniden ilanına kadar verilen eserler adeta yok denecek kadar azdır. Satı Bey, okul çağındaki çocukların kendileri için yazılmış şiir ve şarkılardan yoksun olduklarını belirterek zamanın şair ve bestecilerini göreve çağırır. Şiirden sonra masal ve hikâyenin çocuk eğitimindeki rolü de bu sıralarda tartışma konusu yapılmaya başlanmıştır" (Pehlivan, 2003).

Şüphesiz ki; çocuğa verilmek istenen dini terbiyenin gerçekleştirilmesi yolunda edebiyata büyük bir görev düşer. Ne yazık ki edebiyat tarihimize baktığımızda bu alanda verilen eserlerin sınırlı sayıda olduğunu görmekteyiz.

Türk ve Müslüman çocuklara yönelik edebi çalışmalara ilk örnekler olarak; "Tevfik Bey'in 1869'da haftalık olarak çıkardığı, kırk dokuz sayı olarak yayımlanan *Mümeyyiz Çocuk Dergisi*, 1882'de çıkan '*Çocuklara Kırâet*' mecmuası bilinen ilk çocuk dergilerimiz olarak kabul edilmektedir. Gerek kız, gerekse erkek çocuklar için çıkarılan ve her nüshanın ilk sayfasında söylenen '*Çocuklara Mahsus Gazete*' (1896-

1898) ile aynı muhtevadaki 1896-1900 yılları arasında Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı '*Çocuklara Rehber*'i de bunlara ekleyebiliriz.

Türkiye'de çocuk edebiyatı Tanzimat'la birlikte başladı. Tanzimat Döneminde, dünya çocuk klasikleri, ya da çocuklar için 'uygun' olduğu düşünülen yapıtlar Türkçe'ye çevrilmeye başlandı. Ahmed Mithat, Şinasi ve Recaizâde Ekrem, Fransızca'dan manzumeler ve ahlâksal öyküler çevirdiler. Aynı dönemlerde *Robinson Crusoe*, *Güliver'in Seyahatleri*, *Jules Verne*'in kitapları da Türkçeleştirildi. Bunu çocuk dergileri izledi. En yaygın çocuk dergisi, 1904'te çıkmaya başlayan "*Çocuk Bahçesi*" oldu. Çocuk edebiyatının bir eğitim aracı olarak görüldüğü İkinci Meşrutiyeti takip eden yıllarda çocuk şiiri kitaplarının ve antolojilerinin yayınlandığını görülmektedir. 'Dağ Başını Duman Almış' marşının yazarı Ali Ulvi Elöve'nin '*Çocuklara Neşideler*'i, İ. Alaaddin Gövsa'nın '*Çocuk Şiirleri*' (1911) ve Tevfik Fikret'in '*Şermin*' (1914) gösterilebilir. Milli Edebiyat Dönemi'nde de bu çizgi sürdü. Ziya Gökalp'in '*Kızıl Elma*' (1914), Ali Ekrem Bolayır'ın '*Şiir Demeti*' (1923) ve Prof. Dr. Fuat Köprülü'nün beş ciltten ibaret '*Mektep Şiirleri*' kitabı bu akımın çocuk edebiyatına katkılarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında şiirdeki yalınlaşmayla birlikte birçok yazar çocuk edebiyatına yöneldi. Hececi şairler arasında çocuk şiiri yazmamış olan yok gibiydi. Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Akıncılar Türküsü*, *Kuş Cıvıltıları* (1938), Yusuf Ziya Ortaç'ın *Sizin İçin*'i bunlardan bazılarıdır. Büyük bir gayretle derlediği dini çocuk şiirlerini antoloji halinde yayımlayan Fevziye Abdullah Tansel'in, '*Çocuklar İçin Dini Şiirler*' (1961) adlı eseri de burada anılmalıdır.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanı ile eğitimde köklü değişimler olmuştur. Eğitime daha çok önem verilmiştir. Tevhid-i Tedrisat kanunu (3 Mart 1924) ile medreseler kapatılmış, tüm okullar maarif mektebine bağlanmıştır. Cumhuriyet dönemindeki bir başka gelişme de "milli şuur"un gelişmesiyle ortaya çıkan harf inkılabıdır. Tanzimat döneminde yazının ıslahı, hatta Latin harflerinin alınması ve dilde sadeleşme meseleleri ilk kez tartışılmaya başlanmış, II. Meşrutiyet döneminde gittikçe güçlenen Türkçülük akımının etkisiyle dilde hızlı bir sadeleşme gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında yazının ıslahı ya da değiştirilmesi gündeme gelmiş ve 3 Kasım 1928'de yeni Türk harfleri kabul edilmiştir. Yeni harflerin kabulüyle başlayan okuma-yazma seferberliği basın ve yayın alanına da bir hareketlilik getirmiştir. Bunun dışında

ilkokula giden öğrencilerin yeni alfabe ile okuma yazmayı öğrenmeleri, yardımcı okuma gereçlerine ihtiyacı belirginleştirmiş; böylelikle 1928'den sonra çocuklara seslenen telif, çeviri ve uyarlama kitap sayısında artış ve canlılık görülmektedir. Çocuk edebiyatının önemli ürünlerinden olan hikâye ve masallar, dönemin özelliklerinin yansıtılmaya çalışıldığı, yazarların fikirlerini çocuklara aktarmaya çalıştıkları eserler olmuştur.

Roman ve öykü alanında Cumhuriyet'in ilk yıllarında Halide Edip Adıvar, Aka Gündüz, Mahmut Yesari ve Reşat Nuri Güntekin'in yapıtları görüldü. 1940 ve 50'lerde Fazıl Hüsnü Dağlarca, Behçet Necatigil, Ceyhun Atıf Kansu ve Cahit Külebi gibi usta şairler çocuklar için de şiirler yazdılar. II. Dünya Savaşı yıllarında ve 1950'lerde düzyazı çocuk edebiyatı alanında Kemalettin Tuğcu'nun duygusal romanları görüldü. Edebi düzeyi tartışmalı olmakla birlikte, bu yapıtlar çocuklara okuma sevgisi aşılması ve eğiticiliğe yönelmemiş olmasıyla daha önceki çocuk romanlarından ayrılıyordu. Rıfat Ilgaz'ın 1966'da sergilenen *Hababam Sınıfı* adlı oyunu da yetişkinler kadar çocukların da ilgisini toplamıştı. 1970'lerden sonra Aziz Nesin, Cengiz Bektaş, Vedat Dalokay gibi yazarlar çocuklara seslenen yapıtlar verdiler. Bu dönemde çocuk romanına en çok eğilen yazar Gülten Dayıoğlu'dur.

Cumhuriyetle birlikte, özellikle 1930'lardan sonra, çocuk dergilerinde de, telif ve çeviri çocuk kitaplarında da büyük bir artış görülür. Bu artış UNICEF tarafından Dünya Çocuk Yılı ilân edilen 1979 yılında adeta patlamaya dönüşür. Arada olağanüstü dönemlerdeki duraklamalara rağmen kesin düşüslere uğramadan bu günkü kararlı halini bulur. (Mert, 2007)

1975 yılından 1981 yılına kadar olan ve Çocuk Yılı'nı (1979) da içine alan dönemde çocuk kitabı yayıncılığı gerek içerik, gerekse nicelik olarak özellikler taşır. Toplumda yoğun olarak politizasyonun yaşandığı, her tür eğitim ve kültür kurumunun bir şekilde politikaya bulaştığı bu dönemler kitap yayıncılığını dolayısıyla çocuk kitabı yayıncılığını da etkilenir. Başta edebiyatçı elinden çıkmış nitelikli yapıtlar olmakla birlikte kısa bir süre içinde kalıplaşmış temalara dönüşür. Bu dönemde yayımlanan kitapların bir bölümü 1980 askeri darbesinden sonra tahdide tabi tutularak çocuklara satılması yasaklanmıştır.

Batı etkisinin arttığı Tanzimat ve sonrasında sokaktaki hayat ile edebiyattaki ya da kitaptaki hayat arasındaki uçurum belirginleşmeye başlamıştır. Edebiyatçı, içinde yaşadığı hayatı yorumlayarak onu dillendiren bir görüntüden uzaklaşarak, içinde yaşamadığı fakat yaşamak ve başkalarına da yaşatmak istediği hayatı edebiyat aracılığı ile dillendiren bir misyoner olmuştur. Tanzimat ve sonrasında çocuklara sunulan metinlerin büyük oranda çeviriye dayandığı, telif olanların da tümüyle ders veya öğüt verme amacıyla yazıldığı söylenebilir. Yani bu dönemde de edebiyatçı, çocuk edebiyatını; kendini, yaşadıklarını, yaşantısının ona verdiklerini ifade biçimi olarak kullanmamış, özendiği bir dünyayı çocuğa benimsetmek amacıyla çocukların anlayabileceği düzeyde metinler yazmaya başlamıştır. (Erdoğan,1994)

90'lı yıllardan itibaren, çocuk edebiyatında bazı yenileşme çabalarının olduğu görülmektedir. Basılan kitapların sayısı, çeşitliliği ve biçimsel özelliklerinde ilerleme görülse de içerik konusunda eksiklikler devam etmektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise çocuğun ve çocuk edebiyatının daha bilinçli bir şekilde ele alındığı ve bu konularda dikkatli ve hassas davranan yazar ve yayınevlerinin, biçim, içerik ve eğitim açısından nitelikli ve verimli çalışmalar yaptığı görülmektedir.

Dinî Terbiyede Edebiyatın Etkisi

Toplumun eğitilmesi, o toplumu oluşturacak olan neslin eğitilmesi ile mümkündür. "Toplumunu oluşturacak olan çocuğun yetiştirilmesi, terbiye edilmesi konusunda dinî faktörler son derece önem arz etmektedir. Terbiye; ailede başlar, okulda gelişir; toplumda tamamlanırsa; ferd de, onun bağlı bulunduğu millet de mükemmelin doruğuna ulaşmış demektir" (Göçgün,1982).

Çocukların zihinleri temiz olduğu için kolay etki altına alınabilir, her tarafa yönelebilirler. Uzmanlar, çocuğun âlim veya zalim olmasının yetiştirilme tarzıyla doğrudan ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple çocuğa en başından itibaren, dinin edebi ve peygamberlerin bu yoldaki görüş ve uygulamaları öğretilmelidir. Bu konuda ilk görev doğal olarak anneye düşer. O yavrusunun kalbine daha bebekliğinden itibaren doğru, güzel, hak olanı işlemeli; dinî ve millî duygularla beslemelidir. Okuduğu ninnileri 'dandini danalar' değil 'Hu Hu Hu Allah' lafızlarıyla süslemelidir. Çünkü çocuğun ilk arkadaşı annesidir. Çocukların her bakımdan korunması, itinalı bir şekilde büyütülmesi, anne ve babaların en başta gelen vazifelerindedir. Çocuğa

anlatılacak olan masallar, kıssalar, ezberletilebilecek kısa fakat uyaklı şiirler, dualar sayesinde şuuraltında oluşan birikim hayata bakış açısını belirlemesinde etkili olacaktır.

“Anne-çocuk arasındaki kuvvetli bağı, derin sevgi ve saygıyı, minnettarlığı Mehmet Emin Yurdakul, küçük bir çocuğun ağzından şöyle dile getirir.

Küçük Vatandaşlarım'a

Anneciğim bir gece kan uykuya dalmamış,

Beni nazik kolları üzerinde uyutmuş;

Ben uyurken, korkudan hızlı nefes almamış,

Benim için zavallı her rahatı unutmuş.

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam.

Ali Ulvi Elöve de; her şeyin Allah'ın bilgisi dairesinde olduğunu, O'ndan hiçbir şeyin gizli kalamayacağını; bir anne ile çocuğun karşılıklı konuşması şeklinde 'Allah Görür, Bilir, İşitir' adlı (Lois Ratisbonne'dan tercüme) şiirinde şöyle dile getirir:

«Cici anne söyle, nasıl yüzümden

Biliyorlar: Ben yaramaz bir kızım?

Diyorlar ki, okunurmuş gözümden;

Peki ama nerde yazı?»

«Var kızım!»

«Kim yazmış ya onu anne?»

«Hak eli !. »

«Anneciğim o da değil besbelli;

Kimse yoktu ben musluğu sökerken!»

«Vardı cicim, görmemişsin O'nu sen..

Yavrum Allah gece-gündüz her yerde

Hâzır, nâzır; O'nun için yok perde;

Görür, bilir ve işitir her şeyi,

O görülmez ...»

Çocuk terbiyesi noktasından bakıldığında, dini şiirlerimizde genellikle, şuurlu ve sistemli bir Türk-İslâm sentezine gidildiği görülür. Özellikle Ziya Gökalp çocuklara yönelik eserlerinde bunu çok vurgulamıştır. Gökalp, 'Çocuklar İçin İlâhi'sinde şöyle der:

Yüce Tanrı! Biz ki yavru Türkleriz,
Sana geldik, vatan için duaya!
Yurdumuzun necâtını dileriz,
Elimizi açtık işte semaya.

Biz yalvarır iken söyle: Âmin!
Duâmızı kabul eyle: Âmin!

Yüce Tanrı! Bize pâk bir yürek ver
Temiz aşkla sevmek için vatani
Hudud emin değil, tunç bir bilek ver
O ezmeden, biz ezelim düşmanı!

Hilâl, Haç'a ezilmesin: Âmin
Türklük bitti denilmesin: Âmin

Her işe Allah adını anarak başlamak gerektiği inancını, kuvvetli bir terbiye vasıtası telakki eden Ziya Gökalp, bir çocuğun günlük hayatını sembolize eden 'Çocuk Duaları'nda şunları söyler:

Her sabah erken,
Uyanırım ben,
Derim gönülden
El hamd'ü lillah
Bülbüller sazda,
Güller niyazda,

Derim namazda
El hamd'ü lillah
Şimdi gün doğar,
Der hep insanlar:
Vazifemiz var;
El hamd'ü lillah
Nurlanır dağlar,
Altun anahtar,
Mektebi açar;
El hamd'ü lillah
Her sabah erken,
Düdük ötmeden,
Sınıftayım ben;
El hamd'ü lillah

Nâmık Kemal-zâde Ali Ekrem Bey'in, 'İslâmın Şartları' şiirinde de kısa, özlü ve çocuklara hitab eder bir halde İslâmın beş şartının sıralandığını görüyoruz:

İslam'ın şartı beş'tir:
Kelime-i şehadet bir;
Savm ü Salât, Hacc ü Zekât
İşte beş oldu. Öğrenir
Bu beş şartı her Müslüman,
Öğren yavrum, anla, inan!

Ali Ekrem Bey'in 'Ya Muhammed' şiiri de çocuk diliyle yapılmış bir 'Na't' gibidir. Çocukların Hz. Muhammed'e duydukları gönülden bağlılıklarının bir ifadesidir. Burada birkaç mısrasını veriyoruz.

Yâ Muhammed büyük Peygamberimiz,
Biz seni tâ can evinden severiz!
Her çocuğun küçük kalbi senindir,

Masum olan Rasulullahı bilir.
Biz masumuz, kalbimizle anlarız,
Sen'in dünya cennetinde biz varız
...
Seni elbet daha fazla severiz
Annemizden babamızdan bile biz!
Kur'an'ından Sen'in sesin duyulur;
Kalbimize muhabbetin oyulur.
Küçük ümmetinin büyük ruhusun,
Sana bütün çocuklar feda olsun!
Es-salâtu ves-selâmu aleyke Yâ Rasulallah
Es-salâtu ves-selâmu aleyke Yâ Habiballah

İbrahim Alâeddin Gövsa'nın çocuklar için yazdığı 'Allah Sevgisi' adlı şiiri, sade bir söyleyişin arkasında taşıdığı derin ve içli manasıyla çocukları, okurken hissetmeye ve hissederken düşünmeye sevk edecek bir özelliكتedir:

Kim çıkarır sabahleyin erkenden,
Dünyamıza ışık veren güneşi?
Gece vakti denizlere serpilen
Ay doğuyor; kim yapıyor bu işi?
Kışın kuru sandığımız fidana,
Baharda kim yeşillikler giydirir?
Bülbül öter, yuva yapmış ormana,
Bu sadâyı ona acep kim verir?
Annenize sizi sevmek hissini,
Onun ruha şifa veren sesini,
Kalbinize doğru olmak dersini,
Kim veriyor bu şeylerin hepsini?
Vatan millet ne demektir bilmeden,
O sevgiyi kalbinize kim verdi?

Babanızdan güzel bir şey isterken,
Gönlünüze kim koyuyor ümidi?
Akşam olur karanlıklar içinden,
Milyonlarca yıldızı kim parlatır?
İşte bütün bu şeyleri düşünen,
Yapan eden, yaradan hep Allah'tır.
Hak sevgisi taşınmalı vicdanlar,
Böylelikle mes'ud olur insanlar.” (Göçgün,1982)

“ Zaman zaman milli duyguların vurgulandığı şiirlerde de dini motifler kullanılmıştır.
Niyazi Y. Gençosmanoğlu'nun 'Mehter' şiirinin birkaç kıtasını örnek gösterebiliriz:

Sonsuzdan, derinden, yüceden...
Şafaktan, gündüzden, geceden...
Ses gelir, üç bin yıl önceden,
Tanrı Tek... Tanrı Tek... Tanrı Tek...
Dokuz kat tiz vurur, pas vurur,
Dokuz kat davlumbaz, kös vurur,
Yürekten yüreğe ses vurur,
Tanrı Tek... Tanrı Tek... Tanrı Tek...
Can kuşu kafesten kurtulur,
Gizlilik perdesi yırtılır,
Nal şakır, at kişner, kurt ulur,
Tanrı Tek... Tanrı Tek... Tanrı Tek...
Bir günde, beş vakit farz ile,
Kalkanla, kılıçla, gürz ile,
Söyleşir bir özge tarz ile,
Tanrı Tek... Tanrı Tek... Tanrı Tek... ” (Elçin,1980)

Gökhan Evliyaoğlu'nun kaleminden çıkan 'Çocuk ve Dua' kitabı da, edebiyatla duayı birleştirerek çocukla buluşturmuştur. Evliyaoğlu, günlük konuşmalarda severek

kullanılan sözcükleri özenle seçerek, Türkçeye yakışan mısralarla yatarken, kalkarken, yemek yerken okunabilecek dualar sunmuştur:

BESMELE

Yatarken gece
Bismillah deriz,
Sabah olunca
Bismillah deriz...
Evlere huzur
Getirir Hızır
Kahvaltı hazır
Bismillah deriz...
Abdest alırken,
Namaz kılarken,
Kur'an okurken
Bismillah deriz...
Umut ve neşe
Gelir peş peşe
Başlarken işe
Bismillah deriz...

GECE DUASI

Geldi uyku zamanı
Huzur gönder Ya Rabbi,
Bütün yaratıklara
Rahatlık ver Ya Rabbi
Bütün Müslümanlara

SOFRA DUASI

Şükrederiz Allah'ım
Verdiğin nimetlere,
Selâmlar göndeririz
Sevgili Peygambere...
Öperek başımıza
Koyarız ekmeği biz,
Verdiğin her şey için
Teşekkürler ederiz
Bu sofraya bereket,
Sağlık ve esenlik ver,
Helâlinden ulaşsın
Yenip içilecekler...
Sen yoksul düşenleri
Görürsün, gözetirsin
Bizde fazlalık varsa
Lûtfet, onlara gitsin
Hamd ederim ben sana
Yapayalnız olsam da
Ama eksik olmasın
Sevdiklerim soframda

SABAH DUASI

Günaydın güzel sabah,
Kalkıyoruz Bismillah
Lâ ilahe illallah,
Muhammed Rasûlallah
Sana şükürler olsun

Rahmetin boldur senin	Sevgili Allah'ımız
Yardımlını dilerim	Mutlulukla başlasın
Hasta yatanlar için...	Bu gün de sabahımız...
Temiz yatağıımıza	Şükrederiz biz sana
Sağ yatıp, sağ kalkalım	Uyandık sağlıcakla
Sabahleyin neş'eyle	Hepimizi bütün gün
Yolumuza çıkaralım...	Yardımlınla kucakla...
Güzel rüyalar görüp	
Uyanalım inşaallah	
Lâ ilahe illallah, Muhammed Rasûlallah" [Evliyaoğlu,1991]	

Bazı Önemli Yazarlarımızın Eserlerindeki Din Eğitimi Örnekleri

ÖMER SEYFEDDİN – İLK NAMAZ

(Ömer Seyfeddin'in çocukluk anılarından yola çıkarak yazdığı bu hikaye abdest, namaz, dua, Kur'an, başörtüsü gibi kavramları güzel bir üslûpla anlatmaktadır. Ancak dönemin şartları itibariyle kullanılan dil, günümüz çocuklarına biraz ağır gelebilir. Piyasada Ömer Seyfeddin hikayelerinin sadeleştirilmiş hallerini bulmak da mümkündür.)

Oh, bu sabah ne kadar soğuktu. Yatağımın hararetlerini terk ettiğim vakit, çılgın fırtınalarla haykırarak, tehditkâr rüzgarlarla camları döverek geçen gecenin bütün bürüdetini massetmiş olan soğuk terliklere çıplak ayaklarımı sokunca içinde bakıyye-i leyl bir üşümenin titrediğini hissettim. Hizmetçim tabî uyuyordu, onu bu yakıcı soğukta sıcak yatağından kaldırmağa acırdım. Odamın kapısını açtım. Dışarıda kesici ve parçalayıcı kışın müfteris soğukları yüzümü ve ellerimi tokatladılar. Bu merhametsiz tokatların altında kollarımı sıvadım. Abdestimi aldım. Odama dönünce yalancı bir sıcaklık, bir nefes-i teselli gibi, havlunun altından kollarıma, yüzüme, ıslanmış saçlarıma temas ediyordu. Evlerin arasında fakir ve naçiz, fakat bir manevi azamet ile semaya doğru yükselen eski câminin küçük ve ihtiyar minaresi daha boştu. Sonra minarenin şerefesinde genç müezzinin zayıf vücudu hareket etti. Ben hırkama bütün bütüne büründüm. Soğuktan büzülmüş ve düşünceli, bu kâinat-ı melûl ü esmere

karşı unutulmaz bir hitâb-ı ulûhiyetin hatırası gibi derinden akisi ve ruhumu lerzeriş-i haşyet eden ezanı dinlerken, on beş senedir kalkabildiğim bu büyük meşbû-ı rûhaniyet sabahların birincisini düşünüyordum. Ah on beş sene evvel...

...

Şimdi muhît-i tesellisinden ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, dünyada yegâne perestiş ettiğim bu muhterem vücut, işte hâtırlıyorum, on beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmış idi. Galiba yine böyle bir kıştı. Onun odasına bitişik olan küçük karyolamda uyurken bir bûse-i esîr ü hâr gibi alnımı okşayan nazik eliyle, nazik, ince parmaklarıyla saçlarımı tarayarak:

—Haydi Ömerciğim kalk, demişti, kalk, haydi yavrucuğum.

Ben gözlerimi açmıştım. Köşedeki küçük yazıhanemin üzerinde yanan küçük gece kandili –ah bunu unutamam, bu bir kedi kafası idi- iki pencereyi olan odamın beyaz, muşamba perdelerinin esmerliklerini aydınlatıyor ve yeşil, câmid gözleriyle bana bakıyordu.

—Fakat anneciğim, demiştim, daha gece...

Her vakit öptüğü yerden, sol kaşımın ucundan tekrar öperek:

—Yok yavrucuğum, saat on iki, sonra vakit geçer, diye koltuklarımdan tutarak kaldırdı.

İçi fanılalı küçük terliklerimi giyerek ve gözlerimi yumruklarımınla ovuşturarak onu takib ettim. Karanlık sofadan bir lâhzada geçerek odasına girdik. Bağdaş kurmuş bir zenciye benzeyen siyah ve alçak soba gürüldeyerek yanıyordu.

—A... Pervin de kalkmış...

Pervin -hizmetçimizdi- elindeki sarı güğümü sobanın üzerinden indiriyordu. Onun kalkacağına hiç ihtimal vermezdim. Annem demişti ki:

—Pervin her sabah kalkar.

Ben hiç kalkmadığım halde onun her sabah kalkmasına taaccüp ettim. Hırkaları çıkardılar, kollarını sıvadılar, abdest leğeninin yanına çömeldim. Anneciğim:

—Öyle yorulursun, diye küçük bir iskemleyi altıma koydu, ona oturdum:

—Haydi, besmele çek...

Pervin ılık suyu ellerime döküyor, annem başucumda:

—Yüzünü... Şimdi kollarını, yine üç defa...

Diye fısıldıyor, unuttukça...

—A Hani başına mesh?..

Gibi ihtarla yanlıklarımı bana tekrar ettiriyordu. Abdest bitince annemle beraber yavaş bir sesle namaz dualarını okuyarak kollarımı ve yüzümü kuruladık, Pervin de ayaklarımı kuruladı ve çoraplarımı giydirdi. Isınmak için sobanın önüne gitmişim, arkama dönünce annemi Irakiyye seccadeyi açıyor gördüm... Sonra başına yeşil başörtüsünü örterek beni çağırmişti:

—Gel...

Gittim. Küçücük ben, oh, onunla bir seccadede, bir yavru samimiyet ve saadetiyle o muazzez, o hassas anne vücudunun yanında durdum. İki lakırdı ile bana yapacağımı, evvelden öğrettiklerini tekrar etti:

—İki rekât sünnet... Gece öğrettiklerimi zammet, unutmadın ya?

—Hayır...

—Haydi...

O iftitah tekbirini ellerini omuzlarına kaldırarak bir kadın gibi yaparken ben de gayri ihtiyari onu taklit etmişim. Sünneti bitirdikten sonra bana, gözlerinin nûşin ve nafiz tebessümüyle gülerek:

—Yavrum, demişti sen kadın mısın? Kadınlar öyle başlar, sen erkeksin, ellerini kulaklarına götüreceksin.

Ve hararetli elleriyle benim küçük ellerimi kulaklarına kaldırarak:

—İşte böyle... Diyerek erkek iftitahını öğretti. Ben de tekbiri öyle alıp annemden farkımı, niçin erkek olduğumu, erkekliğin ne olduğunu, erkek olmanın yalnız küçük kızları dövmek ve onlara hâkim olmaktan başka da farkları olacağını düşünerek namazımı bitirdim.

Dua ederken sordum ki:

—Nasıl dua edeceğim anne?..

O dua ediyor ve dudakları hareket ettikçe başörtüsü de ihtizaz eder gibi oluyordu, başını salladı, duasını bitirdikten sonra daha hâlâ hatırımda:

—Evvvelâ İslâm olduğum için ey Cenâb-ı Vacibü'l Vücut Hazretleri, sana hamd ederim de... Sonra vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni senden istirham ederim, de... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların selamet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de... En sonra kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman için dua et! demişti. Ben bu basit ve Türkçe duayı, annemin dolabındaki birbiri üstüne duran ve karıştırmaklığı:

—Dua kitaplarıdır, sakın ilişme...

ihтарыyla daima men olunan, yıpranmış, Arapça ve esreli üstünlü kitapları derhâtur ederek içimden söyledim. Sonra Fatıha...

Annem seccadeyi toplayarak bana uyuyup uymayacağımı sordu, uykum var mıydı, bunu bilmiyordum... Cevap vermedim.

—Hadi öyleyse, git kitabını getir, dersini dinleyeyim.

—Peki.

Artık esmer ve duman gibi bir aydınlıkla tenevvür eden sofadan hızla geçtim. Odanın perdeleri biraz beyazlaşmış, küçük gece kandilinin yemyeşil gözleri sönererek siyah iki nokta gibi kalmış; sanki geceleri kendisine bakarak uyuduğum bu kedi kafası ölmüş; terk-i hayat etmişti. Yazıhanemin üstünde açık duran kitabımı kaptım, annemin yanına koştum, hiç yanlışıım çıkmadı.

Annem geceleri derdi ki:

—Yatmazdan evvel dersini üç defa oku yavrum, uyurken melâikeler sana onu öğretir.

O melâikeler bu gece de uykumda bana dersimi öğretmişlerdi. Annem müşfik aferinlerle başımı okşadı ve:

—Daha mektebe çok vakit var, diye beni kendi yatağına yatırdı.

Uykum yoktu, anneme bakıyordum; yeşilbaş örtüsü başında, bu nurlu karanlık içinde, bir hayal gibi hareket ederek Kur'an'ını aldı ve pencerenin kenarına, geniş sedire oturarak titrek ve ince sesiyle tilavete başladı. Ruhumda şiirli bir inlemenin yankısını

birakan bu güzel sesi dinleyerek, büyük, yeşil baş örtüsünün altında, tıpkı ölen bir hemşireme benzeyen güzel ve asım çehresini görerek ve yavaş, yavaş sallanan mukaddes başının âheng-i hafif-i münacatını seyrederek dalıyordum. ... Annemi bir meleğe benzetiyordum, bu tahayyülle melâikeleri düşünerek, Kur'an okuyan annemin şimdi etrafına toplanmaları lazım gelen melâikeleri müşahede ediyorum zannederek dalıverdim. Yüzümün üstünde Ahiret'te güller bitecek ve cehenneme girecek olursam kat'iyen annemin bir zambak aydınlığıyla parlayan dudaklarının kımıldanmasına bakarak, o görülemeyen melâike kanatlarının saçlarıma, annemin şimdi Kur'an tutan parmaklarıyla okşadığı sarı ve çok saçlarıma dokunduklarını hissederek gibi oluyor ve dalıyordum...

... (Andı,1999)

MEHMET AKİF ERSOY – FATİH CAMİİ

Mehmet Âkif, Fatih Camii etrafında dolaşan çocukluğunu, babasıyla orada geçen hatıralarını “Fatih Camii” adlı manzumesinde şöyle dile getirmiştir:

“Sekiz yaşında kadardım. Babam gelir: «Bu gece,
Sizinle camie gitsek çocuklar erkence.
Giderseniz gelin amma namazda uslu durun;
Meramınız yaramazlıksa işte ev oturun!»
Deyip alırdı beraber benimle kardeşimi.
Namaza durdu mu, haliyle koyverir peşimizi,
Dalar giderdi, ben artık kalınca âzâde
Ne âşikane koşardım hasırlar üstünde.

...

«Beyaz sakallı, temiz, yaşça elli beş ancak,
Vücudu zinde ancak, saç sakal ziyadece ak;
Mehîb yüzlü bir âdem; kılar edebde namaz,
Yanında küçücük kızcağızla pek yaramaz
Yeşil sarıklı bir oğlan ki başta püskül yok.
İmamesinde fesin bağlı sâde bir boncuk!

Sarık hemen bozular, sonra şöyle bir dolanır:
Biraz geçer yine râyet (bayrak) misali dalgalanır
Koşar, koşar duramaz... Âkıbet denir 'âmin'
Namaz biter. O zaman kalkarak o pîr-i güzün,
Alır çocukları, oğlan fener çeker önde.
Gelir düşer eve yorgun, dalar pek âsûde
Derin bir uykuya...»” (Kabaklı,1992)

ÇOCUKLARA SAFAHAT'TAN HİKÂYELER

Mehmet Âkif Ersoy'un ölümsüz eseri *Safahat*'ta bir çok manzum hikâye yer almaktadır. Bu ibret verici güzel hikâyeler, yazıldığı dönemin diliyle anlatıldığından, günümüz çocukları tarafından okunduğunda anlaşılammamaktadır. Bu manzum eserlerin genç nesiller tarafından mutlaka okunması gerektiğine inanan yazar Sırrı ER, kitaptan seçtiği on şiiri, *Çocuklara Safahattan Hikâyeler* isimli kitabında verilmek istenen mesajı yansıtmaya ve şiirsel bir anlatım kullanmaya çalışarak günümüz Türkçesiyle hikâyeleştirmiştir. Bir örnek veriyoruz:

KOCAKARI İLE ÖMER

...

(Hz. Muhammed'in amcası Hz.Abbas, bir gece vakti yola halîfe Hz.Ömer ile karşılaşır)

—Ya Ömer! Nereye böyle?

—Mahalleleri dolaşmaya çıkmıştım, gel beraber gezelim.

Halife ile birlikte yollarda geziyorduk. Her taraf ıssız ve sessizdi. Ömer, Allah'ın Koruyucu gücü gibi yollarda dolaşıyor, kontrol görevini aksatmıyordu. İşte bundan dolayı şehir halkı huzur içinde uyuyordu. ... Ömer her evin önünde duruyor, dinliyordu. İçerdekilerin bundan haberi olmuyordu. Hiçbir evi atlamadan sağlı sollu her kapıyı kontrol ettik. Bir de baktık ki evler bitmiş ve biz, Medine'nin dışına gelmişiz. Geri dönmek üzereyken uzakta bir çadır gördük ve merakla yaklaştık. Yaşlı bir kadın ocağın başına oturmuş, ocaktaki çömleği karıştırıp duruyordu. Çadırdaki

çocuklar “acıktık, acıktık” diye ağlıyordu. Kadın ise “durun yavrularım şimdi pişecek” diyordu. Fakat nasıl bir yemekse bu bir türlü pişmiyordu. Çocuklar yeniden ağlamaya başlayınca Ömer selam verdi ve içeri girdi. Kadın asık bir suratla selamı aldı. Ömer sordu:

—Ey teyze, bu yavrular niçin ağlıyor?

—İki gündən beri karınları aç.

—O halde neden yemek koymuyorsun önlerine?

—Yemek mi! Çömleğin içinde yemek mi var sandın! Sadece çakıl taşları ve su var. Kaynayan onlar. Belki susarlar diye çocukları böyle avutuyorum. Başka çarem yok. Çocukları kandırdığım için beni ayıplamayın.

(Hikâyenin bu kısmında yaşlı kadın kimseleri olmadığını, torunlarına kendisinin bakmak zorunda olduğunu anlatır ve halkıyla ilgilenmediği gerekçesiyle Halife Ömer’i beddua yağmuruna tutar. Halifeye gidip durumunu bildirmeyi dilencilik gibi gördüğü için minnet etmemektedir. Hz. Ömer kadının sözlerinden çok etkilenir ve üzülür. Kadına çocukları biraz daha oyalamasını, bir yere gidip hemen geleceğini söyler. Doğruca gıda maddelerinin konulduğu bir depoya gelip bir çuval un ile bir testi yağ alır. Çuvalı çadıra sırtında taşır, bir yandan da nefis muhasebesi yapmaktadır. Çadıra geldiklerinde Ömer yemeği kendi yapar, sönmekte olan ocağı tekrar yakmaya çalışırken beyaz sakalı yerlere değmektedir. Çocukları bir bir doyurur. Çocukların ve yaşlı kadının sevinci Ömere de tarifsiz mutluluk verir. O sırada Hz. Abbas vakti hatırlatır:)

—Sabah oluyor, kalkalım mı?

Çadırdan ayrılırken Ömer, kadına şunları söyledi:

—Yarı halifenin çalıştığı daireye gel, beni bul. Sana yardım etmeye çalışalım.

Kadın çok memnun olmuştu, öfkeli halinden eser kalmamıştı. Çocuklarla vedalaştıktan sonra oradan hızla uzaklaştık... Güneş doğdu, uyuyan şehir tamamen uyandı. Yeni bir gün başlamıştı. Öğleden sonra yaşlı kadın halifenin dairesine çıktı geldi. Ömer kadına yakın ilgi gösterdi:

—Teyze, galiba gece uykusuz kaldın. Bundan böyle her ay senin ihtiyaçlarını karşılayacağız. Sıkıntı çekmeyeceksin. Şimdi beni affettin mi?

Kadın Ömer’i halifenin yerinde görünce, gece çadıra gelen kişinin halife olduğunu anladı. Dondu kaldı, bir an ne diyeceğini bilemedi. “Adaletini böyle devam ettir” dedi. Başı önde sessizce oradan uzaklaştı. (Er,2004)

MUALLİM NÂCİ - ÖMER’İN ÇOCUKLUĞU

‘Ömer’in Çocukluğu’ adlı eserinde, çocukluğunda Kur’an okurken hissettiği duyguları Muallim Naci şu ifadelerle dile getirmektedir:

“Bir gece babam, «Mushaf-ı Şerif’i al da buraya getir» dedi. Aldım, öpüp başıma koyduktan sonra kabından çıkardım, yanına götürdüm. Kendisi de büyük bir saygı ile aldı, öptü, başına koydu. «Dersini bul» diye bana verdi. Açtım, buldum.«Dersin Tarık Süresiymiş, oku Ömer’im» dedi. Eûzü Besmele’den sonra Sure-i Şerifin başından heceleyerek birkaç kelime okudum. Pek iyi okuyamıyordum. Kendisi ağır, ağır okumaya başladı. Ben de onunla bir ağızdan okudum. O kutsal sözleri yedi sekiz kez tekrarladık. ... Babamın o kutsal sözleri okurken duyduğum sesi hala kulağımdadır. Ben sekiz on kez okudum. Babam: «Aferin oğlum! Daha güzel okumağa çalış. İnşallah siz benim gibi kalmazsınız, Kur’an-ı Kerim’in manasını da güzelce anlarsınız» dedi. Annem ise sevinç gözyaşları dökmeye başladı. Ben, bir babama, bir anneme baktım. Gönlümü garip bir duygu kapladı. O ne sevinç ne de üzüntüydü. Yüce kitabımız Kur’an-ı Kerim’i öpüp başıma koyarak yerine götürdüm”. (Ay,1998)

YAHYÂ KEMÂL BEYATLI

Yahyâ Kemâl, çocukluğunun en hoş hatıralarından biri saydığı, okula başlama merasiminden bahsederken aynı zamanda dönemin güzel bir adetine de ışık tutuyor:

“Bir sabah İshakiyye mahallesinde karaağaçların altındaki konağımızın önünde el ele vermiş kız ve erkek mektep çocukları, sarıklı hocaları önde, ilahiler söyleyerek göründüler. Her ilahinin sonunda cumhurlu bir «Âmin» gulgulesi işitiliyor ve ilahiler

tekrar başlıyordu. Misafirler dizilmişti, şerbetler, kahveler dağıtılıyordu... Beni kolumdan tuttular; köşede oturan Hoca Gani Efendi'nin önünde diz çöktürdüler. Gani Efendi, benimçün alınan yaldızlı, eski usûl Elifbâ kitabını açtı. Şahâdet parmağımla Elifbâ'nın ilk harfini tekrar ettirdi. Sonra şeker bulaanmış bir parça mürekkep yalattı. Dua edildi. Babam «Eti senin, kemiği benim» mukaddimesiyle beni hocaya emanet ettiğini söyledi... Bütün çocuklara küllahlarla şeker ve birer gün harçlığı verilmişti. Benim bu alay önünde gitmem görenek muktezasıydı.” (Kabaklı,1992, s.138)

3. BÖLÜM: ÇOCUK HİKÂYELERİNDE DİN EĞİTİMİ

(SEÇİLEN ÖRNEKLERİN İNCELENMESİ)

Giriş'te de ifade ettiğimiz gibi bu çalışmada iki yazarımızın hikâye kitaplarını incelemek üzere ele aldık. Hikâye tahlillerinden önce yazarlarımızın kısaca özgeçmişine ve yayınlanmış eserlerine yer verdik. Daha sonra incelediğimiz hikâyelerin konularını birkaç cümleyle açıklamaya çalıştık. Asıl konumuz ve çalışmamızın amacı olan; hikâyelerdeki dini, milli ve ahlaki ifadeleri ise, konularına göre gruplandırarak incelemeye çalıştık. Karışıklığa mahal vermemek için önce Kemalettin Tuğcu'nun 25 adet hikâyesini konu başlıklarına göre inceledik, tespitlerde bulduk. Daha sonra Yaşar Kandemir'in İman konularını anlattığı 9-14 yaş grubuna hitap eden "Dinim Serisi"ni, ardından 6-9 yaş grubuna yönelik "Dinim Serisi"ni seri numaralarına göre incelemeye çalıştık.

KEMALETTİN TUĞCU'NUN HAYATI VE ESERLERİ

Kemalettin Tuğcu, 1906 yılında Binbaşı Galip Bey ile Şaziment Hanım'ın ikinci çocuğu olarak Çengelköy'de dünyaya gelmiştir. Fiziksel rahatsızlığından ötürü çocukluk yıllarında münzevi bir yaşam sürmüştür. Hiçbir formel eğitim görmediği hâlde okuma-yazmayı, üst sınıf bir aileden gelen annesinin yardımıyla öğrenir. Genç yaşta yazmaya başlayan Tuğcu, türlü işlerde çalıştıktan sonra 1932 yılında Türkiye Yayınevi'ne girmiştir. İstanbul'da çıkan pek çok çocuk dergisinde romanları tefrika edilir; hikâye ve şiirleri yayımlanır. 1955'te geçtiği Hayat dergisinden, 1974 yılında emekli olur. Yaşamının son yıllarında, gözünde gelişen katarakt yüzünden görme yeteneğini tamamen yitiren Tuğcu, 1996'da İstanbul'da ölmüştür.

Yazarın basılan ilk eseri "Kocanızı Nasıl Muhafaza Edersiniz?" (1937) adlı, kadın okurlara yönelik bir kitaptır. Tuğcu'ya asıl ününü kazandıracak olan romanlarının ilk örneği, bir tefrikanın kitap halindeki basımı olan Sokak Çocuğu'dur. Kemalettin Tuğcu'nun yeğeni Nemika Tuğcu, yazarın hayatını, tespit edebildiği anılarını hikâye üslubuyla kaleme almıştır. Nemika Tuğcu, bu romanın Ceylan Yayınları tarafından ilk basılış tarihini 1955 olarak vermektedir. Üretken bir yazar olan Tuğcu'nun yapıtları pek çok farklı yayınevinde basılmış, pek çok baskı yapmış, kitaplarının tıpkıbasımları

yapılmış ve yapıtları pek çok okura ulaşmıştır. Nemika Tuğcu'nun vermiş olduğu listeye göre, yazarın 312 telif yapıtı vardır. Bunlardan 304 tanesi romandır. Türk sinemasında çocuk karakterlerin öne çıktığı filmlerin öncüsü olan Ayşecik (1960) filminin esin kaynağı da Kemalettin Tuğcu romanlarıdır. Esinlenmelerin yanında, Tuğcu'nun bazı başka romanları da filme çekilmiş, televizyon dizisi ya da filmi olarak izleyiciyle buluşmuştur.

Araştırmacı Melike Sıla Arlı, 2005'te Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı tezde: "Özgün bir popüler edebiyat türü olarak KemalettinTuğcu romanları"nı incelemiştir. Tezinde konu hakkında farklı yazarların görüşlerine de yer vermiştir: Çocuk Vakfı'nın düzenlediği Kemalettin Tuğcu'yu Anma Toplantısı'nda (1996) konuşmacı olarak yer alan İnci Enginün, Kemalettin Tuğcu'yu edebiyat dışı saymak yerine, bir çocuk romancısı olarak gördüğü yazarın önemini vurgular.

Kemalettin Tuğcu'ya, ya da romanlarına ilişkin kaynaklardan önemli görülmüş olan bir başkası, Mustafa Ruhi Şirin'in "İçindeki Çocuk İçin Yazan Adam" başlıklı çalışmasıdır. Türkçe edebiyatta Kemalettin Tuğcu'nun önemine her fırsatta değinmiş olan yazar, bu yazısında Tuğcu hakkında şu belirlemeyi yapar: "Kemalettin Tuğcu'nun yazdıkları önemsiz kabul edilir, ideolojik bulunur, ilhamsız olduğu, daha çok kazanmak için ticarî kaygılarla yazdığı ileri sürülür. Bir sefalet yazıcısı ilan edilir. Edebiyat dışı gösterilir. O ise hiçbirini ciddiye almadan her gün yeni icat ettiği kuklaları ile kahramanlarını mutlu etmekten geri kalmadı". (Arlı,2005)

Hayatını kitaplarında yaşayan Tuğcu için yazı yazmak, bir avuntu ve tutkudur. Çünkü, ayağındaki sakatlık nedeniyle dış dünyayla ilişki kurmayarak, yirmialtı yaşına kadar toplumdan uzak yaşayan Tuğcu, yazı hayatına sadece kendisi için başlamış, yazarak yaşamış ve eğlenmiştir. Bu konuda Kemalettin Tuğcu da, kendi yazarlığını şöyle tanımlar: "Ben yazdığım kadar yaşarım. Bana tesir eden bir küçük olayla içimden geldiği gibi yazmağa başlarım. Heyecanım süresince yazarım. Edebî, ilmî, politik bir iddiam yoktur. Kimseye yazdıklarımı beğendirmek istemedim. Yazarken ne yazacağımı bilmem. Hazırlıksız bir konuşma gibi kelimeler birbirini izler. Esaslı bir konum yoktur. ..." Bu sözler aynı zamanda kendisini edebiyat dışı sayan, alt sınıfa ve

arabesk kültüre ait temalar kullandığını, yazdıklarının edebi değer taşımadığını savunanlara da cevap niteliğindedir.

“Hikyelerdeki olay kahramanlarının zorlukları yenmek için gösterdikleri çaba, sergiledikleri azim ve irade ile sonunda hak ettikleri başarı ve mutluluğu yakalamaları, romanların eğitici yönü olarak değerlendirilebilir. Yoksul ve kimsesiz kahramanların okuyucuda acıma duygusu uyandırdığı ve ocuk okurun çevresine daha duyarlı bakmasını ağladığı da söylenbilir. Milli Eğitim Bakanlığımızın ilköğretime yönelik 100 Temel eser arasında Kemalettin Tuğcu'nun iki romanına yer verilmiş olması yasaklı dönemlerden geçen yazara iade-i itibar olarak değerlendirilebilir” (şimşek, 2007)

Kemalettin Tuğcu Eserlerinin Genel Karakteri:

Konumuzla doğrudan ilgili olmadığı için eserlerin birim fiyatları, sayfa sayıları, kapaklarında ve ilerinde yer alan resimlemeler gibi biçimsel özelliklerinden bahsedilmemiştir. Kemalettin Tuğcu romanları, içerik ve anlatı yapısının taşıdığı özelliklerden dolayı acıklı veya duygusal roman türleriyle özdeşleştirilmiştir

Kemalettin Tuğcu romanlarında kullanılan dil, sade Türkçedir. Genç-yetişkin okurun anlayamayabileceği düşünülen, rneğin Osmanlıca bazı tabirlerin açıklanmasına önem verilir. Genelde birinci tekil kişili anlatım benimsenmiştir ancak üçüncü tekil kişili anlatıma da sıklıkla rastlanır. Kitaplarında çoğunlukla çocukları konu edinen ve çocuklara hitabeden Kemalettin Tuğcu'nun pek çok romanı da, Türkçede genç yetişkin edebiyatı kategorisi altında değerlendirilebilir. Genelde kahramanın 12–13 yaşından 18–20 yaşına dek geçirdiği süreyi kapsar. Anlatıcı, olay örgüsünü sıklıkla bu kahramanın gözünden işler. Anlatılar çoklukla, sahnelemeye, diyaloglara ve ana karakterlerin birbirleriyle karşılaşmalarına dayanır. Romanların her biri ortalama 80–100 sayfa civarında olup, roman türü açısından kısa metinlerdir. Bu açıdan çalışmamızda incelenen örnekler de hikâye olarak değerlendirilmişlerdir. Çok fazla sayıda mekân yoktur, kullanılan meknlar da ya İstanbul'da ya da bir Anadolu köyünde geçmektedir. Hikâyelerde zenginlik-fakirlik, toplumsal sınıf farkına ilişkin vurgular çokça yer almaktadır. Çok fazla yer alan temalardan biri de herhangi bir sebeple yetim ve/veya ksz kalmış veya ailesinde uzak kalmış olan genç kahramanın

verdiği hayat mücadelesidir. Dolayısıyla, genç-yetişkin karakter kimi zaman koruyucu ailenin yardımıyla, kimi zaman da kendi başına bu çaresizlikten kurtulur.

Hikâyelerde az sayıda karakter vardır. Tuğcu'nun yazarlığı, genç-yetişkinlerin sorunlarına dikkat çeker niteliktedir ve genç-yetişkin kahramanın hayatının bir sonraki aşamasına geçmesiyle, örneğin evlenmesiyle sona erer. Özetle; genç, önce kendisini çaresiz bırakan olumsuz bir durumla karşılaşır. Bu olumsuzluğu gidermek için çabalar, kurtuluş yolları arar. Sonunda azmi, gayreti, dürüstlüğü vs. sayesinde “mutlu son”a kavuşur. Bu yapı, farklı olay örgüleriyle hemen her hikâyede tekrar edilir.

Eğitimin, eğitim görme olanağının olmadığı yerde emeğin ve çalışmanın, kendinden kötü durumda olanlara mutlaka yardım etmenin salık verildiği bu anlatısal evrende oluşan değerler sistemi, dengeli bir cemaat toplumunu idealize eder. Ayrıca, yazarın çocuk romancısı olarak özellikle muhafazakâr hatta milliyetçi-muhafazakâr çevrelerde benimsenmiş olduğu da vurgulanması gereken bir durumdur. Bu romanlarda okurlara didaktik bir tonla milliyetçilik anlatılarının aktarılmasının söz konusu olduğu söylenemez. Kemalettin Tuğcu'nun Türklüğe ilişkin söylemin var olduğu romanlarının, bütün romanlarına genellendiği ve bunun milliyetçi-muhafazakâr çevrelerce sahiplenilmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Öte yandan bu olgu, Kemalettin Tuğcu'nun romanlarını edebiyat dışı sayan karşı söylemin dile getirmeyi seçtiği bir olgu değildir. (Arlı, 2005)

Yazarın hikâye ve romanlarında dinsel referanslara sıklıkla rastlanmasına rağmen bununla Müslüman bir dünya görüşünü desteklediği söylenemez. Ancak hikâyedeki karakterlerin İslâmî pratiklerle ilişkilerine kimi zaman vurgu yapılmakta veya dinsel referanslar gelenek halini almış adetler olarak ortaya çıkmaktadır.

İncelenen Kemalettin Tuğcu Kitaplarının Özetleri

1. Annelerin Çilesi: Doğan, ilkokulun şeref listesinin başında yer alan, sessiz, akıllı, başarılı bir çocuktur. Yıldız ise sarışın, sinirli ve atak fakat altın kalpli bir kızdır. Doğan ve Yıldız hem birbirinin rakibi hem de en iyi arkadaşıdır. Her ikisi de başarılarıyla okulun yüzünü ağartan öğrencilerdir. Fakat orta birinci sınıfta Doğan'ın sırası boş kalmıştır. Yıldız, ailevi sorunlardan dolayı okulu bırakan Doğan'ın okuluna devam etmesi ve annesi ile arasındaki buzları eritmesi için büyük çaba harcar.

Hikâyede eğitimin önemine ve “Anne Hakkı”na vurgu yapılır.

2. Annemin Hikâyesi: Bir gün Kuzuluk köyüne bir yabancı gelir. Cemil öğretmenin karşıladığı bu adam, köyde bir zaman kalmak istediğini söyler. Köyün iç içe evlerinden biraz uzakta, küçük bir bahçesi ve güzel manzarası bulunan bir ev dikkatini çekmiştir. Evin sahibi, öksüz ve yetim yeğeni Emine ile beraber yaşayan Halil Emmi, Mühendis Ekrem Bey adındaki bu yabancıyı misafir etmesi için ikna edilir. Mühendis, yaşadığı bazı sıkıntılardan kurtulmak için birkaç sene köyde kalır. Bu dönemde köye ve özellikle de kaldığı eve büyük faydaları dokunur. Kendisine karşı büyük sevgi, saygı ve hayranlık duyan Emine ile evlenir fakat daha çocuğu dünyaya gelmeden acele İstanbul’a gitmesi gerektiğini söyleyen bir telgraf alır. Köyden ayrılan Ekrem Beyden uzun bir zaman haber alınmaz.

Bu hikâye Ekrem Bey’in köye gelişinden, hiç görmediği oğlunun sekiz-dokuz yaşlarına gelinceye kadar yaşadıklarını ve mühendisin köyü medenileştirmek için yaptığı hizmetleri (köye su-elektrik getirmesi, camiyi ve imam evini yaptırması, ağaç dikilmesini yaygınlaştırması vs.) anlatmaktadır.

3. Baba Evi: Mühendis Kenan Bey, müsebbibi olmadığı halde beş altı kişinin öldüğü bir trafik kazası yüzünden mahkûm edilir. Sekiz yılı cezaevinde geçen mühendis, serbest kaldıktan sonra mesleğine devam etmeyerek yaşadığı şehirden uzaklaşma ihtiyacı hisseder ve kendisini “baba ocağı” Burçaklı Köyü’ne atar. Burçaklı’da babadan kalma harabe olmuş kerpiç bir evle bomboş bir tarladan başka bir şeyi yoktur. Susuzluktan dolayı köylüler de göç etmeye başlamış, köy topu topu beş-altı hane kalmıştır. Mühendis Kenan Bey, yanına aldığı birkaç gariban köylü aileyle birlikte baba ocağını yeşertmeye çalışır. Kendisi cezaevindeyken bozulan aile düzeni de bu köyde yoluna girer. Bu arada ihtiyaç sahiplerine yardım ederek, köye su, elektrik getirerek köylülerin de duasını alır.

4. Babasızlar: Gülçin, babası ölmüş bir kız, Murat, anne-babası ayrılmış annesiyle yaşayan bir çocuktur. Aynı sınıfta okuyan bu çocukların ortak noktaları “babasız” olmalarıdır. Çocukların bu ortak nokta sebebiyle yakınlaşmaları, özellikle Gülçin’in annesini rahatsız etmektedir. Okul müdürleri de anneleri, ilk duyguların uyandığı bir çağdan söz ederek uyarmıştır. Gülçin bu çağı, baharda ağaçların uyanması, tomurcuklanmaya başlaması gibi tabii bir olay olarak görmektedir. Yasaklanan her

şeye karşı insanlarda bir merak, bir çekiliş başlayacağını ifade ederek arkadaşlıklarının masumiyetini annelerine kabul ettirmeye çalışırlar.

5. Balıkçının Kızı: Deniz, yazın yazlıkçıların ev kiralayarak kaldıkları şirin bir sahil köyünde yaşayan bir balıkçı kızıdır. Aslında babası, dalyan sahibi zengin ve soylu bir balıkçı ailenin oğludur. Annesi ise bir albayın kızıdır. Albay, kızının bu balıkçı ailesinin oğluya evlenmesine müsaade etmeyince kızı, baba evini terk ederek evlenmiştir. Deniz'in kendisini "balıkçının kızı" diye tanıtmaması aslında albay olan dedesine tepkisi yüzündendir. Çünkü bu kız bir köylü kızdan beklenmeyecek kadar kültürlü, başarılı, nezaketli ve zeki olmasının yanında bir erkek gibi dirayetli ve merttir. Bu hikâyede Deniz'den yazlıkçılardan bir doktor ailesinin şımarık, serseri, kötü huyları ve alışkanlıkları olan hayırsız oğullarını yola getirmesi beklenmektedir.

Hikâyede iyi ve kötü arkadaşların insan hayatında yaptığı etki konu edilmiştir.

6. Bu Çocuk Kimin: Yaşar, köylü bir ailenin çocuğudur. Fakat diğer köylü çocuklar gibi diri, canlı, hareketli, gürbüz değildir. Hatta yaşaması için ona bu adı vermişlerdir. Annesi onu yaşatmak için çok iyi bakar; beş yaşına kadar adeta kucağından bile indirmez. İkisi de sağlam, dayanıklı ana-babaya rağmen Yaşar, çelimsizliğinin yanında, üstün zekâsı, ince ruhu, müziğe ve resime olan ilgisi ile de köy öğretmenin dikkatini çeker. Ve bu çocuğun İstanbul'da okuması için babayı ikna eder. Babası, Yaşarı İstanbul'da askerlik yaptıktan sonra eşiyile birlikte bir müddet yanında çalıştığı Ömer Bey'e götürür. Ömer beyin Yaşarla aynı yaşta –hatta aynı gün aynı hastanede doğan- bir oğlu vardır. Yaşar, İstanbul'da okuduğu dönemde, hiç benzemediği ailesi, uyum sağlayamadığı köy hayatı ve annesinin ölüm döşeğinde kendisine söylediği bazı şeylerden yola çıkarak gerçekte ait olduğu ailesine kendisini kabul ettirmeye çalışır.

7. Cambazın Kızı: Sevim bir Cambaz ailesinin kızıdır. Anne ve babası birbiri ardınca beyin kanamasından ölmüştür. Sevim ve abisi Selim, kışları şurda-burda çalışarak yazları cambazlık yaparak geçinmektedir. Yazın bitmesiyle Sevim, bir hastanede hasta bakıcı olarak iş bulmuştur. Baktığı hasta çok problemlili, sinirli, aksi bir adamdır, fakat Sevimle çok iyi anlaşılırlar. Yaşlı adam, hastaneden çıktıktan sonra da Sevimin evinde alıkoyar. Abisine de fabrikasında iş verir ve onların bu tehlikeli mesleği bırakmalarını ister. Ne var ki, Kadri Bey ölünce çocukları Sevim'i barındırmazlar ve Selim'i de işten çıkartırlar. Hakları da verilmeden kapı dışarı edilen kardeşler, geçinebilmek için

yeniden cambazlığa başlar. Ama Sevim’i güzel bir sürpriz beklemektedir. Kadri Bey, ölmeden önce Sevim’e dayalı döşeli bir ev bırakmış ve bankaya onun adına para yatırarak avukata teslim etmiştir.

Bu hikâyede, doğruluk ve dürüstlüğün yanında büyüklere hürmetin neler kazandırabileceği, yetim hakkının önemi vurgulanmıştır.

8. Çocuk İhtiyar: Hayrettin Bey savaflara katılmış, İstiklal madalyası almış emekli bir albaydır. Yaşlandığı için istemeyerek de olsa emekliye ayrılarak sivil halkın arasına karışmış, fakat sivil hayat kendisine aradığı huzuru vermemiştir. “Ah keşke asker elbisesinin içinde ölseydim” der. Hayrettin Bey’in karısı Cemile ilk çocuğu Cahit’i dünyaya getirirken hayatını kaybetmiştir. Hayrettin Bey, o sıralar ölü doğum yapmış olan Remziye adında bir kadını Cahit’e sütanne olarak tutar. Daha sonraları bu kadın serseri olan kocasından kavga ederek ayrılıp etrafa Hayrettin Bey’i sorumlu olarak gösterir. Hayrettin Bey çocuğunun, iyi bakılması için bu kadınla evlenmeye razı olur. Bundan sonra Hayrettin Bey için çileli bir hayat başlar. Kültürsüz, görgüsüz ve saygısız bir kadın olan Remziye Hanım zamanla sutoğlu Cahid’e yaptığı gibi Hayrettin Bey’e de kötü davranmaya başlar. Hayrettin bey, kimsesi olmayan bu kadına merhametinden dolayı sesini çıkarmaz, sabreder. Emeklilik ikramiyesiyle aldığı dairenin tapusunu da Remziye Hanım ne yapıp edip üstüne çıkarttırır. Hayrettin Bey hastalandığı bir sırada evden çıkamadığı için eve noteri getirerek karısına maaş alması için vekâlet verince, artık Hayrettin Bey’le hiç ilgilenmez olur. Artık Hayrettin Bey, gereksiz erzakların konulduğu bir sandık odasında yalnız yatmaya, üst baş perişan, yemesi içmesi kısıtlanan aç-sefil bir hayat yaşamaya başlar.

Bu hikâyede, milli duygular öne çıkarılmış, askerlik ve şehitlik makamlarının önemi vurgulanmıştır.

9. Dağdaki Yabancı: Erol yaz tatilinde köydeki amcasına misafirlığe gider. Erol’un babası okumuş, şehirde bir meslek sahibi olmuştur. Amcası ise okumayarak köye döner ve babadan kalma tarlaları işlemeye başlar. Ne var ki, köyde susuzluk vardır. Eskiden suyu olan köy, zamanla su yatağının yer değiştirmesiyle susuz kalmıştır. İçmek ve kullanmak için tâ Kızılıрмаğa giderek su getirmektedirler. Erol, amcasının tarlaların gelirinden babasının adına ayırıp bankaya koyduğu parayla köye bir su arki yapmaya köylüleri ikna eder. Bu arada, köye biraz uzaktaki bir tepedeki taşocaklarında

yerleşen bir yabancı vardır. Köylü, kimseye bir zararı dokunmayan, aslında doktor ve iyi bir insan olan bu adamı “yabancı” diye dışlamakta, istememektedir. Hayatı acılarla geçen, kötü insanlardan kaçarak dağdaki taşocaklarına yerleşen ve oraya teknolojinin tüm imkânlarını getirerek yeni bir hayat kuran Doktor Demir Bey, köydeki dayı-yenge zulmü altındaki, yetim ve öksüz Güzide’yi kaçırarak evlenir.

Hikâye bu iki olay etrafında cereyan ederek suyun önemi, cahilliğin topluma verdiği zarar ve yetim hakkı konuları işlenmiştir.

10. El Kapısı: Anne ve babasını kaybeden Yıldız, teyzesi ve erkek kardeşini geçindirebilmek için çalışmak zorunda kalır. Zengin ailelerin yanında hasta veya çocuk bakıcısı olarak çalışmaya başlar. Ancak çalışmaya başladığı yerlerde şartlarını da ortaya koyar: Sabahtan öğlene kadar okuluna giderek tahsil hayatına devam edecek ve evde sadece hastanın ihtiyaçlarıyla ilgilenerek asla hizmetçilik yapmayacaktır. Bu şartlarda çalışmasını kabul eden aileler yanında işe başlar, ancak girdiği her işte “el kapısı”nda çalışmanın sıkıntılarını yaşatan birileriyle karşılaşır. Yinede azim ve gayretiyle liseyi bitirerek bir ticari şirketin yazıhanesinde çalışmaya başlar. Patronu Yıldızın çalışkanlığı ve hanımefendiliğini takdir ederek onu oğluyla nişanlar.

11. Güllü Bahçe: Ahmet Kenan Bey bir devlet dairesinde veznedarken kasadan para alarak kumar oynar ve hepsini kaybeder. Hakkında tahkikat yapılarak cezaevine gönderilir. Öğretmen olan karısı, huysuz ve savruk olan kocasından boşanmak için dava açar. Mahkeme anneyi ayrılmakta haklı bulur. Beş yıl sonra cezaevinden çıkan Ahmet Kenan Beyin maddi durumu gibi ahlakı da çok kötü olmuştur. Eski karısına acı çektirmek amacıyla onbir yaşındaki oğlunu da alarak köyüne döner. Fakat köyde kendilerini çok zor günler beklemektedir. Bir inat uğruna anasından koparıp getirdiği oğlu, bu hiçbir şeyin olmadığı kıraç arazide kendisinin en büyük destekçisi olur. Ve birlikte gece gündüz demeden çalışıp dededen kalma taşlı tarlayı “Güllü Bahçe” haline getirirler.

Hikâyede kötü alışkanlıkların insan hayatında yol açacağı olumsuzluklar anlatılmış, insanın iradesi sayesinde bu olumsuzluklardan kurtulabileceği vurgulanmıştır.

12. Hacı Baba: Engin annesini kaybetmiştir. Köylerinde hiçbir maddi varlıkları olmayan baba-oğul çalışmak için İstanbul’a gider. Fakat İstanbul’da kendilerini

karşılacak olan dayının ölmüş olduğunu öğrenirler. Hemşerileri olan kahveci Rüstem Efendinin yanına gelirler. Bu arada baba yollarda üşütür ve ateşlenerek hastaneye kaldırılır. Rüstem Efendinin sorumsuzluğu yüzünden yolunu kaybeden Engin, “Hacı Baba” diye tanınan aktar Kadri Dedenin yanına kapılanır. Bir zaman Hacı Babayla kalan Engin, Rüstem Efendinin dalavereleriyle yerinden olur ve sıkıntılı günler başlar. Enginin doğruluğu ve çalışkanlığı, Hacı Babanın da yardımları sayesinde baba-oğul güzel günlere kavuşurlar.

Bu hikâyede de doğruluk, dürüstlük ve çalışkanlığın, insana kazandırdıkları üzerinde durulmuştur.

13. Kız Evlât: Nezihe'nin kayınpederi çok zengin bir insandır. İki oğlunu ve damadını yanında çalıştırmaktadır. Kayınpederin soylarını devam ettirecek erkek torun isteği artık saplantı halini alır. Dede Süleyman Bey büyük oğlunun iki kızı olduğu için kendisine gücenir ve küçük oğlunu erkek torun vermesi şartıyla Nezihe ile evlendirir; aksi halde karısından boşatıp bir başka kadınla evlendirmekle tehdit eder. Nezihe daha hamileyken erkek olur ümidiyle adı bile konur: “Cahit”. Ne yazık ki torun kız doğar ve Nezihe kucağında çocuğuyla beraber kapı dışarı edilir. Nezihe kendisini eşinden, yuvasından, müreffeh hayatından eden bu çocuğu hiç sevmez, hep suçlar ve bulunduğu durumun müsebbibi olarak görür. Peşinde çocuğuyla sığındığı baba evinde de barındırılmaz, yeniden evlendirilir. Aslında bu Cahit için kurtuluş olur. Nezihe'nin ikinci kocasının teyzesi, varlıklı yaşlı bir kadındır. Cahit'e sahip çıkar ve onu evlat edinir, bütün mal varlığını ona bırakır.

Bu hikâye Cahit'in bekleğinden genç kızlığına uzanan acılı hayatı anlatırken, toplumumuzda var olan bağınazca saplantılara da bir örnek vermiştir.

14. Köydeki Arkadaşım: Doktor Adil Bey, Kayadibi Köyündeki Delicesu üzerine köprü yapacak olan şirketin doktorluğunu üstlenmiştir. İstanbul'a izne geldiği bir gün eşini ve oğlunu da köye götürmeye karar verir. Bu tatil Orhan ve annesi Nezihe için yaşadıklarından çok farklı bir hayatı tanıma adına güzel bir tecrübe olur. Doktor ve ailesi köyde Hüseyin isminde kimsesiz, aç ve hasta bir çocuk tanır. Bu çocuğun iyileşmesi, barınması, bakımı ve mal sahibi olması için ellerinden geleni yaparlar.

15. Köyden Gelen Kız: Anadolu'da bir köye yeni atanan Sadık öğretmenle eşi Meliha öğretmen bu köyde hiç de hoş karşılanmazlar, kimse kendilerine sahip çıkmaz. Karı koca bu yayla köyündeki ilk gecelerini aç ve karanlıkta geçirirler. Ertesi gün köy sakinlerinden Fadime Bacı adındaki bir kadın öğretmenlerin bu durumunu öğrenir. Fadime Bacı kasabada büyüyen fakat köye başlık parasıyla satılan bundan dolayı kadınların köydeki cehaletin kurbanı olmaması için mücadele eden hırslı bir köylü kadındır. Bunun için köye yeni gelen öğretmenlerin en büyük destekçisi olur.

Hikâye, Fadime Bacı'nın Gülçiçek isimindeki kızının bir köy okulundan başlayarak öğretmenliğe uzanan hayat hikâyesini anlatır. Genç ve münevver Sadık öğretmenin köydeki okulu açma gayreti ve eğitim mücadelesi hikâyenin alt konusudur. Sadık öğretmen, Gülçiçeği beş yıl okuttuktan sonra eğitimini en iyi şekilde devam ettirebilmesi için İstanbul'a kendi annesinin yanına gönderir. Gülçiçek, başta Sadık öğretmenin yeğenlerinin yaptıkları olmak üzere birçok sıkıntıya göğüs gererek köyüne öğretmen olarak dönmeyi başarır.

Hikâyede eğitimin önemi, dürüstlük, çalışkanlık, kadın hakları konularına değinilmiştir.

16. Küçük Bey: Refik bey, evlendiği ilk iki eşi ölünce üçüncü evliliğini yapmıştır. Ekrem, Refik Bey'in zengin, tahsilli ve kültürlü bir hanım olan ikinci eşinden oğludur. Üvey ağabeyleri ise yasadışı şeylerle uğraşan kötü ahlaklı kimselerdir. Refik bey, yeni eşinin isteği doğrultusunda, yaşamak için Avrupa'ya giderken güzel huylu ve başarılı oğlu Ekrem'i, yabancı memleketlerde yabancı kültürü almasın, Türklüğünü, Müslümanlığını kaybetmesin, Türk örf ve adetleriyle büyüsün ve ağabeyleri gibi yanlış yola sapmasın düşüncesiyle, sevdiği, güvendiği dürüst bir insan olan ve bir bankada odacı olarak çalışan Arif efendiye emanet eder. Böylelikle tüm masrafları babası tarafından karşılanan Ekrem, düzgün bir aile ortamında yetişecektir. Arif efendi, henüz kendi kızı çok küçük diye bu sorumluluğu reddetmeye gerek duymaz. Fakat Ekrem bu aile ile beş yıl kalır. Zamanla Ekrem ile evin kızı Güllü arasında duygusal bağlar gelişir.

Hikâye bu iki gencin, tanışmalarından evlenmelerine kadar olan süreci; namus, ahlak, dürüstlük ve vefa bağlamında inceler.

17. Küçük Hanım: Çok küçükken anne ve babasını kaybeden Bilge, fakir insanlar olan teyzesi ve eniştesiyle yaşamaktadır. Her ne kadar teyzesi ve eniştesi kendisini sevseler de fakirliğin de etkisiyle zaman zaman yük olduğunu hissettirirler. Kendisinden iki yaş büyük olan kuzeni Serpil de her fırsatta Bilgeyi sıkıştırıp canını yakmaktadır. Eniştesi Hamdi Bey, ailesiyle birlikte yazları bir arkadaşının yalısında bekçi olarak dururlar. Hemen bitişikte, herkes tarafından “Paşanın Yalısı” diye bilinen güzel, bahçesi bakımlı bir yalı daha vardır. Emekli bir generale ait olan bu yalıda paşa, yardımcısı Said efendi ve yaşlı hizmetçi Dildâde yaşar. Bilgenin yaşadığı sıkıntılara şahid olan Paşa, her ay belli bir ücret ödeme karşılığında Bilgeyi himayesi altına almak ister. Zaten yokluk içinde kıvranan teyze, enişte ve Bilge ikna edilir. Bundan sonra Bilge bir hanımefendi gibi yetiştirilir. Bu hikâyede, Bilgenin Paşanın ölümüne kadar yaşadıkları, küçük yaşına rağmen kendisine verilen ağır sorumluluklar ve evde yaşayanlarla ilişkileri anlatılmaktadır.

18. Küçük Serseri: Babasının ölümünden sonra annesinden de ayrılarak sokaklarda yaşamaya başlayan ve bir talihsizlik sonucu hapse düşen Erol’un müebbet hapis yatan Tahir baba ile dostluğu ve cezaevinden çıktıktan sonra verdiği hayat mücadelesi anlatılmaktadır.

Hikâyede Allah’ın kudreti, duanın gücü ve aile terbiyesinin önemi konularına vurgu yapılmıştır.

19. Sokak Köpeği: Yüksel annesini kaybedince babası Ahmet bey, istemeyerekte olsa yeni bir evlilik yapar. Kendisi gibi eşini kaybeden ve bir kızı olan Nesrin hanımla evlenir. Dört kişilik bu yeni aile birbirine saygı, sevgi ve anlayışla bağlıdır. Bir gün Ahmet beyin aldığı bir piyango biletine ikramiye çıkmasıyla hayatları değişir. Hemen hayallerindeki evi yaptıran Ahmet Bey, sefasını süremeden hastalanarak ölür. Geride kalan eşi bir dolandırıcı tarafından kandırılarak evlenmeye ikna edilir. Böylelikle aile parçalanmaya doğru sürüklenir çünkü bu adam Yüksel ve ablası Belma’ya ‘sokak köpeği’ muamelesi yapmaktadır.

Hikâyede, aile bağları, sadakat ve komşuluk ilişkileri incelenmiştir.

20. Sokaktan Gelen Çocuk: Muradın anne-babası ayrılır. Üvey anne de üvey baba da Muradı istemeyince sokaklara düşer. Çok acıktığı bir gün, bir lokantanın camına

dayanıp içeri bakarken garson tarafından tartaklanır. Müşterilerin arasında bulunan yaşlı polis memuru Halil Efendi kendisine sahip çıkar ve bir usta yanına çırak olarak yerleştirir. Bundan sonra Murat, sabrı ve çalışkanlığı ile hayata tutunma mücadelesi verir. Hikâyenin sonunda, hayatını düzene sokan Murat, bakıma muhtaç olan babasına sahip çıkarak vefalılığını gösterir.

21. Süt Kardeşler: Çok zengin bir işadamı olan Muhtar Bey ve eşi Belma Hanım'ın çocukları yaşamayıp birkaç ay içinde ölmektedir. Üçüncü çocuğunu dünyaya getiren Belma Hanım, bu bebeğin de yaşama ümidinin çok zayıf olduğunu, ölmek üzere olduğunu öğrenince ağır bir sinir hastalığına tutulur. Bu yüzden acilen tedavi için yurtdışına götürülmesine kara verilir. Zaten çok zayıf olan ve ölümü beklenen bebek Gülden ise bu yolculuğu kaldıramayacağı için kendisine bir sütanne aranır. Muhtar Bey, yakın arkadaşı olan banka müdürü aracılığıyla namuslu, dürüst bir aile olan ve birkaç gün önce bebekleri ölen banka odacısı Ahmet Efendiyle hanımı Hanife'ye Gülden'i teslim eder. Beraberinde de bebeğin ve ailenin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak kadar para ve kirada olan bazı evlerin vekâletini bırakır. Aradan zaman geçer. Hanife'nin sütü yaramıştır. Korkulduğu gibi bebek ölmez fakat bir iki sene içinde Muhtar Beyin ölüm haberinin gelmesi ve eşiyle irtibat kurulamaması üzerine bu aileyi öz ailesi olarak bilir. Gülden'in gelmesiyle aile hem maddi açıdan hem de ölen kızlarının yerine geldiği için manevi açıdan oldukça rahatlar. Bu yüzden Gülden, el bebek gül bebek her istediği yapılarak büyütülür.

Hikâye, seneler sonra Gülden'in annesinin bulunması üzerine annesine teslim edilmesiyle sonuçlanır. Tabi bu durum ne Gülden için ne de Ahmet Efendi, Hanife ve süt ağabeyi Selim için hiç de kolay olmamıştır. Özellikle kardeşini çok seven Selim için, onun öz kardeşi olmadığını öğrenmek sevgisini farklı boyutlara kaydırmıştır. Hikâyede dürüstlük, yetim hakkı temalarına vurgu yapılmış, sütkardeşle evliliğin hiçbir şekilde mümkün olmadığı konusuna da değinilmiştir.

22. Şeytan Çocuk: Anne-babası arasındaki geçimsizlikten bunalarak evi terk eden Ahmet'in bir çiftlikte çalışmaya başlaması, hayatının akışını değiştirir. Önceleri çok iyi bir ustanın yanında çalıştığından dolayı elinden her iş gelen Ahmet'i herkes "şeytan çocuk" diye çağırılmaktadır. Çiftlik sahibi Adnan Savaş Bey, kızının iyileşmesine de

yardımcı olan Ahmet'i çalışkanlığı ve gayretinden dolayı okuması için İstanbul'a götürür. Böylece Ahmet'in tıp fakültesine uzanan macerası başlamış olur.

(Bu hikâyede dikkati çeken; şeytan çocuk ifadesinin, gereksiz sayılabilecek ölçüde sıklıkla kullanılmış olmasıdır. Hiçbir kötü alışkanlığı olmayan, bütün mezziyetleri taşıyan bir çocuğa, sadece zekâsından dolayı bu şekilde lakap takılması hikâyeye çok fazla yakışmamıştır.)

23. Tanrı Misafiri: Dülger Ahmet Efendi bir çatı ustasıdır. Elinden bütün inşaat işleri gelir. Fakat apartmanların çoğalmasıyla teknisyenleri mimarlar, mühendisler çalışmaya, dolayısıyla bu gibi işçiler üç gün iş bulduysa on gün boş gezmeye başlamıştır.

Yine bir kış günü işsizlik ve yokluk, biri kundakta biri okuyan iki çocuklu bu dört kişilik aileyi oldukça zora sokmuştur. Anne düzgün yanmayan sobanın üzerinde biraz unla çorba yapmaya çalışırken kapı çalınır. Baba "hayırdır inşallah" diyerek kapıyı açar. Gelen Tanrı misafiridir. Baba, evde yarım somun ekmeğin bile olmadığı böyle bir akşamda misafir gelmesinde biraz mahcup olsa da "eh misafir umduğunu değil, bulduğunu yer, iki kaşık çorba içeriz hiç olmasa içimiz ısınır. ... Hoş geldin, size ikram edecek, sizi doyuracak yiyeceğimiz yoksa da, yatıracak bir yerimiz var." Diyerek bu soğuk kış gecesinde saç sakalı ağarmış ihtiyarı barındırır. Ama Tanrı misafiri gerçekten de bereketiyle gelmiş ve bu ailenin hayatında çok büyük değişikliklere vesile olmuştur. Mesela aralarındaki ilk diyalog daha bitmeden Ahmet Efendi'nin birkaç ay önceki birikmiş alacağı ayağına kadar gelmiştir.

"Tanrı misafiri" sadece içerdiği dini ve ahlaki ifadelerle değil anlattığı güzel hikâye ile de Kemalettin Tuğcu'nun en güzel eserlerinden biridir diyebiliriz. Hikâyenin hemen her sayfasında, her satırında kismetten, misafirin bereketinden, Allah'ın hiçbir kulunun rızkını kesmeyeceğinden, kanaatkârlıktan bahsedilmektedir.

24. Yetim Ali: Hikâye, küçük yaşta kimsesiz kalan Ali'nin, anası ölen bir sıpayı sahiplenmesiyle başlar. Mercan ismini verdiği sıpayla beraber başlarına gelen olaylar konu edilir. Alişin bir grup köylüyle birlikte kasabaya gittiği bir gün, kaçakçılar yolu kesmiş, bütün eşyalarla beraber mercanı da kaçırmışlardır. Kaçakçı çetesi, Ali'nin yardımlarıyla yakalansa da mercandan bir daha haber alınmamıştır.

Yetim Ali hikâyesinde sıklıkla, yetim hakkı, kul hakkı, yetimin sahibinin Allah olduğu vurguları yapılmıştır.

25. Yılanlı Bağ: Bu hikâyede iki ayrı olay örgüsü birlikte anlatılmaktadır. Birincisi öğretmenlerin gitmek istememesi üzerine kara listeye alınan Germece köyüne giderek duruma el koyan ve burada okulu yeniden açarak canlandıran idealist öğretmen Erol'un, çıkarlarına ters düştüğü için kendisiyle anlaşamayan köy ağası Şahin Bey'le mücadelesini anlatmaktadır.

İkincisi ise; köyde çavuş olarak tanınan bir yaşlının öğretmene anlattığı “Yılanlı bağ” hikâyesidir. Buna göre Rüstem Efendi, Fadime isimdeki öksüz ve yetim bir kızı, oğlu İdris'e gelin almıştır. Ama asıl niyeti, çalışkanlığı ve elinin bereketiyle tanınan bu kızı ırgat olarak kullanarak taşlı ve yılanlı bağı temizletmektir. Amacına da ulaşır. Bir çok sıkıntıya maruz kalan Fadime hepsine katlanır ama çocuğundan ayrılarak köyüne geri gönderilmeye dayanamaz. Erol öğretmenden yardım ister. Öğretmenin de yardımlarıyla Fadime Bacı hem oğluna hem de evine kavuşur.

Hikâyede eğitimin önemi, yetim hakkı, keramet konularına vurgu yapılmıştır.

Örnek hikâye sayısını çoğaltmak mümkündür; ancak tezimizin asıl konusu Kemalettin Tuğcu olmadığından ve Tuğcu hikâyelerinin dil, anlatım, konu ve ifade bakımından aşağı-yukarı benzer özellikler taşıdığından bu örnekler yeterli görülmüştür.

MEHMET YAŞAR KANDEMİR'İN HAYATI VE ESERLERİ

1939'da Yozgat'ın İnceçayır köyünde doğdu. 1960'ta Yozgat İmam-Hatip Okulu'ndan, 1964'te İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun oldu. Sivas İmam-Hatip Okulu'nda üç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1967'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne hadis asistanı oldu ve “Mevzû Hadisler” adlı tezini hazırladı. Aynı yıl Kayseri Yüksek İslâm Ahlâkı hocalığı yaptıktan ve askerliğini bitirdikten sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ne tayin edildi. 1977'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şark Dilleri Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 1982 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde yardımcı doçent, 1987'de doçent, 1991'de profesör

ünvanını aldı. 1999'da emekli oldu. 1984 yılından beri Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde müellif redaktör olarak çalışmaktadır.

Çocuklara dinimizi ve Peygamber Efendimizi (s.a.v.) öğretmek için yazdığı kitapların sayısı 50'den fazladır;

15 kitaptan meydana gelen Dinim Serisi,

20 kitaptan meydana gelen Peygamberler Serisi

8 kitaptan meydana gelen Beni Seven Peygamberim Serisi ve

Çocuklara 40 hadis bunlar arasındadır.

Çoğu Peygamber Efendimizle (s.a.v.) ilgili olan başlıca eserleri şunlardır:

Mevzû Hadisler, Örneklerle İslâm Ahlâkı, Gönül Doktoru (Roman), Mutlu Bir Yuva İçin, Canım Arzular Seni, İki Cihan Güneşi, Canım Kurban Olsun Senin Yoluna, Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed, Hayatımıza Peygamber Modeli, Peygamberimizden 101 Hâtıra, Sahâbe'den 101 Hatıra, Peygamberimin Sevdiği Müslüman.

Riyâzû's-sâlihîn Tercüme ve şerhi Peygamberimizden Hayat Ölçüleri (8 cilt olup Prof.Dr. İsmail Lütfi Çakan ve Doç.Dr. Râşit Küçük ile birlikte hazırlamışlardır.)

“Dinim Serisi”, 6–9 ve 9–14 yaş gruplarına hitaben iki ayrı seriden oluşmaktadır. 6–9 yaşa hitabeden “dinim serisi” 32’şer sayfalık 10 kitaptan oluşuyor. (Serinin 11. kitabı, Hüseyin Kutlu’nun hazırladığı “Kur’an Öğreniyorum” adındaki Elif-Bâ cüzüdür.) Anlaşılması güç konuları bile tatlı ve akıcı bir üslupla benimsetmeyi amaçlayan bu kitapların her sayfası resimlidir. Resimler, okuma-yazmayı yeni öğrenen çocukların ilgisini kolaylıkla çekebileceği gibi; okuma-yazma bilmeyen, hikâyelerini anne-babası okuyan çocukların hayal gücünü zenginleştirecek niteliktedir. Seri, tamamen ilkökul müfredatına uygun olup, 2188 ve 2114 ve 2157 sayılı Tebliğler Dergilerinde Millî eğitim Bakanlığı’nca ilkökul öğrencilerine tavsiye edilmiştir. Seri, 26 Temmuz 1983 tarih ve 98 sayılı kararla Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu’nca da tavsiye edilmiştir.

İncelenen Kandemir Kitaplarının Özetleri

6–9 Yaş Serisi

1. kitap: *Dine Doğru*: Fitri bir duygu olan din olgusunu ve tevhid inancını ve Hz. Peygamber'in güzel ahlakından örnekleri, çocukların anlayacağı ve benimseyeceği bir üslûpla anlatmaktadır.
2. kitap: *Peygamberimi Öğreniyorum*: Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hayatını şiirsel, akıcı bir üslupla anlatarak peygamber sevgisini çocukların temiz kalplerine yerleştirmeyi amaçlamaktadır.
3. kitap: *Allah'ı Arayan Çocuk*: Tevhid inancını, her seviyedeki insanın aklına nakşedecek olaylar ve fikirlerle anlatan, Hz. İbrahim'in (a.s) öyküsüdür.
4. kitap: *Yaralı Kuğu*: Yaralı bir kuğu kılığına giren bir meleğin, yetim ve öksüz üç balıkçı kızı, denizlerin altında, gökyüzü ve uzayda, ormanda, dağda, ovada gezdirerek, varlıkların ve olayların tek yaratıcısı Allah Teâlâ'yı onlara dolayısıyla çocuklarımıza benimseten masalımsı bir kitaptır.
5. kitap: *Peygamberimiz Çocuklarla*: Rasûlüllah Efendimizin çocuklara olan yüce ilgisini, cömertliğini ve engin merhametini belirten bir şiirdir.
6. kitap: *Uzeyle'nin İmanı*: Müslüman olmakla duyduğu engin zevki, etrafına "Rabbim Allah, dinim İslâm, peygamberim Muhammed (a.s.)" diyerek anlatan büyük hanım sahabenin mücadelelerle dolu örnek hayatıdır.
7. kitap: *Abdest Alıyorum*: Hikâyede bir baba, oğlu Ali ve kızı Elif'e usûl ve adaba uygun bir şekilde abdest almayı, boy abdesti ve teyemmümü olay örgüsü içinde anlatıyor.
8. kitap: *Namaz Kılıyorum*: Mü'minin miracı olan namaz kılmayı bu kitapta resimleri ile beraber, uygulamalı olarak en güzel şekilde öğretmektedir.
9. kitap: *Dua Ediyorum*: Hasan Beyin kızı Ayşe ve bir Avrupa ülkesinden gelen yeğeni Mehmet'e ibadetlerin özü duayı öğretmesini konu alan renkli bir fotoromandır.
10. kitap: *Annemi Anıyorum*: En yakınlarımızı kaybetmekle kendimizi kaybetmememizi sağlayan İslâm imanını, çocuk gönüllerinde pekiştiren fotoroman türünde bir hikâyedir.

9–14 Yaş Serisi

1. kitap: *Allah'a İnanıyorum*: Her şeyin sahibi, maliki, yaratıcısı, terbiye edicisi Yüce Allah'ı çocuklarımızın seviyesinde hikâye, şiir, âyet ve hadislerle anlatan güzel bir kitap...
2. kitap: *Meleklerle İnanıyorum*: İmanın altı esasından meleklerle imanı, benimseterek öğretecek hikâyeler, şiirler, ayetler, hadisler...
3. kitap: *Peygamberlere ve Kitaplara İnanıyorum*: Allah'ın mesajını insanlara duyurmakla görevli seçkin insanları, peygamberleri ve onlarla bize gönderilen ilâhî vahyi, kitapları çocuklarımıza öğreten tatlı ve akıcı bir üslûp...
4. kitap: *Ahirete İnanıyorum*: Âlemin sadece bu dünyadan ibaret olmadığı ölümden sonra dirilmeyi, hesabı mahşeri, cennet-cehennemi kısaca ahiret inancının hikâyelerle verilmesi...
5. kitap: *Kadere İnanıyorum*: Elif ve dedesinin, anlatması da, anlaşılması da zor olan kader inancını ibretli bir üslupta veren hikâyesi...

HİKÂYELERDEKİ DİNİ VE AHLAKİ MOTİFLER

Kemalettin Tuğcu, Hikâyelerinde birçok dini ve ahlaki motife yer vermiştir. Dini motifleri ve dindarlık olgusunu daha çok müspet anlamda kullanmıştır. Ancak, onun hikâyeleri genellikle Anadolu insanının yaşantısını konu edindiği için dinsel öğelerin daha çok geleneklerle bütünleşmiş yönlerinin ön planda olduğu görülmekte, az sayıda bilinçli dini yaşayış örneğiyle karşılaşılmaktadır. Dini motifler incelenirken batıl inanç ve hurafelerle de karşılaşmıştır. Çocuğu dini hayattan haberdar etmede ve dini ifadelerle tanıştırmada yazarın önemli bir etkinliği vardır. Birçok hikâyesinde dinin gerekliliğinden, Müslümanlıktan, ilahi düzenden ve benzeri dini değerlerden bahsedilmiş, Allah lafzının kullanıldığı deyimlere ve kalıplaşmış ifadelere çok yer verilmiştir. Kitaplardaki dini ifade ve motifler, genel olarak dini açıdan bilgilendirme amacı taşımazken bilgi ve açıklama içeren örnekler de vardır.

Tuğcu hikâyelerinde yardımlaşma, büyüklere hürmet, aile veya arkadaş dayanışması, doğru sözlülük, çalışkanlık, sözünde durma, merhamet, milli duygular, vicdani ve ahlaki değerler çokça yer almakta, çocuğun / gencin ahlak eğitimine önemli katkılar sağlamaktadır.

1. İman Konularıyla İlgili Dinî Motifler

Allah:

Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde Allah inancının ve Allah lafzının çokça yer aldığını görmekteyiz. Allah lafzı, bazen asıl anlamıyla kullanılmış, bazen de bir deyim veya dua ifadesiyle birlikte yer almıştır. Gerçek anlamıyla kullanıldığında Allah'ın her şeye kâdir olduğu, her şeyi bildiği, kullarının rızkını verdiği, doğrunun yanında olduğu, çalışanın mükafatını verdiği gibi konular vurgulanmıştır.

“Annelerin Çilesi” hikâyesinde hem Allah, hem de Tanrı kelimesinin kullanıldığını görmekteyiz. Bu kullanımlardan bir kısmı, gerçek anlamıyla, dua ifadesi olarak yer almıştır: “Allah seni anana babana bağışlasın yavrum, Allah dört gözden ayırmasın, Tanrı hepinizden razı olsun, Tanrı kimseye evlat acısı göstermesin, Allah seni eksik etmesin, Allah bildiği gibi yapsın...” Dua anlamı taşımayan kullanımlar da görülmektedir: “Ben Allah'tan korkarım, Allah'ını seversen, Ne yürekli kız, yarabbi, Tanrı onun ömrünü kısa yazmış, Tanrının alınma yazdığı çileyi çekiyorum...”

*“Annemin Hikâyesi”*nde diğer bütün hikâyelerde olduğu gibi Allah veya Tanrı kavramı bazen gerçek anlamıyla kullanılmış, bazen bir deyimle birlikte yer almış, bazen de kalıplaşmış ifadeler olarak karşımıza çıkmıştır. Gerçek anlamıyla kullanılmasına şu cümle örnek gösterilebilir: “Nişanlı kız, günde bir iki kez gizli gizli Tanrı'ya şükrediyor ve elinden bu sevinci almaması için yalvarıyordu. (sf.40)”

Hikâyedeki diğer kullanımlar daha çok kalıplaşmış ifadeler olarak karşımıza çıkar: “Öğretmen Suzan Hanım kızın yüzüne bakarak: Böyle bir kısmet şehir kızlarına da düşmez. Emine dedi, Allah ayırmasın. (sf.37)” “Kadınlar artık dikelmeye başlamıştı. Kaynayan güneşin altında çalışan bizleri hiç düşündüğünüz olmuyor, Allah'tan korkmaz adamlar... (sf. 67)” “Tanrı izin verirse...” , “Tanrı'ya emanet olunuz”,

“Tanrı’nın emanetidir...” , “Tanrı senden razı olsun.” Gibi ifadeler sıkça yer almaktadır.

“*Baba Evi*” isimli hikâyede Allah lafzının deyim olarak kullanıldığını görebiliriz: Köyünden İstanbul’a göçen bir köylü için “Allah’ın kırı değil ki bir köşede yatmağa izin versinler. (sf. 9)” ifadesi kullanılmıştır.

“Mühendis herkes toplandıktan sonra besmele çekiyor herkese ‘buyurun’ diyordu. ‘Allahınızı severseniz istediğiniz kadar yeyin. (sf. 14)” Cümlesinde ise kalıplaşmış bir ifade yer almıştır.

Gerçek anlamın deyim ile aynı cümlede kullanıldığını görmek de mümkündür:

“Kenan Bey: Bu köylü kısmına hem acıyorum, hem kızıyorum, diyordu. Oturup her şeyi Allah’tan beklemeye alışmışlardır. Yağmur yağmazsa ekin olmaz. Ekini sulama imkânı elinde olsa da ya üşenir bunu yapmaz ya da Allah’ın işine karışılmayacağını söyler. (sf. 78)”

Köyde çok çocuk yapılmasını eleştiren şehirli hanım; “Doğurmasalar olmaz mı Güllü?” sorusuna “Ne yapsınlar hanımın Allah veriyor işte! (sf. 75)” cevabını almıştır.

“*Babasızlar*” hikâyesinde daha çok kalıplaşmış dini terim ve ifadelere yer verilmiştir. Yine de “Allahın seversen”, “Allah seni inandırсын”, “Teyzeciğim Allah sana çok ömür versin”, “Allah’a ısmarladık”, “Allah yardımcısı olsun oğlum”, “Allah razı olsun”, “Allah günahlarını affetsin”, “Geçer inşallah” gibi ifadeler kullanılmıştır.

“*Bu Çocuk Kimin?*” isimli hikâyede de yer yer gerçek anlamı veya kalıplaşmış deyimsel bir ifadeyle Allah-Tanrı kelimelerinin yer aldığı görülmektedir: “Onlar Tanrının sevgili kullarıdır, Tanrı bana seni yaşatma gücü verecek, sen de elini işe sürmeyeceksin, Tanrıya bin şükür olsun (sf.23), Tanrı onlara evlat vermemiş (sf.28), Tanrının işine bak (sf.58), Anlaşılan Tanrı istemiyordu bu ailenin erkek evlat sahibi olduğunu (sf.59), Allah razı olsun (sf.83), Haydi Allah mübarek etsin (sf.85).

Bunların dışında hikâyedeki çocuğun annesi olduğuna inandığı kadına olan sevgisini abartarak, onu ilah gibi kutsal ve yüce gördüğü ifade edilmiştir. Yaşar isimli çocuk, annesiyle aynı gün doğum yapan Serap Hanımın ve eşi Ömer Beyin gerçek ailesi olduğuna inanmakta ve bunu onlara da kabul ettirmeye çalışmaktadır: “...sorun ne

Ömer Bey? Bu kadının yüzüne bakmam, onun sesini aramam, onun yanında kendimi mutlu duymam mı? Ne zannediyorsunuz benim küçük sevgimi? Şimdiye kadar kimse Allah'ımı sevdiği için toplum içinden kovulmamıştır. Ben kendimi onun, Serabın bir parçası gibi hissediyorum. (Serap Hanım:) «Bana bak Yaşar, dedi. Ben kimim, sen kimsin? Benim adımla bir kız arkadaşının adı gibi nasıl söyleyebilirsin?» Hanımefendi, dedim. Ben bir rençber ailesinin oğluyum. Ben haddimi bilirim. Adınızı söyledimse onu Allah'ın adı gibi tek olarak söyledim. Sizi böylece yükselttim. Serap bence bir fezadır. Ben onun içinde değeri, tesiri olmayan bir avuç topraktan başka bir şey değilim...(sf.45)”

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde Allah lafzıyla ilgili ifadeler şunlardır: “Allah açık havada çalışanların yardımcısı olsun (sf.17)”, “Hepiniz beni yağma ediyorsunuz Allah beni hiçbirinize muhtaç etmesin (sf.33)”, “Haydi Allah'a ısmarladık (sf.34)”, “Allah kimseyi aç ve açıkta bırakmaz (sf.68)”, “Kadri Bey: Allah seni korusun kızım, ben ölüyorum artık. Bu kızın hakkını yemeyiniz. Allah razı olmaz (sf.69)”

Bunlardan başka, şu diyalog da Allah'ın iyi kullarının yanında olduğunu anlatması açısından dikkat çekicidir: “Cevdet Bey:

—Az daha seni dövecektim değil mi Sevim?

—Döversiniz de, büyüğüm değil misiniz?

—İnşallah böyle bir hata yapmam Sevim. Şükran ablan senin için daima iyi söyler. Onun seni nasıl koruduğunu gördün.

—Allah da onu korur. (sf.58)”

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesinde de Allah lafzının hem gerçek hem de deyim anlamında kullanıldığını görürüz: “Çoluk çocuk var mı efendibaba? «Allah cümleleninkini bağışlasın»(sf.36)”, “Cahit, orduda sevilen bir binbaşydı. Neme lazım kendisi yok Allah'ı var, eşi Jale de helal süt emmiş, kocasına bağlı ve hamarat bir kadındı. (sf.37)”,

“*El Kapısı*” hikâyesinde bir cümlede her işin öncelikle Allah'ın yardımı sayesinde olduğu vurgulanmıştır:

“Saffet Bey, “Evladım diyordu. Tanrı'nın yardımıyla Münire'yi gözlerine kavuşturan sensin. Senin körpe dimağının ışığıdır, Münire'yi renklere, ışığa kavuşturan. Bana ettiğin bu iyiliği ölünceye kadar minnetle anacağım. (sf. 63)”

“*Hacı Baba*” hikâyesinde Allah lafzını içeren şu cümleler yer almaktadır:

“Sıkıca karnını doyur yarın ne olacağı bilinmez. Yemek buldun mu ye, dayak buldun mu kaç. Bu gün Allah bunları verdi. Yarın belki sen de aç, ben de. (sf. 11)”, “Allah razı olsun Kadri Baba beni yanına aldı. (sf.)”, “Akşam olup da güneş kızarmağa başladı mı biz de dükkânı kapatıyor, alacağımız alıyor, komşu dükkân sahiplerine Allaha ısmarladık deyip yola koyuluyorduk.”, “Ali Usta: Allah'ın sevmediği kulu, peygamber sopa ile kovalar derler, dedi. Ne yapsın fakara baban. Kendisi muhtacı himmet bir dede, nerede kaldı gayriye himmet ede.”, “Engin işten ayrılırken, ustasıyla helalleşerek: Allaha ısmarladık, hakkını helal et usta, dedi”, “Allah kesene bereket versin ağa efendi.”,

“*Kız Evlat*” hikâyesinde ise sadece diğer hikâyelerde genellikle karşılaştığımız “Allah seni inandırсын, Allah selamet versin, Allaha ısmarladık, Allah razı olsun... gibi ifadeler yer almıştır.

“*Köydeki Arkadaşım*” hikâyesinde bir yerde gerçek anlamında fakat Tanrı kelimesiyle kullanılmıştır: “İnsan çalıştıktan sonra Tanrı bereketini veriyor. Yiyoruz, hayvanlarımıza yediriyoruz. Yine de birkaç kuruş arttırmamız güç olmuyor. (sf.88)”

Allah lafzının hikâyedeki diğer kullanımları ise ya bir kalıplaşmış ifade ile ya da deyim içerisinde yer almaktadır: “Allah'ın dağlarında bakımsız kalacaksın (sf.7)”, “Allah'a ısmarladık”, “Allah selamet versin.(sf.14)”, “Seni Allah gönderdi bey... (sf.30)”, “Allah ondan razı olsun”, “Köprü'nün betonu yeni döküldüğü için Doktor, ‘Allah vere de yağmur yağmasa’ dedi. (sf.71)”, “Allah'ın izniyle şu köprü bir yapılsın, bir sigara içinceye kadar kasabaya varırız. (sf.71)” şeklinde kullanımlar görülmektedir.

“*Küçük Bey*” isimli hikâyede ise; “Allah seni eksiltmesin buradan (sf.5)”, “Pırlanta gibi çocuk, elimden ne gelir, Allah kapılmaktan korusun (sf.49)”, “Allah biliyor, kimden ne saklayacağım (sf.68)” gibi kullanımlar görülmektedir.

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde Server Paşa, Bilge isimli yetim ve öksüz bir kızı evlat edinir. Bu kıza hizmet etmek evin hizmetçisine zor gelince işinden olur. Paşanın

yardımcısı Said Efendi ile hizmetçi arasında geçen konuşmada her ikisi de kendi açısından bu durumdan Allah'ın hoşnut olmayacağını dile getirir: “«Elin yumurcağı için bunca yıllık hizmetçinizi kovuyorsunuz Allah razı olmaz buna.»«Paşa istemiş, dilemiş bu öksüz ve yetim kızı evlat edinmeye kalkmış. Bir damla çocuğun sana ne zahmeti olacak. Sen Allah'tan korkmuyor musun?» (sf.19)”

“*Küçük Serseri*” Allah'ın kudreti bu hikâyede de şu güzel diyalogla vurgulanmıştır: Erol: “—Tahir Baba, buradan çıkarsan bir gün ne iş tutacaksın?

—Benim buradan çıkacağım yok, ben müebbet hapse mahkûmum duymadın mı bunu? Artık beni buradan kimse çıkartamaz.

—İnat etme be Tahir Baba çıkarır işte.

Tahir Baba yumruğunu kaldırdı ve bağırdı: —Kim çıkartır söylesene bakayım?

Erol kafasını dikerek cesaretle: —Allah, dedi.

İhtiyarın eli yavaş yavaş havadan indi, başını iki yana salladıktan sonra:

—Tövbeler tövbesi Ya Rabbi, diye söylendi.

—Nasıl çıkartır mı çıkartamaz mı? Gece yarısı iki elini şu hapishane tavanına açıp da kapalı gözlerinden sıra sıra yaşlar inerek, içinden ateşler çıkar gibi ‘Allah!’ diye yalvaran, ağlayan sen değil misin? O isterse seni misk gibi buradan çıkarır. ...

Eğer senin dediğin gibi Allah beni buradan çıkartırsa ben sana bir iş bulurum Erol.

—İnşallah Tahir Baba. (sf. 30)”

“*Sokak Köpeği*” hikâyesinde Allah lafzını genellikle deyim ya da dua içeren kalıplaşmış bir ifade olarak görüyoruz: “Allah izin verirse iki katlı bir ev kuracağım. (sf.14)”, “Bir pazar bize buyurunuz. Hem Allah ne verdiyse yer, hem de konuşuruz. (sf.30)”, “Allah’ını seven tutmasın”, “Allah sizi bağışlasın”, “Allah ağzımızın tadını bozmasın bu bize yeter”, “Allah kimseyi kötü insanla karşılaştırmasın” cümlelerinde yer verilmiştir.

“*Sokaktan Gelen Çocuk*” hikâyesinde Allah lafzı genellikle deyimsel bir ifadeyle yer almıştır: “Orasını Allah bilir... , Allah büyüktür oğlum, kimseyi aç bırakmaz, Bırak Allah’ını seversen gibi...”

“*Süt Kardeşler*” hikâyesinde Allah lafzı içeren cümleler şunlardır:

“Allah elbette yardım eder. (sf.28)”, “—Bunları yapacak para var mı? —Allah verir doktor bey! (sf.30)”, “Estağfirullah efendim”, “Muhtar beyini kızının yaşaması Allah’ın bir mucizesi ve aynı zamanda büyük fedakârlıklarla bu yavrucağa bakmanızın bir neticesidir. (sf.34–82)”, “Allah yazdıysa çıkar gelir anası.”, “Bu nezaket biraz da Allah vergisidir. (sf.44)”, “Kızım, her insanı Allah yaratır. Toplum içinde Tüccar da lazım, odacı da lazım. Fakirlik olmasa zenginlik olmaz. İyilik olmasa fenalığın ne demek olduğunu kimse bilmez. (sf.45)”, “Kadıncağzın sütü yaramış bu çocuğa, Tanrı da ömür vermiş! (sf.81)”, “O bize Tanrı’nın emaneti ve ölen kızımızın yerine gelmiş bir melekti.”, “Allah Gülden’in şifasını Hanife’nin sütüne vermiş. (sf.89)”

“*Şeytan Çocuk*” hikâyesinde de Allah lafzı yerine genellikle Tanrı kelimesinin kullanıldığı görülür: “...Tanrı alnına yazmışsa bir gün okumuş bir genç olarak karşımıza çıkıp hayırlı elinizi öpmek benim için en büyük mutluluk olacaktır...”, “...Tanrı seni karşımıza çıkarmasaydı, Hüsmen’in çaldığı yüz elli baş hayvanı da geri alamayacaktık... Sen Tanrı’nın sevgili kulusun.”

“*Tanrı Misafiri*”, dini terim ve ifadenin en çok yer aldığı hikâyedir. Hemen her sayfasında bu türden bir kullanım yer almaktadır. Hikâyenin başında geçim sıkıntısı çeken ailenin karnı tam doymadığı için huzursuzlaşan altı aylık bebeği hakkında şu diyalog geçer: (Hikâye evin okula giden oğlunun ağzından anlatılmıştır.)

“Babam unu karıştırırken söyleniyordu:

—Nemize lazımdı bizim çocuk? İşte bir tane vardı ya. Bu yaştan sonra konu komşuya rezil olduk. Annem:

—Biz ille çocuk isteriz demedik ki, dedi. Allah verdi buncağızı inşallah kısmetini de verir.”

Anne ağlayan çocuğu susturmaya çalışır, fakat ninninin sözleri babanın zoruna gider:

“Annem salıncağın yanına geldi. Gözlerini açan kız kardeşim Dide’ye ninni söylemeye başladı:

Hu... hu... hu kuşu

Viranlıktır yuvası,

Mamalar getir babası...

Babam dayanamadı:

— Emine, dedi. Bana taş mı atıyorsun?

Annem ninniyi değiştirdi:

Hu... hu... dervişler,

Hak murada ermişler,

Bin fırın ekmek yemişler,

Daha da var mı demişler.

Babam yine:

— Allah manda şifası versin, dedi. Bu akşam bizde yarım somun bile yok. Sade suya un çorbası. (sf.8)”

Tanrı misafiri, çaresizlik içinde olan babaya, Allah'ın kuluna yardım edeceği zaman sebepler yaratacağını ve işini kolaylaştıracağını Osmanlıca bir beyit vererek ve anlamını da açıklayarak anlatıyor:“Aziz dede:

—Hak tecelli eyleyince her işi âsan eder. Halk eder esbabını lâhzada ihsan eder, dedi.

Babam içini çekti:

—Orası öyle dedi. İhtiyar adam bana dönüp:

Sen bu dilden anlamazsın oğlum, dedi. Eski dilde bir mısra bu. Daha doğrusu bir atasözü. «Tanrı bir kuluna yardım edeceği zaman bunun için bir sebep yaratır» demek istiyorlar. Öyle ya, iki gözüm Tanrım odanın ortasına bir kese altın atmaz. Bu yardımı, bu hediye yapacağı zaman bir sebep yaratır, onun eliyle vereceğini verir, anlaşıldı mı? (sf.15)”

Hikâyede birçok yerde Allah lafzının geçtiği cümle bulunmaktadır. Allah lafzı yerine Tanrı kelimesi de sıklıkla kullanılmıştır. Bu ifadelerin bir kısmı Allah'ın kudretini, kullarının rızkını veren olduğunu vs. bildiren hüküm cümleleridir: “Yüce Tanrı bilir işini”, “Allah bereketini verir”, “Tanrının nimetleri iyi insanlar, yüreği temiz insanlar içindir.”, “Her şey Allahdandır”, “Tanrı elbette bir taraftan bir şey yollar.”, “Bu senin hizmetinin bir karşılıdır. Ahmet Efendi, Ulu Tanrı bazı kimselerin gıdasını

başkalarının kesesinden çıkartır.”, “Artık yiyecek de babadan kalmaz a. Çalışacaksın. Sen çalıştığın kadar Allah da sana verecek” örneklerinde olduğu gibi.

Birçok yerde de dua ifadelerine yer verilmiştir: “Allah bağışlasın”, “Allah gönlünüze göre versin”, “Allah zihin açıklığı versin”, “Allah rahatlık versin”, “Dünya işleri bu, keder etme. Allah sağlık versin”, “Haydi bakalım Allah kısmetini açık etsin”, “Allah sağlık verirse ilkbahara kadar işsiz kalmam”, “Tanrı kısmetinizi açık etsin. Tanrı sizleri nâmerde muhtaç etmesin.”, “Allah kalanlara ömür versin.”, “Allah seni bildiği gibi yapsın”, “Seni Allah rahatsız edecek!”.

Birkaç yerde de deyimsele ifade kullanılmıştır: “Evsiz barsız bunca kedi var, köpek var. Tanrının serçesi var, kargası var. Hiçbiri açlıktan ölmüyor.”, “Ne çektiğimi Allah’la ben biliriz.”

“*Yetim Ali*” hikâyesinde de Allah lafzının deyimleşmiş dua ifadeleriyle kullanıldığı görülmektedir: “Köylüler dananın sırtını yokluyor, tüylerini okşuyor:

—Maşallah, diyorlardı. İyi bakılmış... Allah nazardan saklasın.” “Allah alana da hayır yazsın, satana da. İkiniz de hayrını görün.” “Evlenenle ev yaptırana Allah yardım eder, derler. Alişin evi de hemen bir ay içinde tamamlandı.” “Komşu tarlaların ekinleri Alişinkiler kadar güzel değildi. Bunun için köylüler:

—Eeee yetim oğlancığı Tanrı koruyor diyorlardı.”

“*Yılanlı Bağ*” isimli hikâyede şu sözlerle Allah’ın Kudretine vurgu yapılmıştır: “Gazi: A kızım. Ağustos sıcağında kavak dalı kök salar da ağaç olur mu? Tanrı isterse olur ağam. (sf.34)”

Bunlardan başka sıklıkla “Allah razı gelmez, Allah seni inandırсын, Tanrı günahlarını bağışlasın, Tanrı senden razı olsun, Tanrı senin yardımcın olsun, Tanrı bereketini versin, Tanrı söndürür ocağını.” ifadeleri kullanılmıştır.

Bunlardan başka hemen her kitapta: “Allah yazdıysa bozsun, Allah saklasın, Allah razı olsun, Allah kavuştursun, Allah aşkına, Allahını seversen, Allah yardım eder, Maşallah, Allah bağışlasın, Allah mübarek etsin, Allah övmüş yaratmış, Tanrı misafiri...” gibi ifadelere sıklıkla görülmektedir. Ayrıca Allah’ın hödüğü, Allah’ın

divanesi, Allah'ın dağlısı, Allah'ın manyağı vs... gibi olumsuz ifadeler de görülmektedir.

Melek – Şeytan:

Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde melek-Şeytan kavramları çok kullanılmamakla birlikte, kullanılanların genellikle melek gibi, Şeytan gibi anlamında mecazi bir ifadeyle yer aldığı görülür. Ancak, Hacıbaba hikâyesinde olduğu gibi, gerçek meleklerden bahsedildiği de görülmüştür.

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde Şeytan kelimesi, kıvrak zekalı, atik anlamında olumlu bir Şekilde ifade edilmiştir: “Sevim tatlı ve Şeytan gibi bir kızdı (sf.37)”, “Bu cambaz kız Şeytanın biri (sf.58)”, “Görüyor musun Şu Őeytanı, insanı idare etmesini nasıl da biliyor. (sf.61)”

“*Hacı Baba*” hikâyesinde iki meleğe, görevleri anlatılarak değinilmiştir: “(Engin'in çok soru sorması zerine Hacı Baba):

—Eeee sıktın artık. Mnkirle Nekir misin be?

—BađıŐla beni Hacı Baba, Mnkirle Nekir kim?

—Hacı Baba başını iki tarafa salladıktan sonra:

—ocuk, dedi. Hocaların anlattıklarına bakarsan insan ölür, mezara gömülür. El ayak çekilince iki melek yanına gelirmiş. Bunların adı Mnkirle Nekir.

—Gelip ne yaparlarmıŐ?

—Ne yapacaklar, ahret suali sorarlarmıŐ senin gibi. Zavallı l, iyi cevap veremedi mi verirlermiŐ beynine topuzu.

(Engin korktu, soruların arkasını kesti. O gece uykusu kaçtı, uyuyamadı. Mnkirle Nekirden korkmuŐtu.)Hacı Baba biraz gldkten sonra:

—Boş ver, dedi. Battaniyeni al da Şu divanın üstünde yat. Eğer onlar gelirse ben aranızı bulurum. O daha çocuktur derim. (sf.66)”

“*El Kapısı*” isimli hikâyede şeytan ile ilgili mecazi bir kullanım görülmektedir: “...Sen bu kızların sözlerine de pek kulak asma. Onlar şeytana külahını ters giydiriler. (sf.76)”

“*Küçük Bey*” hikâyesinde cehennem meleği olarak bilinen Zebani kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır. Anne, evlerinde kalan gençle kızının arkadaşlığının boyutunu öğrenmek için kızın ağzını aramaktadır: “«Benden sakladığın bir şey yok mu?» Güllü: «Anne sen ne konuşuyorsun? Baba korkusu, ana korkusu yanımda zebani gibi olduktan sonra bir şey olamazdı» (sf.68)

“*Sokak Köpeği*” şeytan kelimesi deyim olarak kullanılmıştır: “Babam her ay maaşından bir beş liralık bilet almaya alışmıştı. Bileti evde bırakır: Kör şeytan, derdi. Benim bu güne kadar iki yakam bir araya gelmedi ama ya çıkarsa! (sf.18)”

“*Şeytan Çocuk*” hikâyesindeki çocuk, çok zeki, çok marifetli, birçok özelliğe sahip biri olarak gösterilmesine rağmen birçok yerde şeytana benzetilmektedir. Çocuğun olumlu yönlerinin şeytana benzetilmesi ve bu benzetmenin abartılmış denilebilecek kadar sıklıkla tekrar edilmesi bizce hikâyenin olumsuz yönü olarak göze batmaktadır.

“Sen büyümüşsün de küçülmüşsün şeytan çocuk. (sf.45)”, “Sen şeytanın birisin oğlum. (sf.63)”, “Bu öğrenci değil bir şeytan... (sf.70)”, “Şeytan çocuk gurbete yeni düşmüş bir köylü çocuk gibi kendisini yapayalnız bularak koca şehrin sokakları boyunca yürüyüp hastanenin yolunu tuttu. (sf.96)” ...

Hikâyenin sadece bir yerinde şeytan kelimesi farklı bir anlamda, kalıplaşmış bir ifade olarak kullanılmıştır: “Elleri nasır içinde kalmış, parmak aralarından şeytantırnakları çıkmıştı... (sf.40)”

Peygamber:

Hikâyelerde peygamber kavramı pek fazla geçmemektedir. İncelediğimiz kitaplar arasında yalnız üçünde peygamberden bahsedilmiştir.

Birincisi, “*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde geçer: Okuyan gençlerin köyü terk etmesi, büyük şehirlerde kalması sebebiyle köylüler okulun açılmasına yanaşmamaktadır. Sadık öğretmen, köylülere bağırmadan, yumuşaklıkla eğitimin önemini anlatmaya

çalışmıştır. “Köylü direnmeğe kalktı. Sadık öğretmen onlara Kur’an-ı Kerim okudu. Hz. Peygamberimizin sözlerinden anlattı. Bayağı başka oldu köydeki erkekler. ...”

Diğer peygamber ifadesi “*Hacı Baba*” hikâyesinde yer alır. Hikâyenin kahramanı Engin, yaşlı bir terziye çırak olarak girer. Terzi Ali Usta ile arasındaki diyalog, Engin’in ağzından şöyle anlatılmıştır:

“Sabahleyin kahvaltıdan sonra aşağıya indiğimiz zaman Ali Usta besmele çekerek kapıyı açıyor ve köşesine oturunca:

—Ya kısmet diyordu. Bakalım bu gün ne iş gelecek? Ali Usta:

—Haydi bereket versin, dedi. Bizim Pirimiz İdris Aleyhisselam’dır Engin. Her işin bir piri vardır. Yani o işi ilk yapan adam. Terzilerin piri de Âdem Aleyhisselam’ın oğlu İdris Peygamber’dır. Sen ilahi bilir misin? Şol cennetin ırmakları diye bir ilahi vardır. Çok eski din ozanlarında biri yazmış bunu. İşte onda bu İdris Peygamber de vardır. Dinle bak bu ilahinin bir parçası şöyle:

Cennet bağının gülleri

Kokar Allah deyu deyu

İdris nebi hülle biçer

Gezer Allah deyu deyu.

... — Hülle ne demek? diye sordum.

— Cennette giyilen gömlek, dedi Ali usta. Pek bilmem a. Öyle olmak var. (sf.39)”

Üçüncüsü ise “*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde peygamber ifadesi yer almadan kullanılmıştır: “Tanrı günahlarını bağışlasın, Rüstem de ölüp gitti. Eh bu dünya Sultan Süleyman’a bile kalmamıştır. Doğan ölür, konan göçer.”

Kutsal Kitap:

İncelediğimiz hikâyelerde Kur’an-ı Kerimden başka kutsal kitap ismi yer almamaktadır. Kur’an okumanın genellikle mezarlık ziyaretlerinde veya bir cenaze ortamında yer aldığı görülmüştür. Bununla beraber, bir odanın betimlemesinde ya da dindar bir kişinin tanımı yapılırken de Kur’an ifadesine yer verilmiştir.

“Baba Evi” isimli hikâyede mühendis Kenan Bey’in sahipsizlikten harabeye dönmüş baba evinin betimlemesi yapılırken: “Duvarda asılı bir Kur’an-ı Kerim... vardı. (sf.45)” ifadesi yer alır.

“*Babasızlar*” isimli hikâyede yaşlı kadının kırk yıl önce ölen kocasına olan sevgisinden bahsedilirken “... Aradan 40 yıl geçti. Hâlâ her bayramda, her kandilde ona Kuran okursun, her vesile ile mezarlığa gidersin... (sf.9)” ifadeleri kullanılmıştır. “Orada babamın mezarı var. Ona çiçek götürdük, annem Kuran okudu, dua etti. (sf.14)” cümlesinde de Kur’an okuma eylemi yine mezar ziyareti içerisinde yer alır.

“*Bu Çocuk Kimin?*” hikâyesinde son anlarını yaşayan hasta kadının yanında Kur’an okunduğu belirtilir: “İçeriye koştum. Annem bir yatakta, sapsarı hareketsiz yatıyordu. İhtiyar doktor yanındaydı. Bir kadın sallanarak Kur’an okuyordu... (sf.53)”

“*Çocuk İhtiyar*” isimli hikâyede Kur’an-ı Kerim, “Mushaf ” kelimesiyle ifade edilmiştir. Hayatı boyunca kocasına güleryüz göstermeyen Remziye, yaşlılığında da emekli binbaşığı mahrumiyet içerisinde bırakmıştır. Sütoğlunun durumu anlayıp kendisini kovacağını anlayan kadın geri adım atmaya başlamıştır: “Kadın:

—Bey, dedi. Yarın istersen bir yıkan. Ben yardım ederim. Zaten yarın sıcak su günü. Sonra okursun, çoktandır okuduğun yok. Ben günaha girersin diye kaldırdım mushafı. Abdestsiz okunur mu? (Aslında her Perşembe akşamı Hayri Beyin ölen karısına yasin okumasını kıskanmış, mushafı ortadan kaldırmıştı. (sf.45)”, “Hayrettin Bey, şu son zamanlardaki hayatından memnundu, haftada bir Cemilesine Yasin okuyordu... (sf.95)”

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde de ölmek üzere olan kişinin başında Kur’an okunduğuna işaret edilmiştir: “...Said efendi Kur’an okumağa başlamıştı. Bu sırada Beşir Efendi ayaklarını altına çekerek oturmuş, Said efendiye uyararak sallanıyordu... (sf.75)

“*Küçük Serseri*” hikâyesinde Kur’an motifine yer verilmiştir: “Tahir Baba’nın kucağındaki paltonun içinden iki kat çamaşır ile çorap, mendil ve bir de Kuran-ı Kerim çıktı. (sf.63)”, “Erol, (hapishaneden yeni çıkan) adamın çok üzüntülü ve şaşkın olduğunu biliyordu. Yerinden kalkıp raftan Kuran’ı alıp öptü ve başına koyduktan sonra masanın üstüne bıraktı:

—Sen şimdi şurada bir namaz kıl Tahir Baba. Sonra temiz pak bir Kuran oku. Üst tarafına Allah kerim... (sf.64)

“*Sokak Köpeği*” hikâyesinde piyango biletinin Kur’an içine saklanması ilgi çekicidir. Güvenli bir yer olduğunu vurgulamak için buraya saklandığı düşünülebilir “Piyango bileti raftaki Kuran-ı Kerim’in içinde olacak, dedi. (sf.20)”

Ahret – Ölüm – Mezar – Cennet – Cehennem:

Ölüm:

“*Baba Evi*” isimli hikâyede ölüm bir deyim içerisinde kullanılmıştır: “...Temelli kuruduk kaldık, ölmüşlerin canına değsin. Şu köy için de suyun bir çaresine baksak. (sf.16)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde, yaşlı kadın, rahatsızlığının artması üzerine kendisine ölümün yaklaştığını şu ifadelerle anlatır. “İnsan başına neler geleceğini bilmez, bana da yol göründü.” Murat bunu kabullenmek istemez: “Hemen kendine ölümü kondurma... (sf.87)

“*Cambazın Kızı*” Hikâyesinde ölünün arkasından güzel konuşulması gerektiği, şu sözlerle vurgulanmıştır: “Şimdi benim ölmüş babamı mezarında rahatsız etme kadri bey amca (sf.7)”

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde Doktor Demir Bey: “İki delikanlı tetanostan çok korkunç bir şekilde öldüler. Bağırıp çağırdım. Hoca bana: «Allah’ın bileceği iş, dedi. Ecelleri gelmiş kim karşı durabilir». (sf.35)”

“*Hacı Baba*” hikâyesinde ölüm ve geride kalanların yaptıkları işlemler şu sözlerle anlatılmıştır: “Ali Usta arka üstü yatıyordu. Gözleri açıldı ve tavana dikilmişti. Koştum kasap İlyas Efendi’ye haber verdim hemen geldi ve ihtiyar adamın gözlerini eliyle kapatırken:

—Allah sizlere ömür versin, dedi...

Eve bir iki kadın, bir iki erkek geldi, beni de sağı sola koşturdular. O gece hazırlıklar yapıldı, Kuran okundu, ertesi gün Ali Usta'yı Yeni Camiye götürdüler, orada namaz kılındı ve mezarlığa kadar gittik, artık onu geri getirmedi.

Eve geldiğim zaman kadınlar helva yapıyordu. Ben helvadan tabak tabak komşulara götürdüm. O gece bir iki hoca gelerek Kuran okudu, helva yediler ve gittiler. (sf. 47)”

Hikâyenin devamında yaşı oldukça ilerlemiş olan Hacı Baba, ölümün gelmesini istemediğini şöyle ifade eder: “Engin Pazar günleri arabayı çıkartıp, Hacı Baba'yı da alarak İstanbul'un eski gezi yerlerini gezdiriyordu. İhtiyar bazen Çamlıca Tepesi'nden denize, adalara bakıyor, bakıyor:

—Engin, diyor. Şu hale bak. Bu memleket bırakılır da ölünür mü? İnsanın ömrüne ömür ekliyor bu manzara. (sf.83)”

“*Küçük Bey*” hikâyesinde de“Ölmüşlerinin canına değsin Arif ağabey. (sf.9)” ifadesi yer almaktadır.

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde ölüm konusuna değinilmiş, cenazenin arkasından yapılanlar anlatılmıştır. Server Paşanın evlat edindiği Bilge, paşanın hastalığı süresince ve son anlarında yanından ayrılmamıştır. Paşanın ölüm anı şöyle anlatılır: “Bir gece bir hırıltı ile uyanmışım. Yatak odamın kapısı açıktı ve Dilber orada yatıyordu. Bu hırıltı bana korkunç geldi. Dilberi kaldırıp Said efendiye yolladım. Adamcağız yukarıya koştu. Bir kere baktı: «Küçük hanımcığım siz artık gidiniz dedi. Paşanın gözleri aralıktı. Ben ona kaşıkla azar azar su veriyordum. Su boğazında lıkırdıyor, yarısı göğsünden çenesine akıyordu. Said efendi Kur'an okumağa başlamıştı. Bu sırada Beşir Efendi ayaklarını altına çekerek oturmuş, Said efendiye uyararak sallanıyordu. Hilda kapıda göründü. Gece yarısı herkesin ayaklanmasının sebebini anlamış olmalı ki, farkında olmadan eline geçen bir eşarbi başına örttü. O da sallanmağa başladı. Hırıltı şafak vaktine kadar devam etti. Ortalık yavaş yavaş ağarmağa ve karşı kıyıları iyice seçilmeğe başladığı bir anda Said Efendi tekrar: «Küçük hanım, haydi artık çıkınız buradan. Onun hiç birimize ihtiyacı kalmadı» dedi. Dilberden istediği bir tülbentle Paşanın çenesini, çene altından tepesine doğru bağladı ve hareketsiz elini öptü. Server Paşa hayata gözlerini yummuştu. ...Onu ikinci vaktine doğru, yalıda kalması sakıncalı bir şeymiş gibi çıkarıp götürdüler... (sf.75)”

“*Küçük Serseri*” “...Allah rahmet eylesin babacığım öldü. (sf.9)”, “Oğlum herkes bir gün ölecek. Ölünle ölünmez, derler. (sf.17)”

“Sokak Köpeği” hikâyesinde Yüksel isimli çocuk, bir bayram günü babası, üvey annesi Nesrin Hanım ve üvey kardeşi Belma ile annesinin mezarını ziyarete gitmiştir. Anne-kız arasında ölümlerle ilgili şu konuşma geçer:

“Belma, babamın, annemin mezarının başında okumasını seyretti. Nesrin Hanım da bir şeyler okuyup ellerini yüzüne sürdü. Sonra mezarın toprağını okşar gibi elleriyle düzeltti. İçini çekti: «Bir gün geleceğimiz yer burası» dedi. Gözleri yaş içinde kalmıştı. Dudakları titriyordu. «Rahat uyu Nebile kardeşim, diyordu. Seni unutmayan kocan, biricik oğlun için gözün arkada kalmasın. Uyu kardeşim mışıl mışıl uyu.» Belma; «Sen çıldırдың mı anne. Hiç ölen kadıncağыз senin sesini duyar mı?» Nesrin Hanım: «Nereden biliyorsun?» Dedi. «Belki bu mübarek günlerde ruhu şu selvilerden birinin üzerinde bir kuş gibi çırpınarak bize bakıyor.» Belma: «Selvide kozalaktan başka bir şey yok anne, dedi. Bayram günü ölümlerle konuşmaya çalışıp sınırlarını büsbütün bozma...» (sf.29)”

Hikâyenin devamında çok sevdikleri üvey baba Ahmet Bey’in ölümü hepsini üzüntüye boğmuştur ama yine de hayat devam etmektedir: “Belma: Anne, dedi. Ölenle ölünmez. Benim de içim yanıyor. Ama yaşamamız kendi ömrümüzü sürmemiz lazım. (sf.51)”

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde eşine ve komşularına çok çektiren bir bakkalın ölümü ile ilgili şu diyalog geçmiştir:

“...Bakkalın karısı, komşusuna kocasının yaptıklarını «Ne çektiğimi Allah’la ben biliriz» diye yakınırken yaşlı adam:

—Hanım kızım, sen biraz daha dişini sık. Yemiyenin malını yerler. Çok sürmez paralar sana kalır. Başından o zalim kalkar rahat edersin dedi. Ahmet Efendi:

—Galiba bakkala yol göründü. Müteahhit:

—Bir yere mi gidecek?

—Bu adam boşuna lakırdı söylemez. İçine doğmuş olmalı. Bakkalın suyu kaynadı demektir.

—O da ne demek?

—Yani ölüsünü yıkayacaklar, demek.

... Haftasına bakkal Salih Efendi ölür. (sf.76)”

“Allah kalanlara ömür versin. Er geç hepimiz öleceğiz. (sf.76)” ifadesi kullanılmıştır.

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde, İdris askere giderken babasını, hamile olan karısını çalıştırmaması için; “Baba, Gayri zorlama Fadime’yi. Yılanlı bağı temizledi. Durup oturma bilmez ama rençberlik yaptırma gayri! Allah seni inandırsın, onu tarlada bağda görürsem varıp İstanbul’a giderim. Bir daha gelmem köye, ne ölünüze ne dirinize. (sf.41)” sözleriyle tehdit etmiştir.

Hikâyede ölüm ve sonrası şu ifadelerle anlatılmıştır: “İnsan ne kadar zengin olursa olsun, nasıl yalnız on parasız doğduysa yine on parasız gider bu dünyadan, dahası da var. Adamın üstünden bütün giysilerini alırlar, bir beyaz beze sararlar. Hani davarı parası. Hepsini dünyada bırakır. Dile gelip de söz edecek olsa ‘Dünyaya gelirken ne getirdin’ diye sorarlar adama. Tanrı günahlarını bağışlasın, Rüstem de ölüp gitti.Eh bu dünya Sultan Süleyman’a bile kalmamıştır. Doğan ölür, konan göçer. (sf.41)

Hikâyede bir yaşlı kadın, ölümün kendisine çok yaklaştığını şu sözlerle anlatıyor: “İkide bir Azrail kapımı çalar ama beni yine bırakır. (sf.54)” bunlardan başka ölümün deyim anlamının kullanıldığı örnekler de vardır: “Ölmüşlerinin canına değsin.”

Mezar:

“*Annemin Hikâyesi*” nde köyün karanlığını anlatmak için mezar kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır: “Hele bazı geceler bir mezar karanlığı çöker köyün üstüne... (sf.11)”

“*Baba Evi*” “Muhtar hâlâ kuşkuluydu ve mezarlıkta taşı bulunan İbrahim ağanın oğlu mühendis Kenan’ın neden köye geldiğini anlamak için kafa yoruyordu. (sf.25)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde, ölümü sebebiyle babasız kalan Gülçin, anne-babasının ayrılması yüzünden babaya hasret olan arkadaşı Murat’ı şu sözlerle teselli etmeye çalışır: “Mezarlığa gitmede, hep ölülerin yattığı yerleri görmede ne var? dedi. Senin baban yaşıyor. Upuzun, karanlık serviler, beyaz beyaz, kimi yosunlaşmış mezar taşları,

yerlerde kozalaklar. İnsanların içinde eriyip bittiği bu çukurları görmekte ne var. Halbuki sen istersen gidip babanı görebilirsin. (sf.14)

“*Sokak Köpeği*” isimli hikâyede genç kız bayram günü mezarlık ziyaretinden hoşlanmadığını dile getirir: “Belma: Kuzum Beybaba. Bayram günü herkes gülüp söylerken biz mezarlık mezarlık dolaşacak mıyız? (sf.11)”

“*Yılanlı Bağ*”, hikâyesinde okulun lojmanı mezara benzetilmiştir: “Bir odadan çok, uzun bir tabuttur bu. (sf.13)” Öğretmen, kaldığı odanın duvarına kaybettiği eşinin mezar taşını resmetmiştir: “Şu gördüğünüz mezar taşı resminde “kırk yıllık ilkokul öğretmeni Mehmet Ali Bey’in eşi Hanife Hanım’ın ruhu için El-Fatiha... yazıyor. Kim bilir, burada kendisini mezarlıkta zannederek ne kadar ağladı ve dualar etti. Onun için bu tabut lojman ayrı bir mezardı. (sf.14)”

Cennet – Cehennem:

“*Baba Evi*” hikâyesinde mecazi bir kullanım göze çarpmaktadır: “Bu çıplak, dümdüz, kıraç tarlalar bir gün cennet yeşiline dönecek miydi? (sf.15)”

“*Annemin Hikâyesi*”nde genç kız, sevdiğine olan bağlılığını anlatırken: “Siz olmasanız cennete de gitsem bana yaramaz.”, “(sizi) Mezarımda da seveceğim...” gibi mecazi ifadeler kullanmıştır.

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde cehennem kelimesi mecazi kullanılmıştır: “Handan burada yok cehennem olup gittiler. (sf.33)”

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde de cennet kelimesi mecaz anlamıyla kullanılmıştır: “Güzide: Burası benim için cennettir. (sf. 81)”, “Mendil sallayan Güzide olmalı, yanındaki de Demir; çorak, ıssız taş ocaklarını cennete çeviren dağdaki yabancı. (sf.93)”

“*Köydeki Arkadaşım*” cennet kelimesi mecazi bir ifade ile kullanılmıştır: “Hangisini cennetlik canın isterse oraya git. (sf.6)

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde cennet kelimesi dua anlamı içeren kalıplaşmış bir ifadeyle yer almıştır: “... (Rüstem Bey) eli sıkı bir adamdı. Durağı cennet olsun elinden para çıkmazdı. (sf. 29)”

“*Yetim Ali*” hikâyesinde cehennem kelimesi mecaz içeren bir anlamda kullanılmıştır: “İhtiyar öğretmen, öyle cehennemin bucağı kadar uzak köye hiçbir öğretmenin gelmek istemediğini görünce, birine: Hele bir gel, iki gece bende Tanrı misafiri ol, sonra tekrar dönersin. (sf.7)”

“*El Kapısı*” hikâyesinde de kalıplaşmış ifade yer alır: “Cahit Bey; bazı geceler apartmana gelmiyordu. “Semih’e gittim, biraz içtik. Buradaki cehennem hayatına dayanamıyorum diyordu. Apartmanda ayrı bir odası vardı. İsteddiği gibi yaşıyordu. Cehennem hayatı dediği, gözlerinin kör olmasına sebep olduğu Münire Hanımdı. (sf.54)”

Aynı hikâyedeki bir başka ifade şöyledir: “Bırak Suzan, canı cehenneme. (sf.61)”

Kader – Talih:

Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde birçok yerde yazgı, alın yazısı, kader, talihsiz, kısmet, kısmetli, kısmetsiz... gibi ifadeler yer almaktadır. Bunlardan başka, “Allah yazdıysa bozsun (*Baba Evi* sf.30)” gibi ifadeler de görülmektedir.

“*Annemin Hikâyesi*”nde taşıma suyu kullanan ve köye bir çeşme yapmak için hiç çaba sarf etmeyen köylüler: “Ne idersin bey, alın yazısı bu. (sf.23)” diye olayı geçiştirmektedir.

Hastalanan ve kendisinden uzun süre haber alınamayan kocasına, kadın;“Yazgı işte, dedi. Alnımıza böyle yazılmış.(sf.75–78)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde, “Anan çok talihsiz kadın.” O da bu herife vardığına çok pişman. Alnına yazılmış bir kere. (sf.84)” ifadesi yer almaktadır.

“*Cambazın Kızı*” isimli hikâyede Sevim’e neden cambazlık yaptıkları sorulduğunda, bunu kadere bağlamıştır: “Ama biz bu işe seçipte girmedik dünyaya gözümüzü açtığımız zaman bu işi gördük, alnımıza böyle yazılmış (sf.24)”

“Çocuk İhtiyar”da Türkiye Kurtuluş Savaşına hazırlanırken köylerden toplanan gençlerin kısa sürede eğitimden geçerek cepheye gönderilmesi şöyle anlatılmıştır: “Onlar giderken analar ağlar, babalar kara kara düşünürdü. Neydi bu memleketin çilesi? ... Bu filiz filiz gençlerin kaderi neye böyle kötü yazılmıştı? Bu gençler gidiyorlardı, ama gelecekler miydi bir gün? Bu davullar zurnalar düğün şenliği mi yapıyorlardı.(sf.16)”

“Hayri Bey:

—Remziye Hanım, ölüleri rahmetle anmak gerekir. Kadın içini çekerek:

—Allah rahmet eylesin, nur içinde yatsın, dedi. Zaten siz bana koca olmayacağınızı söylemişsiniz. Ben de kadını, benim de gururum var. Bir kocaya sahip olamayınca mala, paraya düştüm.

—Bırak artık bu sözleri Remziye Hanım, kaderin istediği olur. (sf.59)”

“El Kapısı” isimli hikâyede kendisinin sebep olduğu bir trafik kazasında gözlerini kaybeden karısına karşı ilgisiz davranan zengin genç, eleştirilere şöyle cevap vermektedir: “Cahit Bey: Kaderi böyleymiş, dedi. Onunla beraber ben de mezara giremem ya. (sf.45) Görme engelli gelinlerine bakması için yanlarına aldıkları Yıldız isimli genç kız, ailenin olaya kader diyerek tedavi için gerekeni yapmamalarını şöyle eleştirmektedir: “...Çocuk onlar için aileyi devam ettirecek bir kimse. Ama bu çocuğun annesinin hemen hiç kıymeti yok. Sanki bu genç kadını onlar alıp sakatlamamışlar gibi davranıyorlar. Bunu yalnız onun kader olarak görüyorlar. (sf.46)”

“Yıldız, insanlar emir kulu olmaktan kurtulamazlar... Hepimiz alnımızın yazısına bağlıyız, kaderimizin kuluyuz. (sf.77)”

“Güllü Bahçe” hikâyesinde “her şer’de bir hayır vardır” esasına vurgu yapan şu sözler yer almaktadır: Emine: Daha ne isterdim dedi. Bakın şu Allah’ın işine. Biz Çukurova’ya gideceğiz, anacığım orada ölecek, o kadın bizim kazandığımız parayı çalacak, beni burada bırakıp savuşacak. Atalarımız “bazı insanın başına gelen kötü yazgılar mutluluk getirir” demişler. (sf.96)

“Hacı Baba” isimli hikâyede Kahveci Rüstem, İstanbul’da sahipsiz kalan Engin’i yanına almış bedavaya çalıştırmaktadır. Yevmiyesini vermediği gibi bir yolunu bulup

verilen bahşışlere de el koyar. Engin, böyle bir haksızlığa katlanmaktansa kendisini hayatın içine atıp kaderine razı olmayı tercih edeceğini söylemektedir:

“—Beni aldın getirdin buraya. Geldim geleli senin artıklarını yemekten usandım. Ben gideceğim.

—Nereye gideceksin?

—Nereye olursa.

—Git de serseri ol.

—Kaderimde varsa olurum. (sf.32)”

“*Kız Evlat*” hikâyesinde de soylarının erkek evlat sayesinde devam edeceğini düşünen Altınbaş ailesi, torun kız doğunca gelinlerini kocasından boşatarak, bebeğiyle beraber evden göndermişlerdir. Gelin, bu durumu kızına, bu insanların kaza ve kadere inanmaması olarak yorumlamıştır: “Nasıl geri kafalı ve eskiye bağlı, garip inançları olan bir ilenin içine düştüğümü gözlerinin önüne getir Cahit. Sen erkek olarak doğacaktın. Senin adın bile hazırlanmıştı. O ailenin neslini sen yürütecek, senin de erkek olarak doğacak çocukların sürdürecekti. Bütün aile buna hazırlanmıştı. İşte sen bir ümittin. Fakat kız olarak doğdun. Bütün aile bu suçu senin ve benim üzerine yükledi. Bunlar kaza ve kadere inanmıyorlardı. Bunların kafalarında mantığın yeri yoktu. Sanki sen ve ben koskoca bir ailenin kökünü kazıyor, onların saltanatına son veriyorduk. Bilmem nereden gelmiş Altınbaş ailesinin düşmanı olmuştuk biz... (sf.51)” Görüldüğü gibi yazar, kaza ve kadere inanmamayı mantık dışı bir davranış olarak değerlendirmiştir. Bu da hikâyeyi okuyan çocukta körü körüne bir kaderciliğin aksine akla ve mantığa uyan kaza ve kader anlayışı kazandıracak bir vurgudur.

“*Süt Kardeşler*” isimli hikâyede kendilerine büyütmeleri için bir bebek emanet edilen aile zamanla bebeği verenlerle irtibatı kaybeder ve çocuğa öz çocukları gibi bakar ve süt evlatları olduğunu söylemezler ama ailenin bir gün kendilerine ulaşip çocuğu geri isteyebileceğinin endişesini duyarlar, bunu da “Ne yapalım, Allah yazdıysa çıkar gelir anası. (sf.35)” diyerek yazgıya yani kadere bağlarlar.

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde alın yazısı ve tâlih ifadeleri yer alır: “Garip Fadime anlamıştı. Tanrı alına kötü şeyler yazmıştı onun. Talihi olsaydı anacığı sağ olurdu,

kol kanat gererdi ona. Ama bu yüzünü bile görmediği ana onu dünyaya getirirken ölmüş, anasız kalan bebeyi emzikli karılar sevaplarına emzirmişler, emciklerini elleriyle bastırıp dolu dolu yutkunan yavrularına anaları, «He yavrum, şuncağıza da süt bırak, kimi kimsesi yok» derlerdi. (sf.31)”

Fadime “canına yazık buralarda canını yitirme” diyenlere; “Alnımın yazısı, ben yazmadım bu yazıyı, derdi. (sf.33)”

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde “...Allah Zile’nin ak yüzüne iyi yazmış olsun. (sf.55)” ifadesiyle ‘kader’e vurgu yapılmıştır.

Rızık – Kısmet:

“*Balıkçının Kızı*” hikâyesinde Deniz isimli balıkçı kızın kısmetli olduğu şu sözlerle ifade edilir: “Efendim, kimsenin oltasına balık gelmez, bakarsınız bu kısmetli kız, en az beş altı tane lüfer tutmuş... (sf.23)”

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde de Sevim isimli kızın kısmetli olduğu söylenir: “...Kısmetli kızsın Sevim, sen gelir gelmez iş de geliyor. (sf.67), Sevim kendisini ağırdan almaya başlayınca, işlerin arkası kesiliyor, bazı günler hiç iş olmuyordu.(sf.72)”

“*Hacı Baba*” isimli hikâyede Engin’in Hacı Baba’nın yanında kalmasıyla birlikte borçlular borçlarını getirmeye başladı. Hacı Baba: Olur şey değil be Engin. Bunlar hep senin ayağının bereketi... Ben kısmete inanırım. Misafir kısmeti ile gelir derler.(sf.12)”

“*Küçük Serseri*” Babasının ölümü üzerine üvey baba elinden kaçarak sokaklara düşen Erol, lokantalarda çalışarak biraz para kazanınca ucuz tarafından bir ayakkabı almak için bir dükkâna girer. Ayakkabıcı Erol’un temiz bir çocuk olduğunu görünce ona iyi bir ayakkabı hediye eder: “Senin nene lazım. Buldun bir ayakkabı giymene bak. Bunlar benim bir müşterimin çocuğu için ısmarlama yapılmıştı. Çocuk siyah ayakkabı istememiş. Zenginlik bu. Bana “müşterisini bulursan satıver” demişlerdi. İki senedir durur şurda. Geçenlerde uğradı adam. Bir fakire verdim dedim. İyi ettin, dedi. Bak senin kısmetinmiş. (sf.36)”

“*Küçük Serseri*” hikâyesinde de Allah’ın kulunu sahipsiz bırakmadığı; “Allah herkesin kısmetini veriyor. İnsan hiç aç kalmıyor Tahir baba (sf. 25)”, “Allah herkesin kısmetini verir. Kimseyi aç açıkta koymaz. (sf.71)”, “Eh aç, açıkta değiliz a, Allah kısmetini verir, üzülme. (sf.73)” cümleleriyle ifade edilir.

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde rızkın Allah tarafından verileceği, Allah’ın bu iş için sebepler yaratacağı, doğan bir çocuğun veya gelen misafirin kısmeti ve bereketiyle geldiği bir çok yerde vurgulanmıştır:

“Ahmet Efendi: «Allah bu akşam bunları verdi, arkası yufka». İhtiyar adam: «Keder etme, bunu bulamayanlar da var. Bak misk gibi tarhana. İnsanın iliklerini ısıtır.»”, “Ahmet Efendi: «Kış olunca iki yakamız bir araya gelmiyor. Biz bir şey değil, şu kızcağız sütsüz kalıyor. Anasını doyuramıyorum ki.» Aziz Dede: «Aldırmaaa! Allah onunda rızkını verir. Ulu Tanrı bir karıncasından vazgeçmez. Bu yavrucağın nasibini vermez mi diyorsun? Günaha girme.» (sf.21)

“Kapıdan çıkarken Aziz dede «Haydi bakalım, Allah kısmetinizi açık etsin» deyip gitmişti. (sf.25)”

“Tanrının nimetleri iyi insanlar, yüreği temiz insanlar içindir. (sf.44)”

“Aziz dedenin neyiz olduğumu soran komşulara annem: «Akrabamız değil efendim, kimsesi olmadığını söyleyen bir insan. Bize Tanrı misafiri olarak geldi. Allah sizi inandırın çok kısmetli ve mübarek bir kimsedir.» (sf.46)”

Aziz Dede, bir kurban bayramı günü, bayram namazından ve konu komşuyla bayramlaşıldıktan sonra evin oğluyla camileri ve türbeleri gezmeye çıkar. Acıkınca çarşıya doğru ilerlerler. Lokantalar bu yaşlı adamı misafir etmek için adeta yarışmaktadır. Yaşlı adam girdiği sinek avlayan dükkânlarda “buyur babacığım betinle bereketinle geldin” diyerek ayakta karşılanır. Gerçekten de dükkân tıklım tıklım dolar. Esnaf yaşlı adamdan para almadığı gibi, “ayağının tozuna kurban olayım dede, bizi unutma tekrar bekleriz” gibi sözlerle tekrar tekrar davet etmektedir.

2. İbadetlerle Ve Muamelâtla İlgili Dini Motifler:

Namaz

“*Balıkçının Kızı*” hikâyesinde namaz kelimesi mecazi bir ifadeyle kullanılmıştır: “(Deniz, balıklarını satarken şöyle bağırır:) Balığın tazesi bizde ağabey. Hey babam hey, derya kuzuları. İkinci namazını denizde kıldı. (sf.40)”

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde sadece Cuma namazıyla ilgili bir ifade yer alır: “Cuma günleri ... babam eşeğe biniyor, biz yaya olarak, yokuşu çıkıp köye varıyor oradaki mescitte Cuma namazı kılıyorduk. (sf.89)”

“*Hacı Baba*” (Hikâyenin kahramanları Hacı Baba ve Engin) “Tatil aylarında her Cuma başka bir camiye giderek Cuma namazı kılıyorlardı. Kadri Baba bu camilerin ahali arasında söylenen öykülerini anlatıyor. Kubbelerdeki ve duvarlardaki yazıları okuyordu. (sf.83)”

“*Kız Evlat*” Kız doğduğu için annesiyle birlikte sokağa atılan küçük kız Cahit, sığındıkları büyükbabasının evinde annesi de dâhil kimseden bir ilgi ve şefkat görmemektedir. Sadece büyükbabası zaman zaman ezanın okunup okunmadığını Cahit’e sorar. Cahit ezan ve namazla ilgili hatırladıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Benimle kimse konuşmazdı. Çocuklar bile. Yalnız Efendibaba bana her gün tembih ederdi:

—Hoca ezan okurken bana haber ver.

Öğle ve ikinci namazlarını ben ona korka korka haber verirdim:

—Efendibaba ezan okunuyor.

Bana cevap vermez, kuşağına sokulu saatini çıkarır, kenarına basınca kapağı açılır, içinden saat görünürdü. Akşamları, ortalık kararıp yine ezan okunurken bu saatini açar, sapına bağlı küçücük bir anahtarla saati çevire çevire kurar, yeniden yerine koyup saklardı. Öğleden sonra cumbalı odada namaz kıldığı için ben ses çıkartmadan büyükbabanın namaz kılmasını seyredirdim. İlk defa namaz kılınmasını onda görmüş, şaşırıp kalmıştım. İçinden bir şeyler okurken dudakları kıpırdıyor, eğiliyor, doğruluyor, yere oturuyor, öne doğru kapanıyor, yine ayağa kalkıp aynı şeyleri tekrarlıyordu. O namaz kılarken odada kalırsam hiç yerimden kalkmaz, ses

çıkartmazdım. Kımıldamak, seslenmek yasaktı. (sf.10–11)”,“(Kasabadaki cumbalı odada dünyayı kafesin arkasından seyrederdim...) Ezan sesini beklerdim. Sessiz bir müezzin vardı. Sesini duymak için kulak lazım. Onun minarede dolandığını görünce «Efendibaba ezan okunuyor» derdim. (sf.93)”

“*Köydeki Arkadaşım*” hikâyesinde zaman söylenirken, namaz vaktine vurgu yapılmıştır:“İkinci vakti bir dinlenme molası verilmişti.(sf.20)”

“*Küçük Serseri*” hikâyesinde de birkaç yerde namaz motifine yer verilmiştir. Bunlardan birinde zaman bildirmek için namaz vakti söylenmiştir: “Çıktığında akşam ezanı okunuyordu. (sf.34)” Bir başka ifade de:“(Erol’un bir zaman yanında kaldığı) Yaşlı kadın geceleri kalkıp dolaşıyor, söyleniyor, namaz kılıyor ve mutfağa inip bir şeyler yiyordu. (sf.39)”

Aynı hikâyede bir genel kültür bilgisi verilerek; minarenin şerefedeki kapısının yönünün kibleyi işaret ettiği şöyle ifade edilmektedir:

“—Sen şimdi şurada bir namaz kıl Tahir Baba. Sonra temiz pak bir Kuran oku. Üst tarafına Allah kerim. Bu sözler adamın üstünde büyük bir etki bıraktı. Ve:

—Doğru söylüyorsun çocuk, dedi. Bir namaza durayım. Burada kible ne tarafta.

—Tam şu köşeye dönersin Tahir Baba. Yanımızda tahta minareli bir mescit var. Minarenin şerefe kapısı tam da söylediğim hizaya doğrudur.

Tahir baba, çocuğun yaydığı bir pöstekinin üstünde namaza durdu. Doğrusu Erol namaz kılmasını bilmezdi. Yalnız pek üşüdüğü zaman camiye gider, Teravih namazını kılanları seyrederdi. Dakikalar, saatler geçti. Tahir baba, yatıp yatıp kalktı... (sf.64)”

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesine konu olan misafir Aziz dede, abdestli namazlı, dili dualı, dindar bir adamdır. Kitabın birçok yerinde namaz kıldığına değinilmiştir: Ayrıca kible tayini bu hikâyede de yer almaktadır. “İhtiyar adam:

—Buralarda minare var mı? dedi.

—Var, dedim.

—Minarenin şerefedeki kapısı ne tarafa bakıyor?

—Tam bu tarafa, diye işaret ettim.

Adam ayağa kalktı. Cebinden bir takke çıkarıp kasketinin yerine başına geçirdi. Yüzünü duvara çevirip namaza durdu. Annemle ben bu elbisesi bin yamadan ihtiyarın namaz kılmasını seyrettik. (sf.12)”

“Kapı çalındı. (Yine) bizim Tanrı misafiri gelmişti. Adam epeyce yorgundu ve üşümüştü. Sofraya bir göz atıp:

—Beni beklemiyordunuz değil mi? Dedi. Babam:

—Bekliyorduk, dedi. Bak tabağın, kaşığın yerinde.

—Ya, öyle mi? Sağ olun. Allah bereketini verir.

—Namaza duracak mısınız?

—Hayır, namazı camide kıldım. İnanır mısın? Camide müezzinden başka kimse yoktu. O da kapıyı kapatıp evine gidecekmiş. Benim namaza gittiğime bayağı camı sıkıldı da «Baba, namazı evinde kıl» dedi. Ben de «Burada kılmağa niyet ettim» dedim. İkimiz yan yana durduk, namaz kıldık. (sf.21)”

“Aziz dede, (temel atıldığı zaman kurban kesildikten sonra) kendi anlayışına göre orada «Nafile namaz» kılmış ve dua etmiş. (sf.62)”

“(Aziz dede) Namaz kılmaya başladığı ve seccadede oturduğu zaman insanlardan ve oturduğu yerden uzaklaşmış gibi bir hali oluyordu. Camide namaz kılanların hepsi dağıldığı halde o unutulmuş bir eşya gibi olduğu yerde kalmış ve oturduğu yerde kendisinden geçmişti. (sf.93)”

Hac:

“*Hacı Baba*” hikâyesi, küçük çocukların söylediği şu tekerleme ile başlamaktadır:

Hacıbaba dum dum,

Sakalına kondum,

Beş para buldum

Kâbe’ye gittim,

Kâbe’nin kapısı kitli,

Ömerin başı bitli... (sf.5)

Aktar dükkânı çalıştıran Kadri Efendi, halk arasında “Hacı Baba” diye çağırılmaktadır. Hacı Baba, her gün dükkânın önünde oynayan çocukların bu tekerlemeyi okuması üzerine dükkânından çıkıp onlara şeker dağıtmaktadır. Kadri Efendi kendisine neden Hacı Baba denildiği sorulduğunda şöyle açıklar:

“Ha, burada benim babam Hacı Hüseyin Efendi çalışırdı. Ona Hacı Baba derlerdi. O öldükten sonra, dükkân gibi ‘hacı’lık da bana miras kaldı. Aslında ben Kâbe’ye gitmedim ama babam sahiden hacı olmuştu. (sf.26)”

Kurban:

Kurban konusu da Tuğcu hikâyelerinin birçoğunda yer almaktadır. Bazı hikâyelerde kurban bayramı sebebiyle kesilen kurbandan bahsedilirken, bazılarında canın ve malın sadakası için kan akıtma veya yeni yapılan bir binanın hayırlara vesile olması ve Allah’a şükür için kurban kesme örnekleriyle karşılaşmıştır:

“*Annemin Hikâyesi*”nde çeşitli sebeplerle hayvanlardan yararlanıldığı için sadece Kurban Bayramında et bulunduğu anlatılmaktadır: “Köyde et bulunur mu? Bayramdan bayrama et kesilir...”

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesinde TBMM’nin açılışı anlatılırken: “...Bir ara kurbanlar kesildiğini söylediler. (sf.12)” ifadesi geçmektedir.

“*Köydeki Arkadaşım*” bir adam, köyün fakirliğini şu sözlerle anlatmaktadır: “Bey biz et yiyor muyuz ki, bu oğlan yesin... Ya bir hayvan sakatlanıp da keseceğiz, ya kurban bayramı olacak da hali vakti yerinde olan biri kurban kesip komşularına dağıtacak.(sf.33)”

Türk kültüründe gelenekleşmiş olan yeni yapılan binanın açılışında Allah rızası için kan akıtılması görülmektedir: “Köprü’nün açılış töreni çok güzel oldu. Bayraklarla süslendiği gibi, iki başındaki köylüler davul zurna eşliğinde memleket havaları kaldılar. ...Kesilen kurbanların kavurmasından herkes yedi. (sf.74)”

Yine bu hikâyede sağlık ve selametın sadakası olarak kurban kesildiğine örnek görmekteyiz: “Geçen kurban bayramında Hacer Ana: Oğul, dedi. Tanrı nazardan

saklasın. Dost var, düşman var. Haset eden var. Biz de bir kurban alalım, keselim, bir kan akıtmış oluruz, konu komşuya da et veririz. (sf.88)”

“*Sokak Köpeği*” hikâyesinde de evin temeli atılırken kurban kesildiği görülmektedir: “Belma: —İyi ama buraya bir ev yapılacak. Zavallı koyunun günahı nedir de kafasını kestiniz.

Nesrin Hanım:

—Böyle işlerde kan akıtmak iyidir, dedi. Şurada beş altı komşu ev var. Koyunun etleri onlara dağıtılacak. Bir kısmını da işçiler yiyecek Böyle yapılırsa göz kalmaz, insan nazara uğramaz.

—Maşallah sen çok biliyorsun anne.

“*Tanrı Misafiri*”. “Aziz dede, temel atıldığı zaman âdet olduğunu söylemiş, bir amele koşturup bir kurban almışlar, kurban kesilip konuya komşuya dağıtılmış. İşçiler de bir koca tencere kavurma yapıp yemişler. (sf.62)”

“*Yılanlı Bağ*”, “Yepyeni okul açılmış ve kurban kesilerek köylüye ziyafet verilmiştir.”

Dua –Tövbe – Tevekkül – Günah - Sevap:

Dua:

Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde birçok yerde dua ifadelerine yer verilmiştir: “Allah bağışlasın”, “Allah gönlünüze göre versin”, “Allah zihin açıklığı versin”, “Allah rahatlık versin”, “Allah sağlık versin”, “Allah kısmetini açık etsin”, “Tanrı kısmetinizi açık etsin. Tanrı sizleri nâmerde muhtaç etmesin.”, “Allah kalanlara ömür versin.” Şeklindeki dua içeren kalıplaşmış ifadeler sıklıkla görülür.

“*Annemin Hikâyesi*”nde mühendis Ekrem Bey, köye kuyu kazdırarak su getirince herkesin duasını alır: “Köye hiç uğramayan kuşlar artık havuzun suyuna ve yeşilliklere geliyorlardı. Halil Efendi de sık sık:

—Bey, diyordu. Kurt, kuş sana duacı. Ölmüşlerinin canına değsin. (sf.42)”

Ekrem Bey'in oğlu mektubunu duayla bitirmektedir: "... Ellerinizi öper, sağlığınıza dua ederim. (sf.65)

"Hoca Tahsin Efendi kalktı, babamın ellerine sarıldı:

—Ömrüne bereket Bey, dedi. Tanrı senden razı olsun. (sf.80)"

"*Baba Evi*" hikâyesinde de köye su getiren mühendise köylüler dua etmektedir:

"Burçaklı Köyü halkı Kenan Bey'in elini öpüyor:

—Su gibi aziz ol, Allah senden razı olsun diyordu." "Allah tuttuğunu altın etsin. (sf.80)"

"*Çocuk İhtiyar*" hikâyesinde şu dua ifadeleri yer alır: "Sağ olun çocuklar Allah nice yıllara yetiştirsin.(sf.7)", "...Tanrı, ateşten, afetten korusun, Allah devlete, millete zeval vermesin, üç ayda bir alacağımız emekli maaşımız var... (sf.76)", "Allah afiyet versin, Allah razı olsun (sf.86)", "Vallahi bu adam bunamış, Allah kimseyi bu duruma düşürmesin. (sf.95)"

"*Dağdaki Yabancı*" hikâyesinde de birçok dua örneği yer alır, bir tanesi şöyledir: "(Yetim ve öksüz olduğu için çok çile çeken Güzide:) benim kimseden davam yoktur. Tanrı hepinizden hoşnut olsun. İsmet ağa ağlaya, ağlaya ellerini havaya kaldırmış bağıırıyordu:

—Tanrı seni iki dünyada mutlu etsin kızım." Onlar köyden ayrılırken, Gazi arkalarından bağırdı

—Allah gönlüne göre versin Demir Bey. (sf.90)"

"*Hacı Baba*" "(Yemekten sonra adam:)Allah kesene bereket versin ağa efendi, dedi. (sf.73)"

"*Köydeki Arkadaşım*" hikâyesinde iyi niyet temennisi kültürümüzde adetleşmiş bir hareketle gösterilmektedir: "Yukarıda köyde bizi selametleyenler hala arkamızdan bakıyor, ellerini sallıyorlardı. Kaç kişi arkamızdan taslarla su dökmüşlerdi. Bu, su gibi akıp gidin, yine selametle gelin, anlamına gelirmiş.(sf.75)"

"*Küçük Serseri*" hikâyesinde müebbet hapse mahkûm olan sert karakterli bir adamdan şöyle bahsedilmiştir: "Bu Tahir Baba anlaşılmaz bir adamdı. Gündüz saatlerce boş

zamanı olduğu halde gece yarısı kalkıyor, buz gibi sularla abdest alıyor ve el ayak ortadan çekilince gizlice namaz kılıyor, seccadesinin üstünde gözleri kapalı, iki tarafa sallanarak, mırıl mırıl söylenerek dua ediyordu. (sf.28)”, Tahir baba hapisten çıkınca Erol onu karşılar ve sığındığı barakasına getirir. Burada Tahir babanın namaz kılıp dua etmeye başlaması şöyle tasvir edilmiştir: “Dakikalar, saatler geçti. Tahir baba yatıp yatıp kalktı. Nihayet pöstekinin üstünde ellerini açarak, gözleri kapalı, başı bir tarafa doğru çarpık, öne arkaya ağır ağır sallanarak dua etmeye başladı. Bu da saatlerce sürdü. Ara sıra dudaklarından Arapça kelimeler çıkıyordu. Erol lambayı yakmış, birkaç defa öksürmüştü. Tahir babanın bir şeyler duyduğu yoktu. Elleri açık sallanıyor, Allah’a yalvarıyor, bir şeyler mırıldanıyordu. (sf.64)

“*Sokak Köpeği*” hikâyesinde ölüden kendileri için dua istendiğini görmekteyiz: “Belma: Ahmet Bey’in mezarı başında:

—Ahmet Baba, dedi. Sen sevgili Nebilene kavuştun. ... Sen mışıl mışıl uyu. Eğer bizi duyuyorsan dua et de biz selamete çıkalım.

Kendisi dua etmesini bilmiyordu, bana:

—Yüksel, dedi. Sen oku, ben de âmin diyeyim.

Babamız bize öğrettiği duaları okudum. Belma her defasında âmin dedi. Sonra oralarda dolaşan mezarcıya, bir iki fakire para verdik, yavaş yavaş döndük. (sf.59)”

“*Şeytan Çocuk*” hikâyesinde dua’ya değinilmiştir: “Halil Efendi:

—Sen şeytanın birisin, dedi. İnsan haline bakınca bir şey ummaz. Yalnız bir suçun var. O da hakkını istememek.

—Kiminin parası, kiminin duası Halil Efendi.

—Dua ile olmuyor oğlum. Karın doycak, sırtın ısınacak, cebine para girecek. (sf.25)”

Hikâyedeki çiftliğin kâhyası, çalışanlara hakkını vermemiştir. Köylüler kâhyayı Allah’a havale eder: “Alacağımız birkaç yüz lirayı da yediğimiz bulgur çorbasına saydı. Allah bildiği gibi yapsın. (sf.35)”

—“Senin Hüsmen Ağa bu çakmakla ekini tutuşturup kaçtı.

—Bu kötülüğü de mi yaptı, dedi. Allah bildiği gibi yapsın. (sf.39)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde, yetim ve öksüz olan Fadime’yi kayınpederi: “Göreyim seni, sen de bir eyi çalış, dua ederim sana. (sf.30)” bahanesiyle çalıştırır. Aylarca taş taşıyan Fadimenin canının acısından dolayı Allah’a şöyle yakardığı anlatılır:

“...Bir köşede ellerinin ayaklarının acısından uyuyamayan Fadime’nin bazı geceler ağladığını:

—Tanrım, gücümü yitirdim, bir kuru canım kaldı. Ya sen bana yardımcı ol, ya al canımı, dediğini kocası İdris duymuş ve ona acımıştı. (sf.)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde dua kelimesinin, terim olarak kullanıldığı da görülmüştür: “...Gerekli zamanda rahmet düşmezse ekin ya toprakta kalır, ya da ne ektinse o kadar mahsul alırsın. Yağmurun düşmesi için de orman lazım. Bir yerde orman oldu mu gökyüzünden yağmuru çeker alır. Bizlerde yağmur duasına çıkarlar, aslında orman duasına çıkmak lazım. (sf.41)”

“*Yılanlı Bağ*” Yaşar nine, köye su geldiği zaman öğretmeni çağırmış: “Su gibi Aziz ol aslanım, demişti.

Allah çocuğu annesinden ve babasından ayırmasın anlamında; “Allah çocuğu dört gözden ayırmasın. (sf.91)” Şeklinde dua edilmiştir.

Komşu tarlayı sürdü, alınının terini silerken: “Bu iş tamam inşallah ekini bol olur... (sf.19)”

Beddua:

“*Babasızlar*” hikâyesinde, Murat’ın babası ikinci karısına: “Allah seni kahretsin, Allah seni bildiği gibi yapsın... Allah’ın belası... Allah’ın çirkef kulu.” Şeklinde beddua eder. (sf.54)

“*Balıkçının Kızı*” hikâyesinde Ali Bey, kızıyla evlenmek istediği için oğlunun hapse girmesine neden olan Binbaşıya: “Âsaf, oğlumu mahvettin, ocağımı söndürdün. Allah da seni yaksın. (sf.26)” diye beddua eder.

“*Çocuk İhtiyar*” Yarbay emeklisi olan Hayrettin Bey, eşinin ölümünden sonra evlendiği karısı tarafından, yaşlılığında çok zor durumda bırakılmıştır. Çektirdikleri sebebiyle karısını Allah’a havale eder.“Hayrettin Bey, mutfakta yiyecek ancak

yemekten arta kalan yarı yarıya yağlanmış bir dilim ekmek bulabilmişti. Kadın, peynir, zeytin, reçel gibi ne varsa kilitliyor ve anahtarı belindeki kuşakta taşıyordu. Hayrettin Bey, sofraya artığı ekmeği yerine bıraktı, yaptıklarını izleyen kadına döndü: Remziye, dedi. Evimi, eşyayı senin üstüne yaptım, emekli maaşımı alman için sana vekâlet verdim. Kuru bir canımdan başka bir şey kalmadı. Ben artık seninle uğraşamam. Yüce Tanrı nasıl bilirse öyle yapsın. ... Senin gayri ne dünyada yerin var ne ahrette. Dünyayı adam ettim, seni edemedim. (sf.32–33)”,

“*Küçük Bey*” hikâyesinde “Allah hepinizi kahretsin, ahlaksızlar.(sf.63)” şeklinde beddua edildiğini görürüz.

“*El Kapısı*” hikâyesinde yeğeni Cahit’in gözleri görmeyen karısından ayrılarak, kendi kızı ile evlenmesini isteyen Hala Hanım, gelinlerini tedavi için yurtdışına götürünlere: “Gelmezimize gidin inşallah (sf.59)” şeklinde beddua etmiştir.

“*Yılanlı Bağ*” İdris Ağa, benim Ahmedime el kaldırma, sağlığında onu anasız ettin. Benim âhımı aldın. Tanrı söndürür ocağını. (sf.76)

Tövbe:

Tövbe kelimesi hikâyelerde çok fazla yer almamakla birlikte yer alanlar daha çok deyimsel bir ifadeyle kullanılmıştır:

“*Babasızlar*” “... Ben de bir daha konuşmaya tövbe ederim...(sf.47)”

“*Küçük Serseri*”de İhtiyar adam: “Tövbeler tövbesi Ya Rabbi, diye söylendi. (sf.30)”

Tevekkül:

“*Köyden gelen kız*” hikâyesinde İki karı üstüne kuma verilmek istenen Zile’ye Fadime Bacı tevekkül’ü öğütlemektedir. “—Fadime kurban olsun sana yavrum güzelim benim. Allah’a bırak, o işini bilir. Sil gözlerini, öyle kurban kurban bakma bana.” (sf.53)

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde Ahmet Efendi, evde tek lokma yiyecek yok, diye üzüntüsünü dile getirmektedir. Aziz dede, ona Allah’a her işin kolay olduğunu, kuluna yardım edeceği zaman sebepler yaratacağını, bu yüzden sabır ve tevekkül etmesi gerektiğini anlatır: “Bak Ahmet Efendi, insan açlıktan kolay kolay ölmez. Tanrı elbette

bir taraftan bir şeyler yollar. Sana demedim mi «Hak tecelli eyleyince her işi âsân eder, halk eder esbabını lahzada ihsan eder» (sf.55)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde de Tevekkül içeren ifadeler vardır: “...Buyur içeri, bu geceyi geçirelim de yarına Allah kerim.”, “Allah ne verdiyse yeriz”, “...Allah verir dirliğini, bereketini.”

Sevap:

“*Annemin Hikâyesi*” isimli hikâyede suyun önemi vurgulanmış, köye bir kuyu açtıran mühendis öncelikle köyün imamı tarafından takdir edilmiştir:

“Hoca Tahsin Efendi: ‘Su’ diyor. En büyük sevap insanları ve ağaçları sulamaktır. (sf.33)”

“*Baba Evi*” hikâyesinde de suyun önemine değinilmiş, sevabı vurgulanmıştır: “Öğretmen ‘su hayattır’ diyordu... Bir iki suluk yaptırdım, belki elli altmış kuş oraya geliyor, suya gömülüyor, kanat çırparak yıkıyorlar. Onları gördükçe içimde sevabın verdiği bir genişlik, bir ferahlık duyuyorum. (sf.15)” “Öğretmen; Bey dedi. Bir kötülük etmişse siz de kötülükle mi karşılık vereceksiniz? Yalnız okulda altmışa yakın çocuk var. Suyun sevabı büyüktür... (sf.16)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde Murat’ın babası, ikinci karısından olan kızını, karısının ölümü üzerine bir kaç günlüğüne Murat’a bırakmak istiyor: “Sevaptır, dedi. Teyzen müsaade ederse Semahat iki gün sizde kalsın.”

“*El Kapısı*” “Baba sevaptır. Gecekonuda oturuyor. Odacının kızı, belki seçkin bir ailenin yanında düzelir diye babası verdi. (sf.30)

“*Güllü Bahçe*” “Emine’nin annesi tarlada güneş çarparak ölmüş. Beraber çalıştığı kadın bu ırgat kadının koynundan beş haftalık gündeliklerini ve Emine’nin de kazandıklarını aşırması sonrada sözde sevap yapmış olmak için bu kızı koruyor görünmüş. (sf.72)”

“*Yılanlı Bağ*”

“—Benim Ahmedime göz kulak ol öğretmen, sevaptır.

—Sen kasavet çekme Fadime Bacım. Ben oğlunla seni kavuşturmadan bu Germecedden gitmeyeceğim.

—Tanrı senden razı olsun öğretmen, Tanrı senin yardımcın olsun. (sf.78)”

Günah:

“*Annemin Hikâyesi*”nde günahla ilgili şu ifadeler yer alır: “Halil Efendi bile artık somunu koparmayı günah saymıyordu. (sf.29)”, “Hoca Efendi: Ardından konuşmak büyük günahdır, dedi. Gürcü İsmail’i de tanırdım. İyi adamdı... (sf.39)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde Murat’ı himayesi altına alan Nesibe teyze, ona karşı uyguladığı yumuşak başlı tutumuyla güvenini kazanmıştır. Murat bunu şu sözlerle ifade eder: “...Ama sen insana çok yakınsın. Bir takım peşin verilmiş kararların yok. Ayıp, günah diye yüzüme haykırmazsın. Zaten yasaklamakla iş bitmez... (sf.68)

Yine bu hikâyede huysuz bir kadın olan, Murat’ın üvey annesinin ölümü üzerine: “Çok ıstırap çekiyordu, kurtuldu. Allah günahlarımı affetsin. (sf.89)” ifadeleri kullanılmıştır.

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde iftiranın günah olduğu konusuna değinilmiştir. Handan isimli kadın, iftiranın günah ve yanlış bir şey olduğunu bile bile, menfaati uğruna buna teşebbüs eder: “Handan hanım: ne yap yap bu p.. kurusunu attır bu evden.

—Bey babam ondan hoşlanıyor ben ne yapabilirim?

—İftira edersin kız, bir şey alır onun yattığı yere filan koyarsın, sonra meydana çıkarırsın babam da onu kovar.

—Günah değil mi?

—Ya bize günah değil mi? Elin p... gelsin mirasa ortak olsun. (sf.48)”

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesinde ihtiyarlayan yarbay emeklisi kocasını aç ve sefil bırakınca, adamcağız dışarıda oynayan çocukların çörek artığıyla karnını doyurmaya çalışmıştır: “Şermin koşarak yanına geldi, oturdu. Elinde yarısını yediği çatal çörek vardı. Doymuş olacak ki, sağa sola bakınıyordu:

—Hayri Dede, dedi. Çöreği otların içine atsam günah olur mu?

—Neden atıyorsun?

—Hem doydum, hem de altı yanıkmiş.

—Yemiyecek misin?

—Hayır.

—Atma yelere gūnahtır. Ver bana yavrum...

İhtiyar adam, bu günleri de mi göreceğim? Diye söylendi ve yarım çöreğin kırıntılarını dökmeden yedi... (sf.35)”

“*El Kapısı*” hikâyesinde günah kelimesi kalıplaşmış bir ifade ile kullanılmıştır: “Behzat Bey: Usandım artık geçimsizliğinizden (Ben yaşlı bir adamım. Başımı dinlemek isterim. Sizler bakamadığınız için Selma Hanım’a bu Yıldız’ı tuttum.) Bu evin bütün sorumluluğu benim üstümde. Anahtar da verdiririm, dairesinin tapusunu da. Beni günaha sokmayın. (sf.13)”

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde “Ahmet sen günahını çekiyorsun bu oğlana çektirme (sf.16), insan ne ederse kendine eder. (sf.26)” ifadeleriyle insanların başına gelen kötü hallerin, onların yaptıklarının sonucu olduğu vurgulanmıştır. Hikâyenin bir başka bölümünde ise kimsesiz fakir bir kız çocuğunun günah anlayışı şöyle dile getirilmiştir: “Babam: bu kızın ilikleri aç diyordu. Zavallı kız bizden fazla yiyor, sofrada ne kırıntı kalırsa onları da “Gūnahtır, atılmaz” diye silip süpürüyordu. (sf.56)

“*Yetim Ali*” hikâyesinde de günah konusuna birkaç vurgu yapılmıştır: Hasan Dayı’nın boz eşeği bir sipa doğurup, sonra da ölmüştür. Hasan Dayı da bir çukur kazıp gömer ve kara kara düşündür. “Ne yapacağım şimdi, keşke sıpanın boynuna bir balta indirseydim de anasıyla beraber gömseydim, der. Yetim Ali’nin gözleri yaşarır, aralarında şu konuşma geçer:

—Hasan Dayı, dedi. Günah, hem çok günah. Bana ver. Ben yetim, o yetim. Bak zavallı titreyip duruyor

—Vebali boynuna, al senin olsun ama bakımsızlıktan ölür...

—(Ali sevinçle) Allah yardım eder, dedi. (sf.9)

Hikâyenin devamında şu ifade yer alır: “Köylüler çocuklarına tembih etmişti: Sakın yetimin ağacından koz toplamayın. Yetim malına el uzatmak çok gūnahtır. (sf.8)”

Aynı hikâyede Ali, yanlış teşhis yaparak masum birine iftira etmekten çekinir: “Komiser: Bak oğlum... Kasabada kaldığın süre içinde gözüne çarpan bir şey olmadı

mı? Mesela kasabada gördüğün adamlardan birisini soygunculara benzetebilir misin? Ali düşündü ve: Ben günaha girmekten korkarım, dedi. (sf.61)”

Yetim hakkı, Kul hakkı:

“*Annemin Hikâyesi*”nde yetim hakkının önemine vurgu yapılmıştır. Anne ve babasını kaybettikten sonra fakir dayısıyla birlikte yaşamaya başlayan kızın, köye misafir olarak gelen bir mühendisin sonraları kendisiyle evlenmesi sonucu rahata ve saygınlığa kavuşması, yetimin sahibinin Allah olduğunun, çiğnenen hakkın Allah tarafından kula iade edilmesinin vurgulanması önemlidir: “Hoca Tahsin Efendi uyanık ve Müslüman bir adamdı:

—Ardından konuşmak büyük günahdır, dedi. Gürcü İsmail’i de tanırdım. İyi adamdı... Hiçbir kul çıkıp da bu yetim kızın hakkıdır, bu dul karısının hakkıdır diye vermediler borçlarını... Kızın da kısmeti varmış, Allah kötü insanların çaldıkları malı, iyi bir insanın eliyle verdi onlara. Bunu böyle düşünmeli... (sf.39)”

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde yetimin sahibinin, koruyunun Allah olduğu bir çok yerde vurgulanmıştır. Hikâyenin kahramanı Sevim, cambaz olan anne ve babası ölmüş bir kızdır. Hayatını devam ettirmek için hastabakıcılık yaparken çok aksi bir ihtiyar olan Kadri Beyle tanışır ve onun güvenini kazanır. Ne var ki, kendisine maddi manevi yardımları bulunan Kadri Beyin çocukları bu durumdan hiç te hoşlanmayarak Sevim’e kötü davranırlar: “Adam hırsla Sevim’in üstüne yürüdü fakat kendi çocuklarının yere attığı portakal diliminin üstüne basınca ayağı kayıp boylu boyunca yere uzandı. Karısı ona yardıma koşarken: Elin anasız babasız kimsesiz yetimini dövmeye kalkarsan Allah böyle ayağına dolaştırır dedi. (sf.52)”, “Şükran Hanım siz üzülmeiniz, ben büsbütün kimsesiz değilim. Benim hakkımı arayacak olan Allah vardır (sf.70)”

Hikâyedeki bir bölümün başlığı “Yetim Hakkı”dır. Bu bölümde yetim hakkı yiyenin iflah olmayacağı, başına türlü olumsuzluklar geleceği anlatılmıştır: “Şükran Hanım:

—Abla, dedi. Bu yetim bir kız. Sonra çok duygulu ve hakikatli bir çocuktü. Bunun hakkını yiyemezsiniz. Yerseniz Allah bunun acısını sizden katın katın çıkartır. Yalnız kızı kovmakla kalmadınız, ağabeysinin ekmeğiyle de oynadınız. Ben bu kızcağızı denedim. Ona elimi uzatmaktan, kalbini kırmaktan korktum. İnşallah başınıza bir şey gelmez.

Tam bu sırada Handan Hanımın iki çocuğu koşarak içeriye girdiler. Birisinin fırlattığı top cama çarptı ve kırılan camlardan bir kısmı Handan hanımın kucağına düştü hatta elini çizip kanattı. Öfkeyle yerinden kalkan Handan Hanım, topu atan kızının üzerine koştı. Kız ayağı kayarak yere yuvarlandı ve başını kapının köşesine çarptı. Çocuğun başı yarılmış, kanamaya başlamıştı. Şükran Hanım; «İnşallah bununla geçmiş olur» dedi, ama iş bu kadarla bitmedi... (sf.73–74)”

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde de yetim hakkının önemine sık sık değinilmiştir. Erol, anne ve babası ölünce dayı ve yengesinin zulmü altında yaşayan Güzide’nin evden kaçışının sonunda olanları şöyle anlatır:

“İdris Bey, muhtara tembih etti: «Halil Ağa, gözünü aç. Yetim malı yiyen bu adama yardımcı olma. Ben kapı komşusuyum. Sen de sorumlu düşersin» (sf.63)”, “gölgelikte oturan Musa Hoca: «Köyün namusu var» diye direndi. «Köyden kız kaçıracaklar da bu delikanlılar bunun altında mı kalacak?» Amcam akıllı bir adamdı: «Bana bak Musa Efendi» dedi. «Elin yetim kızının malına kondular, her gün dayak attılar, ses çıkartmadın. Kızcağızın canına yetti, kendisini isteyen yabancı ile evlendi. Şimdi mi gözün açıldı? Sen bu delikanlıları kışkırtma, yoksa fena olursun.» (sf. 65)”, “Yetim malı yemenin cezası böyle açıktadır.(sf.71)”,“Yengem: ihtiyar adam nerede barınacak? diyordu. Amcam: Düne kadar yetim malını yedi dedi. Köyde ağa gibi yaşadı. Yapmadığı eziyet kalmadı. Kötülük yapan kötülük bulur. (sf.72)”

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde annesi tarlada güneş çarparak ölen Emine’nin hakkının yenilmesi anlatılmaktadır:

“Emine’nin annesi tarlada güneş çarparak ölmüş. Beraber çalıştığı kadın bu ırgat kadının koynundan beş haftalık gündeliklerini ve Emine’nin de kazandıklarını aşırması sonrada sözde sevap yapmış almak için bu kızı koruyor görünmüş.”

“Bu kadarcık bir kızın, ölen zavallı bir dul kadının kazancını alan her kimse, babam: İşte bu böyledir selim diyordu. Dünyada her şey para için. Ben çok suçlu bir insanım alınma sürülen leke silinmez ama işte böyle bir hırsızlığı yapamam. (sf.56)”

“*Yılanlı Bağ*”da, yetim ve öksüz olan Fadimenin çok çalıştırılması üzerine yaşlı bir köylü uyarıda bulunur: “Oğul, dedim. Bubanın geliniyse senin de karındır. Bu garibi ezdirme bu kadar. Allah razı gelmez. (sf.39)”

“... Alacağın bu parada Fadime'nin hakkı vardır. Fadime'nin elinin bereketiyle doldurmuşsun ambarları buğdayla... (sf.84)”

Bazı hikayelerde de helalleşme ifadeleri görülmektedir:

“*Hacı Baba*” “Akşam olup da güneş kızarmağa başladı mı biz de dükkânı kapatıyor, alacağımız alıyor, komşu dükkân sahiplerine Allaha ısmarladık deyip yola koyuluyorduk. (sf.27)”, “(Engin işten ayrılırken, ustasıyla helalleşir:) Allaha ısmarladık, hakkını helal et usta. (sf.56)”

“*Köydeki Arkadaşım*” “Arkadaş dedim. Artık eksik hakkını helal et. Köyünden ayrılmak istemedin. Var evinde otur. (sf.75)”

“*Şeytan Çocuk*” Beyefendi, dört yıldır kapınızda çalışıyorum. Az çok karnım doydu. Şimdi bu adam bana yol veriyor. Sizinle helalleşmeden gitmek istemedim. Artık eksik hakkınızı helal ediniz Adem Bey. (sf.35)

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde Aziz dede, misafir olduğu aileye: «Evinizde yedim, içtim, yaktım, kalktım. Artık eksik hakkınızı helal edin...» diyerek yanlarından ayrılmış, bir daha kendisinden haber alınamamıştır.

“*Yetim Ali*” hikâyesinde Ali'nin geçim kaynağı olan ineğin danasını alan Veysel Bey Ali'nin omzuna elini koydu: Haydi oğlum, dedi. Helalleş danayla. Alıp gidiyorum. (Allah alana da hayır yazsın, satana da. İkiniz de hayrını görün.) (sf.45)

3. Din - İslam – Müslüman – Dindarlık:

“*Annemin Hikâyesi*” hikayesinde Müslümanlık ifadesi birçok yerde geçer:

“—Gürcüler Müslüman değil mi?”

— Müslüman'dır çoğu. İsmail Efendi beş vakit namazını kaçırmazdı. (sf.20)”

“Hoca Tahsin Efendi uyanık ve Müslüman bir adamdı.(sf.39)”

Hikâyede inançsız mı yoksa gayrimüslim mi kastedildiği belli olmamakla birlikte gâvur kelimesi geçmektedir: “Siz gâvurdan da betersiniz. Çünkü burada toplanıp şunun bunun hakkında laf edersiniz. (sf.68)”

“*Balıkçının Kızı*” hikâyesinde dinsiz, imansız kelimeleri atasözü içerisinde kullanılmıştır: “Annesi, oğlunun arkasından bakarken: «Hayırsız oğlan diye söylendi. Dinsizin hakkından imansız gelir. Bak gör bu kız seni adam etmezse ben de yerlerde sürünürüm.» (sf36)”

“*Küçük Bey*” hikâyesinde ailesi yurt dışına yerleşen çocuk, dinini ve milliyetini unutmamasın, aile ortamında yetişsin diye dürüst ve namuslu biri olan Arif Efendiye bırakılmıştır. Komşularından bu çocuğun kim olduğunu soranlara şöyle cevap verir: “Hatırımı kıramayacağım bir beyefendinin mahdumudur. Kendileri bir zaman için dış memlekete gittiler. Yabancı memleketlerde yabancı kültürü almasın, Türklüğünden, Müslümanlığından bir şey kaybetmesin diye benden rica ettiler. Başımınla beraber dedim. İşte hepsi bu. (sf.13)”

Din Görevlisi:

Tuğcu hikâyelerinde hoca, imam vs. din görevlileri genellikle övülmüştür. Bununla beraber dindar olan insanlar da “dini bütün, beş vakit namazlı...” ifadeleriyle olumlu bir şekilde yer almıştır.

“*Annemin Hikâyesi*”ndeki karakterlerden biri olan imam –Hoca Tahsin Efendi- birçok yerde övülmüştür:

“Hoca Tahsin Efendi uyanık ve Müslüman bir adamdı. (sf.39)”

“Köyde en çok uyanık bir adam olan İmam, annemin tarafını tutardı. Dul bir kadınla evlenmiş olan bu Hoca Tahsin Efendi, annemden çok iyilik görmüştü. Küçük caminin yanına imam odasını Ekrem Bey yaptırmıştı. Oraya elektriği annem aldırılmış, avluyu genişletmiş, köye konuk olarak gelen garip yolculara kaldıkları kadar yemeği annem verdimişti. (sf.67)”

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde ise hoca olumsuz bir şekilde ifade edilmiştir: “Hoca inatçı, kendisini bilgin sanan bir adamdı. Kurnazlığı da vardı... Gazi lafa karıştı: «İdris Bey, sen şu aptalın sözüne bakma. O köylüye muska yazmaktan, sıtma bağlamaktan başka iş yapmaz. Akşama kadar bütün yıl yatar, hocalık değil büyücülük yapar» (sf.66)”

Hikâyedeki Demir Bey, kendisini dışlamalarına rağmen köylülere gücenmeyişi, başlarında onları eğitecek ehliyetli bir hoca olmamasına bağlayarak şöyle açıklar: “Ben bu köylere, köylülere nasıl gücenirim... Onları uyaracak ne bir okul var ne de başlarında şöyle iyi okumuş, iyi yetiştirilmiş, tam Müslüman bir hoca. (Erol’un: Musa hoca ne oluyor, sorusuna cevaben:) Bırak şu adamı. İnsanlara ne gelirse böyle cahil insanlardan gelir. Kendileri bir şey biliyormuş gibi köylüyü kandırırlar. Onların yüzünden köylüler ilaç istemezler, çocukları okuyup yazmasını istemezler. Üstelik temizlik imandan gelir diye öğüt verirken, kendileri buna uymazlar. Ah Erol. Köylere okul kadar, yetişmiş olanları da uyaracak temiz yürekli, tam Müslüman hocalar da lazım. Başına bir sarık dolamak, biraz Kur’an okumakla hoca, hoca olmaz. Okumuş, yazmış, Müslümanlığı, hatta insanlığı iyi öğrenmiş hocalar lazım bize. Hem de çok lazım. (sf.75)”, “...Yavaş yavaş her şey düzelecek. Okullar açılacak, bilgin öğretmenler çocukları eğitecek, iyi yetişmiş hocalar gençleri ve yaşlıları uyaracak. Uyuşukluktan, tembellikten kurtulmamız lazım... (sf.76)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde de olumsuz bir hoca karakteri çizilmiş fakat bu adamın hocalıkla bir alakasının olmadığı da vurgulanmıştır: “Köyün bir hocası vardı, Hilmi Efendi. Bu adam başından takkesini hiç çıkarmazdı. Yarı ağarmış saçları hep karışık ve tozluymdu. Aslında hocalıkla alakası olmayan bu adam imamlık yapıyor, ölülerini yıkıyordu. Bu adam yalan yanlış Kuran okur ama yeni harflerle adını bile yazmakta zorluk çekirdi. En kötüsü de bu adamın evlenmeleri yapmasıydı. (sf.19)”, “Öğretmen, hoca geçinen bu cahil adamla uğraşmak istemiyordu. Hoca ona çok sataşmıştı ama öğretmen duymazlıktan gelmiş, bazı işleri konuşurken onunda fikrini almıştı. Tek başına bir adamdı hoca, köyün toprak damlı mescidinde yatardı. (sf.27)”

4. Dinî Simgeler / Dinî Terimler ve Tabirler:

Besmele:

“Baba Evi” “Mühendis herkes toplandıktan sonra besmele çekiyor herkese “buyurun” diyordu. “Allahımızı severseniz istediğiniz kadar yeyin.” İfadesi yer almaktadır.

“*Hacı Baba*” isimli hikâyede besmele ile birlikte misafirin bereketine de değinilmiştir: “Hacı Baba besmele çekerek (dükkândan) içeriye adım attı.

“*Sokak Köpeği*” hikâyesindeki bir cümlede de “besmele” tam ifadesiyle yer almaktadır: “Belma bu temel atma işine gülmeye başladı:

—Ben de bir şey olacak sanıyordum, dedi. Yangın yerine bir çukur kazmışlar, çukura bir kürek harç atıyorlar, üstüne de bir taş. Haydi Bismillahirrahmanirrahim...”

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde birçok yerde besmele yer almaktadır:

“Olduğu kadar çorba ortaya kondu. Misafir başköşeye oturtuldu. Babam buyur etti. Aziz dede «Siz burun, Bismillahirrahmanirrahim!» dedi. (sf.13)”, “Aziz dede yine Kur’an-ı kerim’i eline alarak dairenin kapısını açtı, besmele çektikten sonra sağ ayağını içeriye attı ve bize dönerek: «Buyurunuz, dedi. Allah elemsiz, kedersiz, dirlik, düzen içinde oturmak nasip etsin» (sf.42/93)”, “(İhtiyar adam, misafir olduğu evin bebeğini uyutma işini zevkle üstleniyordu.) Çocuk onun kucığında, yüzüne baka baka gözleri mahmurlaşıyor, gözkapakları ağırlaşmaya başlıyor ve bir zaman daha süzük süzük baktıktan sonra uyuyordu. İhtiyar adam çocuğu sarsmadan: «Bismillahirrahmanirrahim» diyerek ayağa kalkıyor ve çocuğu yatağına koyuyordu... (sf.63)”

Başörtüsü:

Başörtüsü, motifi Tuğcu hikâyelerinin bir çoğunda yer almaktadır. Bu kullanımlar genellikle köydeki kadının beyaz örtüsü olarak karşımıza çıkar. Bazı hikâyelerde ise, gelir düzeyinin yükselmesi sebebiyle artık takılmaz veya düşmesi sebebiyle tekrar başa alınır. Bu yaklaşım, geleneksel anlamda başörtüsü kullanımının modernizmle ters düştüğünü vurgular niteliktedir. Sonuçta incelenen hikâyelerde hiçbir modern kadının başörtüsü kullandığına rastlanmamıştır. Hikâyelerden sadece birinde (Tanrı misafiri) tesettür amaçlı örtünme karşımıza çıkmıştır. Çalışmamızda yer verdiğimiz başörtüsü ile ilgili örnekler şunlardır:

“*Annelerin Çilesi*” isimli hikâyede başörtüsü, fakirlik, garibanlık işareti olarak yer almıştır. Cemile isimli kadın, kocasını kandırarak elinden alan kadınla kendisini karşılaştırmaktadır: “Ben barınmaya uğraşırken kocam dava açmış. Bu davada o kadını da gördüm. Benim yerime eve yerleşmiş, giyinmiş, kuşanmış, kürkleri içinde. Ben eski bir pardesü ile başım örtülü, kalbim kırık bekliyordum. (sf.54)”

“*Annemin Hikâyesi*”nde köydeki kadının örtmesi konu edilmiştir: “Tulumbadan su alan komşular, başörtülerinin uçlarını çenelerine sıkıştırırken;

— Hoş geldiniz Bey, diyorlardı. (sf.78)”

“*Baba Evi*” hikâyesinde de gelenek ve alışkanlıktan gelen bir örtünme konu edilir: “Çalışanların hepsi mavi iş elbisesi giyiyordu. Yalnız kadınların başında beyaz başörtüleri vardı. (sf.21)”. Bu örnekte ise refah düzeyinin bir parça yükselmesi, başörtüsü şeklini değiştirmiştir: “Köylü kadın Güllü’nün başında artık kat kat yemeni çember başlık yoktu. Saçını başını topluyor bir başörtüsü ile kapatıyordu. (sf.58)

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde, köy yolunu açmaya gelen iş makinasını merakla izleyen köylü kadınlar şöyle anlatılmıştır: “Başları örtülü, yüzleri kapalı kadınlar da makinenin çalışmasına bakıp şaşırıyorlardı. (sf.22)”

“*Güllü Bahçe*” “(Emine) yaşça küçük olduğu halde başını örtüp öyle çıkıyordu.(sf.63)”, “Köyün küçük kızları Emine’den özenerek atkuyruğu yapıyor ama yine başlarını örterek saklanıyordu. (sf.77)”

“*Köydeki Arkadaşım*” “Başörtüsü ile yeşeren gözlerini silerken... (sf.15)”

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde, yine köylü kadının yöresel anlamda başörtüsü ifadeleri yer almaktadır: “Anam bürgüsünü örttü başına... Anam başörtüsüyle gözlerini silerken... (sf.92)

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde başörtüsünün geleneksel bir motif olarak değil, tesettür amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Ahmet Efendi bir kış gecesini evinde ailesiyle otururken kapı çalınır, “hayırdır inşaallah” diyerek açtığında “Efendi, kimsesizim, garibim. Açıkta kaldım. Beni bu gece barındır. Yarın sabah erkenden çıkar giderim. Kış kıyamet...” diyen bir adamla karşılaşır. Bir Tanrı misafiri gelmiştir. İçeri seslenir, hanımı yabancı geleceği için başını örter... (sf.9)

“*Yılanlı Bağ*” “...Ak başörtüsünü ağzından beri dolayıp baktı...”, “...Kadın yaklaştı, ak başörtüsüyle kapattığı yüzünü açtı... (sf.89)”

Cami:

“Annemin Hikâyesi” cami, mescit, ezan, imam, imam odası, abdest... gibi birçok dini simge içermektedir: “O sırada köyün küçük mescidi tamir ediliyordu. Bunun için bir hayli para gerekiyordu. Mühendis, henüz yarısı toplanan paranın üzerini tamamladı. Ayrıca inşaatla birebir ilgilenerek bir köy odası ile hoca için bir oda yaptırdı. (sf.10)”, “Caminin yapımı bitmişti. İlk Cuma namazında mühendis Ekrem Bey de bulundu. Yardımlarından ötürü bütün cemaat ona bir bir teşekkür ettiler. (sf.12)”

“(Ekrem Bey, cami yapımı için gereken miktarda destek verdikten sonra kuyu açma işine de el atmıştır:)

—İsterim ki gittiğim oturduğum yerde benden bir şey kalsın.

—Cami işi yetmedi mi bey? Allah razı olsun. (sf.23)”

“Muhtar: Adam bunca kuyu kazdırdı kötü mü etti? Cami yapılırken eyi adam derdiniz. Neye kötü oldu şimdi. (sf.31)”

“Ekrem Bey camimizi tuğladan ördürdü, damını betondan etti. Muhtar odası, imam odası yaptırdı, kim zorladı ki. (sf.39)”

“Hoca Tahsin Efendi, muhtara kızmış, ‘Allah’tan korkmaz’ demişti. Ekrem Bey köye geldi de fenalık mı etti. Camiyi, muhtar odasını, imam odasını yaptırdığı için mi yerersiniz... Fakire fukaraya hanginiz el uzatırdınız... Siz gâvurdan da betersiniz. Çünkü burada toplanıp şunun bunun hakkında laf edersiniz. (sf.68)”

“Bir gün Hoca Tahsin Efendi annemden yardım isteme gelmiş ve:

—Emine Hanım önümüz Ramazan, komşu köyler elektrik almışlar. 25 haneli köyler donanmış. Biz bir camimizi aydınlatamıyoruz. Köylüye söylüyoruz kimse yanaşmıyor.

—Ben gayret eder yaptırırım...

—Allah gönlüne göre versin. Okula, camiye elektrik alalım... (sf.55)”

“Ben daha çok dayıma arkadaşlık ediyordum. Cuma günleri camiye giderken elimden tutardı. (sf.58)”

“*Baba Evi*” hikâyesinde bir yerde terim olarak geçmiştir: “... Köyde bol su, cami, okul olmalı... (sf.36)”

“*Bu Çocuk Kimin*” isimli hikâyede üç-dört yıl İstanbul’da bir evde bahçıvan olarak çalışan köylü adam, köyün kahvesinde İstanbul’u anlatırken: “Camiler varmış, içine köyü almış, kasabadaki camilerdekine benzer minareler varmış, iki üç kavak boyu yüksekmiş... (sf.7)” ifadeleri kullanılmıştır.

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesinde TBMM’nin açılışında, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Ankara’da Hacı Bayram Camii’ne gittikleri anlatılmaktadır:

“...Sel gibi akan halkın arasında camie vardık. Ama girmek imkânsız. Ankara halkı ve askerler sarmış alanı. ... Caminin karşısındaki duvarın dibinde bekledik. Yakındakiler Mustafa Kemal Paşanın, Rauf Beyin ve öteki büyüklerin camiye girdiklerini, orada namaz kıldıklarını söylüyordu. (sf.12)”

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde de sadece terim olarak geçmektedir: “Akçalı köyü güzelmiş. Yüz hane imiş. Bakkalı, okulu, minareli camisi varmış. (sf.56)”

“*Hacı Baba*” hikâyesinde de adres tarifinde camiden faydalanılmıştır. “Hacı Baba:

—Nerede bu kahve, yakınında büyük bir bina, çeşme, cami yok mu?

—Cami var, dede. Minareli bir cami var. Babamla kahveci emmi Cuma namazına vardılar. Ben dışarıda durdum. Tüm millet camiye doldu. Orası da bir çarşı...

—Cami köprüye yakın mı?

—Biraz ırakça. Köprüye yakın bir cami daha var. İki minaresi, iki kavak boyu yüksek.

—Seninkilerin Cuma namazına gittikleri caminin altında dükkânlar var mıydı?

—Vardı dede. Ama çoğu kapalıydı.

—Rüstem Paşa Camisi olacak. (sf.19)”

“*Küçük Serseri*”de hapisten yeni çıkan “Tahir Baba yer içer cami cami dolaşır, ağzını açmaz, konuşmaz evde kaldığı kadar ya Kuran okur ya da yatıp uyurdu. (sf.72)”

“*Tanrı Misafiri*” Aziz dede ismindeki ihtiyar adam, genellikle camilerde kalmakta, zaman zaman ise bir evin kapısını çalıp ona Tanrı misafiri olmaktadır. Ahmet Efendinin evine misafir olduğunda ev sahibi tarafından çok sıcak karşılanmış ve o kışın birçok gecesini bu evde geçirmiştir: “İhtiyar adam yemeğini yedi, sofraya bereket diledikten sonra divana oturdu. Ahmet Efendi:

—Epeydir görünmediniz, çoluk çocuk bayağı merakta kaldık.

—Bir hatim indirdim. Camide kaldım. Hemen hiç çıkmadım. Sonra da birkaç cami dolaştım... (sf.36)”

Evin oğlu Murat, bir seferinde Aziz dede ile beraber Camiye gittiğini şöyle anlatır: “Sabahleyin kahvaltıdan sonra beraber yola çıktık. Ağır ağır yürüyerek bir başka camiye girdik. İçeride birkaç kişi vardı. Aziz dede onlarla selamlaştı. Oturup konuştular. Biraz sonra genç bir kadınla kocası geldiler. Kadının gözleri kıpkırmızıydı, belli ki ağlamış. Hatim indirmek istiyormuş. Hoca kılıklı adam eliyle Aziz dedeyi gösterdi. Benim yanımda kadınla Aziz dede şöyle konuştular:

—Annem için hatim indirmek istiyorum efendim.

—Pekâlâ kızım.

—Ne kadar para vermemiz lazım?

—Ben para ile Kur’an okumam kızım. İş bitince evinize gelirim. Duasını yaparım. Allah ne verdiyse yemeğinizi de yerim, ödeşmiş oluruz.

—Hiç öyle şey mi olur efendim? Emеğınızı karşılamak isterim.

—Para ile Kur’an okumam dedim a. Paran çoksa fakir fukaraya ver. (sf.79)”

“*Yetim Ali*” hikâyesinde de cami motifi bulunmaktadır: Aliş, koca şehirde yüksek yapılara, minarelere, ulu camiye, lise binasına hayran olmuştu. (sf.65)

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde birkaç yerde cami ifadesi yer almıştır: “Eee, anlat bakalım Karacahüseyin, askerliğinde İstanbul’daki camileri gezdin mi? Yeni Cami’nin merdivenlerine oturup hemşerilerle buluştun mu?” (sf.56)

“Öğretmen Pazar günleri dershanede yurdun çeşitli yerlerinden alınmış manzara filmi gösteriyordu. “İşte bu Sultan Ahmet Camii. Bizim memlekette altı tane minaresi olan cami yoktur. Bir bu var işte. Zamanın hocaları Kâbe’nin binasının altı minareli olduğunu söyleyip, İstanbul’a böyle altı minareli bir cami yakıştıramamışlar. Bunun üzerine Kâbe’deki minareleri yediye çıkarmışlar. Öyle değil mi Hilmi Hoca.

Dünyadan haberi olmayan Hilmi Hoca:

— He he ya, böyle oldu, diyordu. (sf. 57)”

Tesbih - Seccade:

“*Tanrı Misafiri*” “Aziz dede namaza durmuştu. Namazı bitince oturup o kokulu tesbihini bir iki defa çekti. Sonra ağır ağır ayağa kalktı. Seccadesini topladı. Elimizin bollaştığı zamanda annemin aldığı terlikleri giydi, seccadesini küçük odaya götürüp döndü. (sf.55)”, “Karı-koca bu Tanrı misafiri diye kapımızı çalıp evimize iren adamın ne olduğunu bir türlü anlayamamışlardı. Bu adamın ceplerinde bir mendille tesbihten başka bir şey yoktu. Para cüzdanı veya bozuk kesesi taşıyordu. Evi, barkı, kimi kimsesi yoktu. (sf.58)”

Şükür:

“*Annemin Hikâyesi*”nde yetim ve öksüz kalıp, dayısıyla birlikte yaşamaya başlayan kız, köye gelen bir mühendisin kendisiyle evlenmek istemesi üzerine: “...Nişanlı kız, günde bir iki kez gizli gizli Tanrı’ya şükrediyor ve elinden bu sevinci almaması için yalvarıyordu. (sf.40)”

“*Güllü Bahçe*”de yaşanan olumsuzluklara rağmen şükür edildiğine önek yer almaktadır: “Emine: İşte böyle emmi, diyordu... Çukurovadan kazandığımız para ile bir inek olsun alacaktık Allah nasip etmedi, anam kaldı orada. Emine “buna da şükür” diyerek sözünü bitiriyordu. (sf.81)”

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde ise kimi kimsesi olmayan, üzerinde hiç para taşımayan ihtiyar adam şöyle demektedir: “Ben sabahleyin namazımı kılarım, ya kısmet der yola çıkarım. Ulu Tanrıya bin şükür şimdiye kadar aç kalmadım. (sf.36)”

Abdest:

“*Annemin Hikâyesi*” isimli kitapta, hocanın abdest alırken kullandığı suyu israf etmeyerek ağaçlara vermesi beğeniyle anlatılmıştır:

“...Köylü kapısının önüne bir ağaç dikmeye yanaşmadı. Köyde abdest alacak su bile yokmuş, kim ağaç sulayacakmış. Ama Hoca Tahsin Efendi daha uyanık bir adam. Her gün abdest alırken caminin önüne diktiği kavak ağacının abdest alır. Suyu ziyan etmez. Oradaki kavak minare boyu yükseldi.

“*Dağdaki Yabancı*” isimli hikâyede köyün su sıkıntısından bahsedilirken abdest ifadeleri yer alır:

“Köyün hocası «Temizlik imandan gelir» dedi. «Temizlik de su ile olur». Gazi adındaki ihtiyar: «Ben hep söylerim (dedi), tepede ağaçlıkta köyün suyu var. Br abdest almak, bir bardak su içmek için kızılıрмаğa kadar iniyoruz. Birlik olsak su bizim ayağımıza gelir.» (sf.16)”

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde abdest kelimesinin mecaz bir ifade ile kullanıldığı görülmektedir: “Bedri Bey: Çarıklı kurmay, haydi bana şöyle güzel bir kahve yap, benimkilere söylerim Beşir Ağanın abdest suyuna benzetirler.” (sf.65)

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde birkaç yerde misafirin abdest aldığına değinilmiştir: “Aziz dede, eve yerleştikten sonra güzelce abdest almış, çıkıp kendisine bir mescit aramıştı. (sf.43)”

Banyo kelimesi yerine “gusülhane” ifadesinin kullanıldığı görülmüştür: “Babam o sabah gusülhanede yıkandıktan sonra pencerenin önündeki divana bağdaş kurup oturdu. (sf.34)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde, “(Köylüler) Hocaya eskisi gibi başvurmadıkları için köyde yalnız kalmıştı. Şahin Ağa kendisini kovunca ortada kalmış, bir zamanlar tepeden baktığı Germecelilere yaklaşmaya başlamıştı. Artık çeşme başında da abdest alır olmuştu.” (sf.53)

Diğer:

“*Küçük Hanım*” Hikâyesinde bayram, kandil ve ramazan günleriyle ilgili şu açıklama yapılmaktadır: “... Bizim sosyete ile ilgimiz yoktu. Hele bayram ve kandil günleri, özellikle Ramazanlarda tam bir sofü kesiliyorduk. Said efendi ile Beşir Efendi teravihe giderlerdi. Kandillerde Paşanın elini öperdik. Paşadan sonra onlar sıra ile gelip benimle de kandilleşiyorlardı. (sf.57)

Hoca nikâhı:

“*Annemin Hikâyesi*” hoca nikahı ifadesiyle dini nikah konusuna değinilmiş; resmi nikahın gerekli olduğu isteyen bundan sonra dini nikah yapabileceği güzel bir üslupla ifade edilmiştir: “Halil Efendi:

—Oğul, dedi. Perşembe akşamı çağırayım imamla muhtarı, nikâhınızı kıysın. Mühendis:

—Önce belediyede evlenmemiz gerekli, dedi. Sonra hocanın duasını da alırız.”

(Belediye nikâhından sonra) Halil Efendi'nin isteği üzerine Hoca Tahsin Efendi de çağrıldı. Yeni evin sofasında Hoca, nikâhı kıydı ve duasını yaptı. (sf.42)

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde de başlık parası karşılığında birçok kadının imam nikâhıyla evlendirildiği ifade edilmektedir: “Meliha öğretmen:

—Köyde böyle çok kadınla evli olanlar var mı?

—Burası köy, olmaz olur mu? Çağır hocayı, iki de şahit göster, al karyı. İki gün sonra sal tarlaya, işte sana ırgat.” (sf.36)

Onaltı yaşında başlık parasıyla evlendirilen ve birçok sıkıntıya maruz kalan Fadime Bacı kendisini kadınları uyarmaya ve haklarını dile getirmeye adanmıştır. Öncelikle başlık parasına ve imam nikâhıyla evlenmeye karşı çıkmaktadır. Köydekiler de yavaş yavaş ikiye ayrılır.

“Almanya'dan dönmüş bir genç Fadime'yi savunuyordu: ...Ayağına çizme alır gibi al bir kadını, canının istediği zaman bırak. Bu insanlığa sığar mı? Fadime kadın haklı ve onun haklı olduğunu siz de biliyorsunuz. Ama imam nikâhı işinize geliyor. Al kadını tarlada çalıştır kendin kahvede kâğıt oyna sonra o karyı at başından bir başkasını al ya

da dön kahveden ayaklarını yıkat, hemen sofranın başına çök, aşın tuzu fazla mı kaçtı? Sarıl sopaya Allah yarattı demeden döv. Allah da Peygamber de öyle mi diyor?” (sf.49)

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde de imam nikahının yaygın olduğu köyde, öğretmenin resmi nikahı yaygınlaştırma çabası yer alır: “Köyün hocası, hocalıkla alakası olmayan biriydi... En kötüsü de bu adamın evlenmeleri yapmasıydı. (sf.19) Erol öğretmen bu işe el attı. Uzun uzun kanundan mirastan uygarlıktan bahsettikten sonra “evlenme işi kasabada olacak” dedi. “Siz yine kitaba uygun dua yaptırınız.”

Yine bu hikâye okul çağındaki kız çocuklarının resmi nikah dahi yapılmadan evlendirilmelerine köyün öğretmenin karşı çıkması üzerine bir köylünün: “..Öğretmen ne karışırımış, ben Allah’ın emriyle kız istiyorum. Başlık parasını verip alacağım... (sf.85)” dediği görülmektedir.

Batıl İnançlar:

“*Baba Evi*” hikâyesinde Anadolu kültüründe karşılaşılan su içerken eli başa koyma adeti, oturarak su içme sünnetiyle birlikte yer almıştır: “Alışkanlıklarından vazgeçemiyorlardı. Bir bardak su içecekleri zaman yerlerinde kalkar, yere çömelir, bir ellerini başlarının üstüne kor, suyu öyle içerlerdi... (sf.79)”

“*Bu Çocuk Kimin?*” isimli hikâyede Anadolu’da yaygın bir inanış olarak karşımıza çıkan; aynı günlerde doğan çocukların bir araya getirilmesinin sakıncalı olarak görülmesine değinilmiştir: “Yaşar, Serap hanıma hitaben:

—Annem de sizinle aynı günde anne olmuş.

—Evet, öyle olmuştu.

—Sonra kırkları karışmasın diye annemi yollamışsınız.

—Benim böyle bir şeyden haberim yok. Zaten bu, cahil insanların inancıdır.

—Belki de çok yerinde bir düşüncedir.

—Yaşar, sen zeki bir çocuksun, böyle gülünç bir düşünceye nasıl inanabilirsin? Hastanelerde bir günde yüzlerce çocuk doğuyor.

—Bu konu üzerinde tartışmanın zamanı değil hanımefendi... (sf.66)”

Derviş – Keramet - Türbe:

“*Baba Evi*” isimli hikâyede köyündeki viraneye dönmüş baba ocağını yeniden canlandırmak isteyen mühendis, köylünün çok ağaç kestiğini anlatırken babasının evi önündeki ağacın kesilmesini uydurduğu yatac hikâyesiyle önlediğini söylemektedir: “Bu ağacın altında yatac var dedin mi kimse balta vurmaz. (sf.12)”

“*Güllü Bahçe*”, “(Emine) Amcamın verdiği birkaç saksı çiçeğe o kadar güzel bakıyor ki amcam onun elinin verimliliğine şaşıyor. İkide bir: “Kız sen kuru değneği toprağa soksan yeşerecek”, diyor. (sf.73)”

“*Köydeki Arkadaşım*” hikâyesinde Hızır Aleyhisselama vurgu yapılmıştır: “İhtiyar değirmenci benim başımı okşayıp: Allah ondan razı olsun, dedi. Her derdin bir çaresi vardır, emme iş adamına rastlamakta. Senin buban Hızır gibi yetişti, yoksa Zilha gitti, gittiydi.(sf.42)”

“*Tanrı Misafiri*” isimli hikâye bu konuya en büyük örneği teşkil etmektedir. Hikâyeye göre fakir bir ailenin kapısını bir kış gecesi bir Tanrı misafiri çalar ve bu adamı hiç tereddütsüz misafir eden aileye büyük bereket getirir, yardımı dokunur. İnsanüstü güçleri ve kerametleri olduğu düşünülen ve evliya olduğundan şüphelenilen bu adamla ilgili örneklerden bir kısmı şöyledir:

Kitapta “Evliya”: İnsanüstü yetenekleri olan ve Tanrı’ya yakın insan, olarak tanımlanmaktadır. (sf.92)

“Ahmet Efendi:

—Bu adamda bir iş var ama bir türlü anlayamadım. Ne zaman gelse kısmetimiz açılıyor. Bir söz ediyor, hemen söylediği yerine geliyor. Bunların hepsine rastlantı mı diyeceğiz?

Emine:

—Belki bilgin bir adamdır. Görmüyor musun namazdan sonra oturup dua ederken gözlerini kapatıyor, kendisinden geçiyor, yanında davul çalınsa duymuyor... (sf.58)”

...Yaşlı adam inşaattaki hırsızlık olayını açığa çıkarmış, rahatsızlanan komşusuna hacamat yaptırarak iyileşmesine vesile olmuştu. Aziz Dede'nin böyle Hızır gibi yetişmesi bütün apartman sakinlerini hayrete düşürmüştü. Artık ona mübarek adam diyorlardı.

“Aziz Dede'nin bize hiçbir zararı dokunmamıştı. Ne zaman gelse muhakkak bir iş çıkar, babamın eline para geçirdi... (sf.71)”

Evin babası; bu adamın çok bilgili olduğunu, belki de Allah'ın sevgili kulu bir evliya olduğunu söylerken babadan daha fazla tahsilli olduğu ve daha görgülü bir aileden geldiği söylenen anne: Aziz Dede görüşleri kuvvetli, çok akıllı ve çok tecrübeli bir insan, ama evliya değil diyordu. Yine de adama her şeyin malum olmasından tedirgindiler. (sf.72)

“...Bakkalın karısı, komşusuna kocasının yaptıklarını «Ne çektiğimi Allah'la ben biliriz» diye yakınırken yaşlı adam:

—Hanım kızım, sen biraz daha dişini sık. Yemiyenin malını yerler. Çok sürmez paralar sana kalır. Başından o zalim kalkar rahat edersin dedi. (Bir hafta içerisinde Salih Efendinin ölüm haberi gelir.) (sf.72)”

“Bakkalın karısı halinden memnun: «Çok çektim komşucuğum, diyordu. Yıllarca açlık yokluk çektirdi bana. Ölümle oç alınmaz ama vallahi gözüm açıldı, oğlum da doğru dürüst çalışıyor. Bankada dünya kadar para varmış. Mezara mı götürecektin be adam, neye insan gibi yaşamadın... O ihtiyar Efendibaba, nereden bildi de bana bu adamdan kurtulacağımı söyledi. Evliya mıdır bu adam?» (sf.77)”

“Efendi Baba, senin çok faydanı gördük. Mübarek bir adamsın. Allah üstümüzden eksik etmesin. Ailece bizi enkaz altında ezilmekten kurtardın. Senin bize getirdiğin bereket çok büyük... (sf.82)”

“... Tanrı misafirinin gördüğü rüyalar da çıkmaktadır. Bununla ilgili müteahhit, Ahmet Efendi'ye: «Bu adamda insanüstü bir akıl var. Rüyalara ben de inanırım. Eskiden bunun da bir ilmi varmış, çok kitap yazılmış bu rüya yorumları için. Bir de derler ki, “iş rüyayı görmede değil, yormada” işte bunun için hep “hayırdır inşallah” derler.» (sf.89)”

“Yaşlı adam kendisi için yapılan evliya gibi yakıştırmaları kabul etmiyor, önüne bakarak tesbihini çekiyor: «Ben ne yaptım ki, diyordu. Sizler benim için garip garip şeyler düşünüyorsunuz. Aslında benim sizlerden öteki insanlardan bir farkım varsa o da bu dünyada kimsem olmamasıdır.», «Ben ihtiyar bir kimseyim. İnsanlar benim uğurlu olduğuma inanmışlardır. Ben de günahkâr bir kul olabilirim. Burasını ancak Mevla bilir.»

“Sireti Suret de mümkündür temaşa eylemek, Hail olmaz ayn-i irfana basiret perdesi.”(Akıllı bir insan dış görünüşünden insanın iç yüzünü görür. İnsanı aldatan o dış görünüş, bilgi sahibinin gözlerini aldatıp iç yüzünü görmesine engel olamaz) Biraz bilgiye sahip olan göz ve akıl sahibi dış görünüşe aldanmaz. İnsanlar bazı hakikatleri görebilirler. Dünya işleri anlamak için evliyalığa ne gerek var diyordu. (sf.92)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde sık sık Fadime isimli kadının doğa üstü yeteneklerinden bahsedilmiştir.

“Kızın eli vergili, bereketliydi.” Fadime tohumları serpe serpe dolaşır sonra bırakır torbayı yerine “Tanrı bereketini versin” derdi. (sf.40)

“Üçüncü yıl yılanlı bağın tüm taşları temizlendi, bu iş nasıl olmuştu da çabuk toparlanmıştı kimse bilemedi. (sf.40)”

“(Fadime, ateşler içinde yatan adamın başına, ıslattığı başörtüsünü koyar. O sırada adamın burnundan bir kan boşalır, adam açar gözlerini.) ... Öğretmen: Belki adam çok güneşte kalmıştır da kan başına çıkmıştır. Fadime iyi etmiştir. Belki de dediğin gibi Allah onun eline gizli bir güç, bir şifa vermiştir. (sf.65)”

“Komşular çağırır Fadime’yi: «Bugün tarhana ufalayacağız, yarın bulgur döveceğiz, senin elin bereketlidir. Gel etme bize yardımcı ol.» Fadime’nin elinde hangi iş olsa ürür. Bitecekse tez biter. Sığındığı eve dirlik getirir kız. (sf.67)”

Nazar:

“*Dağdaki Yabancı*” isimli hikâyede nazar boncuğu motifi yer almaktadır: “Şöförün önünde, camın üstüne doğru uğur getirsin diye bir kaplumbağa yavrusunun kabuğu ile bir nazar boncuğu asılıydı. Bir de maşallah yazısı vardı. (sf.8)”

“*Hacı Baba*” hikâyesinde aktar Kadri efendi, nazar değmesini engellediğine inanılan bazı ürünler satmaktadır: “Hacı Baba, üzerlik ve çörek otu isteyen müşterisine küçük kese kâğıtlarına koyup verirken:

—Nazara iyidir, diyordu. Şimdi evlerde mangal kömürü yok. Ateş küreğini elektrik ocağında kızdır, at bunları içine. Buram buram tüterken odalarda gezdir. Bir yandan da “gitsin çirkinlik, gelsin güzellik” de. Ama inananlara iyidir.(sf.16)”

“*Köydeki Arkadaşım*” isimli hikâyede de nazardan korunmak ve canın malın sadakası için kurban kesildiği görülmektedir: “Geçen kurban bayramında Hacer Ana: Oğul, dedi. Tanrı nazardan saklasın. Dost var, düşman var. Haset eden var. Biz de bir kurban alalım, keselim, bir kan akıtmış oluruz, konu komşuya da et veririz. (sf.88)”

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde bazı insanların nazarının etkili olduğundan bahsedilir: “Öteden beri sıkıntı çeken, ilikleri aç olan bu insanların, zenginler karşı düşmanlık duyguları besleyeceklerini düşünmezdim. ... (Teyzemin kocası) Saip Bey, kendisinin de bilip söylediği gibi, iki yakası bir araya gelmemiş bir adamdı. Yokluk hepsini arsız, yüzüz, hasetçi etmişti. Hemen her şeyde gözleri kalıyordu. Onlar misafir geldikleri sırada ya birisi düşerek elindekiler parçalanıyor, ya durup dururken bir ampul patlıyor veya bir başka kaza oluyordu... (sf.52)”

“*Yetim Ali*” hikâyesinde; Köylüler dananın sırtını yokluyor, tüylerini okşuyor. «Maşallah» diyorlardı. İyi bakılmış... Allah nazardan saklasın. (sf.44)

“*Yılanlı Bağ*” insanları uğurlu veya uğursuz olabildikleri anlatılmıştır: “Kimi insan vardır nazarcıdır. Baktığı adamın, baktığı hayvanın başına kötülük getirir. Kimi kimse vardır ki elini uzattığı, ayağını attığı yere uğur getirir. (sf.29)

Ahlâki Motifler

1. Aile İçi İlişkiler, Sevgi, Bağlılık, Çocuğa Değer Verme

“*Baba Evi*” hikayesinde suçsuz yere hapse giren ve çıktığında yaşadığı şehri terk ederek köydeki baba ocağına yerleşen mühendis, burada bulduğu huzuru şu sözlerle anlatır: “Çocuklar baba ocağının hayatı tadı başkadır. Baba evini hiçbir zaman unutmayınız. Bana bu günleri gösteren Allah’a şükürler olsun...”

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde anne babanın çocuğa karşı sevgisizliği ve yanlış davranışları şu sözlerle anlatılmıştır:

“Demir Bey: Bahçedeki kapının eşiğine oturur, ağlardım. Annem: «Başımı ye inşallah, köpek gibi uluyorsun» derdi. Bazen sinirlenir, ben ağladıkça o döver, bir odaya kapatırdı. Bunlar neden böyle yapıyorlardı. Allah onlara evlat sevgisi vermemiş miydi? ... Onlara ne yapmıştım? Neden onlar başka ana ve babalar gibi Tanrının verdiği duygulardan uzak kalmışlardı. (sf.25–26)”

“*Küçük Bey*” hikâyesindeki genç kız Güllü; yetişkinlerle çocuk eğitimi ile ilgili tartışmakta, çocuk yetiştirmeye ilgili fikirlerini söylemektedir: “... Fırtınaları yağmuru önleyemediğiniz gibi tabiatın güttüğü çocuklarımızı da istediğiniz yola götürüp onları memnun edemezsiniz.

—Kendi hallerin mi bırakmalıyız?

—Önce bilgi ile milli kültürle silahlandırılmalı biraz geriden onları takip etmeliyiz. Onlar zamanı geldikçe size danışacak ve tecrübelerinizden faydalanmak isteyeceklerdir. (sf.70)”

“*Süt Kardeşler*” hikâyesinde çocuğa yapılan davranışların onun hayatını şekillendireceğine örnek görülmektedir: “Güliden evde kendisine çok nazik davranıldığı için nezakete alışmıştı. (sf.43)”

Ahmet Efendi, oğlu Selim belli bir yaşa geldiğinde, ona Güliden’in öz çocukları olmadığını anlatır. Eşi Hanife ise «Güliden çok güzel bir kız. Ya Selim, öz kardeşi olmadığını öğrenince onu sever, onunla evlenmek isterse» diye tedirginlik duyar. Ahmet şaşırarak, «birbirlerini severlerse evlendiririz» diye cevap verir. Hanife: «Evlenemezler Ahmet, ben Güliden’i emzirdim. Onlar sütkardeş oldular. Sütkardeşlerin birbirleriyle evlenmeleri olmazmış» der. Bunun üzerine Ahmet, Selim’i karşısına alarak öğüt verir: «Bak Selim, aklında bulunsun. Bu zamana kadar Güliden’i kardeş bildin. Bundan sonra da yine öyle bilmen lâzım. Sütkardeşler öz kardeş gibidir. Aralarında evlilik olamaz.» (sf.67) Bu arada Ahmet Efendi konuyu araştırmaktadır:

“Ahmet bankada hesabı olan bir hekime bir aralık sordu:

—Doktor Bey, sütkardeşler arasında evlenme olabilir mi? (Doktor, biraz düşünerek:)

—Ben kesin bilmiyorum ama böyle bir inanç var. Konunun tıbbi yönünü düşünmekle beraber dini yönünü de düşünmek gerekir. Hem neden sordun?

—Bana da bir komşu sordu Doktor Bey.

Ahmet bunu bir iki kişiye daha sordu. Kızla erkek arasında sütkardeşlik varsa evlenme olur mu diye. Kimi böyle bir şeyi saçma buldu. Kimi evlenme olamayacağını söyledi. Kimi günah, kimi yasak, kimi mahzurlu buluyordu. (sf.68)”

Güliden, yanlarında yetiştiği aileyi sonradan kavuştuğu öz annesine şu sözlerle anlatır: “Anneciğim, onlar beni emzirmek, beni yaşatmakla kalmadılar. Bana kendi ailelerinin terbiyesini de verdiler. İyi olmayı, kıymet bilmeyi, nazik olmayı onlardan öğrendim. Eğer ailesi dediğiniz bu kimseler herkeste bulunmayan niteliklere sahip olmasalardı. Beni bir hizmetçi olarak yetiştirirlerdi... (sf.89)”

“*Sokak Köpeği*” isimli hikâyede eşini kaybeden ve ikinci evliliğini yapan Ahmet Bey, yeni eşinin ve onun kızının, ölen hanımını unutmamasına ve hatıralarına saygı göstermesine olan memnuniyetini dile getirir: “Annen melek huylu bir kadın. Sende inci gibi bir kızsın. İnşallah bu yeni evimizde dirlik içinde yaşarsın. (sf.28)”, “Allah sizi bağışlasın Nesrin Hanım. Sizdeki bu ruh temizliğini, bu anlayışı ben yeryüzünde hiçbir kadında bulamam. (Belma söze karıştı:) Sıkma canını baba, annem hayatından memnun. Ama sen bu kadar iyi ve açık kalpli bir insan olmasaydın annem de, ben de değişirdik. Ama senin davranışların karşısında bir yanlışlık yapmaktan korkuyoruz. (sf.33)”

“*Şeytan Çocuk*” hikâyesinde Erol isimli çocuk evde anne-babasının geçimsizliğinden bunalarak evi terk etmiştir. Yolda karşılaştığı bir askeri araç, kendisini şehre kadar götürür. Araçtaki onbaşıyla aralarında geçen diyalog, aslında birçok ailedeki geçimsizlik ve elindekilerin değerini bilmemeden kaynaklanan problemlerin sebebini ortaya koyar niteliktedir:

“... —Anamla babam bütün gün çekişirdi.

—Dertleri neydi ki?

—Onbaşıım, bir insanın malı para eder, azık düşünmezse kendisine tasa arar. Benimkiler de böyle... (sf.12)”

2. Affetmek

“*Annelerin Çilesi*” hikâyesinde karısına atılan iftiralara inanarak onu evden kovan ve başka bir kadınla evlenen adam, daha sonraları pişmanlık duyarak ölüm döşeğindeyken eski karısına kendisini affetmesi için bir mektup yazar: “Cemile kocan olarak değil, ama oğlumuzun babası olarak beni affet. Aramıza girenler Allah’tan bulsun. (sf.57)” Hikâyenin devamında Cemile Hanımın kocasını ayartarak evden kovulmasına sebep olan kadın da öleceğini anlayınca af dilemiştir: “Ayten: «Abla, beni affet, ben ölüyorum» Cemile Hanım: «Üzülme kardeşim, ben seni affettim» Ayten hanımın yüzüne hafif bir kırmızılık geldi. Cemile hanımın elini tutan eli gevşeyip yanına düştü... Avukat Cahit Bey: «Tanrı’nın adaleti yerini buldu» (sf.78)”

“*Babasızlar*” hikâyesinde: “Suçlu isem bağışlayınız beni, Allah’a ısmarladık.(sf. 75)” ifadesi yer almaktadır.

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde köye yarardan çok zararı dokunan hoca hakkında Erol ve Demir Bey şöyle konuşur: “Erol:

—Ama hoca hala köyde barınıyor, bedavadan yaşıyor, köylü vardan yoktan onu besliyor. (Demir Bey:)

—Bizim köylümüz böyledir. Yüze duramaz, bağışlamasını bilir.

“*Küçük Serseri*” hikâyesinde Erol, daha önce kendisine zarar veren (sokak çocuğu) Kadriyle karşılaşır. Biraz boğuşurlar. Erol, Kadri’yi affeder ve ona öğüt verir: “Kadriyle çatıştıktan sonra tatlı bir sesle: ben sana bir şey yapmadım, dedi. Bak eline vurduğum için canım bile sıkıldı. Sen o hırsıza uyma Kadri. Hem paramı hem elbisemi çaldı. Sona beni nasıl soyduğunuzu, nasıl dövdüğünüzü bilirsin... Ama bak ben size uymuyorum. Ben o Mustafa’nın kaç defa karnını doyurdum. Sonradan bana neler yaptığını gördün. İnsan değil o. Sen şunu al Kadri. Git sıcacık bir çorba iç. Güzelce karnını doyur... Kadri sırttı: Sağ ol, sen insan çocuksun be! (sf.68)”

3. Çalışkanlık – Gayret

“*Baba Evi*” hikâyesinde çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Bir şeyin olmasını istemek, önce gayreti sonra tevekkülü gerektirir. Bu durum, hikâyede şu sözlerle anlatılmıştır:

“Kenan Bey: Bu köylü kısmına hem acıyorum, hem kızıyorum, diyordu. Oturup her şeyi Allah’tan beklemeye alışmışlardır. Yağmur yağmazsa ekin olmaz. Ekini sulama imkânı elinde olsa da ya üşenir bunu yapmaz ya da Allah’ın işine karışılmayacağını söyler.

“*Hacı Baba*” hikâyesinde: “Engin’in babası, mektubunda: “İşte oğlum benim halim pürmelâlim böyle. Benden sana gayri hiç yarar yok. Sen gençsin, delikanlı sayılırsın. Çalışıp kendini kurtarmağa bak” diyordu. Ali Usta: «Allah’ın sevmediği kulu, peygamber sopa ile kovalar derler, dedi. Ne yapsın fakara baban. Kendisi muhtâc-ı himmet bir dede, nerde kaldı gayriye himmet ede. Bilmem doğru, bilmem yanlış, aklımda böyle kalmış. Sen sen ol gözünü bir iyice açıp çalış.» (sf.45)”

“*Şeytan Çocuk*” hikâyesinde Ahmet kendisine çiraklık yaptığı dönemlerdeki ustasının kendisini çok çalışmaya yönlendirmesini şöyle dile getirir: “Allah selamet versin. Ustam çok marifetli bir adamdı. Allah tuttuğunu altın etsin. (sf.22) “Çok yorulurdum. O da dişini sık sonra bana dua edersin, derdi. (sf.9)”

“*Tanrı Misafiri*” hikâyesinde: “Aziz dede, evin oğluna iyi çalışması konusunda tembihte bulunuyordu:

—Delikanlı, derslerin nasıl?

—İyi efendim, çalışıyorum.

—Çalış sakın ders biriktirme. Her işi gününde yapmalı. Dersler taş yığınına benzer. Her günün dersi bir taştır. Onu alır götürürsün. Ama üşendin de geri bıraktın mı üst üste yığılır. Bir de bakarsın günlerce taşısan bitmeyecek kadar yığılmış, doğru mu?

—Çok doğru Efendibaba.”

4. Doğruluk – Dürüstlük

Çocuğun veya gencin ahlak eğitiminde ona örnek karakterler sunmak çok önemlidir. Okuyucu kendisini, olay kahramanının yerine koyar ve davranışlarında da ona benzemeye çalışır. Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde de ahlak eğitimine güzel örnekler yer almaktadır. Daha önce de bahsettiğimiz gibi, genellikle fakir, kimsesiz, sıkıntılı

insanların hayatta karşılaştıkları zorluklar ve doğruluktan ayrılmadan bunlarla başa çıkabilme, bu hikâyelerin ana temasını oluşturmaktadır.

“*Cambazın Kızı*” hikâyesinde Sevim isimli kız, cambazların alın teriyle, dürüst çalıştığını söyler: “Biz cambazlar hak etmediğimiz parayı hiçbir zaman almayız, bilgimizi becerikliliğimizi kötü yolda kullanmayız (sf.39)”

“*Hacı Baba*” isimli hikâyede iş bulma ümidiyle babasıyla İstanbul’a giden Engin isimli bir çocuk babasının hastalanması ve köye geri dönmesi üzerine hayat mücadelesine yalnız başına devam etmek zorunda kalır. Doğruluğu ve dürüstlüğü sayesinde gittiği her ortamda sevilen biri olur. Hikâyenin birçok yerinde güzel davranışlarına örnekler vardır.

“Engin kahvecinin yanından çıktıktan sonra bir terzinin yanına girdi. Daha ilk gün bir ceketin astarını sökerken delik cepten astara düşmüş bir yüzük buldu ve hemen ustasına verdi. Ustası:

—Sen bunu neye bana veriyorsun da götürüp satmıyorsun. Sen al bu yüzüğü, sarraflardan birine götür. Babamın yüzüğü başımız sıkıldı da satmak istiyorum de. Ne verirse cebine atarsın. Sen buldun senin hakkın, dedi. Engin:

—Usta ben yapamam bunu. Bile bile hırsızlık olur. Ceketin kimin olduğunu sen biliyorsun. İyisi mi sahibine verelim, dedi. Ali Efendi:

—Aferin oğlum. Ben seni denedim. Senin ahlakın daha bozulmamış. Aman dikkat et, sakın şeytana uyma, dedi.

Ali yüzüğü sahibine teslim ederken olanları anlattı. Ceketin sahibi kendisi için manevi değer taşıyan bu yüzüğün bulunmasına çok sevindi ve istememesine rağmen Engin’e zorla bir elli lira verdi.

—Al oğlum, dedi. Doğruluk herkesin vazifesidir. Karşılık beklenmez ama kimsesiz bir çocuğa yardım da insanların vazifesidir. (sf.34–35)”

“*Küçük Bey*” hikâyesinde doğruluğun insanı kötü sonuçlardan alıkoyacağı şu sözlerle anlatılmıştır: “Tabi insanın dostu da vardır düşmanı da ama kimseye zararı dokunmayan doğruluktan ayrılmayan insanın korkusu yoktur. (sf.13)”

5. Emanet

Hikayelerde emanetin önemi ve emanete hıyanet etmemenin önemi vurgulanmıştır:

“*Annemin Hikâyesi*” “Halil Dayı tasalıydı. Kendisine emanet olan öksüz ve yetim yeğenin ziyan olmasından korkuyordu.”

“*Süt Kardeşler*” “Güliden kendilerine emanetti. Onu yaşatmak istiyorlardı. (sf.32)”,
“O bize Tanrı’nın emaneti ve ölen kızımızın yerine gelmiş bir melekti. (sf.83)”

“*Yetim Ali*” hikâyesinde kaçakçılar tarafından yaralanan Aliş, hastanede müşahede altında iken polisler «Paran bizde emanette duruyor» deyince Ali: “Sizler benim gibi bir yetimin parasını yiyecek değilsiniz a. Varsın dursun. (sf.62)” der.

6. Eğitime Önem Verme

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde okuyan gençlerin köyü terk etmesi, büyük şehirlerde kalması sebebiyle köylüler okulun açılmasına yanaşmamaktadır. Sadık öğretmen, köylülere bağırmadan, yumuşaklıkla eğitimin önemini anlatmaya çalışmıştır. Karısı Meliha öğretmen de gizli gizli gelinlik kızları okutmağa başlamıştır. Köylü dirense de onlara Kur’an-ı Kerim okuyarak, Hz. Peygamberimizin sözlerinden anlatarak, köylüleri ikna etmeyi başarmıştır:

“Köylü, Meliha Öğretmenin, köyün kızlarına ders vermesinden hoşnut değildir.

—Sadık bey, senden hoşnuduz. Gel gelelim senin hanım kızlara ders gösterirmiş. Bu ne iştir? ...

—Müslümanlık yalnız sizlere mi? Benim eşim onlara Kur’an okumasını öğretiyorsa günaha mı giriyor? Köyde kaç kadın var ki ölüm döşeğindeki kocasının başında Kur’an okusun?

Şaşırılmıştı kahvedekiler. Köyün hocası da buna şaşırılmıştı:

—Muallim bey, sizin hanım Kur’an okumasını bilir mi? (Sadık Bey:)

—Birçoklarına öğretecek kadar bilir, demişti. Biz Müslüman Türkleriz. Bir köy öğretmeni pek çok şeyi bilmek zorundadır.

Muhtar biz sıkılmış ve nükte yapmaya kalkmıştı:

—Adın ne Reşit, ne söyle, ne işit. Kusura bakma Sadık Bey. Hanımın Kur'an öğrettiğini ne bilelim?

—Okuyup yazmasını öğretse ne çıkar?

—Hiç, hani bilelim deriz de.

—Evinizde Kur'an var mı?

—Mescitte var ya.

—Yazık, sonra da Müslümanım diye geçinirsiniz.

Sadık Öğretmen böyle vurmuştu tokadı Pınarköylülere. Bakışmışlar, utanmışlardı. (sf.46)”

“*Şeytan Çocuk*” isimli hikâyede Ahmet isimli çocuk, kendisine sahip çıkarak okumasını sağlayan kişiye minnetini dile getirir: “...Tanrı alnına yazmışsa bir gün okumuş bir genç olarak karşımıza çıkıp hayırlı elinizi öpmek benim için en büyük mutluluk olacaktır... (sf.43)”, “...Bir rençberin oğluyum ama sizin ve öğretmenimin yardımı ile iyi bir adam olarak yetişmek imkânını bana Tanrı'nın verdiğini sanıyorum. (sf.44)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde eğitimsizliklerinden şikâyetini şöyle dile getirir: “Muhtar ikide bir elini dizine vurup: Eh işte bizim hayatımız bu, diyordu. Başımızı eğmişik, görüp bildiğimizden şaşmamışık, okumaktan kaçmışık, Tanrı'nın verdiğine kanıp oturmuşuk. Böyle milletten hayır gelir mi? (sf.57)

7. Hürmet – Saygı - Terbiye

“*Babasızlar*” hikâyesinde ortak noktaları olan “babasızlık” sebebiyle Gülçin ile sınıf arkadaşı olan Murat'ın yakınlaşmaları, özellikle Gülçin'in annesini rahatsız etmektedir. Okul müdürü de anneleri, ilk duyguların uyandığı bir çağdan söz ederek uyarmıştır. Gülçin bu çağı, baharda ağaçların uyanması, tomurcuklanmaya başlaması gibi tabi bir olay olarak görmektedir ve insanın karakteri sağlamsa terbiye etmeye çalışmanın gerekli olmadığını söyleyerek şöyle der:

“İlk duygular uyanmışlarsa onun önüne geçmeye kimin gücü yeter anne. Böyle tabi bir işin terbiye ile öğütle önüne geçilemez. Bu bir karakter işidir, kafa işidir, akıl işidir.

Sen ortaya böyle bir konuşma çıkarmakla bizi uyardın anne. Sen bizi böyle bir yakınlaşmadan men etmeye kalkıyorsun. Ama unutma ki yasaklanan her şeye karşı insanlarda bir merak, bir çekiliş başlar. Kötülüklerden çoğu yasaklardan ileri gelir... Bizim arkadaşlığımız kirli düşüncelerden, sakıncalardan çok uzaktır... (sf.21)”

Aynı hikâyede gençlerin terbiyesizce davranışları yine gençler tarafından eleştirilmiştir: “Ama böyle gençlerin sokakta birbirlerine sarılarak, ... ,hayâsızca yürüdüklerini görüyorduk... Bence böyle dolaşmak hiç de iyi değil, diyordu Gülhiz. Bu hal biraz hayvanlaşmak olmuyor mu? ... Yoksa bizim toplumumuz muhakkak ki böyle sokak ortasında sevgi gösterileri yapılmasını uygun bulmaz. (sf.82–83)”

“*Sokaktan Gelen Çocuk*” hikâyesinde kendisine sahip çıkmamalarına rağmen, mesleğini eline alınca ailesinden geriye kalanları bir araya toplayan Murat için komşuları şöyle söylemektedir: “Annen adam evladıydı ama inatçı ve kinci bir kadındı. Babanın yolsuz davranışlarını kaldıramadı. Kızı evden kaçınca o da ayrıldı babandan. Kalktı o Hüsnü denen serseri adama vardı. Çocuklarını ne anan düşündü ne de baban. Eğer sizlerin Allah vergisi bir terbiyeniz ve insanlığınız olmasaydı bugün bir araya gelemezsiniz... (sf.83)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde öğretmen, herkes tarafından hürmet gördüğünü, Rahmi Emminin endişesinin yersiz olduğunu şu diyalogda dile getirmiştir: “Rahmi Emmi:

—Bey ben evde yoktum, sen varıp gelmişsin.

—Evet, Zeynebe baktım ayağındaki yara nasıl oldu diye.

—Sağ ol Bey, ama burası Germece. Sen bekâr bir adamsın, benim evde yeni yetişmiş kızım var.

—Pekâlâ, bundan sonra senin evine ayak atmayacağım. Germece’de benim girmediğim ev kalmamıştır. Kim varsa ninem, anam, bacım, kızımdır. Hangi kapıya varırsam “buyur hoş geldin” derler... (sf.58)”

8. İyi Huylar – Temiz Kalplilik

“*Annemin Hikâyesi*” hikâyesinde cömertlik, övülen davranışlar arasında sayılmıştır: “Bütün köy, mühendisin cömertliğinden memnundu. (sf.20)”

“*Baba Evi*” hikâyesinde köy öğretmeni, mühendisten kötülüğe iyilikle karşılık vermesini istemektedir: “Öğretmen; Bey dedi. Bir kötülük etmişse siz de kötülükle mi karşılık vereceksiniz? Yalnız okulda altmışa yakın çocuk var. Suyun sevabı büyüktür... (sf.16)”

“*Balıkçının Kızı*” isimli hikâyede köyün sakinlerinin kurduğu “yardımseverler derneği” nin köydeki yardıma muhtaç kimselere yardım eli uzattığı anlatılmaktadır: “Köyde bir yardımseverler derneği vardı. İlkokulun okul-aile birliği üyelerinden oluşan bu dernek zaman zaman fakir öğrenciler yararına toplantılar tertipliyordu. Bu arada köyde yaşayan bir iki inmeli ile kimsesiz dul kadını da gözetiyorlardı. (sf.50)”

Aynı hikâyede Deniz isimli kızın fakir fukaraya yardım etmek için bütün köyü seferber ettiğine de değinilmiştir: “Geniş beyaz bir hasır şapkasının altındaki şipşirin genç kız yüzü bütün işçileri büyülüyor, ara sıra Nebil Bey’e:

—Bilemezsiniz beyefendi, diyorlardı. Ne yamandır bu balıkçının kızı. Bütün fakiri fukarayı o besledi. Fakir çocukları o giydirdi, doyurdu.

Nebil Bey buna şaşıyordu:

—Deniz hanım zengin demek ki.

—Yok beyim, ama sözü geçer. Bütün köyde kumanda eder. Hatırından kimse çıkmaz onun. (sf.83)

“*Köydeki Arkadaşım*” “Babam iyilik seven bir insandı. Zaten epey de yaşlanmıştı. İyilik yapmak ona mutluluk veriyordu. (sf.69)” ifadesi ile yaşlılıkla iyilik yapmaya yönelme arasında bağ kurulmuştur.

“*Küçük Bey*” hikâyesinde Arif isimli adamın iyi huyları şöyle anlatılmıştır: “Tatlı adamdı bu Arif, onun için «isterse ölüyü güldürür isterse lodosu poyraza çevirir, kanlı bıçaklı olanlar onun yanında sarmaş dolaş olurlar» derlerdi. (sf.11)”

“*Küçük Bey*” isimli hikâyede Güllü ile evlerinde kalan zengin çocuğu arasında duygusal yakınlaşma olur. Fakat bir odacı kızı olan Güllü, Küçük Bey diye çağırdıkları bu gencin statü farkından dolayı kendisiyle evlilik düşünebileceğine ihtimal vermez. Aralarına güzel ahlakla ilgili şu diyalog geçer, Güllü:

—Yüzünüze para hatırı için gülmediğini bilmek için zengin bir kızla evleneceksiniz değil mi?

—Bir kızın zenginliği cebinde değil güzelliğinde ve ahlakında olmalıdır.(sf.39)”

Hikâyenin devamında ise “İnsan namusu için yaşar.(sf.49)” ifadeleriyle namusu olmanın önemine değinilmiştir.

“*Küçük Hanım*” Hikâyede, hastalara, evlenecek fakir gençlere, öğrencilere Paşanın talimatıyla yardım edildiği de görülmektedir. Yaşının küçüklüğüne rağmen Bilge de yardımseverler kuruluna üye seçilmiştir: “Yardımseverler kurulunun müdürü, okul açılacağı sırada fakir ailelerden kimlere yardım edileceğini tesbit etmişler. Şu kadar önlük, şu kadar ayakkabı, kemer, yaka, çanta, defter ve kalem, arkasından köye ait yardımlar. Küçük hanım söz alıyor: «Sayın başkan, fakir çocukların ihtiyaçlarını ben temin edeyim. Siz arzu ederseniz, köye yapılacak yardımları karşılayınız. Bana çocuklar için gerekli parayı bildiriniz. Sekreter öğretmen Suna hanımefendi geçerken uğrarsa hemen öderim efendim» (sf.58–60)”

“*Küçük Serseri*” Erol, iyi huyu ve terbiyesiyle dikkat çeker: “Bazı insana sırmalı elbiseler giydiren, başköşelerde yaşatsan yine adam olmaz. Bazısını da çirkefe batırıp çıkarsan yine leke süremezsın. Bu çocukta öyle bir kibarlık, bir gurur ve ince ince düşünceler var ki... Onu gücendirdiğime çok fena ettim, çok. (sf.72)

“*Sokaktan Gelen Çocuk*” hikâyesinde anne ve babasının ayrılmasından sonra sokaklarda yaşayan Murat, yaşlı bir polis memurunun yardımıyla, bir ayakkabı ustasının yanına çırak olarak girmiştir. Murat’ın işe başlamasıyla işlerde bir açılma olur: “Muradın iyi kalpliliğinden midir nedir, kazancı artmağa başlamıştı. Yırtık, sökükle terlik, ayakkabı hatta çizme getiriyorlardı. Bunları oturup yapıyor, ertesi sabaha hazır ediyordu... (sf.39)”

“*Yetim Ali*” Öğretmen, öğrencilere köyün en zengini kim diye sordu.

—Aliş, dedi. Aliş’in üç ceviz ağacı ile sarıkızdan başka geliri yok. Ne ana var, ne baba. Ama o Burçaklı köyünün en zengini. Çünkü bütün köyün yüz üstü bıraktığı ihtiyar bir adama o bakıyor. Her sabah süt kaynatıp götürüyor, yarım somun da ekmek veriyor.

—Öğretmen: Aferin Nazlı, dedi. Çok iyi bildin. Zenginlik para ile malla değildir. Zenginlik insanın içinde, gönlündedir. (sf.31)

9. Kötü Huylar

“*Annemin Hikâyesi*”nde uyanık ve Müslüman bir adam olarak tanıtılan “Hoca Tahsin Efendi”nin dedikodu yapmamaları için halkı sürekli uyardığını görürüz: “Yapılacak dedikoduyu önlemek için Hoca Tahsin Efendi:

—Ne tasalanıyorsun arkadaş. Bizim zoru zoruna topladığımız 20 bin lira ile bu cami böyle olur muydu? Bu (mühendis Ekrem Bey) Müslüman adam. Ondan ziyan gelmez.”

“Hoca Tahsin Efendi: —Ardından konuşmak büyük günahdır, dedi. Gürcü İsmail’i de tanırdım. İyi adamdı...”

“*Babasızlar*” hikâyesinde Murat’ın babasıyla evlenen kadının hastalığı, hak ettiği cezanın dünyadaki karşılığı olarak görülmüştür: “Ne garip, annemin yuvasının yıkılmasına sebep olan kadın şimdi ondan çok daha beter duruma düşmüştü. Canıyla uğraşıyordu.. Tanrı ona uygun bulduğu cezayı dünyadayken veriyordu. (sf.88)”

“*Dağdaki Yabancı*” içki ve kumarın insana verdiği zararlardan bahsedilmiştir:

“İçki insanın yalnız vücudunu yıpratmakla kalmıyor, beynini de dejenere ediyordu. Kumara gelince bu öyle bir hırsı ki, ne mal değeri kalıyordu ne benlik. (sf.26)”

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesinde fesat ve nankör bir kadın olarak görülen Remziye Hanım, kendisine merhamet ederek evlenen yarbay emeklisi Hüseyin Bey’e yaşlılığında çok kötü davranmıştır: “Yarbay olmuştu artık bir alay komutanı idi. Fakat camı sıkıldıkça:

—Remziye, köyden gelen, görgüleri az, acemi delikanlıları çekip çevirdim, çakı gibi asker yaptım, ama bir seni yol getiremedim, diyordu.

Remziye Hanım yüzüne karşı:

—Bundan sonra ne bekliyorsun? İki lokma ekmek bulursan ziftlen, bin defa şükret. İşe yarar olsaydın seni emekli yapmazlardı, diyordu. Artık Hayrettin Bey, gereksiz erzakların konulduğu bir sandık odasında yalnız yatıyordu. (sf.33)”

Yine bu hikâyede dedikodunun güzel bir şey olmadığı vurgulanmıştır. Hayrettin Bey, emekli olduktan sonra gününü parkta çocukları izleyerek, onların oyunlarına yardımcı olarak geçirmeye başlamıştır. Bu yüzden, parkta oturup dedikodu yapan diğer emekliler ve konu komşu tarafından «bunamış, çocuklaşmış» diye alay konusu olmaya başlamıştır. Ama bu durum onun umurunda değildir: “emekliler parkın bir ucunda kendilerine yer etmiş, hemen her gün toplanıyor, dereden tepeden konuşuyor, en çok ta yokluktan, ev geçiminden ve eşlerinin kendilerine rahat vermediğinden söz ediyorlardı. Hayrettin Bey bu adamların toplantılarına katılmıyordu. Bir iki defa selamlaşmış ama onların dedikodularından hazzetmemişti. Geçim sıkıntısı onda da vardı, ama ardı arkası kesilmeden hep bundan söz etmekle insanın sinirlenmekten başka kazandığı bir şey yoktu ki. (sf.75-76)” Parka gelen ihtiyarlardan biri «Sen de çocuk mu oldun be adam. Herkes seninle alay ediyor» dediğinde ona: “Ben sizin gibi evimde olup biteni parka dökecek, dedikodu yapacak, şunu bunu çekiştirecek adam değilim, dedi. Ben çocukların arasında sıkıntılarımı, hatta yaşımı unutuyorum, yaşamaktan hazzediyorum. Bunu duyan o adam: «Aşk olsun birader, senin yaptığın doğru, deyip çekildi» (sf.94)”

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde “Kumar oynayanın iki yakası bir araya gelmez. (sf.6)” sözleriyle birlikte kumarın aile ilişkilerine ve bizzat kumar oynayana verdiği zararlar konu edilmiştir.

Yaptığı kötülüklerden dolayı dışlanan adamı ise oğlu şu sözlerle müdafaa etmektedir: “Cezaevine düşmüş bir adamdan ne istiyorsun onun Allah’tan başka kimsesi kalmamıştır. (sf.34)”

“*Küçük Bey*” hikâyesinde yurtdışına giden bir ailenin ricasıyla erkek çocuğunu himaye altına alan aile, kendi kızlarının büyümesiyle komşular arasında dedikodu olacağı endişesine kapılır: “Efendi kız yetişiyor. Küçük Bey evin içinde. Namuslu, saygılı çocuk ama konu komşu laf ederse... (sf.16)”

“*Küçük Serseri*” “(Erol, içinde bulunduğu bunalımın etkisiyle serseri olmak istiyordu...) Fakat sonradan düşününce serseriliğin içinde hırsızlık ta bulunduğunu anladı. Serseri olan bütün çirkin, iğrenç şeyleri yapardı... (sf.43-44)”

“*Süt Kardeşler*” hikâyesinde insanın hatalarını kabul ettiği takdirde ahlakını güzelleştireceği vurgulanmıştır: “İnsan kusurunu bilirse ahlakını düzeltir. (sf.44)”

“*Yılanlı Bağ*”da yapılan kötülüğün yine kötülük yapana dokunacağı vurgulanmıştır: Erol öğretmen: Ölümle oç alınmaz, Çavuş dedi. Bak kendi kötülükleri kendi ayaklarına dolaştı. Zavallı iki köylü yalan yere tanıklık ettikleri için ceza yiyecekler. «Eeee Bey. Tanrı bazı insanlara kaşınacak tırnak verirse önce kendilerine yakın olanları tırmalarlar...» (sf.62)”

Yapılan kötülüklerin insanın yanına kalmayacağı şu cümlelerle vurgulanmıştır: “İdris Ağa, yılanlı bağda olanları gördüm. Sen biricik oğlunu anasız kodun, canla başla çalışan Fadime’yi sürüp çıkardın. Tanrı yanına komaz. (sf.85)

10. Öğüt – Nasihat

“*Baba Evi*” hikâyesinde kuyu açarak Burçaklı Köyü’ne su getiren Mühendis Kenan Bey, suyun tükeneneğinden korkan köylülere:

“Kasavet çekmeyin su tükenmeyecek ama siz de onu boşa akıtmayın, geçerken bitkileri ağaçları sulasın. (sf.54)” diyerek israf etmemelerini öğütler.

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde köşke evlatlık olarak gelen Bilge, Server Paşanın ölümünden sonra eşyaları arasında kendisi için yazdığı bir mektup bulur. Bu mektup bir nevi vasiyet niteliğindedir: “... Topluma karşı nasıl davranacağını bilmem, Küçük Hanım. Bilmiyorum, eğer insanın ölümünden sonra da ruhlar yaşıyorsa, ben yalı halkını bıraktığım gibi dirlik ve düzen içinde yaşamakta görürsem memnun olacağım. Eline geçen servet seni şımartmasın Küçük Hanım. Görüyorsun ki, hepsine sahip olan ben dünyaya geldiğim gibi çıplak olarak gittim. Bu servet toplumdur, sen ondan sadece sorumlusun. Sana hizmet edenleri kırmamağa çalış. Fakat onlarla aranda bir mesafe bulunmasına dikkat et. Bu hanımefendiliğin şanındandır. Ayrı bir tavsiyede hatta öğütte bulunmuyorum Küçük Hanım. Sana mutlu bir hayat diler ve Allah’a emanet ederim. (sf.84–85)

“*Küçük Serseri*” isimli hikâyede istemeden bir cinayete karışan ve müebbet hapse mahkûm olan Tahir baba, çocuğa şöyle nasihatte bulunur: “İhtiyar birden sesini indirdi ve fisıltı halinde: Bana bak çocuk, dedi. Benden sana baba nasihati. Sakın adam öldürme. Hak etsin etmesin, öldürme sakın... Düşün be. Aslan gibi adam. Daha kim bilir kaç yıl yaşayacak. Para için, küfür için, bilmem ne için başkasının canına kıyılır mı?... (sf.29)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde genç ve idealist Erol öğretmen Germece köyünde işlerini yoluna koyduktan sonra tayinini istemiş, yerine gelen genç öğretmene şu tavsiyelerde bulunmuştur: “Burada rahat etmeniz için gerekenleri sıralıyorum... Sabırlı olacaksınız, herkesin kalbini ayrı ayrı kazanacaksınız, hiç kızmayacaksınız. Umudunuzu yitirdiğiniz anlarda yeni umutlar açıldığını göreceksiniz. Yalnız okumayı değil, insanların birbirini sevip saymalarını da öğreteceksiniz. Bütün kitaplarımı, eşyama size bırakıyorum. Sabah, akşam, yaz, kış bayrak törenini unutmayınız. (sf.95)

11. Vatan – Bayrak Sevgisi - Şehitlik

“*Balıkçının Kızı*” isimli hikâyede büyük şair Mehmet Akif Ersoy’dan bahsedilmiştir. Hikâyedeki Deniz isimli genç kız, tuttuğu şiir defterinde Ersoy’dan şiirlere yer verir, bu defterini de diğer arkadaşlarıyla paylaşarak onlara da bu sevgiyi aşlamaya çalışır. Arkadaşı Adnan ile babası arasında şu konuşma geçer:

—...Baba sen Mehmet Akif’i tanır mısın?

—İstiklal marşımızın şiirini yazan adam değil mi? Elbette tanırım.

—Onun «Bülbül Şiiri»ni okudun mu?

—Pek farkında değilim. Ne var bu şiirde. Hem o adam çok dindar, hem de vatansever bir adamdı. Öyle aşk şiiri falan yazmaz.

—Baba sana aşk şiiri yazmış dedim mi ben? Memleket davası, bu vatan millet sevgisi.

—Anlatsana biraz?

—Şey baba, Mehmet Akif Bursa’daymış galiba. Yüreği daralmış, şöyle kırlara doğru açılmış. Birden bir bülbül sesi duymuş. Bu bülbülle kavga ediyor adeta. Sana ne oluyor be, diyor. Senin memleketin mi düşman çizmesi altında bulunan. Eşin var, yuvan var, baharı bekliyordun, o da geldi. Yükseklerle tahtını kurdun. Canın istediği kadar uçarsın. Ama neden öyle bir damlacık göğsünde bir deniz çalkalanır gibi haykırıyorsun. Sen sus, matem senin hakkın değil, benim hakkım, diyor. Hişt, baba, kız bana bu şiiri tempo tutarak okudu, bayıldım valla... (sf.52–53)

“*Çocuk İhtiyar*” hikâyesi milli duygulara hitab eden unsurlarla doludur. Hikâyenin kahramanı Emekli Yarbay Hayri Bey, artık günlerini bir parkın bahçesinde

çevresindeki çocukları seyrederek geçirmektedir. Bir 23 Nisan çocuk bayramında çocuklar çevresine toplanıp anılarını dinlemek ister. Hayrettin Bey, TBMM'nin açılışıyla ilgili hatırladıklarını şöyle anlatır:

“... Mustafa Kemal Paşa, Yirmi yedi Aralık 1929'de Ankara'ya gelmişti. Büyük Millet Meclisini açmak için hazırlıklar yapıyor, memleketin her tarafından milletvekilleri geliyordu. O zaman ki Ankara, bu günkü güzel ve zengin Ankara değildi. Eski yapılı evleriyle bir kasabaya benziyordu. Biz de Samanpazarı denilen semtte küçük bir ev bulup oraya yerleşmiştik. Geçmiş gün ne olduğunu hatırlamıyorum, Ankara telaş içindeydi. İnsanlar sokaklarda koşuyor, askerler dolaşıyorlardı. Geçenlerden birine sorduk. Ne olduğunu anlamak istedik. Adam: «Kemal Paşa, Hacı Bayram Camiine gidiyormuş» dedi. (Hayri Dede içini çekerek:) Nur içinde yatsın hepsi, bir komşumuz vardı, Hafız Teyze derdik ona, beş vakit namazında bir kadıncağızı. Kocasının şehit olduğunu haber almıştı, ama bunu kızı Cemile'ye söylememişti. O tarihte sekiz yaşında ya vardı ya yoktu. Anneciği onu süsler, vardan yoktan giydirir, şehit kocasından kalan bu yavrucağı bağrına basardı. ... Ben de Hacı Bayram Camiine Cemile ile birlikte gittim. ...

Şermin: Hayri Bey Dede, bu Cemile ne oldu,? Diye sordu. İhtiyar adamın yüzü karıştı, bir takım acı çizgiler, her zaman sakın görünen bu yüzdeki usluluk arttı, başını eğdi:

—Şehit oldu kızcağız, dedi. (Bekir bağırdı:)

—Düşmanlar mı vurdu kızcağızı?

—Hayır, dedi Hayri Bey. Dünyaya bir çocuk getirirken öldü. Böyle ölenlere şehit derler. Zaten aradan yıllar geçmiş, babasının şehit olduğunu öğrenmişti. Sık sık: «Ben de şehit olsam da babacığımın yanına gitsem!» derdi. Allah ona istediği şehitliği kısmet etti. (sf.11–14)”

“...Cemile, Cahid'i doğururken ölmüş ve halkın inancına göre lohusalıkta öldüğü için şehit olmuş ve babasına kavuşmuştu. (sf.20)”

“Her meslek sahibi, her insan emekliliğinde rahat edeceğini düşünür ve oturduğu yerde aylık alacağını, artık çalışmayacağını hesaplar: “Allah devlete, millete zeval vermesin” der, otururdu. (sf30)

Hayrettin Bey, çocuklara Sakarya Meydan Muharebesini anlatmaktadır: “Oğlum, düşman, Afyon sınırına kadar gelmişti. Siperler, tel örgülerle aramıza öyle bir sınır çekilmişti ki yabancı kurmaylar «Türkler burayı alamazlar» demişlerdi. Ama işte o sabah gürleyen, sınırı alt-üst eden toplardan sonra biz hücumla kalktık. Hani bizim topçuların da maşallahı vardır. Top başına geçen nişancı er, havada uçan kargayı indirir yere. O kat kat siperlerle, mayınlarla, tel örgülerle pekiştirilmiş savaş sınırının üstüne bir çığ gibi, bir sel gibi akıp yığıldık. «Süngü tak, ileri!» Arkasından hep bir ağızdan bağırma: «Allah, Allah!» bu şekilde devam eden hikâyede çocuklara milli ve manevi duyguları okurken yaşıyormuşçasına hissettirecek, güzel bir üslupla verilmiştir.

“*Dağdaki Yabancı*” hikâyesinde Demir Bey’e hiç de iyi davranmayan, onu köylerinde barındırmayan köylülere güvenmediğini şu sözlerle açıklar: “Ben bu köylere, köylülere nasıl güvenirim. Mehmetçiği dünyaya getiren ana bu köylerden çıkar, sapanını, çapasını tarlada bırakarak sınıra koşan Mehmetçik bu köylerin filiz gibi delikanlısıdır. Ana, baba, kardeş, bacı bazen nişanlısını geride bırakarak sınıra koşar, bazen gittiği yerden hiç gelmez. Bir iki cahil bana kötülük ederse Mehmetçiğin suçu olur mu? (sf.75)”

Hikâyenin devamında bayrak sevgisi ile ilgili şu sözler yer almıştır: “Öğretmen İhsan, okulun bayrak gönderine kocaman, yepyeni bayrağı çekmişti. O nazlı nazlı dalgalanırken Gazi’nin gözleri yaşıyor, ilk defa bayrak görmüş gibi bağırıyordu: Ölmeden bir daha gördüm seni, Dünya durdukça dalgalan... (sf.92)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde, yeni açılan okulun bayrak töreninde, “İstiklal Marşı bitince Çavuş bağırdı: Hey gözünü sevdiğin Alsancak. Biz bunun altında dövüştük, bıyıkları terlememiş delikanlılar, genç yiğitler bu bayrak için serildi yerlere. Dünya durdukça dursun. (sf.25)

Germececilere Türk olduklarını haykıran bir bayrak vardı okulda. Gündüzleri onun oviden esen rüzgârla edalı edalı dalgalandığını görüyorlardı.

12. Tabiat Sevgisi Ve Tabiattaki Düzen

“*Annemin Hikâyesi*” isimli hikâyede İslâm dininin sadece insanlara değil tüm canlılara iyiliği emretmesi şu ifadelerle anlatılmıştır:

“Emine Hanım çobanlara: Tanrı'nın emanetidir, davara iyi bakın, derdi. (sf.65)”

Aynı hikâyede ağaç dikmenin de önemine değinilerek, susuzluğun ağaç yetiştirmeye engel olmadığı vurgulanır: “...Köylü kapısının önüne bir ağaç dikmeye yanaşmadı. Köyde abdest alacak su bile yokmuş, kim ağaç sulayacakmış. Ama Hoca Tahsin Efendi daha uyanık bir adam. Her gün abdest alırken caminin önüne diktiği kavak ağacının altında abdest alır. Suyu ziyan etmez. Oradaki kavak minare boyu yükseldi.

“Ekin, sebze ve fidanlar için gereken her şey yapıldı. Artık tabiat anayı beklemekten başka iş yok... (sf.71)

“*Güllü Bahçe*” hikâyesinde yılan bile olsa insanlara bir zararı olmadığı sürece öldürülmemesi gerektiği vurgulanır: “...hatta bir iki defa epeyce büyük bir yılanı rastladım, öldürmeye kalktım. Babam engel oldu “bırak onu da Allah yarattı.” Dedi. “Bize bir zararı yok, serinliğe geliyor.” (sf.46)

“*Köyden Gelen Kız*” hikâyesinde köyün, ismini aldığı su kaynağı olan pınarın manevi değerine değinilmiş, tüm canlılar için güvenli bir ortam olduğu anlatılmıştır:

“Allah seni inandırсын ben kaç kez gözümle gördüm; pınarın şurasında bir kuzu, bir oğlak su içerken bir yandan da kurt suya uzanır... Bu suyun başına gelince tüm hayvanlar bir soydan gibi görülür. Köylüler koruya ava çıkarlar, kırlara açılırlar ama bir kul pınar başında avlanmaz. Yasaktır bu. Başka yerlerde, avlanmak için suyun başında beklerler. Pınarköy halkı bunu yapmaz.”, “Su içene yılan bile dokunmaz be günahdır. Bütün hayvanlar bunu bilir gibi rahatlıkla suya varırlar bizde bu güzelim hayvanlara ilişmeyiz. Bu suyun bir bereketi, bir yararlılığı vardır. İnsana da iyi gelir, ota, ağaca da.” (sf.41)

“*Küçük Hanım*” hikâyesinde de Allahın tabiattaki ve denizlerdeki düzenine değinilmiştir. Evlat edinilen küçük kız Bilge şöyle anlatıyor: “Bir gün Said efendi büyükçe bir balık yakalamıştı. Balık elinde çırpınıyordu. Ben ağlamaya başlamıştım:

—Canını acıtma, bırak yüzün denizde.

Adamcağız, balığın ağzındaki iğneyi dikkatlice çıkarmış, balığı denize bırakmıştı. Paşa bunu görmüş, beni yanına çağırmişti:

—Bilge, yavrum, denizler balıklarla doludur. Balıkların yiyeceği yine balıklardır. Büyükler, küçükleri yiyerek beslenirler. Küçükler de kendinden daha küçükleri yerler. Allah böyle bir düzen vermiş denizlerde yaşayanlara. Eh, insanlar da balık tutup yiyebilirler. Sen şimdiye kadar hiç balık yemedin mi kızım?

—Yedim demiştim. Ama balığın kurtulmak için çırpınmasına acıyorum. (sf.53)”

Hikâyenin devamında tabiatın düzeninden bahsedilirken, tabiat ana ifadesi yer almıştır: “... Bilmiyorum sizler de dikkat ettiniz mi. Bazen kırlarda önce papatyalar, nergisler görülür. Bunlar biter, yerlerine ortalarında çörekotu gibi siyah benekleri bulunan beyaz çiçekler belirir, arkasından açık eflatun renkte ebegümeci çiçekleri yer alır. Yazın hemen her ayına göre toprağı bir çeşit çiçek süsler bunları kimse ekmez, ama tabiat ana hangi tohumu hangi çağda harekete geçireceğini bilir. (sf.71)”

“*Sokak Köpeğı*” hikâyesinde belediye ekipleri tarafından annesi ve kardeşleri zehirlen, bu yüzden kimsenin elinden bir şey yemeyen sokak köpeğine Yüksel sahip çıkar. Bazı hayvanların içgüdüsel olarak zehirli şeylere yanaşmaması “tabiatın verdiği bir bilgi” olarak değerlendirilmektedir: “(Yüksel’in babası Ahmet Bey:) «... Zaten bütün hayvanlar az çok akıllıdır. En az akıllı sandığımız koyunlar bile yedikleri otun zehirli olup olmadığını bilirler. ... Hayvanlar kendi kendilerini bazı hastalıklardan kurtarmasını da bilirler. Örneğin bir kedi karnı ağrıdığı zaman bakarsın bir ot, bir çimen parçası bulup kemirir.»

(Yüksel:) «Tabiat onlara böyle bir korunma bilgisi vermiş olmalı...» «Evet, ağaçlarda bile böyle bir koruma davranışı var. Güllere dikkat et, onların dikenleri vardır. Hayvanlar yiyip de köklerini kurutmasın diye dikenlerle silahlanmışlardır. Her yaratıkta kendi soyunu üretme ve koruma için bir bilgiye rastlarız...» (sf.18)”

“*Yılanlı Bağ*” hikâyesinde tarlanın taşını temizlerken yılanla karşılaşan Fadime’ye: “«Aman kızım bir taş vur da kır yılanın başını» dediklerinde; «Ben hayvanlardan bir kötülük görmedim ağam, dedi. Bununki de can.» (sf.39)”

«Fadime, bir ırgat tutak da yılanlı bağdaki daşları da kaldırsak.» «Değme o daşlara İdris Ağam. Orda bir çift yeşil yılan barınır, kimseye kötülükleri yoktur. Etme ağam yuva yıkamın yuvası yıkılır.» (sf.63)”

M. Yaşar Kandemir'in Kitaplarının İncelenmesi

Yaşar Kandemir'in 9–14 yaş grubuna yönelik olarak kaleme aldığı “Dinim Serisi”nde imanla ilgili konular anlatılmıştır.

Birinci kitap olan “*Allah'a İnanıyorum*”da Allah inancı, Allah sevgisi, bazen bir çocuğun dilinden, hissettiklerini anlatması olarak karşımıza çıkar. Bazen de anlatıcının ağzından çocuklarla ilgili bir hikâye ile yer alır. Kitapta Allah-u Teâlânın Zâtî ve Subûtî sıfatları başlıca konuları oluşturur. Konuyla ilgili asli kaynaklara da göndermeler yapılmış; sıklıkla âyet-i kerime meallerine ve konuyla ilgili çocukların çok rahat ezberleyeceği kısa şiirlere yer verilmiştir. Ayrıca çocukların merak edebileceği konularda sorular sorulmuş ve hemen altında cevabı verilmiştir. Bilindiği gibi soru-cevap yöntemi öğretimde kullanılan etkili yöntemler arasındadır.

Örneğin; “Allah'ın Her Şeye Gücü Yeter” başlığı altında, kışın yaprakları dökülmüş ağaçların, baharda tekrar yeşermesi, Allahın, öldükten sonra diriltme kudretine örnek olacak bir hikâye ile sunulmuştur. Konuyla ilgili şu şiir de verilmiştir:

“Rabbim Verir

Ota, ekine, bağa
Dağa, taşa, toprağa
Şu sararmış yaprağa
Ulu Tanrım can verir.
Rengi uçmuş yüzlere
Zayıflamış dizlere
Sararmış benizlere
Yüce Rabbim kan verir.
Secde bilmez bellere
Hakkı anmaz dillere
Işıksız gönüllere
Mevlâm bir iman verir. (sf.25)”

Allah'ın sıfatları, özellikleri öğretilirken, Allahın görmeye engel tanımaması da şu şiirimsi ifadelerle çocuklara öğretilmeye çalışılmıştır:

“Çocuk sormuş:

Ey karınca karınca! Kara renkli karınca!

Seni gören olur mu, ortalık kararınca?

Karınca cevap vermiş:

Karanlık bir gecede, simsiyah bir bacada, kara tüylü keçede

Olsam bile ey çocuk, Beni Allah'ım Görür! (sf.35)”

“*Meleklerle İnanıyorum*” kitabında ise var olduğu kesin olarak bilinen fakat gözle görülemeyen mikroorganizmalara, atom çekirdeğine, elektriğe, rüzgâra, akla, röntgen ışınlarına ve diğer görünmeyen varlıklara atıf yapılarak, çocukların meleklerle inanması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Melekler ve görevleri hakkında bilgi verilmiş, şeytan ve cin anlatılmış ve hikâyelerle örneklendirilmiştir. Çocukların çok ilgisini çeken bu soyut konular, ilmin ve bilimin verileriyle desteklenerek; çocuklara bu konuları körü körüne kabul ettirmekten kaçınılmıştır. Bununla ilgili olarak, “İlim Yardım Ediyor” başlıklı yazı örnek gösterilebilir:

“İLİM YARDIM EDİYOR

Kızım sordu: Meleklerin göklere yükseldiğini biliyoruz. Uzayın derinliklerinde kayıp giden yıldızlar acaba ne kadar bir hıza sahiptir, ne dersin baba?

Kızıma dedim ki: Meleklerin ışıktan yaratıldığını biliyoruz, değil mi yavrum? Bu günkü ilim ışığın hızını bulmuştur. Bak bunu sana şöyle anlatayım: en güçlü mikroskoplarla bile görülemeyen elektrik yüklü taneciklere elektron adı verilir. Elektron akımı, bir saniyede evet yalnız bir saniyede, dünyamızın etrafını yedi defa dolaşacak kadar hızlıdır. Elektronun ne çok marifeti var bir bilsen! Mesela; Türkiye’de evimizde otururken, canımız Avrupa veya Amerika’daki bir radyo istasyonunu dinlemek istese, radyonun düğmesini çeviriyoruz, ses hemencik evimize doluveriyor. Televizyonda naklen yayın yapılırken, dünyanın öbür ucundaki insanlar, birdenbire gözümüzün önüne geliveriyor. Bütün bunlar nasıl oluyor? İşte sözünü ettiğimiz elektrik yüklü tanecikler sayesinde oluyor; çünkü radyo dalgaları ve diğer ışınlar, hep birer elektron akımıdır.

Buna göre yavrum, ışıktan yaratılan bir meleğin biranda ayda, bir anda dñnyada olması, Allah'a inanmayanlar için bile problem değildir.

Bize gelince; biz, inanmak için böyle misallere bile gerek duymayız. Çünkü biz, Allah'ın her şeyi yapabileceğine gönñlden inanırız. Işığa bu sürati veren ve onu bize hediye eden Allah, meleğe ışıktan kat kat fazla bir hız veremez mi? Elbette verir. (sf.66-67)”

“*Peygamberlere ve Kitaplara İnanıyorum*” isimli üçñncñ kitap Allah'ın mesajını insanlara duyurmakla görevli seçkin insanları, peygamberleri ve onlarla bize gönderilen ilâhî vahyi, kitapları çocuklara tatlı ve akıcı bir üslûpla anlatmaya çalışmıştır.

Kitap iki bölümden oluşmaktadır. Peygamberlere İnanıyorum isimli ilk bölüm, “Kılavuz kaptan” başlıklı bir giriş yazısıdır. Peygamberlerin gerekliliğinin anlatıldığı bu yazıda dñnyanın eşsiz incisi Bođaziçi'nden geçen gemilerin, Marmara Denizinden Karadeniz'e geçerken herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmamak için kılavuz kaptana ihtiyaç duyması, hayat yolunda ilerleyen insanoğlunun dñnyada ve ahirette sıkıntılar yaşamaması için peygamberlere ihtiyaç duymasına benzetilmektedir. Devamında, din bilgisi dersindeki bir sınıfta, peygamberlik hakkında genel bilgilerin öğretmen ve öğrenciler arasındaki soru cevap üslubuyla tartışılması hikâyeleştirilerek anlatılmıştır. Peygamberlerin özellikleri, mucizeleri, görevleri ve bazı peygamberlerin ve Hz. Muhammed'in hayatından örneklerle, hadislerle konu tamamlanmaktadır.

İkinci bölümde ise kitaplara iman anlatılmaktadır. “Turist ve el kitabı” başlıklı yazıda, insan, kısa hayatı boyunca üzerinde gezip tozduğu bu dñnyada, yabancı bir ÷lkeye giderek o ÷lkeyi birçok özellikleriyle tanımak isteyen bir turiste benzetilmiştir: “Her turist gibi bizim de rehberlerimiz ve el kitaplarımız vardır. İnsana dñnyada nasıl yaşayacağını öğreten her peygamber birer rehberdir. Onların getirdiği kitaplar da, yaşadığı sürece insanların elinden düşmeyecek birer el kitabıdır. (sf.48)” Daha sonra önceki peygamberlere verilen kitaplardan bahsedilmiş ve Kur'an-ı Kerim tafsilatlı olarak anlatılmıştır. Kitap, çocukların hoşlanacağı şiir, hikâye ve hadislerle süslenmiştir.

“Ahirete İnanıyorum” kitabında; soyut olduğu için kavranması güç olan yenide diriliş, mahşer, sırat, cennet, cehennem gibi konular, anne-çocuk, öğretmen-öğrenci diyaloglarıyla verilen hikâyelerle, ayet ve hadisler ışığında ve çocukların zihninde kolayca yer edebilecek şiirlerle verilmiştir. Dünya hayatında yapılanların karşılığının alınacağı vurgulanan ahiret hayatında cennet tüm güzelliklerin ülkesi olarak vurgulanırken, cehennem hayatının da kötülüklerinden bahsedilmiş; ancak daha çok tövbe edenlerin cehennemden kurtuluş ümidinin olduğuna vurgu yapılmıştır. “Dönme dolap” isimli şu şiir ahiret hayatının öğretilmesinde güzel bir örnek teşkil etmektedir:

“Ağaçlar yaprak döker
Yeniden açmak için
Sonra çiçeğe döner
Kokular saçmak için
Beden çürür yok olur
Dünyadan kaçmak için
Yeniden hayat bulur
Dünyadan göçmek için
Mahşerde bir telaş var
Sıratı geçmek için
Cehennemi görmeden
Cennete uçmak için
Mü’min yanıp tutuşur
Kevserden içmek için
Dünyada ektiğini
Ahrette biçmek için (sf.16)”

Serinin son kitabı olan “Kadere İnanıyorum”da Elif isimli bir kızın dedesiyle kader hakkındaki sohbetleri, olay örgüsü birbirini takip eden onbir hikâyeye ile verilmiştir. Hikâyelerin bir kısmı kendi hayatlarıyla ilgili anılardan oluşurken bir kısmı da peygamberlerin hayatlarından örnekler içermektedir.

Ayrıca kitapta vurgulanan kader anlayışı (Giriş bölümünde bahsettiğimiz, Mehmet Çoban'ın tezinde iddia ettiği gibi) körü körüne bağlanılan bir kaderci yaklaşım değil, aksine insan aklının etkili olduğu bir yaklaşımdır. Bu da şu ifadelerle vurgulanmıştır:

“... Mâdem ki tek yaratıcı Allaktır; o halde her şeyi her şeyi, hayrı ve şerri yani iyiliği ve kötülüğü de o yaratacaktır. “Ama bunda bizim günahımız ne?” diyemezsin; çünkü Allah, iyiliği de kötülüğü de bizim isteğimize göre yaratır. Yine aynı noktaya geldik. Yani Allah bize akıl ve düşünce vermiş. Sonra da cennete giden iki yolu göstermiş ve demiş ki:

Eğer iyilik yapmak isterseniz; bunu yaratırım ve sizden memnun olurum.

Eğer kötülük yapmak isterseniz; bunu da yaratırım; çünkü Ben, tek yaratıcıyım; ama bu yaptığınızdan memnun olmam.

Görüyorsun ki yavrucuğum, hayır ve şer Allah'tandır, demenin mânâsı budur. Demek ki Allah, hayrı ve şerri yaratır, ama bizim isteğimize göre yaratır. Bu yüzden bizi sorumlu tutar. (Kandemir, Kadere İnanıyorum sf.63)”

M. Yaşar Kandemir'in 6-9 yaş grubu çocukların din eğitimi için yazmış olduğu on kitaptan oluşan “Dinim Serisi” alanında ilk denebilecek bir eğitim dizisidir. Tevhid inancı, Allah ve Peygamber sevgisi, ibadetlerin öğretilmesi gibi dini bilgilerin verildiği bu kitaplar gerek konu ve üslubu, gerekse dış ve içyapı özellikleriyle hitap ettiği yaş grubuna uygun niteliktedir.

Serinin birinci kitabı: “*Dine Doğru*”dur. Bu kitapta Kelime-i Tevhide ele alınmıştır. Tevhid sözünün ilk kısmını oluşturan Lâ ilâhe illallah kısmında, küçük bir kızın babasıyla Allah'ın varlığı, büyüklüğü ve gücü ile ilgili konuşmaları yer alır. Küçük kız babasına «Allah'ı niçin görmüyoruz?» diye sorduğunda babası: «Görmediğimiz başka şeyler de var, Ayşe; onları düşün» diyerek çocuğu düşünmeye ve kainatta gördüklerini yorumlamaya sevk eder. Ayşe; «Ben düşünmeyi severim. Çünkü ben büyüdüm. Artık ağaçtan elma koparabiliyorum. İşte bir elma. Onu görüyor ve ona dokunuyorum. Çünkü o var.» sözleriyle, somut bir nesne olan elmadan başlayarak mutluluk, sevgi, rüzgar gibi görmediği fakat var olduğunu bildiği soyut şeylerden hareketle Allah'ın varlığını; yüksek dağlardan, uçsuz bucaksız denizlerden ve gökyüzünden hareketle de

Allah'ın gücünü ve büyüklüğünü düşünür, hisseder. Bu anlamda kitap çocuğun somuttan soyuta doğru gelişen zihin yapısına da uygunluk arzeder.

Kitabın ikinci kısmı Muhammedün Resulullah sözüyle devam eder. Allah'ın Hz. Muhammed'i peygamber olarak görevlendirmesi, Peygamber Efendimizin insanlara ve hayvanlara olan merhameti, cömertliği, çocuklara olan şefkati, alçak gönüllülüğü hayatından örneklerle anlatılarak, çocuk kalbine Allah ve Peygamber sevgisi kazandırılmaya çalışılmıştır. Özellikle kitabın, Ressam Hasan Karal'ın kaleminden çıkan resimleri, çocukları hikâyenin derinliklerine götürecek, ufkunu ve bakış açısını geliştirecek sanat eseri niteliğindedir.

Çocuklara Peygamber sevgisi kazandırmayı amaçlayan "*Peygamberimi Öğreniyorum*" isimli ikinci kitap ise sadece çocuklara değil, her yaşta herkese hitap edebilecek güzelliكتedir. Hece ölçüsüyle, kafiyeli bir biçimde yazılan bu kitap, çocuklarda var olan ritim ve ahenk duygusunu etkiler. Şiirin çocuklara yakın gelmesini Prof. Dr. Nilüfer Tuncer, şöyle açıklamaktadır: "Aslında çocuk ile şiir arasında doğal bir ilişki vardır. Şiirdeki vezin, çocukların aradıkları ahenk duygusunu sağlamaktadır. Değişik sözcük oyunları, iç ve dış uyaklar, ses tekrarları ritim duygularını besler. Çocuklar her yaşta şiirden hoşlanırlar. Anlamını tam olarak kavramasalar bile, ses değeri üstün, basit mısra ve beyitleri ezbere söylemekten zevk duyarlar. Çünkü çocuklar konuşmaya, şiirlerdeki gibi uyaklı ve ses özelliği bakımından birbirine benzer sözcükler kullanarak başlar"(Tuncer,1994). Bu güzel eserin bir bölümünü örnek veriyoruz:

"Yıllar ve yıllar önce kapkaranlık bir gece
yıldızları gözleyen kâhin denen bilginler
bir yıldızın ilk defa doğduğunu görünce;
dediler ki: Bu gece büyük biri doğacak.
İşte o gün Mekke'de gösterişsiz bir evde
Abdullah'ın hanımı Hazreti Âmine'den
güzel bir çocuk doğdu.

Güzellerin güzeli ay yüzlü, nur çehreli
baş parmağı ağzında gülümseyen yavruya
dedesiyle annesi bu MUHAMMED dediler.

... ..

Allah buyruklarını melek Cebrail ile
Muhammed'e duyurdu. Hazreti Muhammed de
gördüğü her insana kendini tanıtarak:
“Gelin Müslüman olun işte hak yol diyordu.
Ne var ki halkın çoğu yüzlerce yıldan beri
taşlardan ağaçlardan heykeller yapıyordu;
sonra da tanrı diye bunlara tapıyordu.
Bu zavallı insanlar inat etti boş yere.
Dinlemek istemeyip kızdılar Peygamber'e
yollarına dikenler serptiler bir çok kere.
Dinden dönsünler diye yeni müslümanları
zincirlere vurdular.
Kimini kor ateşte kimini kızgın kumda
yaktılar kavurdular.
Ama onlar dönmedi.
Hakkın yaktığı ateş hiçbir zaman sönmedi.
Çünkü onlar bir kere doğru yolu bulmuştu.
Allah'a kul olmuştu.
Taslara ağaçlara tapmaktan kurtulmuştu.
... ..”

Serinin “*Allah'ı Arayan Çocuk*” isimli üçüncü kitabında, İbrahim Peygamber'in örnek hayatı anlatılmıştır. Hz. İbrahim'in çocukluğundan başlayarak putlara tapmayı kabullenememesi, derin tefekkürler sonunda güneşi, ayı, yıldızları kısacası tüm kâinatı yaratan bir olan Allah'ı bulması ve putperestlikle mücadelesi sonucu nemrut tarafından ateşe atılarak cezalandırılmasına kadar devam eden hayat hikâyesidir. 6-9 yaş grubundaki çocuklar, hayal gücünün çok kuvvetli olduğu, olağan dışı şeylere inanmaya yatkın bir dönemdedirler. Bu yüzden hikâyedeki olağanüstü durum çocukların ilgisini

çekerek etkisini artırmaktadır. Ayrıca hikâyenin mutlu sonla bitmesi, çocuğun Allah'a olan güvenini ve sevgisini kuvvetlendirmektedir.

Hikâyede; İbrahim, kendisi için verilen ölüm kararına rağmen, kendinden emin, korkusuz ve tereddütsüz bir şekilde, başını gökyüzüne kaldırarak: «Ey göklerin ve yerin tek yaratıcısı! Seni bilmek, sana tapmak ne güzel! Senin için ölüme gitmek ne güzel! Bana dost olarak sen yetersin! Sen ne iyi koruyucusun Allahım!» demesi üzerine kâinatın tek yaratıcısı, sözünü her şeye geçiren yüce Allah: «İbrahim'i yakma!» diye ateşe emreder. Bunun üzerine kızıl alevler, cıvıl cıvıl öten kuşları, zümrüt gibi yeşil çayırları ile bir cennet bahçesi haline gelir.

Dördüncü kitap; “*Yaralı Kuğu*” isimli masaldır. Kitapta, anne ve babası kendileri küçükken ölen iyi kalpli üç balıkçı kızının, kayıklarında buldukları yaralı bir kuğuyla maceraları anlatılır. Yaralı kuğu, aslında istediği kılığa girebilen bir melektir ve kâinatı merak eden bu kızlara gökyüzünü, yeryüzünü ve denizlerin altını gezdirir. Bütün bu gezilerin sonunda da Allah'ın bu nimetleri, kullarının faydalanması için yarattığı mesajı verilir. Allah'ın birliğinin, gücünün ve kuvvetinin vurgulandığı bu kitap, “Allah'ım. Sen ne iyisin! Sen ne büyüğün! Senin gibi güçlü bir tanrım olduğu için çok mutluyum...” sözleriyle biterken çocuklarda da Allah sevgisi uyandırılmaya çalışılmıştır.

“*Peygamberimiz Çocuklarla*” isimli beşinci kitapta Hz. Peygamberin yetime, yoksula olan merhameti ve çocuklara olan sevgisi yine şiirsel bir dille anlatılmıştır. Asr-ı saadetten örneklerin verildiği bu eser, sadece çocuklara değil büyüklere de her okuyuşta ayrı bir lezzet verecek niteliktedir. Hikâyeden bir parça örnek veriyoruz:

“Biricik sevgilimiz
Peygamber efendimiz
Bir gün çarşıya çıkmış
Bir gömlek alacakmış
Cebinde olan para
Topu topu on lira
Bir gömleği beğenmiş
Üzerine giyinmiş

Yolda giderken biri
Görünce Peygamberi
Demiş: “Ya Rasulallah!
Sana çok versin Allah
Pek çoktur ihtiyacım
Bir gömleğe muhtacım”,
Sevgili efendimiz:
“Öyleyse siz giyiniz”
Diye gömleği vermiş
Yoksulu sevindirmiş.
Çünkü yüce Peygamber
Yetimleri çok sever
Yoksulları korurdu
Açları doyururdu.
Bunu bilen fakirler
Hemen ona gelirler
Dertlerini derlerdi
Murada ererlerdi.

...”

“*Uzeyle'nin İmanı*” isimli kitapta, Uzeyle adındaki hanım sahabenin iman ettikten sonra dininden dönmesi için müşrikler tarafından yapılan işkenceler anlatılmıştır. Uzeyle, yapılan işkencelere rağmen “Rabbim Allah, Dinim İslam, Peygamberim Muhammed Aleyhisselam” demekten vazgeçmez. Aksine kendisine işkence edenlere «Sizi duymayan, dualarınızı işitmeyen, yaptıklarınızı görmeyen taşlara tanrı diye nasıl tapıyorsunuz? Benim Rabbim her şeyi duyar ve görür. Kalbimden geçenleri bile bilir» der. Adamların gülererek «Öyleyse yalvar da Tanrın sesini duysun; gelip elimizden kurtarsın!» diye alay etmesi üzerine Uzeyle ellerini kaldırarak Rabbine şöyle dua eder: «Bana yardım et Allah'ım! Bana dayanma gücü ver! Beni bu imansızlara karşı utandırma! Biliyorum, darda kalan kuluna yardım edersin. Senden isteyen elini boş çevirmezsin bana yardım et Allah'ım! Bu adamların kalbini yumuşat! Onlara da doğru

yolu göster Rabbim!» Uzeyle'ye yapılan işkence günler sürer. Kavurucu güneş, artık Uzeyle'nin gözlerini kör, kulaklarını sağır etmiştir, yine de imanından vazgeçirememiştir. Hikâyenin sonunda Allah bu imanlı kulunun duasını kabul ederek ona billurdan bir kova ile su gönderir. Uzeyle'nin suya doydüğünü, gözlerine ve kulaklarına tekrar kavuştuğunu gören müşrikler bu mucize karşısında imana gelerek “kelime-i şahadet” getirirler. Hep beraber Medine'ye hicret ederler.

Bu hikâye, Müslümanların imanları uğruna katlandıkları zorlukları ve sonunda aldıkları mükafatı göstererek çocuklarımızın hiçbir zorluk karşısında yılmayarak imanlarına sahip çıkmaları ve ona kuvvetle bağlanmaları gerektiği mesajını vermektedir.

Dinim Serisinin yedinci kitabı olan “*Abdest Alıyorum*”, sünnetlerine ve âdâbına uygun bir şekilde abdest almayı Elif, Ali ve babaları arasında geçen tatlı bir diyalogla anlatmaktadır. Gerçek fotoğraflarla resmedilmiş olan kitapta abdest, gusül ve teyemmüm farzları belirtildikten sonra ayrıntılarıyla verilmiş, önemli noktalar vurgulanmıştır. Örneğin; abdest alınırken gereksiz yere konuşulmaması, suyun yüze sertçe çarptırılmayıp etrafa sıçratılmaması, deniz kenarında abdest alınıyor olsa bile suyun israf edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca abdest alırken takip edilecek sıranın çocuklara öğretilmesi şu dörtlülle kolaylaştırılmıştır:

“Eller, ağız, burun, yüz,

Kollar, baş ve kulaklar,

Abdest almış oluruz

Yıkanınca ayaklar. (sf.14)”

Abdestin bozulması ile ilgili Ali isimli çocuğun yaptığı yorum, bozulan abdestin neden yenilenmesi gerektiğini çocuklara anlatmakta güzel bir örnektir:

“Elif, abdestin niçin bozulduğunu anlayamamıştı. Babası:

—Abdest bizi manevi temizliğe hazırlar. Ama vücudumuzda meydana gelen bazı değişiklikler, bu hazırlığı, bu manevi temizliği yok eder... dedi. Ali:

—Bunu bir örnekle açıklayabilir miyim? Diye sordu. Babası:

—Tabii, oğlum söyle, dedi.

—Meselâ bir büyüğün yanına gitmek istiyoruz. Bunun için güzelce giyiniyoruz. Bir de bakıyoruz ki, elbisemiz leke olmuş, görünüşümüz bozulmuş. Olsun ne zararı var! demiyoruz. Kendimize yeniden çeki düzen veriyoruz. Yeniden abdest almak da böyle değil mi, baba?

Ali'nin bu açıklamasını babası çok beğendi.

—Aferin oğlum! Yeniden alacağımız abdest, Allah'ın huzuruna tertemiz çıkmamızı sağlar. (sf.19)”

Sekizinci kitap olan “*Namaz Kılıyorum*” da şiirsel bir üslupla yazılmış ve gerçek fotoğraflarla resmedilmiştir. Kitapta, namazda okunan sure ve dualar Türk alfabesiyle verilmiştir. (Hikâyede yer almayan sureler, kitabın arka kapağında yer alır.) Beş vakit namaz, vitir ve Cuma namazları bayanların ve erkeklerin namaz kılışı ayrı ayrı ele alınarak bir önceki kitabın kahramanları Elif ve Ali tarafından, her hareketiyle rekât rekât resmedilmiştir. Her resmin altında da o anda ne okunacağı yazılıdır. Daha sonra namazın fazları ve namazı bozan şeyler anlatılmıştır. Kitap, namazdan sonra çocukların okuyabileceği bir dua örneğiyle sona erer. Sonuç olarak namaz kılmayı hiç bilmeyen bir çocuğun bu kitabı okuduğunda ve uyguladığında namazı öğrenmesi mümkündür diyebiliriz.

Kitabın başından birkaç mısrayı, şiirsel, akıcı üslubuna bir örnek olarak veriyoruz:

“... Elif namazı öğreneceğim diye sevindi. Seccadeyi getirip serdi ama ters sermişti. Ali: Seccadeyi kıbleye doğru sereceksin. Mekke şehrindeki kutsal Kâbe'ye yönelmeye kıbleye dönmek denir, diye onu uyardı. Sonra da Elif'e namazı şöyle anlattı:

Seccademi sererim Kıbleye yönelirim

Kılacağım namaza Önce niyet ederim

Ellerimi kaldırıp Allahü Ekber derim

-Niyet ettim Allah rızası için sabah namazının sünnetini kılmaya.

Kulaklarıma kadar (Bayanlarda “omuzlarıma kadar” diye ayrı bir resim gösterilmiştir.)

Ellerimi kaldırır Allahü Ekber derim

Avucumun içini Kıbleye çeviririm

Sağ elle sol elimin Bileğini kavrarım
Göbeğimin üstünde Ellerimi bağlarım
Hep önüme bakarım
Erkekler ellerini Göbek üstünde bağlar
Sol bileğe dolanır Baş ve küçük parmaklar
Ellerini hanımlar Göğüs üstünde bağlar
Sonra Sübhaneke'yi Gayet hafif bir sesle
Okumaya başlarım: Sübhaneke Allahümme Ve bi hamdik ... ”

“*Dua Ediyorum*” isimli fotoroman tarzındaki kitapta Hasan Bey, kızı Ayşe ve yurtdışından gelen yeğeni Mehmet'e duanın önemini, bir müslümanın nasıl dua etmesi gerektiğini, Kur'an-ı Kerim'den ve Peygamber efendimizin dualarından örnekler vererek anlatmaktadır. Allah'ın her an kulunun yanında olduğunu, dua etmenin kulu Allah'a yaklaştıracığını söyleyen Hasan Bey, yaşantımızın her anında edebileceğimiz bir duanın olduğunu örnekler vererek göstermiştir. Evden çıkıp bir yere giderken, Allah'ın verdiği nimetlere ve sağlığını şükrederken, türbe ve mezarlar ziyaret edildiğinde, yemeğe başlarken ve yemekten sonra, bir şeyden korkulduğunda, ezan okunurken ve bitince, yatarken ve kalkarken, günaha tövbe ederken, hastalanınca ve imtihana girerken edilebilecek dualar, olay örgüsü içerisinde, hikâyeleştirilerek öğretilmektedir. Sadece dua ederek her şeyi Allahtan beklemenin yanlış olduğuna da değinilmiştir. Bununla ilgili örnekte; Ayşe imtihanına hazırlanmadan iyi bir sonuç için dua etmiş fakat sonuç istediği gibi olmamıştır. “Ayşe, babasına: «Dua ettiğimiz zaman isteklerimiz yerine gelmeyecekse niçin dua ediyoruz» diye sorar. Babası şunları söyler: «Allah başarıyı çalışana verir yavrum. Çalışmadan hiçbir şey elde edilemez. Sadece dua ederek isteklerimize kavuşsaydık, dünya tembellerle dolardı. Bizim görevimiz önce çalışmak, sonra da Allah'tan yardım istemektir. Bazen Allah, duamızı yeterli görmez; daha çok dua edelim diye isteklerimizi geciktirir» (sf.31)”

“*Annemi Anıyorum*” isimli, serinin son kitabında ise, ölümün bir son değil, yeni bir hayatın başlangıcı olduğu, annesini kaybeden bir kızın hikâyesiyle anlatılmıştır. “Ayşenin annesini kaybettikten sonraki bir anneler günü öncesinde, radyoda, televizyonda, sokakta çocuklar arasında annelere alınacak hediyeler hakkında konuşulmaktadır. Ayşe, «Eğer Anneler Günü'nü icat edenler öksüzlerin ıstırabını

düşünselerdi, buluşlarını kendileri de beğenmezlerdi» diye düşünmektedir. Bu üzüntüsünü babasına açtığında babası: «Dünyamızdan göçüp gitseler bile sevdiğimizimize her zaman hediye verebiliriz... İnsan için ölüm bir son değil, yepyeni bir hayatın başlangıcıdır. Dünya hayatından, ahiret hayatına bir geçiştir. Ahirete göçen insanlar, dünyada yaptıkları iyilik ve ibadetlerin faydasını görürler. Onların geride kalan yakınları, ahirete giden sevdikleri adına hayır ve iyilik yapabilirler. Özellikle Kur'an okuyup, dua edebilirler. Bütün bunlar, ölümlere fayda verir; onların ruhunu sevindirir. Anneler günü, annenin mezarını ziyaret edelim. Ona verilecek en değerli hediye, ruhu için bir Fatiha ve üç İhlâs okumaktır. Biz de annene bu değerli hediyemizi sunalım» diyerek kızını teselli eder." Hikâyenin devamında Ayşe'nin Kur'an-ı Kerim öğrenmesi, namaz kılarak ve oruç tutarak bunların sevabını annesinin ruhuna hediye etmesi sonucu rüyasında annesini Cennet saraylarında, huri kızlarıyla beraber görür.

Bu kitapta ölüm sebebiyle sevdiklerinden ayrı kalan çocuklara dünya hayatının geçici olduğu hatırlatılarak, ölümler için edilen dua ve yapılan iyiliklerin ruhlar tarafından hissedileceği vurgulanarak onların bu zor dönemi bunalıma düşmeden atlatabilmeleri için imkân sağlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları kazanmalarına ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etmeye eğitim denilmektedir. Çocuk büyütmek, çocuk yetiştirmek demek değildir. Çocuk yetiştirmek, bilinçli bir süreci ve bu süreçteki kararlı çabaları gerektirir. Çocuk görerek, duyarak, gördüğünü, duyduğunu taklit ederek öğrenir. Kişiliği, şahsiyet yapısı da bu çerçevede oluşur ve şekillenir. Bu yüzden, din eğitimine sağlıklı bir başlangıç için ilk yıllar önemlidir.

“Çocuk Hikâyelerinde Din Eğitimi” başlığını taşıyan bu çalışmamız, üç bölüm halinde ele alınmıştır. Birinci bölümde çocuğun dini ve ahlaki açıdan gelişimi, çocukta dini kavramların gelişimine paralel olarak dini ve ahlaki eğitime ne zaman başlanabileceği incelenmiş, çocukları kitapla tanıştırmada ve okumayı sevdirmede neler yapılması gerektiği konu edilmiş, hikâye ve masalın eğitim değeri ve bunların öğretimde kullanılması ele alınmıştır. İkinci bölümde Çocuk Edebiyatını tarihçesine yer verilerek, dini terbiyede edebiyatın etkisine değinilmiş ve bazı örnekler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise çalışmamızın ana konusu olan farklı alanlardan iki yazarımızın hikâyelerindeki dini terim ve ifadeler tespit edilerek din eğitimine katkısı araştırılmıştır.

Çalışmamızda yer alan örnek hikâyelerle ilgili tespitlerimiz şöyledir:

Bu çalışmada Kemalettin Tuğcu'ya ait yirmibeş, Yaşar Kandemir'e ait onbeş çocuk kitabı taranmıştır. Yazarlar farklı alanlardan seçilerek okuyucuya etkileri nelerdir? Neler kazandırır? Hangi değerleri edindirir? Daha açık bir ifadeyle seçilen hikâyelerde din ve ahlak eğitimi nasıl verilmiştir? Sorularına cevap aranmıştır.

İncelenilen kitaplar konu ve kullanılan ifadeler bakımından din perspektifinden incelemeye alınmış; kitapların boyut, kâğıt cinsi, sayfa ve kapak düzeni, ciltleme, harfler ve resimler gibi dış yapı ve plan, anafikir, kahramanlar, dil ve üslup özellikleri gibi içyapı özellikleri üzerinde fazla durulmamıştır. Bununla birlikte her iki yazara ait kitaplar, kullanılan üslup ve harflerin puntosu gibi önemli noktalarda hitap ettiği yaş düzeyine uygundur. Kemalettin Tuğcu 80–100 sayfalık kitaplarındaki resimler, ortalama 10 adettir. Farklı çizerlerin elinden çıkmış olan siyah-beyaz resimler

genellikle sanatsal özellik taşımayıp metnin tekrarı durumundadır. Yaşar Kandemir kitaplarındaki resimlemeler ise daha özenle hazırlanmıştır. Özellikle 6–9 yaşa yönelik dinim serisinde kullanılan kâğıt daha kaliteli, resimlemeler daha estetikdir.

Kemalettin Tuğcu kitapları, ideolojik olmaması, sosyal konulara temas etmesi ve halkın sorunlarını konu etmesi sebebiyle toplumun büyük bir kesimine hitap etme, her kesimden birçok insan tarafından okunma imkânı bulmuştur. Dolayısıyla etki alanı daha geniştir. Yaşar Kandemir ise çocuklara din öğretimi yapmak amacıyla belli yaş gruplarına yönelik yazmıştır. Yani etki alanı daha kısıtlıdır.

Kemalettin Tuğcu, din eğitimi gibi bir amaç taşımaya da eserlerinde birçok yerde dini motiflere yer vermiştir. Ahlakî motifler ise hemen her kitabında vurguladığı konular arasındadır. Kitaplarında çokça yer alan dini unsur ve ifadeler genellikle dini eğitim amacı gütmeyip hayatın bir uzantısı olarak, Türk kültür ve gelenekleriyle yoğrulmuş bir tarzda karşımıza çıkar. Fakat bunların dışında İslamî pratiklere vurgu yapan, -kendi çapında- dini bilgi verici örnekler de vardır. (bkz: Allah'ın kudreti, kible tayini-namaz, kurban, yetim hakkı vs. maddeler). Din eğitimi amacı taşımadığı halde, toplumun her kesimine hitap etmesi sonucu, hayatın bütününe yaymış olduğu dinsel referanslar sayesinde çocuğu dini hayattan haberdar etmede ve dini ifadelerle tanıştırmada önemli bir etkinliği vardır.

Yaşar Kandemir'in ise etki alanı sınırlı olmakla birlikte taşıdığı amaç dini öğretim olduğundan okuyucuyu direkt konunun içine çekme ve bilgilendirme imkânı bulmuştur. Yazıldığı dönemde alanında ilk olma özelliğinden kaynaklanan bazı eksikliklere rağmen bir eğitim aracı olarak amacına ulaşacak ve hitap ettiği kesime etki edebilecek kapasitede olduğu söylenebilir.

Her iki yazar da dönemin siyasî yapısını kitaplarına yansıtmamışlardır. Tuğcu hikâyelerinde daha çok toplumsal sorunlar, zenginlik-fakirlikten doğan sınıf farkı, hikâye kahramanının küçük yaşlarda yetim kalarak başlayıp genellikle mutlu sonla biten hayat mücadelesi, çalışkanlık, dürüstlük vs. işlenen konuları oluşturmaktadır. Kandemir'de ise; tevhid inancı, iman esasları, Allah ve Peygamber sevgisi, ibadet alışkanlığı kazandırma konuları üzerinde durulmuştur.

Kemalettin Tuğcu hikâyelerinde iman esaslarıyla ilgili şu tespitleri yapmak mümkündür: Allah inancının ve Allah lafzının çokça yer aldığı görülmektedir. Allah lafzı, bazen asıl anlamıyla kullanılmış, bazen de bir deyim veya dua ifadesiyle birlikte yer almıştır. Gerçek anlamıyla kullanıldığında Allah'ın her şeye kâdir olduğu, her şeyi bildiği, kullarının rızkını verdiği, doğrunun yanında olduğu, çalışanın mükafatını verdiği gibi konular vurgulanmıştır. Melek-şeytan kavramları çok kullanılmamakla birlikte, kullanılanların genellikle mecazi bir ifadeyle yer aldığı görülür. Hikâyelerde peygamber kavramı pek fazla geçmemektedir. Yalnız üç hikâyede yüzeysel olarak peygamberden bahsedilmiştir. Hikâyelerde Kur'an-ı Kerimden başka kutsal kitap ismi yer almamaktadır. Kur'an okumanın genellikle mezarlık ziyaretlerinde veya bir cenaze ortamında yer aldığı görülmüştür. Bununla beraber, bir odanın betimlemesinde ya da dindar bir kişinin tanımı yapılırken de Kur'an ifadesine yer verilmiştir. Ahiret inancı çok fazla konu edilmemekle birlikte ölüm, mezar, cennet, cehennem ifadeleri birçok hikâyede yer alır. Kader konusu ise birçok yerde yazgı, alın yazısı, kader, talih, kısmet ifadeleriyle yer almaktadır. Karakterlerin başlarına gelen olaylara "kader" diyerek razı oldukları görülür.

İbadet ve muamelatla ilgili de birçok ifade yer almaktadır. Özellikle birkaç yerde namazın kılınışı konu edilmiştir. İncelenen hikâyelerde oruç ve zekât kavramlarına hiç rastlanmamıştır. Hac, kurban, dua, tövbe, tevekkül, şükür, günah, sevap ile ilgili ifadeler sıkça rastlanmaktadır. Bunlardan başka, din görevlisi (imam-hoca), ezan, cami, hoca nikâhı, başörtüsü, abdest, keramet, nazar, dindarlık konuları ile besmele, inşallah, maşallah vb. dini terim ve tabirler sıklıkla görülmektedir.

Tuğcu hikâyelerinde ahlakî motifler özellikle; yardımlaşma, büyüklere hürmet, aile veya arkadaş dayanışması, doğru sözlülük, çalışkanlık, sözünde durma, merhamet gibi değerler çokça yer almakta; milli duygular, vicdani ve ahlaki değerler aşılarmaya çalışılarak ahlak eğitimine önemli katkılar sağlamaktadır.

Yaşar Kandemir'in kitaplarında ise imân esaslarıyla ilgili konular 9-14 yaş grubuna yönelik "Dinim Serisi"nde bir araya toplanmıştır. Çoğunlukla soyut kavramlar içeren inanç konuları somut hikâyelere göndermeler yapılarak anlatılmış böylece çocuğun zihinsel gelişimine uygun bir metot takip edilmiştir. Daha küçük çocuklara yönelik (6-9 yaş grubu) "Dinim Serisi"nde ise çocuğun algılama kapasitesi dikkate alınarak

anlaşılması zor olan melek-şeytan, ahiret, kader konuları hakkında bilgilendirme yapılmamıştır. Seride sadece “*Dine Doğru ve Allah’ı Arayan Çocuk*” kitaplarında Allah’ın var ve bir olduğu anlatılmış, masal formatında yazılan “*Yaralı Kuğu*” kitabında ise her şeyin yaratıcısının Allah olduğu vurgulanmıştır. Kitaplarda çocuklara Allah sevgisi aşılanmaya çalışıldığı da görülmektedir. “*Peygamberimi Öğreniyorum*” kitabında Hz. Peygamberimizin hayatı, “*Dine Doğru ve Peygamberimiz Çocuklarla*” isimli kitaplarda ise O’nun güzel ahlakı anlatılmıştır.

İbadetler (abdest, namaz ve dua) gerçek fotoğraflarla resimlendirilmiş ve hikâye örgüsü içerisinde öğretilmeye çalışılmıştır. Serinin son kitabı olan “*Annemi Anıyorum*”da ölen sevdiklerimize dualar ederek hediyeler gönderebileceğimiz anlatılmıştır.

Son olarak her iki yazarımızın eserlerinin farklı boyutlarda din eğitime katkı sağladığı söylenebilir. Kemalettin Tuğcu Kitapları, din eğitimi amacı gütmeyen fakat hayatın içinden konularla birlikte verdiği dini referanslar, çocuklarda dini unsurlara karşı bir sempati ve kulak dolgunluğu kazandırmaktadır. Bununla birlikte yoğun olarak verilen ahlaki öğeler, doğru-yanlış çizgisini ayırmada yol gösterici olacaktır. Dinin kurmaya çalıştığı eşitlik, insan hakları, dürüstlük, aile içi sevgi ve bağlılık, kanaatkârlık gibi değerler, çocuğun his dünyasını etkileyecek bir üslûpta sunulduğu için eğitime katkı sağlayacaktır. Yaşar Kandemir Kitapları ise din eğitimi ve öğretimi, Hz. Peygamber’in güzel ahlakından örneklerle çocuklara ahlaki değerlerin kazandırılması amacı taşımaktadır. Çocukların ruhsal ve zihinsel gelişimine uygun biçim ve içerik özellikleri, sade, akıcı ve estetik üslûbuyla amacına ulaşacak niteliktedir.

Çocuğun iyi bir terbiye alması, dini ve ahlaki değerleri erken yaşta kazanması, ancak aile ve okul ortamındaki eğitim faaliyetleri ve çocuğa yönelik eserler sayesinde mümkün olur. Din eğitime başlamak için çocuğun belli bir yaşa gelmesi beklenmemelidir. Bebek dünyaya gözünü açtığı andan itibaren, ailenin hayatının bir parçası haline gelmiş dini ve ahlakî yaşantı ile (Allah ve Peygamber sevgisi, Kur'an, abdest, namaz, dua; doğru sözlülük, yardımlaşma, cömertlik vb.) karşılaşır ve ilerleyen yaşlarında bunları benimsemesi daha kolay olacaktır. Okul çağına henüz gelmemiş çocuğa ilk dini eğitimin ailesi tarafından verilmesi gerekir. Çocuk, kişiliğinin

gelişiminde bir modelle kendini özdeşleştirdiğine göre; bu model ilk olarak anne-baba ve diğer aile fertleri, daha sonraları okuduğu, dinlediği hikâye ve masal kitaplarında veya izlediği film, çizgi filmlerdeki kahramanlardır. Bu modellerin seçiminde anne-babaya büyük görev düşer. Hikâye kahramanlarının karakteristik özellikleri, çocuğun bilişsel, duygusal, ruhsal ve sosyal gelişimine ters düşmemelidir.

Öneriler

Hikâyeler planlı bir şekilde ve gerekli ilkeler doğrultusunda kullanıldığı takdirde, istenilen düzeyde bir öğretimin gerçekleşmesinde kolaylık sağlayacaktır. Anlatılan hikâyelerin verimli olabilmesi ve yanlış anlaşılmalara sebep olmaması için öğretimde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler olmalıdır. Bu hususta şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Çocuğun dini sorularına anne-babanın vereceği doyurucu cevaplar, çocuktaki dini uyanışı kolaylaştırır. Dini hayata adapte olması ve dini alışkanlıklar kazanması, onun kapasitesine, seviyesine, dini bilgileri almaya hazır oluşuna bağlıdır. Öncelikle anne-baba kitap seçimi sırasında çocuğun gelişim özelliklerini, ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alınmalıdır. İki-ondört yaş arası bireyler çocuk olarak nitelendirildiği için yapılan çalışmanın hangi yaş grubuna hitap ettiği belirginleştirilmelidir.
2. Çocuklara yönelik kitaplar iç ve dış yapı itibarıyla da çocukların seviyesine uygun olmalıdır. Yani kitabın boyutları, sayfa sayısı, puntosu, kullanılan üslup bakımından çocuğun algısına uygun olmalı, resimlendirmeler hayal dünyasını geliştirici, düşünmeye ve yorumlamaya sevk edici nitelikte olmalıdır. Gerek görsellik ve metin olarak, gerekse baskı kalitesi açısından kalıcı olmalıdır.
3. Çocuklara yönelik hazırlanan bir yayın, bir fikrin, görüşün veya bilginin didaktik bir üslupla verildiğinde güdümlü olarak nitelendirilebilmektedir. Çocuğa verilmek istenen değerler sistemi, bir fikri doğrudan bilgi yığını halinde vermek yerine, görselliği ön planda tutarak, çocuğun ruhuna, hayal dünyasına hitap ederek onun estetik duygusunu geliştirmelidir. Bir başka ifadeyle, bilgi yüklü, hacimli kitaplar yerine görselliği bol eserlerle çocukla kitap arasında duygusal bir bağ kurulmalıdır. Çünkü çocuklar okul çağına kadar kitabı resim aracılığıyla okurlar. Sunulan metinler ile de çocuğa okuma kültürü aşılmalıdır.

4. Din öğretimi amaçlayan ve bilgi içerikli yazı yazan yazarlar, öncelikle bu alanda ihtisas yapmış, konuya vakıf ve çocuk gelişim süreçlerini iyi bilen kişiler olmalıdır. Veya bu iki alanda yeterli kişiler bir araya gelerek ortak çalışmalar yapmalıdır. Bu alanda yetkili ve yeterli birikime sahip kişiler, kendisine düşen görevi yapmadığı takdirde iyi niyetle bile olsa İslamiyeti anlatmak amacıyla yazılan bazı kitaplarda önemli bilgi yanlışları olabilmektedir. Dini metinlerde yer alan hikâyeler kullanılmak istendiğinde aynıyla alınmalıdır. Bu yüzden öğretici, konunun asli kaynaklardaki işleniş şeklini ve anlatım özelliklerini iyi bilmeli; eğitim-öğretimde hikâyelerden yararlanırken bu özellikleri ihmal etmemelidir. Ayrıca yayımlanmadan önce bir editör denetiminden geçmesi de önemlidir.

5. Dini hikâyelerin etkili olabilmesi ve istenen verimin elde edilmesi konunun metotlu, planlı, programlı bir şekilde işlenmesine bağlıdır. Hikâyeler, öğretimde etkili bir yöntem olsa da belli bir program ve metot kullanılmadan, din dili ve çocuk dili dikkate alınmadan yapılacak bir sunum istenilen etkisi sağlamayacaktır. Hikâyelerin gerek yazımında gerekse sunumunda çocuğun bakış açısı dikkate alınmalı, olaylara onun gözünden bakılma çalışılmalıdır.

6. Çocuğun hikâyeyi dinlerken, konuya aktif bir şekilde katılımı sağlanmalı, hikâyedeki bazı bölümler zaman zaman boş bırakılarak çocuğun tamamlaması istenmelidir. Yine çeşitli bölümler üzerinde konuşmaya, yorumlar yapmaya zaman ayrılmalıdır. “Hikâye kahramanının yerinde olsan ne yapardın?” gibi sorularla çocuk olayın içine çekilmelidir.

7. İyi bir çocuk kitabında, yazarın vurgulamak istediği bir ana fikir belirgin olmalıdır. Teması belirsiz bir eser, çocukları birbirinden çok değişik yorumlar yapmaya götürür, yanlış anlaşılmalara yol açar. Öğretimde hikâyelerden yararlanırken hikâyenin ana fikri okuyucu tarafından çocuğa verilmelidir. Aksi takdirde yan öğeler çocuğun dikkatini dağıtabilir ve çocuklar zihinlerinde meydana gelen boşluklara takılıp hikâyenin bütünlüğünü kaybedebilirler. Böylece vurgulanmak istenen noktaları kaçırabilirler.

8. Kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı hazırlanan dini bilgiler kitapları, farklı cinslerin ilgilerine göre (örneğin kız çocuklarına aile, anne-çocuk iletişimi, erkek çocuklara araç-gereçlerle ilgili vs.) düzenlemeler, karakter eğitiminde faydalı olabilir.

9. Dini kitapların konuları, başlıca ders kitaplarındaki müfredatla uyumlu hazırlanabilir. Örneğin; kâinatın yaratılması ve düzeni hayat bilgisi dersiyle ilişkilendirilerek anlatılabilir. Dinler tarihi konularında da coğrafya bilgilerinden faydalanılabilir. Örneğin; peygamberlerin hayatları, hicret olayı, olaylarda geçen yer isimleri çocuğa hitap eden görsellikte çizgilerle hazırlanmış haritalarla anlatılırsa daha akılda kalıcı olur.

Sonuç olarak; Kitap, çocuğun olaylara bakış açısını ve düşünce ufkunu genişletmeli, çocuğun soy cinsiyet ve kültür farkı gözetmeksizin içinde yaşadığı dünyayı tanımaya, anlamaya ve sevmeye yardımcı olmalı, milli, ahlaki ve evrensel değerleri, gelenek-görenekleri öğrenmesini ve kutsal değerlere saygılı olmasını sağlamalıdır. Böylelikle çevresindeki insanlarla, varlıklarla olan ilişkilerini daha iyi hale getirebilme fırsatı verebilmeli, insan olmanın hikmeti ve gerekleri hakkında bilinç uyandırmalıdır. Bu noktada anne-babanın bilinçli tutumu çocuğun gelişimine olumlu katkılar yapacaktır. İyi seçilmiş eğitim programları, doyurucu şekilde hazırlanmış hikâye ve masal kitapları, hikâyeli yap-bozlar, oyuncaklar, eğitimde kullanılacak araç-gereçler çocukların zihin gelişimini ve hayal güçlerini geliştirerek verilmek istenen dini bilgilerin de öğrenilmesine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- AKDENİZ, Sabri. (1993). “Çocuklarımızı Dine Alıştırmak”, *Türkiye’de Din Eğitimi Ve Öğretimi*, İslam Medeniyeti Vakfı Yayınları, İstanbul
- AKINCI, Adem. (2001). *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem: Hikâye*, Feza Gazetecilik AŞ. İstanbul
- AKYÜREK, Süleyman. (2004). *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, DEM Yayınları, İstanbul
- ANDI, M. Fatih. (1999). *Ömer Seyfeddin*, Şûle Yayınları, İstanbul
- ARLI, Melike Sıla. (1995). “*Kemalettin Tuğcu Romanları: Özgün Bir Popüler Edebiyat Türü*”, Bilkent Üniversitesi, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- ARMANER, Neda. (1981). “Çağdaş Eğitim İlkeleri Doğrultusunda Din Eğitimi”, *Atatürk’ün 100. Doğum Yılında Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Gelişim Matbaası, Ankara
- AY, Mehmet Emin. (1998). “Çocuklara İman Esaslarının Öğretimi”, *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s.239–269, Ensar Neşriyat, İstanbul
- AYDIN, Mehmet Zeki. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*, DEM Yayınları, İstanbul
- AYHAN, Halis. (2006). “Din Eğitimi Anaokulunda Başlamalı”, *Zafer Bilim Araştırma Dergisi*, Yıl 30, Sayı 359, s.6
- _____ (1998). “Çocuklara İbadet Eğitimi”, *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s. 279–294 Ensar Neşriyat, İstanbul
- _____ (1997). *Din Eğitimi Ve Öğretimi*, İFAV Yayınları, İstanbul
- AYTAŞ, Gıyasettin. (2007). Necati MERT’in “Türkiye’de Çocuk Yayıncılığının Dünü, Bugünü” isimli tebliğine müzakere, *Türkiye III.Dinî Yayınlar Kongresi*, s.37-48, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- BALDIK, Ömer. (2006). “On Beş Yaşından Sonra Din Eğitimi Olur Mu?”, *Zafer Bilim Araştırma Dergisi*, Yıl 30, Sayı 357, s. 20–25

- BAYRAKTAR, Faruk. (1995). "Ailenin Eğitim Görevi", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:2, Marmara Üniversitesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul
- BİLGİN, Beyza. (2000). *İslâm Ve Çocuk*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 4.Baskı, Ankara
- _____; Muallâ Selçuk. (1995). *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yayıncılık, Ankara
- BİLSEL, Halim Hilmi. (1978). *İyi Ahlak-Güzel Huy*, Yağmur Yayınevi, 2.Baskı, Ankara
- BRUNET, Christine; Anne-Cecile Sarfati.(1999). *1-7 Yaş arası Çocuğun Eğitimi / Ne Demeli? Nasıl Davranmalı?* çev: Kurtuluş Bıçakçı, Kapital Yayınları, İstanbul
- CEBECİ, Suat. (2003). *Öğrenme Ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*, İz Yayıncılık, İstanbul
- _____. (2002). *Bilimsel Araştırma Ve Yazma Teknikleri*, Alfa Yayınları, 2.Baskı, İstanbul
- _____. (1996). *Din Eğitimi Bilimi Ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Akçağ Yayınları, Ank.
- ÇETİNKAYA, Dağıstan. (2007). "Çocukta Estetik Duygunun Gelişimi Ve Görsel Yayıncılık", *Türkiye III.Dinî Yayınlar Kongresi*, s. 231-237, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- ÇOBAN, Mehmet. (1996). "Dini Konulu Çocuk Kitaplarının Yapısal ve Eğitsel Nitelikleri Açısından Değerlendirilmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- DEMİRCİ, Senai. (2004) "Çocukların Hayallerinde Kitap Nerededir?", *Zaman Gazetesi Turkuaz Eki*, 10 Ekim Pazar, s.16
- DODURGALI, Abdurrahman. (1998). "Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenmede bazı tartışmalar ve öneriler", *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s. 37-52, Ensar Neşriyat, İstanbul
- ELÇİN, Şükrü. (1980) *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara
- ER, Sırrı. (2004). *Çocuklara Safahat'tan Hikâyeler*, Akçağ Yayınları, 2. baskı, Ankara

- ERDOĞAN, Fatih. (1994). "Toplumsal Tarihimizde Çocuk Edebiyatının Yeri", *Toplumsal Tarihte Çocuk Edebiyatı Sempozyumu 23-24 Nisan 1993*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- EVLİYAOĞLU, Gökhan, (1991). *Çocuk Ve Dua*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- FERSAHOĞLU, Yaşar. (1998). *Din Eğitim Ve Öğretiminde Duygu Eğitimi*, Marifet Yayınları, İstanbul
- GÖÇGÜN, Önder.(1982). "Türk Edebiyatında Dini Çocuk Şiirleri Ve Terbiye Bakımından Değeri", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 5, Erzurum
- GÖNEN, Mübeccel. (1994). "Okul Öncesi Çocuk Kitaplarının Özellikleri Nelerdir?", 99 *Soruda Çocuk Edebiyatı*, Editör: Mustafa Ruhi Şirin, s.156–160, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- GÜRTAŞ, Ahmet. (1981). "Milli Eğitim Bünyesinde Temel Din Eğitimi Nasıl Verilmelidir." *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Gelişim Mat., Ankara
- HÖKELEKLİ, Hayati. (1998). "Çocuğun Ahlak Gelişimi Ve Eğitimi", *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s. 185–204, Ensar Neşriyat, İstanbul
- KABAKLI, Ahmet. (1992). *Sohbetler II*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2. baskı, İstanbul
- KANDEMİR, Mehmet Yaşar. (2007). "Günümüzde Çocuk Sorunları Ve Dinin Yaklaşımı", *III. Dinî Yayınlar Kongresi*, s. 131–140, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- KANTARCIOĞLU, Selçuk. (1991). *Eğitimde Masalın Yeri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- KANTEMİR, Enise. (1979). "Çocuk Kitapları Sorunu", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KARACA, Faruk. (2007). *Dini Gelişim Teorileri*, DEM Yayınları, İstanbul
- KILAVUZ, Mehmet Akif. (1998). Naci KULA'nın "Çocuğun Dini Eğitim Ve Öğretiminde Bilgisayarın Kullanımı" makalesine müzakere, *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s.15–23, Ensar Neşriyat, İstanbul

- KILIÇ, Ahmet Faruk. (2007). Bülent ATA'nın "Dini Kavramların Çocuk Diline Aktarılması" isimli tebliğine müzakere, *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi*, s.303-311, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- KOÇER, Hasan Ali.(1981). "Genel Eğitimin Bütünlüğü İçinde Din Eğitiminin Yeri", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılında Türkiye I. Din Eğitimi Semineri*, Gelişim Matbaası, Ankara
- MEHMEDOĞLU, Yurdagül. (1998). "Bir Eğitim Sorunu Olarak Dini Duygu Ve Düşüncenin Gelişimi", *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, s. 107–126, Ensar Neşriyat, İstanbul
- MERT, Necati. (2007). "Türkiye'de Çocuk Yayıncılığının Dünü, Bugünü", *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi*, s.27-32, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- MONTAGU, Ashley. (2000). *Çocuklarınıza Ahlaki Değerleri Nasıl Kazandırabilirsiniz?*, Çev: Remzi Öncül, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
- OĞUZKAN, A. Ferhan. (1994). "İyi Bir Çocuk Kitabı Dil Anlatım Konu Bakımından Nasıl Olmalıdır", *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Editör: Mustafa Ruhi Şirin, s.210–212, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- _____. (1983). *Çocuk Edebiyatı*, Emel Matbaacılık, Ankara
- OKTAY, Ayla. (1994). "Çocuklara Kitap Seçerken Neler Dikkat Edilmelidir", *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Editör: Mustafa Ruhi Şirin, s.228–230 Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- OKUMUŞLAR, Muhiddin. (2006). "Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem Olarak Hikâye", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi*, Sayı:21/bahar, Sebat Ofset, Konya
- ORHAN, Hilmi. (2006). "İdeal Din Eğitimi Nasıl Olmalı", *Zafer Bilim Araştırma Dergisi*, Yıl 30, Sayı 357, s. 26–29
- ÖCAL, Mustafa. (2003). *Din Eğitimi Ve Öğretiminde Metodlar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
- ÖZERİ, Nezahat. (2004). *Okul Öncesi Din Ve Ahlak Eğitimi*, DEM Yayınları, İstanbul

- ÖZGÜL, M. Kayahan. (2007). “Şifahî Kültürden Yazılı Kültüre Çocuk Edebiyatı ve Klasikler”, *Türkiye III. Dinî Yayınlar Kongresi*, s. 59–74, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- ÖZKIRIMLI, Atilla. (1984) *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, 2. Cilt, s.327–333, Cem Yayınevi, İstanbul
- ÖZYILMAZ, Ömer. (2003). *Çocukluk Ve Gençlik Çağında İslâmi Eğitim Ve Psikolojik Temelleri*, Pınar Yayınları, İstanbul
- PEHLİVAN, Gülsüm. (2003). *Çocuk Kitaplarında Dini Motifler Ve Din Eğitimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- PEKER, Hüseyin. (1998). “Çocuğun din eğitiminde Medya”, *Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi*, Ensar Neşriyat, İstanbul
- SELÇUK, Muallâ. (1991). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. baskı, Ankara
- SEVER, Sedat. (2003). *Çocuk Ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, Ankara
- SUAD, Ali. (2006). “Çocuklara Din Ve Allah Nasıl Anlatılmalı?”, *Zafer Bilim Araştırma Dergisi*, Yıl 30, Sayı 360, s. 24–25
- ŞİMŞEK, Tacettin. (2007). “Çocuk Edebiyatı Ve Öncü Yazarlar”, *Türkiye III.Dinî Yayınlar Kongresi*, s. 93-102, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi. (1994). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul
- TOPAÇ, Hatice. (2007). “Çocuk Edebiyatının Tarihçesi”,
<http://www.edebiyatturkiye.com/cocukedebyati.htm.03.02.2008>
- TUĞCU, Nemika. (2004). *Sırça Köşkün Masalcısı*, Can Yayınları, İstanbul
- TUNCER, Nilüfer. (1994). “Çocukların Değişik Yaşlarda İlgi Duydukları Konular Ve Bunları Karşılatabilecek Kitap Türleri Nelerdir?”, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* Editör: Mustafa Ruhi Şirin, s. 198–202, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul

_____. (1994). “Şiirin Çocuklara Yakın Gelmesinin Nedenleri Nelerdir?”, *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*, Editör: Mustafa Ruhi Şirin, s. 107, Çocuk Vakfı Yayınları, İst

YAVUZ, Kerim. (1983). *Çocukta Dini Duygu Ve Düşüncenin Gelişimi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara

YAVUZER, Haluk. (1985). *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul

İncelenilen Kitaplar

KANDEMİR, Mehmet Yaşar. (1984). *Dinim Serisi 6–9 Yaş Grubu:*

_____. 1- “*Dine Doğru*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 2- “*Peygamberimi Öğreniyorum*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 3- “*Allah’ı Arayan Çocuk*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 4- “*Yaralı Kuğu*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 5- “*Peygamberimiz Çocuklarla*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 6- “*Uzyle ’nin İmanı*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 7- “*Abdest Alıyorum*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 8- “*Namaz Kılıyorum*” Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. 9- “*Dua Ediyorum*”, Damla Yayınevi, Polat Ofset, İstanbul

_____. (1985). 10- *Annemi Anıyorum*, Damla Yayınevi, Kuşak Ofset, İstanbul

Dinim Serisi 9–14 Yaş Grubu:

_____. (1983) “*1-Allah’a İnanıyorum*, Damla Yayınevi, Çetin Ofset, İstanbul

_____. 2-*Meleklerle İnanıyorum*, Damla Yayınevi, Çetin Ofset, İstanbul

_____. 3-*Peygamberlere Ve Kitaplara İnanıyorum*, Damla Yayınevi, Çetin Ofset, İstanbul

_____. 4-*Ahirete İnanıyorum*, Damla Yayınevi, Çetin Ofset, İstanbul

_____. "5-Kadere İnanıyorum", Damla Yayınevi, Çetin Ofset, İstanbul

TUĞCU, Kemalettin. (1977). *Annelerin Çilesi*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Annemin Hikâyesi*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Baba Evi*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1978). *Babasızlar*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Balıkçının Kızı*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1977). *Bu Çocuk Kimin*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1977). *Cambazın Kızı*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Çocuk İhtiyar*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1977). *Dağdaki Yabancı*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *El Kapısı*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1979). *Güllü Bahçe*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Hacı Baba*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (19??). *Kız Evlat*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1981). *Köydeki Arkadaşım*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1978). *Köyden Gelen Kız*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1978). *Küçük Bey*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1978). *Küçük Hanım*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1977). *Küçük Serseri*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1979). *Sokak Köpeği*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1982). *Sokaktan Gelen Çocuk*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1978). *Süt Kardeşler*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1980). *Şeytan Çocuk*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1979). *Tanrı Misafiri*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1979). *Yetim Ali*, Damla Yayınevi, İstanbul

_____. (1977). *Yılanlı Bağ*, Damla Yayınevi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Bilge (Ertan) NACAR 1979 İstanbul'da doğdu ilk ve orta öğrenimini Adapazarı'nda tamamladı. 1996 yılında Adapazarı İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 1998 yılında kazandığı Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Temmuz 2002 tarihinde mezun oldu. 2004 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında başladığı Yüksek Lisansını "Çocuk Hikâyelerinde Din Eğitimi" isimli teziyle tamamladı. 2007 Yılında Mersin'e Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Kur'an Kursu Öğreticisi olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmektedir.